

ESTONIAN DISCUSSIONS ON ECONOMIC POLICY

100 years from signing the Peace Treaty of the Estonian War of Independence in Tartu (2.02.1920)

100 years from the first Constitution of the Republic of Estonia
(was in effect from 1920 to 1933)

ESTNISCHE GESPRÄCHE ÜBER WIRTSCHAFTSPOLITIK

Vor 100 Jahren wurde der Friedensvertrag von Tartu unterzeichnet (2.02.1920)

Vor 100 Jahren trat die erste Verfassung der Republik Estland (in Kraft 1920–1933)

EESTI MAJANDUSPOLIITILISED VÄITLUSED

100 aastat Eesti Vabadussõja rahulepingu allakirjutamisest Tartus (2.02.1920)

100 aastat Eesti Vabariigi esimesest Põhiseadusest (kehtis aastatel 1920–1933)

Articles (CD-ROM) * Summaries * Chronicle Beiträge (CD-ROM) * Zusammenfassungen * Chronik
Artiklid (CD-ROM) * Kokkuvõtted * Kroonika

28th year of issue * 28. Jahrgang * 28. aastakäik

1-2 / 2020

Estonian Discussions on Economic Policy: 100 years from signing the Peace Treaty of the Estonian War of Independence in Tartu (2.02.1920) / 100 years from the first Constitution of the Republic of Estonia (was in effect from 1920 to 1933)

Estnische Gespräche über Wirtschaftspolitik: Vor 100 Jahren wurde der Friedensvertrag von Tartu unterzeichnet (2.02.1920) / Vor 100 Jahren trat die erste Verfassung der Republik Estland (in Kraft 1920–1933)

Eesti majanduspoliitilised väitlused: 100 aastat Eesti Vabadussõja rahulepingu allakirjutamisest Tartus (2.02.1920) / 100 aastat Eesti Vabariigi esimesest Põhiseadusest (kehitas aastatel 1920–1933)

Asutatud aastal 1984 / Gegründet im Jahre 1984 / Established in 1984
Publikatsioon ilmub kuni kaks korda aastas / Die Publikation erscheint bis zu zwei Mal im Jahr / The publication is published once or twice a year

ASUTAJA, KORDINAATOR JA PEATOIMETAJA / GRÜNDER, KOORDINATOR UND CHEFREDAKTEUR / FOUNDER, COORDINATOR AND CHIEF EDITOR:
Matti Raudjärv (Tartu Ülikool * University of Tartu [1996–2019]; Tallinna Tehnikaülikool * Tallinn University of Technology [1968–1998] / and since 1974– Alumni/ ja Mattimar OÜ (GmbH / Ltd) [1993 ...])

ARTIKLID ON VALDATUD ANDMEBAASIDES: / Die Beiträge sind in der Datenbanken: / Articles have been published in the databases:

DOAJ – Directory of Open Access Journals (Netherlands),

EBSCO – Elton B. Stephens Company (USA),

EBSCO – Central & Eastern European Academic Source,

EBSCO – Discovery Service (EDS),

EconBib – Economics Bibliography (KSP Journals; International),

ECONIS – Economics Information System (Germany),

Elsevier-SCOPUS – Largest abstract & citation database of peer-reviewed literature (USA, United Kingdom, Germany),

ESO – European Sources Online (United Kingdom),

SSRN – Social Science Research Network (USA)

KONTAKT – CONTACT:

Matti Raudjärv, PhD (filosoofiadoktor-majanduskandidaat)

Mattimar OÜ / GmbH / Ltd [1993 ...] (kirjastaja, Verlag, publisher)

Kose tee 79, 12013 Tallinn, Piritä Eesti – Estland – Estland **or**

Tartu Ülikool * University of Tartu [1996–2019]; Tallinna Tehnikaülikool *

Tallinn University of Technology [1968–1998] (and since 1974 – Alumni)

mattir@hot.ee * www.mattimar.ee * matti.raudjarv@ut.ee

Tehniline sekretär ja korrektuur / Technical secretary and proofreader:

Kaarlin Birk (Tallinna Tehnikaülikool * Tallinn University of Technology)

kaarin_birk@hotmail.com

ESTONIAN DISCUSSIONS ON ECONOMIC POLICY

**100 years from signing the Peace Treaty of the Estonian War of
Independence in Tartu (2.02.1920)**

**100 years from the first Constitution of the Republic
of Estonia (was in effect from 1920 to 1933)**

ESTNISCHE GESPRÄCHE ÜBER WIRTSCHAFTSPOLITIK

Vor 100 Jahren wurde der Friedensvertrag von Tartu unterzeichnet (2.02.1920)

**Vor 100 Jahren trat die erste Verfassung der Republik Estland
(in Kraft 1920–1933)**

EESTI MAJANDUSPOLIITILISED VÄITLUSED

100 aastat Eesti Vabadussõja rahulepingu allakirjutamisest Tartus (2.02.1920)

**100 aastat Eesti Vabariigi esimesest Põhiseaduses
(kehtis aastatel 1920–1933)**

28th year of issue * 28. Jahrgang * 28. aastakäik

1-2 / 2020

TALLINN * BERLIN

TOIMETUSKOLLEEGIUM / REDAKTIONS KOLLEGIUM / EDITORIAL BOARD:

Peter Friedrich (University of Federal Armed Forces Munich * University of Tartu; Germany-Estonia)

Irina Gogorishvili (Tbilisi Riiklik Ülikool * Ivane Javakhishvili State University of Tbilisi; Georgia)

Enno Langfeldt (Fachhochschule Kiel * University of Applied Sciences of Kiel; Germany)

Stefan Okruch (Andrássy Gyula Deutschsprachige Universität Budapest; Hungary)

Armin Rohde (Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald * University of Greifswald; Germany)

Klaus Schrader (Kieli Maailmamajanduse Instituut * Kiel Institute of the World Economy; Germany)

Mart Sõrg (Tartu Ülikool * University of Tartu; Estonia)

TOIMETAJAD / REDAKTEURE / EDITORS:

Üllas Ehrlich (Tallinna Tehnikaülikool * Tallinn University of Technology; Estonia)

Sulev Mältsemees (Tallinna Tehnikaülikool * Tallinn University of Technology; Estonia)

Matti Raudjärv (Mattimar OÜ * GmbH * Ltd [1993 ...]; Tartu Ülikool * University of Tartu [1996–2019]; Tallinna Tehnikaülikool * Tallinn University of Technology [1968–1998] /and since 1974 – Alumni/; Estonia)

Toimetaja-konsultant / Redakteurin-Konsultantin / Editor-Consultant:

Ruth Tammeorg (Tartu Ülikooli Ametiühing * Tartu University Faculty Association; kvalifikatsioon: kutsestandard – raamatukoguhoidja, tase 6/ Occupational qualification standard – Librarian, level 6; Estonia).

Käesoleva publikatsiooni-ajakirja koostamist, väljaandmist ja trükkimist on toetanud järgmised ülikoolid ning organisatsioonid /

Die Herausgabe dieser Publikation wurde unterstützt durch folgende Universitäten und Organisationen /

The following universities and organisations have supported the publishing/printing of the publication:

- Tartu Ülikool * Universität Tartu * University of Tartu – **Estonia**
- Tallinna Tehnikaülikool * Technische Universität Tallinn * Tallinn University of Technology – **Estonia**
- Kieli Rakendusülikool * Fachhochschule Kiel * University of Applied Sciences of Kiel – **Germany**
- Greifswaldi Ülikool * Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald * University of Greifswald – **Germany**
- Jena Rakendusülikool * Ernst-Abbe-Hochschule Jena * University of Applied Sciences of Jena – **Germany**
- Mattimar OÜ * Mattimar GmbH * Mattimar Ltd – **Estonia**

Estonian Discussions on Economic Policy: **100 years from signing the Peace Treaty of the Estonian War of Independence in Tartu (2.02.1920) / 100 years from the first Constitution of the Republic of Estonia (was in effect from 1920 to 1933)**. 2020, No. 1-2¹

Estnische Gespräche über Wirtschaftspolitik: Vor 100 Jahren wurde der Friedensvertrag von Tartu unterzeichnet (2.02.1920) / Vor 100 Jahren trat die erste Verfassung der Republik Estland (in Kraft 1920–1933). **2020, Nr 1-2**²

Eesti majanduspoliitilised vätlused: 100 aastat Eesti Vabadussõja rahulepingu allakirjutamisest Tartus (2.02.1920) / 100 aastat Eesti Vabariigi esimesest Põhiseadusest (kehtis aastatel 1920–1933). **2020, nr. 1-2**³

Berlin, Tallinn: BWV * Mattimar; 28th year of issue / 28. Jahrgang / 28. aastakäik

---

¹ **NB!** In spring 2019 the editions 1 and 2 of the journal and in late autumn the editions 3 and 4 were published together. This year, in 2020, the editions 1 and 2 will be published together in late summer/autumn. The following editions will be published already in 2021. The reasons – illnesses and many restrictions/bans applied in many countries (which affected also the authors of our journal and conference guests from Estonia, Georgia, Poland, Germany and other countries) in connection with the spread of the corona virus in almost the whole world. They created problems also with the preparation and publishing of two separate journal editions in 2020. Therefore the editions 1 and 2 were published together in a somewhat lower volume (see also the brief article in the Chronicles part concerning the XXVIII Conference).

² **NB!** Im Frühjahr 2019 sind zwei Ausgaben der Zeitschrift 1 und 2 zusammen erschienen und im Spätherbst die Ausgaben 3 und 4. Im jetzigen Jahr, 2020, werden im Spätsommer oder Herbst die Ausgaben 1 und 2 zusammen erscheinen. Die nächsten Ausgaben werden dann schon im Jahre 2021 herauskommen. Die Gründe dafür – Erkrankungen und etliche Einschränkungen und Verbote, die in vielen Staaten Anwendung fanden (u. a. wurden auch unsere Autoren der Zeitschrift und Gäste der Konferenz davon beeinflusst, die aus Estland, Georgien, Polen, Deutschland und von woanders her stammen) in Zusammenhang mit der Ausbreitung des Coronavirus beinahe auf der ganzen Welt. Diese haben auch Probleme bei den zwei getrennt voneinander zusammengestellten und publizierten Zeitschriftenausgaben im Jahre 2020 verursacht. Daher wurden die Ausgaben 1 und 2 zusammen in einem etwas kleineren Umfang veröffentlicht (siehe auch den im Teil der Chronik veröffentlichten Kurzartikel über die XXVIII. Konferenz).

³ **NB!** 2019. aasta kevadel ilmusid koos ajakirja numbrid 1 ja 2 ning hilissügisel numbrid 3 ja 4. Käesoleval, 2020. aastal ilmuvad hilissuvel-sügisel koos numbrid 1 ja 2. Järgmised numbrid ilmuvad juba aastal 2021. Põhjused – haigestumised ja paljud piirangud-keelud, mis rakendati paljudes riikides (sh mõjutasid ka meie ajakirja autoreid ja konverentsi külalisi Eestist, Georgiast, Poolast, Saksamaalt ja mujalt) seoses koroonaviiruse levikuga pea kogu maailmas. Need tekitasid probleeme ka kahe eraldi ajakirjanumbri koostamisel-avaldamisel aastal 2020. Seetõttu avaldati numbrid 1 ja 2 koos mõnevõrra väiksemas mahus (vt ka Kroonika osas avaldatud lühiartikkel XXVIII konverentsi kohta).

BERLINER WISSENSCHAFTS-VERLAG GmbH, MATTIMAR OÜ, 2020

ISSN 1736-5597 (trükis)

ISBN 978-3-8305-5049-5 (trükis)

ISSN 1736-5600 (CD-ROM)

ISBN 978-3-8305-5049-5 (CD-ROM)

ISSN 2228-1878 (pdf, online)

ISBN 978-3-8305-4215-5 (pdf, e-book)

ISBN 978-9985-844-94-6 (trükis)

ISBN 978-9985-844-95-3 (CD-ROM)

ISBN 978-9985-844-96-0 (pdf, online)

ISBN 978-9985-844-97-7 (epub)

ISBN 978-9985-844-98-4 (pdf, e-book)

Käesolevas publikatsioonis avaldatud artiklid on eelretsenseeritud anonüümsest sõltumatu doktorikraadiga retsensentide poolt.

Alle Beiträge der vorliegenden Publikation wurden vor der Veröffentlichung anonym von unabhängigen promovierten Experten rezensiert.

Before publishing, the articles in this collection have been anonymously peer-reviewed by independent reviewers holding a doctor's degree.

Trükitud trükikojas Miniprint OÜ / Gedruckt in der Druckerei Miniprint OÜ /

Printed in the publishing house of Miniprint OÜ, Tallinn, Estonia

© Esikaas ja üldkujundus / Cover und Gesamtaufbau / Front cover and general design:

kirjastaja Mattimar OÜ; Mattimar-Verlag; publisher Mattimar 2020

© Kirjastamine: kirjastajad, Herausgeber, publishers – Berlin, Tallinn: BWV *

Berliner Wissenschafts-Verlag GmbH, Mattimar-Verlag OÜ (GmbH), 2020

© Autorid, Autoren, Authors

NB! NB! NB!

Ajakirjast/ Über Zeitschrift/ About the Journal

Käesolevat ajakirja tervikuna on näha:

- Mattimar OÜ kodulehel (www.mattimar.ee)

Mattimar OÜ (GmbH / Ltd):

- **eestikeelsel kodulehel / estnisch / Estonian:**
http://www.mattimar.ee/est_publikatsioonid.html
- **saksakeelsel kodulehel / deutsch / German:**
http://www.mattimar.ee/ger_publikatsioonid.html
- **inglise keelsel kodulehel / englisch / English:**
http://www.mattimar.ee/eng_publikatsioonid.html

Mattimar OÜ koduleht on uuendamisel ja lisaks on koostamisel ka kodulehe venekeelne osa ning kui edaspidi tekib piisavalt palju vene keeles artiklite kirjutajaid-autoreid (NB! ja konverentsil osalejaid, et konverentsile tekib vajalik hulk ka vene keelseid ettekandeid) ning ajakirja toimkonnale esitatakse sisukaid artikleid, siis on võimalik, et laiendame ka ajakirja neljakeelseks. Aga, elame-näeme, sest see eeldab ka vene keele toimetajat ja retsensente!?

Üsna terviklikult on ajakirja samuti näha koos suures mahus eessõnade, sh oluliste sündmuste äramärkimisega, täismahus teadusartiklite, nende artiklite teisekeelsete kokkuvõtete, kroonika ja muu olulisega ojs.utlib.ee lehel:

- OJS (ojs.utlib.ee) – (Open Journal System) on veebijakirjade publitseerimis-süsteem, mida kasutatakse Tartu Ülikooli avatud jurdepääsuga (Open Access) teadusajakirjade haldamiseks ja publitseerimiseks. OJS platvormil on avaldatud Tartu Ülikooli nime all (sh TÜ Kirjastuses) kirjastatavad eelretsenseeritud ajakirjad, mis sisaldavad artiklite täistekste eesti, inglise ja vene keeles (meie ajakirja puhul lisaks ka saksakeelsed tekstit). Kõik Tartu Ülikooli OJS platvormil avaldatud ajakirjad on kättesaadavad ka rahvusvahelises DOAJ (Directory of Open Access Journals) andmebaasis. Ka meie käesolev ajakiri on selles andmebaasis (DOAJ) esindatud.

* * *

Die vorliegende Zeitschrift in Gänze kann eingesehen werden:

- auf dem Homepage von Mattimar OÜ (www.mattimar.ee)
- bei OJS (ojs.utlib.ee) – (Open Journal System), es handelt sich um ein Publizierungssystem der Onlinezeitschriften, das von der Universität Tartu zur Verwaltung und Publikation von wissenschaftlichen Zeitschriften verwendet wird und öffentlich zugänglich ist (Open Access). Alle auf der OJS-Plattform der Universität Tartu veröffentlichten Zeitschriften sind auch in der internationalen Datenbank von DOAJ (Directory of Open Access Journals)

zugänglich. Auch unsere vorliegende Zeitschrift ist in dieser Datenbank (DOAJ) vertreten.

Der Homepage von Mattimar OÜ wird gerade erneuert und zusätzlich wird auch der russischsprachige Teil der Seite zusammengestellt. Wenn es in nächster Zukunft genügend russischsprachige Autoren und Verfasser der Beiträge geben wird (NB! und auch Teilnehmer an den Konferenzen, so dass auch eine notwendige Menge an russischsprachigen Vorträgen entsteht) und dem Redaktionsteam der Zeitschrift inhaltsvolle Beiträge vorgelegt werden, dann wird es möglich sein, dass wir auch die Zeitschrift auf vier Sprachen erweitern werden. Aber, wir werden es sehen, denn dies wird wohl auch einen Redakteur und Rezessenten für das Russische voraussetzen!?

* * *

The full edition of this journal is available:

- **on the web site of Mattimar OÜ (www.mattimar.ee)**
- **in OJS (ojs.utlib.ee) – (Open Journal System) which is a publishing system for online journals used for the management and publishing of open access research journals of the University of Tartu. All journals published in the OJS platform of the University of Tartu are available also in the international DOAJ (Directory of Open Access Journals) database. Also this our journal is represented in that database (DOAJ).**

The web site of Mattimar OÜ is undergoing updates, and in addition, the part in the Russian language will be added to the web site, and if we have enough authors of papers in Russian in the future (NB! and conference participants so that we have the necessary number of presentations also in Russian) and papers rich in content are submitted to the editorial board of the journal, it will be possible to expand the journal also to include the fourth language. But we will wait and see since this assumes also an editor and peer reviewers in the Russian language!?

Tähelepanuks autoritele!

Wichtige Anmerkung für Autoren!

Note for the authors!

Autor vastutab oma kirjutise sisu, õigekirja ja vormistamise eest ainuisikuliselt.

Mattimar OÜ ei võta vastutust andmete õigsuse, täpsuse ega täielikkuse osas, samuti ei arvesta ka kolmandate poolte eraõiguslikke huve.

Artikli sissejuhatavas osas ootame me autoritelt, et nad **konkreetselt ja selgelt**

- **kirjutaksid, mille poolest on autori tema arvates artikli teema aktuaalne;**
- **formuleeriksid artikli eesmärgi;**
- **formuleeriksid need uurimisülesanded, mille lahendamine aittab seadud eesmärki saavutada.**

Artiklite, kokkuvõtete ja muude materjalide vormistamisnõuded on avaldatud Mattimar OÜ kodulehel (www.mattimar.ee – „Aktuaalne“ all: Infokiri).

* * *

Verantwortlich für den Inhalt sind die Autoren. Mattimar OÜ (GmbH) übernimmt keine Gewähr für die Richtigkeit, Genauigkeit und Vollständigkeit der Angaben sowie die Beachtung privater Rechte Dritter.

Im einführenden Teil des Beitrages erwarten wir von dem Autor, dass er **konkret und deutlich**

- **die Aktualität des Beitrages und des Themas hervorhebt;**
- **das Ziel des Beitrages formuliert;**
- **umfassend die Forschungsaufgaben formuliert, die zur Erreichung des Ziels gelöst werden müssen.**

Die eingereichten Artikel und die dazugehörigen Zusammenfassungen müssen folgende Formvorschriften erfüllen (www.mattimar.ee – „Aktuell“: Merkblatt)

* * *

Authors are personally responsible for the content, correct spelling and formatting of their publications. Mattimar OÜ will not accept responsibility for the correctness, accuracy or completeness of the information and will not take into account private interests of third persons.

We expect from authors a **specific and clear** statement in the introductory part of the paper about:

- **why the subject of the paper is topical in the opinion of the author;**
- **the objective of their paper;**
- **the research tasks which have to be fulfilled to achieve the stated objective.**

With the delivery of your paper you will grant to the publishers the right to publish your paper (www.mattimar.ee – “Topical”: Information Letter)

SISUKORD / INHALTSVERZEICHNIS / CONTENTS

Ajakirjast/ Über Zeitschrift/ About the Journal	7
Tähelepanuks autoritele! / Wichtige Anmerkung für Autoren! / Note for the authors!	9

* * *

Sada aastat Tartu Rahulepingust (2.02.1920) (Mihkel Truman)	14
Hundert Jahre seit dem Abschluss des Friedensvertrags von Tartu (2.02.1920), (Zusammenfassung) (von Mihkel Truman)	19
Hundred years since the Tartu Peace Treaty (2.02.1920), (Abstract) (by Mihkel Truman)	22

* * *

Sada aastat Eesti Vabariigi esimesest Põhiseadusest (kehitis aastatel 1920–1933) (Mihkel Truman)	24
Hundert Jahre seit der Verabschiedung der ersten Verfassung der Republik Estland (in Kraft 1920–1933), (Zusammenfassung) (von Mihkel Truman)	28
Hundred years since the first Constitution of the Estonian Republic (1920–1933), (Abstract) (by Mihkel Truman)	30

* * *

Pensionid ja vaesus Eestis, Euroopa Liidus ning mujal maailmas. Sissejuhatavaid mõtteid hetkeolukorras (Matti Raudjärv)	32
Renten und Armut in Estland, in der Europäischen Union und in anderen Ländern der Welt. Gedanken zur gegenwärtigen Situation (von Matti Raudjärv)	36
Pensions and Poverty in Estonia, the European Union and the Rest of the World. Introductory Thoughts on the Current Situation (by Matti Raudjärv)	39

ARTIKLID / PUBLIKATIONEN / ARTICLES

Wolfgang Eibner, Chantal Eibner	Der Wunsch Kataloniens nach Unabhängigkeit – Historische Ursachen und zu erwartende Konsequenzen einer Trennung von Spanien	43
Maret Güldenkoh, Indrek Saar, Helle Koitla, Marika Kaselo	Development of Competences of Customs Officers: Preliminary Insights	66

Tea Nõmann, Üllas Ehrlich, Sirje Pädam	A study of People's Preferences of the Environmental Status of Lake Harku and the Benefits Offered by the Lake and Its Surroundings	85
Matti Raudjärv	Aasta 2020 – ohtlik realsus ja majanduspoliitilised ootused Eestis ning mujal maailmas (COVID-19 taustal) ...	102
Erik Terk	Professor Üksvärvava koolkond juhtimisteaduses: teke, toimimine ja mõjud majandusele	117
Viktor Trasberg	Alcohol Excise Duties Burden in the Baltic Countries	136

KOKKUVÖTTED / ZUSAMMENFASSUNGEN / SUMMARIES

Wolfgang Eibner, Chantal Eibner	Catalonia's Desire for Independence – Historical Causes and Realistic Consequences of a Secession from Spain	153
Maret Güldenkoh, Indrek Saar, Helle Koitla, Marika Kaselo	Tolliametnike kompetentside arendamine: esialgne sissevaade	162
Tea Nõmann, Üllas Ehrlich, Sirje Pädam	Elanikkonna nõudlus Harku järve keskkonanseisundi parandamise järele	168
Matti Raudjärv	The year 2020 – Risky Reality and Socio-economic Expectations in Estonia and in the Rest of the World (on the Background of COVID-19)	174
Erik Terk	The School of Thought of Professor Üksvärv in Management: Its Birth, Functioning and Effect on Economy	178
Viktor Trasberg	Alkoholi aktsiisimaksude koormuse jaotus Balti riikides ...	182

KROONIKA / CHRONIK / CHRONICLE

A.

Tähelepanuväärsed Eesti majandusteadlased, majandusõppejõud ja teadusorganisaatorid
Bedeutende estnische Wirtschaftswissenschaftler, Hochschullehrer für Wirtschaft und Wissenschaftsorganisatoren

Notable Estonian economists, economic academics and scientific research organisers

Valve Kirsipuu (05.03.1933 – 20.09.2017). In memoriam (Sulev Mältsemees)	187
Valve Kirsipuu (05.03.1933 – 20.09.2017). In memoriam (Zusammenfassung)	190
Valve Kirsipuu (05.03.1933 – 20.09.2017). In memoriam (Abstract)	191

Dotsent Kostel Gerndorf (20.10.1945 – 27.06.2019). In memoriam (Teo Saimre, Mati Vaarmann ja Ants Kikas)	192
Dozent Kostel Gerndorf (20.10.1945 – 27.06.2019). In memoriam (Zusammenfassung)	196
Associate Professor Kostel Gerndorf (20.10.1945 – 27.06.2019). In memoriam (Abstract)	198

B.

Aktuaalne nii ülikoolide õppetöö kui teadustöös Aktuelles in Unterricht und Forschung der Universitäten Topical in both the academic and research activities of universities

B1. Estonia: Jäneda 2020 – XXVIII scientific conference on economic policy (25.–27.06.2020) and COVID-19 / Estland: Jäneda 2020 – XXVIII. wirtschaftspolitische Konferenz (25.–27.06.2020) und COVID-19 / Eesti: Jäneda 2020 – XXVIII majanduspoliitika teaduskonverents (25.–27.06.2020) ja COVID-19 (Matti Raudjärv, konverentsi peakorraldaja)	200
--	-----

B2. Konverents „The Role of Higher Education in Different Economic Systems“ (Diana Eerma)	206
Konferenz zur Rolle der Hochshulbildung in unterschiedlichen Wirtschaftssystemen (von Peter Friedrich)	209
Conference on the Role of Higher Education in Different Economic Systems (by Diana Eerma)	212

C.

Majanduspoliitika teaduskonverentsid ja muud tegevused Wissenschaftliche Konferenzen über Wirtschaftspolitik und andere Veranstaltungen Scientific conferences on economic policy and other activities

C1. Majanduspoliitika teaduskonverentsid Eestis (1984 – 2020 ... 2021) /
--

Liste der wissenschaftlichen Konferenzen über Wirtschaftspolitik in Estland (1984–2020 ... 2021) /	
List of scientific conferences on economic policy in Estonia (1984–2020 ... 2021)	215
C2. Loodetav tulevikuinformatsioon (2021–2027) /	
Die Zukunftsinformation (2021–2027) /	
Expected future information (2021–2027)	219
* * * * *	
D.	
Informatsioon ajakirja toimkonnalt	225
Information from the editorial team	226
Information des Redaktionsteams	227
Mattimar OÜ – usaldusväärne ettevõte /	
Mattimar GmbH – Zuverlässiges Unternehmen /	
Mattimar Ltd – Trustworthy Enterprise	228

* * *

Järgmine, **XXIX** majanduspoliitika teaduskonverents toimub /
Die nächste, **XXIX** wirtschaftspolitische Konferenz findet statt /
The next, **XXIX** scientific conference on economic policy will be held:

1.–3.07.2021 (Eesti-Estland-Estonia) – Jänedat:

Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2021: 30 aastat Eesti Vabariigi taasiseseisvumisest (20. august 1991) / 25 aastat esimesest rahvusvahelisest majanduspoliitika teaduskonverentsist Tartus-Värskas (1996) / Tartu Ülikooli regionalne Pärnu kolledž – 25 aastat

Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2021: 30 Jahre seit Wiederherstellung der Unabhängigkeit der Republik Estland (20. August 1991) / Vor 25 Jahren fand die erste internationale Konferenz für Wirtschaftspolitik in Tartu und Värska statt (1996) / College Pärnu (regional) der Universität Tartu – 25 Jahre

Economic Policy in the EU Member States – 2021: 30 years from the restoration of independence of the Republic of Estonia (20. August 1991) / 25 years from the first International Scientific Conference on Economic Policy in Tartu-Värska (1996) / Pärnu College (regional) of the University of Tartu – 25 years

SADA AASTAT TARTU RAHULEPINGUST (2.02.1920)

Tartu rahulepingut võib küll vaadelda lihtsalt kui Eesti Vabariigi ja Nõukogude Venemaa vahelist sõda lõpetavat lepet, ent – nagu sageli sedasorti dokumentidega – oli sellegi sõlmimiseni jõudmine olulisel määral mõjutatud rahvusvahelistest suhetest ning uute jõujoonte mahatõmbamisest Euroopas Esimese maailmasõja lõppedes. Teisalt jälle oli omakorda Tartu rahulepingul mõju naaberriikide poliitilisele ning diplomaatilisele olukorrale.

Ehkki Eesti Vabariik oli välja kuulutatud 24. veebruaril 1918. aastal, oli juba päev hiljem valdav osa Eestimaa kubermangu alast sakslaste poolt okupeeritud ja oli seda kuni sama aasta hilissügiseni, mil Saksa keisririik kokku varises. Eesti aladele see midagi head ei tähendanud, sest Venemaa enamlik valitsus tühistas 13. novembril ühepoolsest Saksamaaga sõlmitud Bresti rahulepingu, valmistades ühtlasi ette pealetungi lääne suunas – ühelt poolt selleks, et taastada Vene imperiumi sõjaeelsed piirid, teisalt aga eesmärgiga jõuda Saksamaale, et õhutada maailmarevolutsiooni puhkemist.¹

Punaarmee 22. novembril tehtud esimese katse Narva vallutada lõid tagasi sakslased, kes püüdsid sellega tagada oma väeosade turvalise lahkumise Eestist, ent seal edasi jäi kodumaa kaitsmine esialgu tõsist raskustega loodava Eesti rahvaväe ülesandeks. Järgnevate nädalate jooksul liikus rinne nii kirdest kui kagust küll Kesk-Eesti suunas, kuid juba 19. jaanuari õhtuks olid punaväed soome vabatahtlike ning Inglise mereväe toel tagasi üle Narva jõe aetud ning veebruari esimestel päevadel sai vabaks ka Kagu-Eesti piir.²

Kuni kevadeni toimusid peamiselt kaitselahingud ning needki eeskätt Lõunarindel. Mais aga alustasid Eesti rahvaväe üksused vastavalt varasemale kokkuleppele Vene valgete Põhjakorpusega ühist pealetungi Petrogradi suunal, kavatsusega kukutada enamlased. Pealetung osutus sedavõrd hõlpsaks – kiresti jõuti nii Petrogradi-eelse positsioonideni kui kagu poolt Irboska vallutamiseni –, et edust tiivustatuna otsustati punaväelastest vabastada ka Riia. Paraku olid Eesti rahvaväest ette jöudnud sakslased kindralmajor Rüdiger von der Goltzi juhitmisel, kelle eesmärk polnud mitte vaid enamlus kukutada, vaid tulevikus liidus Venemaaga astuda ka Antandi vastu, kes parajagu Pariisi rahukonverentsil Saksamaad kõigiti endale allutada püüdis.³

Eestlastes tekitasid ärevust aga hoopis Riias levima hakanud kuuldused von der Goltzi plaanist ühes peamiselt baltikslastest koosneva Landeswehriga Eestis võim haarata. Kui von der Goltzil see plaan esialgu ka puudus, siis Läti piiridest tahtis ta eestlased kindlasti välja saada. See viis Eesti väejuhatusele alluva Läti 2. Võnnu polgu Landeswehriga vastasseisu ning peagi ka sõjaliste kokkupõrgeteni, kus Eesti ja Läti kaotasid kuu aega kestnud vaenutegevuses langenute või haavatutena üle 1100 mehe.⁴

¹ Ago Pajur. Vabadussõda. *Eesti Ajalugu VI*. Peatoim. S. Vahtre. Tartu: 2005, lk 28.

² *Eesti Vabadussõja ajalugu I*. Koost., toim. L. Vahtre. Tallinn: 2020, lk 273–310, 354.

³ Ago Pajur. Vabadussõda, lk 35–38.

⁴ *Eesti Vabadussõja ajalugu II*. Koost., toim. L. Vahtre. Tallinn: 2020, lk 88–93, 159, 162.

Nn Landeswehri sõja lõppedes Eesti väeosadele aga pikka hingetõmbe aega ei antud, kuna juuni keskel vastupealetungi alustanud Punaarmee lähenes taganeva Põhjakorpuse järel hoogsalt Eesti piiridele. Seetõttu tuli paigutada Eesti rahvaväe üksused Ingeri järvede ja Luuga jõe liini kaitsepositsioonidele, kus järgnevate nädalate jooksul suudeti suurtest kaotustest hoolimata Punaarmee rünnakud tagasi törjuda. Kui Narva taga olukord rahunes, tuli eestlastel hakata törjelahinguid pidama Pihkva ruumis. Ning vaatamata Eesti rahvaväe edukatele pealetungidele, otsustati taktikalistel kaalulustel taanduda ning Pihkva rindelöik Vene valgete Loodearmee kaitsta jäätta. Punaarmee aga peatas edasitungi Irboska kaitseliinil.⁵

Punavägede edasitungi raugemise põhjuseks sai asjaolu, et kuna enamlased olid septembriks sedavõrd suure surve alla sattunud, tegid nad Balti riikidele ettepaneku alustada rahuläbirääkimisi. Sel hetkel olid selleks võimelised küll ainult eestlased.⁶ Ehkki Eesti võimud olid põhimõtteliselt valmis läbirääkimistele asuma ning Suurbritannia oli valmis kinnitama eestlaste iseolemisõigust, siis Prantsusmaa teatas, et kui Eesti enamlastega rahu sõlmib, kehtestatakse Eestile majandusbloaad.⁷ Nimelt oli Antant asunud 1919. aasta suvel kavandama operatsiooni enamlaste vastu, mille läbiviimisel pidid Vene valgeid armeesid toetama ka Balti riikide väeüksused. Eesti väejuhid olid ühelt poolt sellega nõus – aidanuks see ju laiendada Eesti ja Venemaa vahelist puhvertooni –, teisalt oli aga sõdurite seas võimust võtnud sõjaväsimus ning pealegi peeti Vene kodusõda võõraks probleemiks. Ja lõpuks oli oma roll ka majanduslikul kitsikusel ning Antandi riikide viivitusel Eesti Vabariiki *de jure* tunnustada.⁸

Vene valgete Loodearmee pealetung septembril lõpus algas küll edukalt, ent peagi sõjaõnn pöördus ning Vene kodusõja läänernerine hakkas taas Eesti kirdepiiri poole nihkuma. Kuna Eesti peljati, et pärast Petrogradi vallutamist pöördub Loodearmee Eesti vastu, otsustas Rahvaväe juhtkond võtta oma kontrolli alla Petrogradi-eelsed fordid, mille suurtükid ulatakseid vajadusel ka Kroonlinnas paiknevat Balti sõjalaevestikku ohjeldama. Alles Loodearmee põgenemiseks osutuva taandumisega tömbus Eesti rahvavägi 9. novembriks Ingeri järvede ja Luuga joonele. Punaarmee sidumisega olid rahvaväe üksused tegevuses ka Lõunarindel, kus jõuti paigutti välja Velikaja jõeni.⁹

Et Atandi loodetud plaanist, mille kohaselt alustavad Vene valgete Loode- ja Läänearmee samaaegselt uut pealetungi, asja ei saanud, oli tagajärjeks Loodearmee purustumine ning Punaarmee kiire lähenemine Eesti piiridele. Seetõttu tuli Eesti rahvaväe üksustel asuda detsembri alguseks Narva-eelsete positsioonide kaitsele.¹⁰

Kuigi septembris polnud katse Eesti ja Nõukogude Venemaa vahel rahuläbirääkimisi alustada vilja kandnud, oli nii Eesti valitsus kui ka Asutav Kogu jätkuvalt huvitatud edasiste purustuste vältimiseks sõja lõpetamisest. Sama kuu lõpuks selgus, et

⁵ Ago Pajur. Vabadussõda, lk 40–41.

⁶ Andres Kasekamp. *Balti riikide ajalugu*. Tallinn: 2011, lk 133.

⁷ Ago Pajur. Vabadussõda, lk 41.

⁸ *Ibid.*, lk 42.

⁹ *Eesti Vabadussõja ajalugu II*, lk 305, 307.

¹⁰ Ago Pajur. Vabadussõda, lk 42.

Suurbritannia jätab läbirääkimiste üle otsustamise puhtalt Eesti (*resp.* Balti riikide) otsustada ning ka Prantsusmaa ei rakenda mingeid sanktsioone. Nii otsustasidki Tartus toimunud teisel Balti konverentsil osalenud riigid minna Venemaaga läbirääkimisi pidama ühiselt ning sõlmida Venemaaga multilateraalne rahuleping. Ent kui novembris toimus kolmas Balti konverents, selgus, et rahulepingu võimalikult kiirest allkirjastamisest on huvitatud vaid Eesti (Läti tahtis enne enamlased Latgale aladelt välja lüüa, Leedul aga puudus üldse rinne Punaarmee vastu). Seega võttis Jaan Tõnissoni valitsus 19. novembril vastu otsuse alustada Venemaaga separaatläbirääkimisi ning tegi Moskvale ka vastava ettepaneku. Eesti rahudelegatsiooni esimeheks nimetati Jaan Poska ning liikmeiks Ants Piip, Julius Seljamaa, Mait Püuman ning kindralmajor Jaan Soots.¹¹

Rahukonverents avati Tartus 5. detsembril ning tinglikult võiks selle jagada kaheks etapiks. Detsembri lõpuni väldanud esimese etapi peamisteks sihtideks oli sõjategevuse lõpetamine ning vaherahu sõlmimine, paralleelselt vaieldi tulevaste riigipiiride ja sõjaliste tagatiste üle. Kogu selle aja aga toimusid Narva rindel vihased lahingud, kus ühel pool oli Eesti rahvavägi ning teisel pool nii relvastuselt kui ka isikkoosseisult mitmekordse ülekaaluga Punaarmee. Pärast seda, kui punavälased olid viimases hädas püüdnud Narvale läheneda ringiga Krivasoo ja Vääksa poolt, katkestasid nad detsembri teises pooles mõneks ajaks pealetungi ning Eesti rahvaväel oli võimalus oma kaitseehitisi taastada ja uusi jõude rindele vedada. Aasta viimastel päevadel tegi Punaarmee veel viimased meeletehitlikud katsed Narva vallutada, ent kuna needki ei andnud tulemusi, pidid punased väeüksused rünnakud lõpetama.¹²

Mõistagi oli viimaste tuliste rünnakute eesmärk mõjutada läbirääkimiste käiku: sest kui näiteks vastastikuses tunnustamises jõuti üsna ruttu üksmeelele, siis piiriküsimumed osutusid palju problemaatilisemaks ning just siin tahtiski Venemaa Eestit survestada. Esialgu olid mõlema poole territoriaalsed nõudmised liialdatud – Eesti esmase kava kohaselt pidanuks piiri jooksma sügaval Vene territooriumil, hõlmates ingerlaste asualasid ning Setumaast itta jäävaid vene elanikkonnaga piirkondi; Venemaa nägemuse järgi pidanuks aga Venemaa koosseisu jääma nii Setumaa, Peipsi saared, Narva linn kui lõpuks ka Ida-Virumaa põlevkivimaardlad. Vähehaaval muutusid ettepanekud küll realistlikumaks, ent kokkuleppele siiski ei jõutud ning läbirääkimised katkesid mitu korda. Alles siis, kui sai selgeks, et Punaarmee ei suuda Eesti rahvaväe kaitsest läbi murda, muutus ka Venemaa leplikumaks ning 31. detsembri õhtul allkirjastati vaherahuleping (mille kohaselt hakkas vaherahu kehtima 3. jaanuaril kell 10.30) ning põhilised poliitilised kokkulepped, mis puudutasid Eesti iseseisvuse tunnustamist, riigipiiri ning julgeolekutagatisi.¹³

Rahukõneluste teisel etapil, mis vältas jaanuari lõpuni, olid kõne all peamiselt majandusküsimumed, millest keerukamateks osutusid Vene riigi varade jaotamine, Eestist Venemaaale evakueeritud varade tagastamine ning edasised kahe riigi vahelised majandussidemed. Algul soostusid venelased ulatuslike majanduslike soodustustega, ent pärast 16. jaanuarit, kui lääneriigid tühistasid Venemaa suhtes majandusblokaadi, sai otsa

¹¹*Ibid.*, lk 44.

¹²*Ibid.*, lk 44–46.

¹³*Ibid.*, lk 47.

ka Moskva järeleandlikkus oma esimese rahusõlmijaga. Edasised kõnelused kestsid veel kaks nädalat, ent kuna need enam uusi tulemusi ei andnud, allkirjastati rahuleping 2. veebruaril kell 00:45.¹⁴

Mis oli rahulepingu tulem Eestile? Lepinguga lõppes esiteks sõjaseisukord ning teiseks tunnustas Venemaa Eesti iseseisvust ning loobus igaveseks kõigist õigustest, mis tal minevikus Eestile olid olnud. Ka lepinguga fikseeritud riigipiir oli toonastes oludes Eestile igati soodne – Narva jõgi ja Irbuska kõrgendik moodustasid parima loodusliku kaitsejoone. Samuti oli rahvuslikus plaanis oluline, et Setumaa ja Narva linn kui eestlaste asualad Eesti vabariigiga liidetaks. Sõjaliste tagatistena pidid mõlemad pooled laialt saatma oma territooriumil asuvad võõrväed (Vene Loodearmee Eestis ja Eesti kommunistlikud kütipolgud Venemaal) ning likvideerima organisatsioonid, mis pretendeerivad lepingupartneri territooriumi valitsemisele ning keelduma lepingupartneriga sõjaseisukorras olevatel riikidel kasutada oma territooriumi sõjavägede või -varustuse transpordiks. Kuna lepingus sätestati teineteise territooriumidel elavatele inimestele võimalus opteeruda vastaspoole kodakondsusesse ning nägi ette ka sõjavangide ja interneritud tsiviilisikute vahetamise, saabus järgnevail aastail Eestisse 40 000 eestlast.¹⁵

Oluliselt pälvisid tähelepanu ka majandusküsimused. Esiteks loobusid mõlemad pooled teineteiselts sõjakulude ja -kahjude hüvitamise nõudmisest. Lisaks loobus Venemaa Eesti territooriumil paiknevatest endistest Vene riigi varadest ja Eestilt võlgu sisse nõudmast, samas aga kohustus Eestile maksma 15 miljonit kuldrubla ja tagastama kõik Eestist väljavectud valitsus-, teadus-, õppe- ja muude asutuste varad. Kõige lõpuks aga kehtestati vastastikused kaubandussoodustused ning töötati teineteisele ka edaspidi soodsaid majanduskokkuleppeid.¹⁶

Tartu rahuleping jõustus üllatavalt kiiresti – Ülevenemaaline Kesktäitevkomitee ratifitseeris selle juba kaks päeva hiljem, Eesti Asutav Kogu aga 13. veebruaril 1920.¹⁷ Sellega oli 5000 eestlase elu nõudnud Vabadussõda riikliku iseseisvuse nimel jõudnud loodetud tulemuseni – sõjategevus lõppenud, rahu sõlmitud ning pälvitud Nõukogude Venemaa tunnustus Eesti omariiklusel. Vahetult pärast lepingu sõlmimist valdas rahukõnelusi jälginud välismaalasi nõutus – siin-seal lehvinud küll sinimustvalgeid, aga ei mingeid rahvapidustusi ega isegi spontaanseid röömuväljendusi tänavatel. Muidugi ei tähendanud see, et poleks tuntud kergendust või heameelt – Anton Jürgenstein nimetas rahulepingu sõlmimist eestlaste kõige tähtsamaks sündmuseks tema 700-aastases ajaloos –, ent samas ärgitas kainusele laialt levinud kahtlus lepingu püsivuse osas, kuna enamla ei peetud usaldusväärseteks partneriteks.¹⁸ Ja nagu näitasid 1. detsembri 1924 või veel

¹⁴ Ago Pajur. Tartu rahukõneluste lõpp- ja järelvaatus (veebruar–märts 1920). Tuna 2020, nr 1, lk 22.

¹⁵ Rahuleping Eesti ja Venemaa vahel. – Rahvusarhiiv (edaspidi RA), ERA.957.10.74, l. 1(a)p, 2p, 2(a)p, 3p, 4p., 5p, 6p, 7p.

¹⁶ Ibid., l. 8p, 9p, 10p.

¹⁷ Asutava Kogu protokoll nr. 106, 13. 02. 1920. – RA, ERA.15.2.105, l. 2.

¹⁸ Ago Pajur. Tartu rahukõneluste lõpp- ja järelvaatus, lk 24.

enam 1939. ja 1940. aasta sündmused, ei olnud eestlaste ettevaatus lepingupartneri ülemäärases usaldamises liialdatud.

Ent milline oli Eesti ja ülejäänud Balti väikeriikide vabadussõdade ja iseseisvumise rahvusvaheline tähendus? Vabadussõja võitmine ei toonud automaatselt kaasa rahvusvahelist tunnustust, sest näiteks Antant, iseäranis aga USA, lootis endistviisi Vene valgete võitu ega tahtnud seetõttu Venemaa territoriaalset terviklikkust enneaeugu ohtu seada. Seetõttu tunnustas Antant Eestit ja Lätit *de jure* alles 26. jaanuaril 1921. Ehkki Balti riikide teket on sageli peetud Antandi kingituseks, et enamliku Venemaa läänepiiril oleks n-ö puhvertsoon, ei olnud Pariisis rahuläbirääkimistel osalejatel tegelikult aimugi sellest, mis Balti riikides toimub, ega ka huvitunud sellest. Balti riikide iseseisvumisest olid huvitatud ainult eestlased, lätlased ja leedulased ise, nende sõjalisi konflikte Venemaaga peeti lihtsalt Venemaa kodusõja üheks kõrvaliseks tandriks.¹⁹ Peagi aga sai selgeks, et vähemalt esialgu Venemaa oma joud enamlasi võimult törjuda ei suuda, ning nii eelistati ka pigem äsjatekinud Balti rahvusriikide iseseisvust kui nende Nõukogude Venemaa osaks kuulutamist.

Aprill – mai 2020

Mihkel Truman
Tartu Ülikooli ajaloo ja arheoloogia instituudi doktorant

---

¹⁹ Andres Kasekamp. *Balti riikide ajalugu*, lk 134–135.

HUNDERT JAHRE SEIT DEM ABSCHLUSS DES FRIEDENSVERTRAGS VON TARTU (2.02.1920)

Wenngleich die Republik Estland am 24. Februar 1918 ausgerufen worden war, blieb ein Großteil des Territoriums des Gouvernements Estland, das bereits am darauffolgenden Tag von den Deutschen besetzt wurde, bis zum Spätherbst des gleichen Jahres, als Deutsches Kaiserreich zusammenbrach, unter deutscher Besetzung. Für die estnischen Gebiete bedeutete dies nichts Gutes, weil die bolschewistische Regierung Russlands am 13. November einseitig den mit Deutschland geschlossenen Friedensvertrag von Brest für ungültig erklärte, wobei er zugleich eine Offensive in Richtung Westen vorbereitete.

Der am 22. November von der Roten Armee unternommene erste Versuch, Narva einzunehmen, wurde von den Deutschen abgewehrt; fortan wurde die Pflicht der Verteidigung der Heimat jedoch den estnischen nationalen Einheiten, deren Gründung zunächst auf ernsthafte Schwierigkeiten stieß, auferlegt. Während der nächsten Wochen bewegte sich die Front sowohl aus dem Nordosten wie auch aus dem Südosten in Richtung Mittelestland, doch begannen die estnischen Truppen mit Unterstützung der finnischen Freiwilligen und der englischen Marine bald eine Gegenoffensive, wobei sie die Rote Armee bis zum Abend des 19. Januar in nordöstlicher Richtung und bis Anfang Februar in südöstlicher Richtung aus Estland zu verdrängen vermochten.

Bis zum Frühling 1919 wurden auf dem Kampfplatz des Freiheitskrieges (*Vabadussõda*) hauptsächlich nur Abwehrschlachten ausgetragen. Im Mai leiteten aber die estnischen nationalen Truppenteile in Zusammenarbeit mit dem Nordkorps der russischen Weißen Garde eine Offensive in Richtung Petrograd ein, um den Sturz der Bolschewiki zu erzwingen. Der Vormarsch erwies sich als dermaßen erfolgreich, dass man sich auf einen Schlag entschied, auch Riga von den Rotarmisten zu befreien. Dies führte jedoch zu einem Konflikt mit der hauptsächlich aus den Deutsch-balten zusammengesetzten Landeswehr, die von der Gründung des Baltischen Herzogtums auf der Basis der ehemaligen baltischen Gouvernements träumten. Den im Juni und Juli geführten sog. Landeswehrkrieg gewannen zwar die Esten und Letten, doch erlitten sie dabei unnötig große Verluste.

Estland, das mit den Deutschen und Deutschbalten Frieden geschlossen hatte, musste sich wieder auf die Abwehrschlachten vorbereiten, denn nach dem aus Petrograd zurückgezogenen Nordkorps bewegten sich in Richtung der estnischen Grenzen auch die Rotarmisten. Obgleich Estland in den darauffolgenden Wochen große Verluste erlitt, konnten die Angriffe der Roten Armee abgeschlagen werden. Im September unterbrach die Rote Armee in der Gegend von Izborsk unerwartet die Offensive und die unter internationalen Druck geratenen Bolschewiki unterbreiteten den baltischen Ländern den Vorschlag, die Friedensverhandlungen aufzunehmen. Zu diesem Zeitpunkt brachten jedoch nur die Esten die dazu nötige Fähigkeit auf.

Während sich Großbritannien bereit erklärte, das Recht der Esten auf die Unabhängigkeit anzuerkennen, drohte Frankreich im Fall des Friedensschlusses zwischen Estland und den Bolschewiki an, eine Wirtschaftsblockade über Estland zu verhängen. Die Entente hatte nämlich eine groß angelegte Operation geplant, um den Sturz der Bolschewiki zu

erzwingen, wobei die russischen Weißen Armeen auch von den nationalen Einheiten der baltischen Länder unterstützt werden sollten. Wegen des Scheiterns eines weiteren Plans der Entente, wonach die Nordwestarmee und die Westarmee der russischen Weißen eine gleichzeitige Offensive gegen Petrograd beginnen sollten, wurden die estnischen nationalen Einheiten Anfang Dezember wieder mit der Verteidigung der vor Narva liegenden Positionen betraut.

Ungeachtet des im September gescheiterten Versuchs, Friedensverhandlungen aufzunehmen, waren die Esten nach wie vor an der Beendigung des Krieges interessiert. In Anbetracht dessen, dass die Entente bis zum Ende des gleichen Monats auf eine unmittelbare Einbeziehung der baltischen Länder in den Kampf gegen die Bolschewiki verzichtet hatte, fassten die baltischen Länder zunächst den Beschluss, gemeinsame Verhandlungen mit Russland aufzunehmen, um einen multilateralen Friedensvertrag zu schließen. Im November stellte sich jedoch heraus, dass nur Estland an einer möglichst raschen Unterzeichnung des Friedensvertrags interessiert war. Somit beschloss die estnische Regierung am 19. November, Separatverhandlungen mit Russland einzuleiten, und unterbreitete Moskau den entsprechenden Vorschlag.

Die Friedenskonferenz, die in Tartu am 5. Dezember eröffnet wurde, kann vereinbarungsgemäß in zwei Etappen eingeteilt werden. Zu den Hauptzielen, die in der bis zum Ende Dezember gedauerten ersten Etappe verfolgt wurden, zählten die Einstellung der Kriegshandlungen und der Abschluss eines Waffenstillstandes, parallel dazu wurde um Staatsgrenzen und militärische Garantien gestritten. Eben die Grenzstreitigkeiten wurden von heftigen Schlachten an der Narvaer Front begleitet, wo den estnischen nationalen Truppen die Rote Armee gegenüberstand, die sowohl an Bewaffnung wie auch an Truppenstärke den Ersteren mehrfach überlegen war. Dennoch mussten die Rotarmisten im Hinblick darauf, dass ihnen die Einnahme von Narva weder direkt noch durch Umlagerung gelungen war, ihre Angriffe einstellen und am Abend des 31. Dezember einen Waffenstillstand unterzeichnen, der am 3. Januar um 10:30 Uhr in Kraft trat.

In der zweiten Etappe der Friedensverhandlungen, die während des Monats Januar stattfand, wurden in erster Linie Wirtschaftsfragen besprochen; am kompliziertesten erwiesen sich die Verteilung der Vermögenswerte des russischen Staates, die Rückerstattung des aus Estland nach Russland evakuierten Vermögens sowie die künftigen Wirtschaftsbeziehungen zwischen zwei Staaten. Der Friedensvertrag von Tartu wurde am 2. Februar um 00:45 Uhr geschlossen.

Der Friedensschluss brachte für Estland mehrere positive Ergebnisse – erstens konnte der Kriegszustand beendet werden, zweitens erkannte Russland die Unabhängigkeit Estlands an und verzichtete für immer auf alle früheren Rechte in Hinsicht auf Estland, außerdem wurde Estland die unter den damaligen Verhältnissen sehr günstig gelegene Staatsgrenze zuerkannt. Im Hinblick auf den wirtschaftlichen Aspekt sei erwähnt, dass die beiden Parteien darauf verzichteten, voneinander Ersatz der Kriegskosten und -schäden zu verlangen. Außerdem verzichtete Russland auf die auf dem estnischen Territorium befindlichen Vermögenswerte des russischen Staates, verpflichtete sich zur Zahlung von 15 Millionen Goldrubeln an Estland sowie zur Rückerstattung der aus Estland

ausgeführten Vermögenswerte der Regierungsbehörden, Forschungs- und Bildungseinrichtungen sowie anderer Behörden. Zum Schluss gewährten beide Länder einander gegenseitige Handelspräferenzen und sicherten einander auch zukünftig den Abschluss von günstigen Wirtschaftsabkommen zu.

Eben in Bezug auf die Letzteren kam in Estland die Hoffnung auf, die einstigen Wirtschaftsbeziehungen mit Russland wiederherzustellen. Zunächst schien sich diese Hoffnung zu erfüllen, denn im Jahre 1920 wurden die meisten Geschäftsoperationen Russlands mit Westeuropa tatsächlich über Estland abgewickelt. Noch günstigere Aussichten versprach die in Russland im Jahre 1921 verkündete Neue Ökonomische Politik (NEP), die zu einer allmählichen Zunahme staatlicher Aufträge Russlands an die estnische Metall- und Papierindustrie führte. Dennoch zeigte sich bereits nach ein paar Jahren, dass die Hoffnungen auf den russischen Markt nicht gerechtfertigt sind, weshalb man sich auf Westeuropa umzuorientieren versuchte. Diese Entscheidung wurde auch durch das Verständnis unterstützt, dass die Entwicklung der Wirtschaftsbeziehungen in östlicher Richtung geeignet ist, die Sicherheit Estlands zu gefährden.

April-Mai 2020

Mihkel Truman
Universität Tartu

HUNDRED YEARS SINCE THE TARTU PEACE TREATY (2.02.1920)

Although the Estonian Republic had been declared independent on February 24th, 1918, it was only a day later that most of the area of Estonia was occupied by the Germans. This lasted until late autumn, which is when the German Empire collapsed. Things did not change for the better for the Estonian territories, as on November 13th the Russian Bolshevik government unilaterally annulled the Treaty of Brest (which had been signed with Germany), allowing it to prepare for a westward invasion.

The first attempt by the Red Army to invade Narva, on November 22nd, was foiled by the Germans. After that, however, protecting the country became the responsibility of the Estonian military (which had just been created with difficulties). In the following weeks, the front moved from the northeast and southeast towards central Estonia. But soon after that, the Estonian army along with the support of Finnish volunteers and the British navy began its counterattack. They succeeded in pushing the Red Army out from Estonian boundaries, first from the northeast by the evening of January 19th and then from the southeast by the beginning of February.

Until the spring of 1919, it was mainly defensive battles that took place within the context of the Estonian Independence War. In May, however, Estonian military units began cooperating with the Northern Corps from the Russian White Army to go on the offensive towards Petrograd in order to overthrow the Bolsheviks. The move proved so successful that in one go they also decided to liberate Riga from the Red Army. But this led to a conflict with the Landeswehr (comprised mainly of Baltic Germans), who had dreams of creating a Baltic Duchy by uniting the former Baltic provinces. While the Estonians and Latvians managed to win the Landeswehr war that took place in June-July, they suffered needlessly large losses.

Having made peace with both the Germans and Baltic Germans, Estonia had to once again prepare for defensive battles. This was because the Northern Corps, retreating from Petrograd, were followed by the Red Army towards the Estonian borders. Although Estonian losses in the following weeks were large, they managed to fend off the Red Army's attacks. In September, the Red Army suddenly suspended their attack on the Irboska area. Now under international pressure, the Bolsheviks offered to start peace negotiations with the Baltic states. At that moment, only the Estonians were ready for it. While Great Britain was prepared to recognize Estonia's right for independence, France announced that if Estonia were to make peace with the Bolsheviks, an economic blockade would be established for Estonia. Antant had namely planned an extensive operation to overthrow the Bolsheviks. As part of the plan, Baltic military forces had to support the Russian White Army. Since Antant's other plan, according to which the Russian White Army's Northwestern and Western Army were to simultaneously begin an ascent to Petrograd, also failed, the Estonian forces had to return to pre-Narva defensive positions by the beginning of December.

Although the attempts in September to begin peace negotiations had not been successful, Estonians remained interested in ending the war. And because by the end of the same month Antant had given up on directly involving the Baltic states in the fight against the

Bolsheviks, they decided to begin negotiations with Russia for signing a multilateral peace treaty. In November, however, it turned out that only Estonia was interested in signing a peace treaty as quickly as possible. Thus, on November 19th, the Estonian Government decided to begin separate negotiations with Russia and made the corresponding offer to Moscow.

The peace conference began in Tartu on December 5th and it is possible to divide into two phases. The main goals of the first phase (lasting until the end of December) were ending the military activity and signing a truce. In parallel, arguments about state borders and military safeguards took place. The arguments about the border happened simultaneously with fierce battles on the Narva front, where on the one side was the Estonian army, and on the other, the Red Army, which was several times more powerful in terms of weaponry and manpower. Yet since the Red Army forces did not manage to invade Narva in any way, they were forced to end their attacks and sign a truce. This was done in the evening of December 31st and was in effect from January 3rd at 10:30 AM.

The second phase of the peace negotiations, taking place over the course of January, focused primarily on economic issues. The most difficult of these were the distribution of Russian state assets, the return of assets that had been evacuated from Estonia to Russia and future economic ties between the two countries. The Tartu Peace Treaty was signed on February 2nd at 12:45 AM.

Signing the peace treaty had several positive impacts on Estonia – first, the period of martial law ended. Second, Russia recognized Estonia's independence and forever abandoned all rights that it had previously had on Estonia. And finally, the locations of the state borders that Estonia gained were highly beneficial in those circumstances. From an economic point of view, it is worth noting that both sides dropped their demands to collect war expenses and damages from each other. Additionally, Russia dropped its claims on Russian state assets located on Estonian territory, was required to pay 15 million gold rubles to Estonia and had to return governmental, science, educational and other assets that had been removed from Estonia. Finally, mutual trade concessions were established and promises were made about subsequent favourable trade deals.

Those trade deals especially allowed Estonia to be hopeful about restoring former economic ties with Russia. Initially, this seemed to be panning out. In 1920, most Russian business operations with Western Europe took place via Estonia. The outlook seemed even more promising after Russia announced a new economic policy in 1921, which slowly led to national commissions from Russia that revived the Estonian metal and paper industries. Yet just a few years later it became apparent that hopes on the Russian market were not justified and Estonia tried to reorient itself towards Western Europe. This decision was also supported by the understanding that developing economic ties with the east could endanger Estonian sovereignty.

April – may 2020

Mihkel Truman
University of Tartu

SADA AASTAT EESTI VABARIIGI ESIMESEST PÖHISEADUSEST (kehtis aastatel 1920–1933)

Ajaloolane Ago Pajur on Eesti Vabariigi 1920. aasta põhiseadust nimetanud 1. detsembril 1924 toimunud riigipördekatse ja 1930. aastate alguse ülemaailmse majandussurutise tingitud sisepoliitilise kriisi kõrval üheks kolmest olulisest murdepunktist Eesti sisepoliitikas vahemikus 1918–1934.¹ Neist kronoloogilises järjekorras esimene ehk põhiseadus on omarikluse aspektist ehk siiski kõige olulisem.

Kuigi Eesti vabariik oli välja kuulutatud juba 24. veebruaril 1918, sai riikluse tegelikule ülesehitamisele asuda alles Saksa okupatsiooni lõppedes sama aasta novembris – 11. novembril alustas tegevust Ajutine Valitsus, 20. novembril astus taas kokku Maanõukogu ning 27. novembril valiti valitsuse uus koosseis. Samas otsustas Maanõukogu laialt minna ning anda oma volitused Asutavale Kogule, mis pidi valitama 1919. aasta veebruari algul.² Maanõukogu 24. ja 27. novembri seadustega anti kogu võimutäius Ajutisele Valitsusele, kellel oli sellega õigus kehtestada vajalikke määrusi ja seadusi, võtta laenu, sõlmida rahvusvahelisi lepinguid jne.³

Valitsus hakkaski talle antud õigus kasutama, kuulutama välja seadusi ning seadma ametisse erakorraliste volitustega ametnikke, eelkõige komissare maakondadesse. Sõjaseisukorras oli selline valitsemisüsteem muidugi mõistlik, ent ometi tekitas kontrolli puudumine valitsuse üle erinevates poliitilistes ringkondades ka ärevust. Iseärans pärast seda, kui Maanõukogu oli detsembri lõpupäeval otsustanud parasjagu keerulise sõjasituatsiooni tõttu Asutava Kogu valimised edasi lükata.⁴

Rahulolematus paisus ning Maanõukogu vanematekogu sai üha enam kaebusi, mistõttu ei jäanud Maanõukogul muud üle, kui uesti erakorraliseks istungjärguks kokku tulla. 1. veebruaril 1919 alanud istungitel pälvisid valitsusametnike omavoli, omavalitsuste õiguste piiramine, sõjaväelaste sekkumine tsiviilellu ning ülemäära karmid karistused rohket kriitikat, ühtlasi tehti mitu ettepanekut valitsuse tegevusvabaduse piiramiseks. Kokkuvõttes viis see usaldushääletuseni, kus valitsus sai enamuse ning ümber tuli kujundada hoopiski kriitikat toetanud Maanõukogu juhatust.⁵ Ometi näitab asjade selline käik, et ka enne Asutava Kogu valimist juhinduti Eestis vähemalt ühest parlamentarismi põhimõttest – valitsuse poliitilisest vastutusest parlamenti ees.

Erakorralise istungjärgu peamise tulemusena taasalustati Asutava Kogu valimiste ettevalmistamist. Valimised toimusidki aprilli algul ning Asutava Kogu avaistung toimus Estonia kontserdisaalis 23. aprillil. Äsja ellukutsutud esinduskogu peamisteks ülesanneteks sai maareformi läbiviimiseks tarviliku maaseaduse ning riikluse aluseks

¹ Ago Pajur. Kolm murdepunkti Eesti sisepoliitikas 1918–1934. Tuna 2008, nr 1, lk 6.

² Ago Pajur. Riikluse rajamine. *Eesti Ajalugu VI. Peatoim. S. Vahtre.* Tartu: 2005, lk 47.

³ Riigi Teataja 1918, nr 3, lk 9; Riigi Teataja 1918, nr 4, lk 4–5.

⁴ Mati Graf. *Eesti Rahvusriik. Ideed ja lahendused: ärkamisajast Eesti Vabariigi sündnini.* Tallinn: 1993, lk 265–267.

⁵ Eesti Vabariigi sisepoliitika 1918–1920: Dokumentide kogumik. – *Ad fontes.* Tallinn: 1999, lk 200–204.

oleva põhiseaduse koostamine ning vastuvõtmine. Kuna põhiseaduse väljatöötamine oli küllaltki ajamahukas töö, võttis Asutav Kogu 4. juunil vastu ajutise põhiseaduse ehk "Eesti Vabariigi valitsemise ajutise korra", et ka vahepealsel ajal kehtiks Eestis piisavalt selgepiiriline valitsemissüsteem.⁶

Ajutine valitsemiskord osutus aga mõneti üllatuslikuks – selles oli loobutud parlamentarismi põhimõtetest, mida seni oli iseenesestmõistetavalta järgitud. Pealtnäha võis tunduda, et tegemist on siiski parlamentaarse süsteemiga – millele viitas eeskätt ju selgelt sätestatud võimude lahususe printsipi – Asutava Kogu pädevusse jää seadusandlik, valitsusele täitev- ning riigikohtule kohtuvõim –, kuid seejuures ei saa tähelepanuta jätta asjaolu, et parlament oli domineerivas positsioonis ning ka tema volitused harilikust ulatuslikumad. Näiteks täitis Asutav Kogu parlamenti põhiülesandeid: võttis vastu seaduseid, otsustas sõja ja rahu üle, koostas riigieelarve, valis valitsuse ja Riigikohtu liikmeid jne; samas aga täitis ta ka erakorralisi, Asutavale Kogule iseloomulike parlamentide funktsioone – koostas põhiseaduse, töötas välja põhimõtted olulisteks ümberkorraldusteks (näiteks maareform), andis valitsusele ülesandeid ja kontrollis selle tegevust. Seega koondus Asutava Kogu kätte peale seadusandliku põhimõttelisel ka täidesaatev võim, sest kui viimane oligi ametlikult Vabariigi Valitsuse pädevusse antud, ei saanud ta seda ilma Asutava Kogu loa ja kontrollita rakendada. Ja kuna tavapäraselt poliitikutest moodustatava valitsuse asemel taheti aasta kaupa ministriteks nimetada poliitiliselt erapooletuid spetsialiste, siis võib üsna kindlalt väita, et kõrvale kavatseti jätta ka nn poliitilise vastutuse printsipi. Tegelikkuses neid põhimõtteid siiski kuigivõrd ei rakendatud: ministriteks seati poliitikud, keda toetas parlamenti enamus, valitsuse ametiaeg osutus pigem tähtajatuks ning Asutav Kogu loobus valitsuskabineti otsestest juhtimisest.⁷

4. juunil 1919 moodustati 15-liikmeline põhiseaduse komisjon. Kuna esimesed kuud kulusid peaasjalikult erakondade seisukohtade ärakuulamisele ning põhimõtteliste küsimuste arutamisele, siis konstitutsiooni eelnõu menetlemiseni jõuti tegelikult alles oktoobris. Ning et enamik erakondadest pelgas nii presidentialismi (liiga suure tegevusvabadusega ja sõltumatu täitevvõim võib haaratada kogu võimu) kui ka parlamentaarset süsteemi (selle kontrollmehhanisme peeti ülemäära nõrkadeks), pooldati Šveitsile omast korraldust, kus keskne positsioon on küll parlamenti, ent samas on olulisel määral kaasatud valitsemissesse rahvas. Seega soovitati ka Eesti rahvale anda rahvaalgatuse ja rahvahääletuse õigus.⁸

Põhiseaduse oktoobris valminud eelnõus määriti ära Rahvanõukogu ehk parlamenti kontrolliõigus valitsuse ja selle liikmete üle, valitsuse volituste kestus (kaks aastat) ning tänapäevases tähinduses osalusdemokraatia rakendamispõhimõtted. Viimastega sai rahvas lisaks üldisele valimisõigusele ka rahvaalgatuse ja rahvahääletuse õiguse. Viimase roll polnud eelnõu järgi sugugi vähetähitis – näiteks sai rahvahääletusele panna parlamentis vähemusse jääenud ettepanekuid ja eelnõusid; korralised rahvahääletused

⁶ Ago Pajur. Riikluse Rajamine, lk 48–50.

⁷ Ago Pajur. Kolm murdepunkti Eesti sisepoliitikas 1918–1934, lk 7–8.

⁸ Eesti Vabariigi sisepoliitika 1918–1920, lk 44–46; Ago Pajur. Riikluse rajamine, lk 50.

toimunuks kord aastas ning nende vaheagadel olnuks võimalikud ka erakorralised rahvahääletused.⁹

Ent siis toimus põhiseaduse komisjoni arusaamades põhjalik muutus. Nimelt avanes võimalus tutvuda sama aasta suvel vastuvõetud Soome ja Saksamaa põhiseadustega, mida peeti tollal moodsaimaiks, ning see tõi kaasa komisjoni kaugenemise nii valitsevast parlamentist, osalusdemokraatiast kui ka tähtajalisest valitsusest.¹⁰ Ja kuna mõlemad nimetatud põhiseadused baseerusid parlamentarismi printsiipidel, siis erinevalt varasemast hakkas komisjon ühtäkki parlamentaarsel süsteemi pidama sobilikuks ka Eestile. See põhimõtteline muutus tööst esile kitsaskoha, millele komisjon ehk polnud siiani veel korralikult lahendust otsinudki. Nimelt oli küsimus selles, kuidas tagada parlamenti ja valitsusvõimu tasakaal? Kuna sellistel puhkudel on parimaks võimaluseks riigipea institutsioon, siis lisatigi presidendi ametikoht ka detsembris valminud parandatud põhiseaduse eelnõusse. Presidendile kui tasakaalustavale jõule andis eelnõu õiguse kasutada suspensiivset vetot, saata parlament laiali ning välja kuulutada ennetähtaegsed valimised.¹¹

Paraku ei läinud presidendi institutsiooni põhiseadusesse sisekirjutamine siiski nii libedalt. Juba 1920. aasta alguses hakkasid kõlama just väljaspool põhiseaduse komisjoni paahameelenoodid, mis viisid selleni, et 18. veebruaril võeti vasakpoolsete initsiativil Asutava Kogu plenaaristungil arutlusele riigipea institutsiooni küsimus. Mis eraviisiliseks kuulutatud koosolekul täpselt toimus, pole teada, ent igatahes otsustati presidendi ametikoht eelnõust kustutada ning selle funktsioonid jagada parlamenti, valitsuse ja valitsusuhi vahel. Tasakaalustavat rolli parlamenti ja valitsuse vahel pidi hakkama etendama rahvas. Asjade sellise käigu taga võib ilmselt näha vasakpoolsete pelgust, et ühele isikule omistatakse ebaproportsionaalselt suur võim.¹²

Sellega said põhiseaduse eelnõu koostamise suuremad probleemid lahendatud ning Asutav kogu võttis põhiseaduse vastu 15. juunil 1920, kehtima hakkas see sama aasta 21. detsembril. Sageli on rõhutatud, et 1920. aasta põhiseadus oli oma laialdaste kodanikuõiguste (kõik Eesti kodanikud, olenemata nende rahvusest, soost, usust või varanduslikust olukorrast, on seaduste ees võrdsed; Eestis ei kehti seisuslikud privileegid ega tiitlid; kõigil kodanikel on täielik ühinemis-, koosolekute-, südametunnistuse-, usuja sõnavabadus, samuti piiramatu vabadus valida elukohta ja tegevusal; kõigile kodanikele tagatakse isiku- ja kodupuutumatus ning kirjavahetuse saladus) ning vähemusravustele antud õigustega (suurematele ravusrühmadele garantteeriti emakeelne kooliharidus ning emakeele kasutamise õigus ametiasutustes, samuti oli sätestatud õigus teostada rahvuslikku kultuurautonomiat)¹³ tollases maailmas üks demokraatlikumaid ja edumeelsemaid. Küll tasub märkida, et vähemalt alguses ei olnud võimalik kõiki põhiseadusega sätestatud õigusi ja vabadusi kehtestada, sest Eestis oli nii

⁹ Põhiseaduse algeelnõu. – Riigiarhiiv (edaspidi RA), ERA.15.2.414, l. 136–140.

¹⁰ Artur Mägi. Kuidas valitseti Eestis. *Iseseisvuslaste Kirjavara 4*. Stockholm: 1951, lk 20.

¹¹ Ago Pajur. Kolm murdepunkti Eesti sisepoliitikas 1918–1934, lk 9.

¹² Artur Mägi. Kuidas valitseti Eestis, lk 29; Mati Graf. *Parteid Eesti Vabariigis 1918–1934 koos eellooga (1915–1917) ja järellooga (1934–1940)*. Tallinn: 2000, lk 292–295.

¹³ Eesti Vabariigi põhiseadus. – RA, ERA.31.1.1912, l. 3p–5.

kasvanud kuritegevuse kui ka kommunistide vastu võitlemiseks rakendatud laialdane katseseisukord.¹⁴

Ent hinnates vastuvõetud põhiseadust riigivalitsemise seisukohast, tuleb nentida, et see püüdis ühendada kahte erinevat ja mõneti lausa vastandlikku süsteemi. Näiteks võeti Šveitsi süsteemist üle rahva vahetu kontroll parlamenti üle ning rahvahääletuse ulatuslik roll politilises elus, parlamentaarsest süsteemist aga valitsuse poliitiline vastutus parlamenti ees ja võimude lahususe printsip. Kumbagi rakendati siiski vaid osaliselt. Näiteks "lahjendas" parlamentarismi see, et täiesti sõltumatu oli vaid kohtusüsteem (täitevvõim sõltus seejuures paljus seadusandlikust ning puudus neid tasakaalustav tegur), rahvalitsuse printsipi piiras aga asjaolu, et rahvaalgatuse ja -hääletuse õigus ei kehitinud köigile seadustele (riigieelarve, maksud, välislepingud, riigilaenud, mobilisatsiooni väljakuulutamine jne), samuti loobutti korralistest rahvahääletustest ja neid hakati käsitlema pigem millegi erakorralisena.¹⁵

Tagantjärel on sellist segasüsteemi nimetatud küllaltki probleemaaliseks lahenduseks ning kaheldud, et tegelikus elus selline sulam tuldse kuigi pikalt eksisteerida võiks. Samuti on arvatum, et sellise põhiseaduse edukaks toimimiseks olnuks vaja, et nii rahvas kui ka poliitikud, rääkimata riiklikest institutsioonidest, vastaksid väga kõrgetele moraalsetele ja eetilistele nõudmistele, mis demokraatliku traditsionita noores riigis oli mõistagi üsna mõeldamatu. Kuid vaatamata sellele, et sedasorti "tasakaalustamata parlamentarismi" sobitumises tegelikku riigielu on põhjusega kaheldud, toimis see siiski kuni 1932. aastani üpris hästi.¹⁶ Ning 1930. aastate algul äkki puhkenud vajadus põhiseadust muutma hakata, oli pigem tingitud ülemaailmse majanduskriisi Eestisse jõudmisest ja sellega seonduvatest sotsiaalpoliitilistest probleemidest kui tegelikust põhiseaduslikust kriisist.¹⁷

Aprill – mai 2020

Mihkel Truman
Tartu Ülikooli ajaloo ja arheoloogia instituudi doktorant

---

¹⁴ Ago Pajur. Riikluse rajamine, lk 51.

¹⁵ Ago Pajur. Kolm murdepunkti Eesti sisepoliitikas 1918–1934, lk 9.

¹⁶ Rein Marandi. Valitud artikleid Eesti riigist ja poliitikast. Tallinn: 2007, lk 20.

¹⁷ Ago Pajur. Riikluse rajamine, lk 86.

HUNDERT JAHRE SEIT DER VERABSCHIEDUNG DER ERSTEN VERFASSUNG DER REPUBLIK ESTLAND (in Kraft 1920–1933)

Obgleich die Republik Estland bereits am 24. Februar 1918 ausgerufen worden war, konnte der tatsächliche Staatsaufbau erst nach dem Ende der deutschen Besatzung im November des gleichen Jahres aufgenommen werden, als die Provisorische Regierung ihre Tätigkeit aufnahm und der als Volksvertretung fungierende Landrat (*Maapäev*) erneut zusammentrat. Bald beschloss aber der *Maapäev* seine Auflösung und übertrug seine Vollmachten auf die Verfassungsgebende Nationalversammlung (*Asutav Kogu*), die Anfang Februar 1919 gewählt werden sollte.

Damit wurde die volle Regierungsgewalt während des Interregnums der Provisorischen Regierung übergeben, die die Gesetze verkündete, mit außerordentlichen Vollmachten ausgestattete Beamte ins Amt einsetzte usw. In den Tagen des Freiheitskrieges (*Vabadussõda*) (28. XI 1918–2. I 1920) war ein solches Regierungssystem durchaus angebracht, dennoch mutete die fehlende Kontrolle der Regierung den verschiedenen politischen Kreisen nicht unbedenklich an. Aus diesem Grund musste der *Maapäev* im Februar außerordentlich erneut zusammentreten und die inzwischen verschobenen Wahlen zur Verfassungsgebenden Nationalversammlung beschloss man im April durchzuführen.

Die Eröffnungssitzung der Verfassungsgebenden Nationalversammlung wurde am 23. April abgehalten, wo ihr zwei wichtige Aufgaben auferlegt wurden: die Erarbeitung des Landgesetzes (*Maaseadus*) für die künftige Landreform sowie die Erstellung und Verabschiedung der Verfassung. In Anbetracht dessen, dass die Erarbeitung der Verfassung viel Zeit in Anspruch nahm, verabschiedete die Verfassungsgebende Nationalversammlung am 4. Juni die provisorische Verfassung. In der provisorischen Verfassung gab es so manche überraschende Aspekte – so etwa hatte man darin auf die Grundsätze des Parlamentarismus verzichtet, die man bei der Staatsverwaltung bisher selbstverständlich befolgt hatte. Obwohl das Prinzip der Gewaltenteilung ausdrücklich festgehalten war, nahm das Parlament dennoch eine dominierende Position gegenüber der Regierung ein und war mit weiter reichenden Vollmachten ausgestattet, als es gewöhnlich war.

Im Juni wurde auch ein 15-köpfiger Verfassungsausschuss gebildet, der nach der Anhörung der Standpunkte der Parteien und nach der Erörterung grundsätzlicher Fragen schließlich im Oktober auch zur tatsächlichen Bearbeitung des Verfassungsentwurfes kam. Bald stellte sich heraus, dass die Einführung eines konkreten Wahlsystems nicht angemessen ist – im Hinblick auf den Präsidentialismus fürchtete man eine zu unabhängige Exekutivgewalt, wohingegen die Kontrollmechanismen des parlamentarischen Systems als zu schwach angesehen wurden. Deshalb neigte man immer stärker dazu, das Schweizer System zu unterstützen, wonach neben einer zentralen Position des Parlaments auch das Volk in erheblichem Maße in die Regierungsangelegenheiten einzbezogen wurde.

Doch nachdem sich den Mitgliedern des Verfassungsausschusses die Möglichkeit eröffnet hatte, die modernen Grundgesetze Finnlands und Deutschlands kennenzulernen, kam eine grundlegende Änderung der Ansichten des Ausschusses zustande. Der Ausschuss nahm Abstand von den Prinzipien des regierenden Parlaments, der Beteiligungsdemokratie wie auch der befristet eingesetzten Regierung und kam schließlich zum Ergebnis, dass das parlamentarische System für Estland eigentlich durchaus geeignet ist. Da lediglich das Gleichgewicht zwischen dem Parlament und der Exekutive fraglich blieb, wurde im Dezember auch das Präsidentenamt in den Verfassungsentwurf eingefügt.

Die Hinzufügung der Institution des Staatsoberhaupts in den Verfassungsentwurf erregte aber Ärger, und dies gerade außerhalb des Ausschusses. So wurde in der Plenarsitzung der Verfassungsgebenden Nationalversammlung am 18. Februar auf Initiative der Linken die Frage des Präsidentenamtes auf die Tagesordnung gesetzt. Im Ergebnis der Gespräche wurde die Präsidenteninstitution aus dem Verfassungsentwurf beseitigt, wobei eine ausgleichende Rolle zwischen dem Parlament und der Regierung dem Volk zuerkannt wurde. Damit waren die mit dem Entwurf verbundenen größeren Probleme gelöst und die Verfassungsgebende Nationalversammlung verabschiedete die Verfassung am 15. Juni 1920, in Kraft trat sie im Dezember des gleichen Jahres.

Die erste Verfassung der Republik Estland wurde zu ihrer Zeit als eine der demokratischsten und fortschrittlichsten Verfassungen der Welt angesehen – erstens waren den Bürgern sehr weitgehende Rechte eingeräumt und etwa den nationalen Minderheiten wurden sowohl der muttersprachliche Unterricht, das Recht, sich vor den Behörden ihrer Muttersprache zu bedienen, wie auch die nationale Kulturautonomie gewährleistet. Im Hinblick auf die Staatsverwaltung strebte die damalige Verfassung eine Verschmelzung des Schweizer Systems (die unmittelbare Kontrolle des Parlaments durch das Volk) mit dem parlamentarischen System (die Gewaltenteilung, die politische Verantwortung der Regierung gegenüber dem Parlament) an, doch waren die den beiden Systemen entnommenen Züge alles in allem „verdünnnt“ – so etwa galt das Recht auf Volksinitiative und -abstimmung nur hinsichtlich eines Teils der Gesetze, die vollziehende Staatsgewalt war aber in erheblichem Maße auf das Parlament angewiesen, wobei es an einer ausgleichenden Kraft mangelte. Im Hinblick auf den wirtschaftspolitischen Aspekt wurde betont, dass die Organisation des Wirtschaftslebens den Grundsätzen der Gerechtigkeit entsprechen soll, die das Ziel verfolgen, den Bürgern auf der Grundlage der Gesetze, die sich etwa auf den Bildungserwerb, die Beschäftigung, die Erwerbsunfähigkeits- und Altersrente beziehen, einen menschenwürdigen Unterhalt zu gewährleisten.

Im Nachhinein hat man oft Zweifel geäußert, ob eine solche Mischung überhaupt lange existieren konnte, doch vermochte sie in der Republik Estland recht lange standzuhalten. Auch die zu Beginn der 1930er aufgetauchten Anforderungen, die Verfassung zu ändern, waren eher durch die mit der weltweiten Wirtschaftskrise verbundenen innenpolitischen Probleme als durch die tatsächliche Verfassungskrise bedingt.

April-Mai 2020, Mihkel Truman (Universität Tartu)

HUNDRED YEARS SINCE THE FIRST CONSTITUTION OF THE ESTONIAN REPUBLIC (1920–1933)

Although the Estonian Republic had already been declared independent on February 24th, 1918, it was only possible to begin the development of statehood once the German occupation ended in November of the same year. That is when the Provisional Government began operations, as well as when the Provincial Assembly regathered as representatives of the people. Not long after that, however, the Provincial Assembly decided to disband and give their powers to the Constituent Assembly, which was to be elected in early February of 1919.

For the intermediate time, then, full power was given to the Provisional Government. They passed laws and appointed officials with special authorities, among other things. As this happened during the Estonian War of Independence (Nov. 28th, 1918–Feb. 2nd, 1920), such a system of governance was certainly reasonable. Yet the lack of supervision over the government raised questions in various political circles. As such, the Provincial Assembly had to reconvene under these special circumstances in February and the elections of the Constituent Assembly (which had been postponed) were decided to be held in April.

The first session of the Constituent Assembly took place on April 23rd, where it was given two important tasks: the development of a land law for the upcoming land reform and the preparation and adoption of a constitution. As the creation of the constitution was time-consuming, on June 4th the Constituent Assembly adopted a provisional constitution. The provisional constitution included several surprising details – for example, the principles of parliamentarism, which had so far been considered self-explanatory in governing the country, were abandoned. And although the principle of the separation of powers was clearly set out, the parliament was in a dominating position in relation to the government and its powers were more extensive than usual.

June also saw the formation of a 15-member commission for the constitution. After listening to the positions of the parties and discussing questions of principle, the commission finally started processing the draft of the constitution in October. It soon became apparent that establishing one specific system of governance was not going to appease everyone – in the case of presidentialism some were afraid of an overly independent executive power, while the control mechanisms of a parliamentary system were considered too weak. As such, there was increasing support for a Swiss-style arrangement, where in addition to the parliament having the central role, the people would also be heavily involved in governing.

However, after the members of the commission had a chance to be introduced to the modern constitutions of Finland and Germany, a major shift took place in their approach. The commission moved away from the principles of the parliament in power, as well as from participatory democracy and fixed-term government. In the end it was decided that a parliamentary system was in fact quite suitable for Estonia. Since the only remaining question was regarding the balance of power between the parliament and government, in December the position of president was added to the draft of the constitution.

Including the institution of the head of state in the draft, however, created controversy outside of the commission. As such, the question of having the position of president was discussed, on the initiative of the left, on February 18th at the plenary session of the Constituent Assembly. As a result of the discussions, the institution of the presidency was erased from the draft of the constitution, and the balancing role between the parliament and government was to be performed by the people. With these changes, the larger issues of the draft were solved and the Constituent Assembly adopted the constitution on June 15th, 1920. It came into effect in December of the same year.

The first constitution of the Estonian Republic has often been considered one of the most democratic and progressive ones in the world for its time – citizens were given extensive rights, and for example, ethnic minorities were guaranteed education in their own language, as well as the right to use their mother tongue in official institutions and the right to a national cultural autonomy. In terms of governance, the constitution attempted to combine the Swiss system (people having direct control over the parliament) and the parliamentary system (the separation of powers, the government having political responsibility in front of the parliament). In the end, aspects of both systems were „watered down“ – for example, the people's initiative and voting only applied to certain laws, and the government relied heavily on the parliament, with a balancing force between the two lacking. In terms of economic policy, it was emphasized that organizing economic life needed to meet the principles of justice, with the goal of securing citizens a humane livelihood through laws regarding obtaining education, working, pensions for both the inability to work and for retirement, and more.

In retrospect, doubt has been cast upon whether such a mixed system would ever be able to exist for an extensive period of time, yet in the Estonian Republic it did last fairly long. The needs to change the constitution in the beginning of the 1930's were due to domestic political issues arising from the Great Depression rather than due to a constitutional crisis.

April – may 2020

Mihkel Truman
University of Tartu

PENSIONID JA VAESUS EESTIS, EUROOPA LIIDUS NING MUJAL MAAILMAS

Sissejuhatavaid mõtteid hetkeolukorrast¹

Pealkirjas nimetatud kategooriad on omavahel tihedalt seotud ning üldjuhul iseloomustavad osaliselt ka riigi arengutaset ning tema elanike heaolu. Eestis on teiste Euroopa Liidu riikidega võrreldes kõige rohkem pensionäre vaesusriskis, selgub Eurostati 07.02.2020 avaldatud andmetest.²

Kui Euroopa Liidus keskmiselt oli 2018. aastal vanemate kui 65-aastaste seas vaesusriskis 15 % inimestest, siis Eestis on see näitaja üle kolme korra (M. R.: 3,6 korda) suurem – selliseid on 54 %. Eestile järgnevad Läti 50 % -ga, Leedu 41 % ja Bulgaaria 30 % -ga. Kõige madalam oli vaesusriskis pensionäride osakaal Slovakkias (6 %), Prantsusmaal (8 %), Kreekas (9 %), Taanis, Luksemburgis ja Ungaris (10 %), selgub Euroopa Liidu statistikaameti koostatud ülevaatest.

Pensionäride vaesusrisk on viimastel aastatel kasvanud – kui 2013. aastal oli EL-i keskmise tase alla 13 %, siis nüüd on see kaks protsendipunkti kõrgem. Siiski on vanemate inimeste vaesusrisk Euroopas keskmiselt madalam kui tööeliste hulgas, kus vaesusriskis oli 2017. aastal 17 % inimestest. Eesti pensionärid on rikaste riikide seas ühed kõige vaesemad.

Samas on Eestis EL-i madalaim lõhe meeste ja naiste pensionide suuruse vahel – kui Euroopa Liidus keskmiselt said mehed 30 % suuremat pensioni kui naised, siis Eestis on see erinevus meeste kasuks ainult 1 %. Väiksem sooline lõhe on ka Taanis (7 %) ja Slovakkias (8 %), suurimad erinevused on aga Luksemburgis (43 %), Malta (42 %), Hollandis (40 %), Austria (39 %).

Siiski on Eesti mees- ja naispensionäride vaesusriski erinevus üks EL-i suurimaid. Kui Euroopa Liidus keskmiselt oli vaesusriskis naispensionäride hulk 3-4 protsendipunkti suurem kui meespensionäride hulgas, siis Eestis oli sama erinevus 17 protsendipunkti. Suurem oli see ainult Leedus (18 protsendipunkti) ning Eestist pisut väiksem Bulgaarias

---

¹ Eelnevatel aastatel kirjutasime seda sissejuhatavat rubriiki „Sissejuhatavaid mõtteid hetkeolukorrast“ koos oma hea saksa sõbra ja kolleegiga, paraku meie hulgast 18. oktoobril 2019 lahkinud Kieli Rakendusülikooli emeriitprofessor dr. Manfred O. E. Hennies’iga. See oli Manfredi idee ja peamiselt Euroopa Liidu kui terviku aktuaalsetest probleemidest lähtuvalt. Siinjuures Manfred’ile palju tänu selle toreda algatuse ja kirjutamise eest!

Seekordses ajakirja numbris püüan ma nüüd esialgu üksi hakkama saada ning rohkem ka Eesti probleemidele tähelepanu pöörata. Tösi, saksa ja inglise keelsed tekstdid (nüüd kokkuvõtted) on eesti keelsetest artiklist lühemad kirjutatud. Peatoimetajana kirjutasin eeskätt seepärast, et seda rubriiki jätkata ja Manfred’i sõbralikult meenutada! Ega peatoimetaja peagi eriti palju kirjutama, see ikka rohkem teiste autorite pärusmaa! Samas olen edaspidi valmis kaasautorit kaasama või veel parem oleks, kui üldse keegi teine (või teised) selles rubriigis kirjutavad.

Ettepanekud on teretulnud!

² Vaesusriskis pensionäride osakaal riigit. Autor/Allikas: Eurostat; ERR: 8.02.2020, kell 09.36 (Vikerraadio). Ka järgnevate lõikude arvandmed on samast allikast.

(15 protsendipunkti) ja Tšehhis (13 protsendipunkti). Samas oli Hispaanias, Maltal ja Itaalias hoopiski meespensionäride vaesusrisk kõrgem – kahes esimeses vastavalt 3 ja viimases 1 protsendipunkt.

Eurostat defineeris vaesusriskis olevaks inimese, kelle sissetulek oli väiksem kui 60 % riiklikust mediaanpalgast. Eesti Maksu- ja Tolliameti (MTA) andmetel oli 2018. aasta neljanda kvartali mediaanväljamakse Eestis 1058 eurot. Sellest 60 % on 635 eurot. Keskmise 44-aastase staažiga vanaduspension suureneb 45 euro võrra³, tänaselt 483 eurolt 528 eurooni. Kuigi 1. aprillist 2020 tõusis Eestis pension keskmiselt 45 euro võrra, ületavad väheste täiendavate pensionäride pensionid 635 euro piiri. Seega jääb ikkagi väga suur osa Eesti pensionäridest vaesusriskis olevateks, sh enamus doktorikraadi ja pika kõrgkoolistaažiga õppejõud.

Kui siia tuua näiteks Eesti ülikoolist pensionile jäänud doktorikraadiga dotsendi (Associate Professor) pensioni suuruse – ca 580-600 eurot (I kvartal 2020), kellel on tööstaaži ülikoolis üle 40 aasta, siis on enamus Eesti ülikoolide pensionäridest õppejõude vaesusriskis. Olukord on mõnevõrra parem kui kellelgi õnnestub kasvõi osaliselt edasi töötada või leib mingid muud täiendavad sissetulekuallikad. Ka emeriituse staatus koos mõningase lisatasuga teeb olukorra veidi paremaks, kuid selle saavad vähedes (staaž, rahannappus jms).

Naeru- ja häbivärne olukord! See nätab, et Eesti Vabariigi majanduspoliitikas ja eesmärkides on midagi väga olulist viltu! Kujunenud olukorda ei saa ka täielikult varasema Nõukogude korra (ja tänase Eesti Vabariigi suhtelise vaesuse) kaela ajada, sest kõrgkoolides olid siis (näiteks, 70-80-ndatel aastatel) palgalad teaduskraadiga dotsentidel-professoritel olulisemalt kõrgemad kui Eesti keskmise palk (vahe oli 3-4 kordne; kateedrijuhataja kohal töötades oli vahe veelgi suurem). Seega, tasus pingutada ja palju töötada, et ülikoolis ametis olla. Selle palgaga oli võimalik suhteliselt hästi elada ja ka pensionipäevadeks valmistuda. Ka suhteliselt korralikud täiendavad sissetulekud olid võimalikud (lepingulised uurimistööd, loengud väljaspool ülikooli, konsultatsioonid ettevõtetele jms).

* * *

Maailma kõige rikkamaid riike ühendava Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooni (OECD)⁴ ülevaate kohaselt on Eesti pensionärid oma arenenud riikide eakaaslastega võrreldes samuti ühed suhteliselt kõige vaesemad ning nad saavad pensionil olla lühema osa oma elust kui paljudes teistes riikides.

³ Tänava tõuseb vanaduspension keskmiselt 45 eurot. [<https://www.sm.ee/et/uudised/tanavu-touseb-vanaduspension-keskmiselt-45-eurot>] 3.06.2020

⁴ OECD on arenenud tööstusriike koondav rahvusvaheline organisatsioon, mis tegeleb peamiselt majanduspoliitikaga: üldise teabevahetuse, andmete kogumise, statistika avaldamise, majanduse analüüsiga, prognoosidega. Kuigi organisatsiooni fookuses on majandus, paneb OECD rõhku ka teiste majanduse ja arenguga tihedalt seotud valdkondadele nagu tervishoid, haridus, keskkond, sotsiaalpoliitika, avalik haldus. OECD formaalne eesmärk on tugevdada demokraatiat ja soodustada vabaturumajandust kõikjal maailmas. Organisatsiooni kuulub 36 rikast ja demokraatlikku riiki.

Eestis on Lõuna-Korea järel OECD suuruselt teine suhtelises vaesuses elavate pensionäride osakaal. Kui Lõuna-Koreas on suhtelises vaesuses elavaid üle 65-aastaseid inimesi umbes 44 %, siis Eestis 35 %, OECD riikide keskmise on aga 14 %, selgub avaldatud OECD pensioniülevaatest. Eestis keskmiselt elab allpool suhtelise vaesuse piiri 15,7 % inimestest.⁵

Eesti on ka nende riikide hulgas, kelle inimeste eeldatavast elueast moodustab pensionil oldud aeg kõige lühema osa ning tulevikus lüheneb veelgi. OECD riikides keskmiselt saavad praegu tööturule sisenevad inimesed prognoosi kohaselt veeta pensionil 33,6 % oma elueast ja need, kes praegu pensionile siirduvad 32 %. Eestis saavad nüüt tööturule sisenevad inimesed eeldataval pensioni nautida 25 % oma elueast, praegu pensionile minevad inimesed aga märksa kauem ehk ligi 30 % oma elueast. Eestist veel lühem on oodatav pensionil veetud aeg Lätis, Leedus, Poolas, Ungaris, Taanis, Iirimaa ja Itaalias. Eesti on ka üks vähesid OECD riike, kus noortel, kes saavad pensionile aastakümnete pärast, on eeldatav pensioniaeg lühem kui praegustel pensionäridel.

Eestis on otsustatud tõsta pensionilemineku iga ja siduda see tulevikus oodatava elueaga. Alates 2026. aastast algab Eestis pensioniiga 65. eluaastast, märgib OECD oma raportis.

Eesti on ka nende riikide hulgas, kus mõjub töötuks olemine kõige rängemalt tulevase pensioni suurusele. Kui inimene on olnud viis aastat töötu, siis tema tulevane pension on rohkem kui 10 % keskmisest väiksem Eesti kõrval veel ka Austraalias, Tšiilis, Islandil, Lätis, Koreas, Mehnikos, Poolas, Slovakkias ja Türgis, selgub raportist. OECD riikides keskmiselt toob viieaastane töötus 6,3 % -se pensioni vähenemise. Eesti on samas üks riike, kus pensionärid maksavad oma sissetulekult kõige vähem tulu- ja sotsiaalmaksu.

Eesti on jäänud OECD riikide keskmisest maha riiklike pensionite kulude osakaalult valitsuskuludest. Kui 2000. aastal oli pensionikulude tase OECD-s keskmiselt 16,3 % ja Eestil 16,7 % valitsuse kogukuludest, siis 2015. aastaks oli OECD keskmise tõusnud 18,4 % -ni, Eesti keskmise oli tõusnud aga 17,4 % -ni valitsuskuludest.

OECD märgib samas, et Eesti koos Leedu ja Slovakiaga on suurendanud sidet inimeste palkade ja pensioniks panustamise ning tulevase pensioni suuruse vahel. Raportist tuleb samas ka välja, et Eestis on kaugelt kõige väiksem lõhe meeste ja naiste pensionide suuruses – umbes 3% (Eurostati andmetel 1%), samas kui OECD keskmise on 25 % ja Saksamaal isege üle 40 %.

* * *

Eesti kogu elanikkonnast elas aastal 2018 vaesusriskis 24,4 %, mida on rohkem kui aasta varem. Ühtlasi oli Eestis vaesusriskis või sotsiaalse tõrjutuse ohus elavate inimeste osakaal Euroopa Liidu keskmisest suurem.⁶

⁵ Eesti pensionid on väiksemad kui lääneriikides. Autor/allikas: Yui Mok, PA Wire/ PA Images / Scanpix. Ka järgnevate lõikude arvandmed on samast allikast.

⁶ Veerand Eesti inimestest elab vaesusriskis. Postimees, 16.10.2019.

[<https://majandus24.postimees.ee/6803049/veerand-eesti-inimestest-elab-vaesusriskis>].

Ka järgnevate lõikude arvandmed on samast allikast.

Eurostati andmetel elas 2018. aastal Eestis vaesumise või sotsiaalse tõrjutuse ohus 318 000 inimest. Aastal 2017 oli vaesusriskis 305 000 inimest ehk 23,4 % Eesti kogu elanikkonnast. Aastal 2008 oli vaesusriskis aga 291 000 inimest ehk 21,8 % elanikkonnast. Seega oli kümne aastaga kasvanud Eestis vaesusriskis elavate inimeste osakaal 2,6 % võrra.

Euroopa Liidus tervikuna elas 2018. aastal vaesumise või sotsiaalse tõrjutuse ohus 21,7 % elanikkonnast ehk 109,2 miljonit inimest. Kõige kõrgem vaesumise või sotsiaalse tõrjutuse ohus inimeste osakaal Euroopa Liidu liikmesriikidest oli 2018. aastal Bulgaarias, kus selliseid inimesi oli 32,8 %. Järgnesid Rumeenia – 32,5 %, Kreeka – 31,8 %, Läti – 28,4 %, Leedu – 28,3 %, Itaalia 27,3 % ja Hispaania – 26,1 %. Madalaim vaesumise või sotsiaalse tõrjutuse riskis elavate inimeste osakaal oli 2018. aastal Tšehhis, kus selliseid elanikke oli 12,2 %. Järgnesid Sloveenia – 16,2 %, Soome – 16,5 %, Holland – 16,7 %, Taani ja Prantsusmaa – 17,4 % ja Austria – 17,5 %.

* * *

Eesti Statistikaameti andmetel 2010. aastal suhtelises vaesuses 17,5% Eesti elanikkonnast. Rikkaima ja vaeseima viiendiku sissetulek erines enam kui viis korda (M. R. 5,3 korda).⁷ Seega, võrreldes aastaid 2010, 2017 ja 2018 (vt eespool), oli Eesti elanike heaolu halvenenud ning vaesuses elavate inimeste hulk kasvanud.

* * *

Eelnevast tulenevalt, kolme institutsiooni – Eurostat, OECD ja Eesti Statistikaamet – andmetele tuginev lühiartikkkel peaks andma rohkelt mõlemisainest ja tõdemust, et Eestis on veel väga palju arenguruumi ning töepooltest alles seejärel on mõtet end ka paljude edukate riikidega positiivses võtmes võrrelda.

Veebruaris – aprillis (juunis), 2020

Pirita-Kosel, Tallinnas

Matti Raudjärv

---

⁷ Suhtelises vaesuses elas mullu iga kuues Eesti elanik. Statistikaamet. 16.12.2011 [https://blog.stat.ee/tag/vaesuse-piir/]

RENTEN UND ARMUT IN ESTLAND, IN DER EUROPÄISCHEN UNION UND IN ANDEREN LÄNDERN DER WELT

Gedanken zur gegenwärtigen Situation¹

In Estland gibt es im Vergleich zu den anderen Ländern in der Europäischen Union die meisten Rentner, die im Armutsrisiko leben, stellt sich anhand der am 07.02.2020 veröffentlichten Angaben von Eurostat heraus.²

Wenn in der Europäischen Union im Jahre 2018 das Armutsrisiko bei den älteren Menschen über 65 im Durchschnitt bei 15% lag, dann war deren Zahl in Estland mehr als dreimal höher (M. R.: 3,6 Mal) – und machte 54% aus. Estland wird gefolgt von Lettland mit 50%, Litauen mit 41% und Bulgarien mit 30%. Der niedrigste Anteil an Rentnern im Armutsrisiko wurde verzeichnet in der Slowakei (6%), in Frankreich (8%), in Griechenland (9%), in Dänemark, Luxemburg und Ungarn (10%), stellt sich aus dem Überblick des Statistikamtes der Europäischen Union heraus.

Der Unterschied im Armutsrisiko zwischen Männern und Frauen ist in Estland einer der größten innerhalb der EU. Wenn die Anzahl der Rentnerinnen im Armutsrisiko in der Europäischen Union im Durchschnitt um 3–4 Prozentpunkte höher lag als bei den männlichen Rentnern, dann betrug der gleiche Unterschied in Estland 17 Prozentpunkte. Noch grösser war es lediglich in Litauen (18 Prozentpunkte) und ein wenig kleiner als in Estland war es in Bulgarien (15 Prozentpunkte) und in Tschechien (13 Prozentpunkte). Gleichzeitig war das Armutsrisiko der männlichen Rentner jedoch höher in Spanien, auf Malta und in Italien – in den beiden ersten Ländern entsprechend um 3 Prozentpunkte und im letzten um 1 Prozentpunkt.

Nach der Definition des Eurostat befindet sich jemand im Armutsrisiko, dessen Einkommen kleiner als 60% des staatlichen Mediangehaltes ist. Entsprechend den Angaben des Estnischen Steuer- und Zollamtes (MTA) betrug die Medianauszahlung im vierten Quartal des Jahres 2018 in Estland 1058 Euro. 60% davon bedeutet 635 Euro.

* * *

---

¹ In den vorangegangenen Jahren haben wir diese einführende Rubrik „Gedanken zur gegenwärtigen Situation“ zusammen mit unserem guten deutschen Freund und Kollegen, leider am 18. Oktober 2019 von uns gegangenen Emeritprofessor der Fachhochschule Kiel, Dr. Manfred O. E. Hennies, geschrieben. Es war die Idee von Manfred und hauptsächlich ausgehend von den aktuellen Problemen der ganzen Europäischen Union. In der jetzigen Ausgabe der Zeitschrift bemühe ich mich, erst einmal selber zurecht zu kommen und auch mehr Aufmerksamkeit den estnischen Problemen zukommen zu lassen. Es stimmt jedoch, dass die deutsch- und englischsprachigen Texte (nun als Zusammenfassungen) kürzer gefasst sind als die estnischen Artikel. Gleichzeitig bin ich im Weiteren bereit, auch einen Mitautor einzubeziehen, damit überhaupt ein anderer (oder andere) in dieser Rubrik schreiben werden. Alle Vorschläge sind willkommen!

² Vaesusriskis pensionäride osakaal riigiti. [Anteil der Rentner im Armutsrisiko nach den Ländern.] Autor / Quelle: Eurostat; ERR: 8.02.2020, kell 09.36 (Vikerraadio). Auch die Zahlenangaben der folgenden Absätze stammen aus gleicher Quelle.

Laut dem Überblick der Organisation für wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung (OECD), welche die reichsten Länder der Welt verbindet, gehören die Rentner in Estland im Vergleich zu den Gleichaltrigen in den entwickelten Ländern ebenfalls zu den relativ Ärmsten und können daher im Vergleich zu vielen anderen Ländern einen erheblich kürzeren Teil des Lebens in der Rente bleiben.

Anhand von OECD hat Estland nach Südkorea den zweitgrößten Anteil der unter relativer Armut lebenden Rentner. Wenn in Südkorea 44% von den über 65-jährigen Menschen in relativer Armut leben, dann sind es in Estland 35%, der Durchschnitt der OECD-Staaten beträgt jedoch 14%, wie es sich vom Rentenüberblick der OECD ergibt. In Estland leben unterhalb der relativen Armutsgrenze 15,7% der Menschen.³

Estland ist nach dem Anteil der Kosten der staatlichen Renten von den Regierungskosten hinter dem Durchschnitt der OECD-Staaten geblieben. Wenn das Niveau der Rentenkosten im Jahre 2000 in der OECD durchschnittlich 16,3% und in Estland 16,7% von den Gesamtkosten der Regierung ausmachte, dann bis zum Jahre 2015 war der Durchschnitt der OECD auf 18,4% gestiegen, der Durchschnitt in Estland jedoch auf 17,4%.

Der OECD bemerkt gleichzeitig aber, dass Estland zusammen mit Litauen und der Slowakei den Zusammenhang zwischen den Gehältern der Menschen und Einlagen in die Renten sowie der zukünftigen Größe von Renten vergrößert hat.

Aus dem Bericht ergibt sich ebenfalls, dass in Estland die am weitesten kleinste Kluft in der Größe der Renten von Männern und Frauen besteht – ca. 3% (laut Angaben des Eurostat 1%), wobei der Durchschnitt in der OECD 25% und in Deutschland sogar über 40% beträgt.

* * *

Von der Gesamtbevölkerung Estlands lebten im Jahre 2018 im Armutsrisiko 24,4%, was mehr ist als ein Jahr zuvor. Gleichzeitig war der Anteil der im Armutsrisiko oder in der Gefahr der sozialen Ausgrenzung lebenden Menschen in Estland größer als durchschnittlich in der Europäischen Union.⁴

In der Europäischen Union insgesamt lebten im Jahre 2018 im Armutsrisiko oder in der Gefahr der sozialen Ausgrenzung 21,7% der Bevölkerung bzw. 109,2 Millionen Menschen. Den größten Anteil an Menschen im Armutsrisiko oder in der Gefahr der sozialen Ausgrenzung gab es im Jahre 2018 in Bulgarien, wo 32,8% von Menschen davon betroffen waren. Es folgten Rumänien – 32,5%, Griechenland – 31,8%, Lettland

---

³ Eesti pensionid on väiksemad kui lääneriikides. [Die Renten in Estland sind kleiner als in den westlichen Ländern.] Autor / Quelle: Yui Mok, PA Wire/ PA Images / Scanpix. Auch die Zahlenangaben der folgenden Absätze stammen aus gleicher Quelle.

⁴ Veerand Eesti inimestest elab vaesusriskis. [Ein Viertel der Menschen in Estland lebt im Armutsrisiko.] Postimees, 16.10.2019. [<https://majandus24.postimees.ee/6803049/veerand-eesti-inimestest-elab-vaesusriskis>]. Auch die Zahlenangaben der folgenden Absätze stammen aus gleicher Quelle.

– 28,4%, Litauen – 28,3%, Italien – 27,3% und Spanien – 26,1%. Den niedrigsten Anteil an Menschen im Armutsrisko oder in der Gefahr der sozialen Ausgrenzung gab es im Jahre 2018 in Tschechien, wo die Anzahl solcher Einwohner 12,2% betrug. Es folgten Slowenien – 16,2%, Finnland – 16,5%, die Niederlande – 16,7%, Dänemark und Frankreich – 17,4% sowie Österreich – 17,5%.

* * *

Entsprechend den Angaben des Estnischen Statistikamtes lebten in Estland im Jahre 2010 in einer relativen Armut 17,5% der Bevölkerung. Das Einkommen des reichsten und ärmsten Fünftels unterschied sich mehr als fünfmal (M. R. 5,3 Mal).⁵ Daher, im Vergleich der Jahre 2010 und 2018 (siehe vorher), hat sich der Wohlstand der estnischen Bevölkerung verschlechtert und ist die Zahl der im Armut lebenden Menschen gewachsen.

* * *

Abgeleitet vom Vorherigen, auf Grund der Angaben von drei Institutionen – Eurostat, OECD und Estnisches Statistikamt – basierender Kurzartikel (in estnischer Sprache) und deren Zusammenfassungen (in deutscher und englischer Sprache) sollte viel Anlass zum Nachdenken geben, sowie zum Verständnis beitragen, dass Estland noch sehr viel Entwicklungsraum hat, und tatsächlich es erst danach Sinn macht, sich mit vielen erfolgreichen Ländern im positiven Schlüssel zu vergleichen.

Im Februar 2020
in Pirita-Kose, Tallinn

Matti Raudjärv

---

⁵ Suhtelises vaesuses elas mullu iga kuues Eesti elanik. [In einem relativen Armut lebte im vorigen Jahr jeder sechste Einwohner von Estland.] Statistikaamet. 16.12.2011. [<https://blog.stat.ee/tag/vaesuse-piir/>]

PENSIONS AND POVERTY IN ESTONIA, THE EUROPEAN UNION AND THE REST OF THE WORLD

Introductory thoughts on the current situation¹

According to the information of Eurostat published on 07.02.2020, the proportion of retired persons at risk of poverty is the highest in Estonia compared to other EU Member States.²

While the average proportion of persons at the age of 65 or older who were at risk of poverty in the EU in 2018 was 15% of the population, in Estonia the indicator is more than three times (M.R.: 3.6 times) higher – there were 54% of such persons. Estonia is followed by Latvia with 50%, Lithuania with 41% and Bulgaria with 30%. The proportion of retired persons at risk of poverty was the lowest in Slovakia (6%), France (8%), Greece (9%), Denmark, Luxembourg and Hungary (10%), according to the overview prepared by the EU statistical office Eurostat.

The difference between the risk of poverty of Estonian retired women and men is among the highest in the EU. While the average proportion of retired women at poverty risk in the EU was 3–4 percentage points higher than among retired men, in Estonia this difference was 17 percentage points. It was higher only in Lithuania (18 percentage points) and a little less than in Estonia in Bulgaria (15 percentage points) and Czechia (13 percentage points). On the other hand, in Spain, Malta and Italy the risk of poverty of men was higher – in the two first countries 3 and in the latter country 1 percentage point, respectively.

Eurostat defines a person with an income of less than 60% of the national median salary as being at risk of poverty. According to the information of the Estonian Customs and Tax Board the median payout in Estonia in the fourth quarter of 2018 was 1,058 euros. 60% of it is 635 euros.

* * *

Also according to the overview by the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) which represents the wealthiest countries of the world, Estonian retired persons are among the relatively poorest compared to persons of the same age

---

¹ In the earlier years we wrote this introductory section „Introductory thoughts on the current situation“ with our good German friend and colleague, Prof. Dr. Emeritus Manfred O. E. Hennies of the Kiel University of Applied Sciences, who unfortunately left from our midst on 18 October 2019. It was Manfred's idea and mainly proceeded from the current problems of the EU as a whole. I will now try to continue alone in this journal issue and pay more attention also to Estonian problems. True enough, texts in German and English (now summaries) have remained shorter than the Estonian article. On the other hand, I will be ready in the future to engage a co-author or have one or more authors write this section. Suggestions will be welcome!

² The proportion of retired persons at risk of poverty by countries. Author/source: Eurostat; ERR: 08.02.2020, at 09.36 (Vikerraadio). The figures presented in the following paragraphs are also from the same source.

group in developed countries, and they can be retired for a shorter part of their life than in many other countries.

In Estonia the proportion of retired persons living in relative poverty is the second highest after South Korea in OECD. According to the OECD Review of Pension Systems published, in South Korea approximately 44% of people older than 65 years of age live in relative poverty but in Estonia the proportion is 35%, the average level of OECD countries is 14%. On an average, 15.7% of people in Estonia live below the relative poverty line.³

Estonia has lagged behind the average level of OECD countries with its proportion of state pension expenses in government expenditure. While in 2000 the average level of pension expenditure in OECD was 16.3% and in Estonia 16.7% of total government expenditure, by 2015 the average level of OECD had increased to 18.4% and the average level of Estonia had increased to 17.4% of government expenditure.

OECD mentions, however, that Estonia together with Lithuania and Slovakia has increased the connection between salaries and the contributions of the population to their pensions on the one hand and the amount of the future pension on the other hand. The report also shows that the gap between the pension amounts of men and women is by far the lowest in Estonia – approximately 3% (1% according to Eurostat), while the average level of the OECD is 25% and in Germany even more than 40%.

* * *

24.4% of the total population of Estonia lived at risk of poverty in 2018 which is more than a year earlier. Also the proportion of the population who is at the risk of poverty or social exclusion in Estonia was higher than the average level in the EU.⁴

21.7% of the total population of the EU, i.e. 109.2 million people, lived at risk of poverty or social exclusion in 2018. The proportion of the population who is at risk of poverty or social exclusion in 2018 was the highest in Bulgaria among EU Member States, being 32.8%. It was followed by Romania – 32.5%, Greece – 31.8%, Latvia – 28.4%, Lithuania – 28.3%, Italy – 27.3% and Spain – 26.1%. The proportion of the population who is at risk of poverty or social exclusion was the lowest in 2018 in Czechia where it was 12.2%. It was followed by Slovenia – 16.2%, Finland – 16.5%, the Netherlands – 16.7%, Denmark and France – 17.4% and Austria – 17.5%.

* * *

According to Statistics Estonia, 17.5% of the Estonian population lived in relative poverty in 2010. The difference between the income of the richest and the poorest one-

---

³ Estonian pensions are lower than in Western countries. Author/source: Yui Mok, PA Wire/ PA Images / Scanpix. The figures presented in the following paragraphs are also from the same source.

⁴ Veerand Eesti inimestest elab vaesusriskis. Postimees, 16.10.2019.

[<https://majandus24.postimees.ee/6803049/veerand-eesti-inimestest-elab-vaesusriskis>]. The figures presented in the following paragraphs are also from the same source.

fifth of the population was more than five times (M.R. 5.3 times).⁵ Thus, when comparing the years 2010 and 2018 (see above), the welfare of the Estonian population had decreased and the proportion of the population living in poverty had increased.

* * *

Proceeding from the above-mentioned facts, the brief article (in Estonian) based on statistics from three institutions – Eurostat, OECD and Statistics Estonia – and its summaries (in German and English) should give a lot of food for thought and the recognition that there is still very much room for development in Estonia and that it indeed makes sense only after that to compare ourselves in positive aspects also with many successful countries.

In February, 2020
at Pirit-Kose in Tallinn, Estonia

Matti Raudjärv

---

⁵ Every sixth inhabitant of Estonia lived in relative poverty last year. Statistics Estonia. 16.12.2011 [https://blog.stat.ee/tag/vaesuse-piir/]

ARTIKLID

PUBLIKATIONEN

ARTICLES

DER WUNSCH KATALONIENS NACH UNABHÄNGIGKEIT – HISTORISCHE URSAECHEN UND ZU ERWARTENDE KONSEQUENZEN EINER TRENNUNG VON SPANIEN

Wolfgang Eibner¹

Chantal Eibner²

Ernst Abbe University of Applied Sciences Jena (Ernst-Abbe-Hochschule Jena)

Abstract

Spätestens mit dem Brexit wird der Blick der Ökonomen verstärkt auf die verschiedensten Unabhängigkeitsbestrebungen insbesondere auch innerhalb von EU-Staaten gelenkt. Im Beitrag wird am Beispiel der aktuell am nachdrücklichsten ihre Autonomie fordernden Region in Europa – was unzweifelhaft Katalonien ist – untersucht, zu welchen grundlegenden ökonomischen Konsequenzen für Gesellschaft, Wirtschaft und für die generelle Zukunftsfähigkeit sowohl des jeweiligen Austrittsgebietes wie auch der verbleibenden Restnation ein solcher Austritt führen würde. Die Untersuchung beschränkt sich auf rein ökonomische Sachanalysen. Es werden drei Fragestellungen analysiert und beantwortet:

1. Welches sind die historischen und aktuellen Ursachen der starken katalanischen Unabhängigkeitsbestrebungen?
2. Wie sieht die Wirtschaftsstruktur Kataloniens im Vergleich zu der des Gesamtstaats Spanien aus: Ist es aus ökonomischen Gründen, z. B. infolge extrem heterogener Wirtschaftsstrukturen, so, dass „Spanien von Katalonien lebt“ und dass insofern aus katalanischer Sicht eine Loslösung von Spanien sinnvoll erscheinen könnte? Um diese Frage zu beantworten, erfolgt eine prägnante Betrachtung zentraler ökonomischer Grunddaten Kataloniens im Vergleich zu denen Spaniens. Von Interesse sind hierbei neben relevanten Fakten der Wirtschaftsstruktur insbesondere das Problem einer zwischen beiden Akteuren aufzuteilenden Staatsverschuldung und die Außenhandelspositionen Kataloniens und Spaniens.
3. Was wären schließlich die ökonomischen Konsequenzen, wenn Katalonien tatsächlich unabhängig von Spanien werden würde – für Katalonien selbst und auch für Spanien? Der Beitrag schließt, indem die Ergebnisse der Analysen überführt werden in hieraus konkret zu erwartende ökonomische Konsequenzen für Katalonien und Spanien einschließlich konkreter Handlungsempfehlung zur Entschärfung dieses Konfliktes.

Keywords: Catalonia, segregation, economic consequences of segregation, Spain regional conflicts, public debt Catalonia, history of Catalonia, autonomie Catalonia, regional autonomy in Spain, regional autonomy

JEL Classification Codes: JEL F15 F34, F36, F63 and H63

---

¹ Prof. Dr. Wolfgang Eibner, Department of Industrial Engineering, Ernst Abbe University of Applied Sciences Jena, Carl-Zeiss-Promenade 2, 07745 Jena, Germany, w.eibner@eah-jena.de

² Chantal Eibner, editor and proofreader, info@b2b-lektorat.de

1. Untersuchungsgegenstand

Aktualität

Nicht zuletzt der aktuelle Austritt Großbritanniens aus der Europäischen Union (EU) zum 31. Januar 2020 lenkt den Blick zwangsläufig auf den Wunsch vieler Staaten oder Gebiete nach Rückgewinnung oder Stärkung „nationaler Souveränität“. Dabei ist dieser Problembereich aus europäischer Sicht äußerst vielschichtig.

Zum einen betrifft dieser zunehmende Wunsch nach stärkerer nationaler Unabhängigkeit Staaten innerhalb der EU, die versuchen, ihren nationalen Gestaltungsspielraum wieder deutlich zulasten europäischen Integrationsdenkens auszuweiten:

- Zu nennen sind hier vor allem die erst spät der Europäischen Union beigetretenen Staaten Osteuropas, die ihre nationale Identität durch die EU gefährdet sehen, wie insbesondere Polen, Ungarn oder auch Tschechien;
- ebenso aber auch Staaten wie Frankreich und Italien, in denen starke populistische Strömungen immer wieder die Frage nach einem Austritt aus der Europäischen Union stellen – wie die Partei Rassemblement National unter ihrer Vorsitzenden Marine Le Pen in Frankreich – oder zumindest aus der Europäischen Wirtschafts- und Währungsunion (EWU), also dem Euroraum, wie die „*Lega Nord per l’indipendenza della Padania*“ unter ihrem Vorsitzenden Matteo Salvini, um nur die in der aktuellen Diskussion bedeutendsten zu nennen;
- oder eben als Fanal dieses populistischen Unabhängigkeitsstrebens Großbritannien, das bekanntermaßen mit dem sog. Brexit den Austritt aus der Europäischen Union vollzogen hat.

Zum anderen betrifft dieser Wunsch nach stärkerer nationaler Souveränität auch eine Vielzahl von Regionen Europas – also Gebiete innerhalb eines Staates (nicht nur) der Europäischen Union –, die eine Unabhängigkeit von ihrem bisherigen Staat anstreben, sich also den Austritt aus diesem Staat und die Gründung eines eigenen, d. h. unabhängigen Staates wünschen: Genannt seien hier exemplarisch als Regionen innerhalb von EU-Staaten insbesondere Katalonien, Flandern, Wallonien und Schottland, die aktuell ihren Unabhängigkeitswunsch nachdrücklich formulieren und einfordern.

In vielen weiteren Regionen von EU-Staaten existiert zumindest eine latente Autonomiediskussion, Beispiele dafür sind in Spanien das Baskenland und Galicien, in Frankreich Korsika und die Bretagne, in Italien Padanien (Norditalien), Sardinien, Südtirol und Venetien sowie im Vereinigten Königreich Nordirland und Wales oder auch die Färöer Inseln und Grönland, die allerdings beide schon weitestgehende Selbstverwaltungsrechte als „gleichberechtigte Nationen“ innerhalb des dänischen Königreiches seitens Dänemarks zugestanden bekamen inkl. einer Nichtzugehörigkeit zur EU.

Sogar Bayern hatte 1990 in einem internen Papier unter Ministerpräsident Max Streibl im Zuge der Wiedervereinigung den Austritt Bayerns aus dem dann veränderten Bundesgebiet prüfen lassen (Der Spiegel, 1990).

Zielsetzung der Untersuchung

Diese vielschichtigen Unabhängigkeitsbestrebungen führen zwangsläufig zur Frage, was die Konsequenzen einer Umsetzung dieser Autonomiebestrebungen wären – im Sinne der daraus resultierenden Konsequenzen für Gesellschaft, Wirtschaft und für die generelle Zukunftsfähigkeit sowohl des jeweiligen Austrittsgebietes wie auch der verbleibenden Restnation.

Im folgenden Beitrag wird insofern am Beispiel der aktuell am nachdrücklichsten ihre Autonomie fordernden Region in Europa – was unzweifelhaft Katalonien ist – untersucht, welche grundlegenden ökonomischen Konsequenzen ein solcher Austritt ebendieses Kataloniens aus dem spanischen Staatsgebiet nach sich ziehen würde. Die Untersuchung beschränkt sich im Folgenden auf rein ökonomische Sachanalysen; weitere Untersuchungen zu gesellschaftlichen, sozialen oder sogar auch ökologischen Konsequenzen (verarmungsbedingte Übernutzung von Ressourcen) sind weiterführenden Studien vorbehalten.

Forschungsgegenstand

Im Folgenden werden drei Fragestellungen untersucht:

1. Welches sind die historischen und aktuellen Ursachen der starken katalanischen Unabhängigkeitsbestrebungen?

Kapitel 2 wird entsprechend mit einer historischen Reminiszenz beginnen, um den Hintergrund des in Katalonien fest verwurzelten Wunsches nach Autonomie greifbarer zu machen. Das katalanische Autonomiestreben geht weit über rein ökonomische Fragestellungen hinaus und wird insofern auch nicht nur unter rein ökonomischen Gesichtspunkten zu diskutieren sein. Ergänzend wird noch kurz auf den aktuellen Autonomiestatus Kataloniens eingegangen, damit weitergehende Autonomieforderungen in den folgenden Analysen eingeordnet werden können.

2. Wie sieht die Wirtschaftsstruktur Kataloniens im Vergleich zu der des Gesamtstaats Spanien aus: Ist es aus ökonomischen Gründen, z. B. infolge extrem heterogener Wirtschaftsstrukturen, so, dass „Spanien von Katalonien lebt“ und dass insofern aus katalanischer Sicht eine Loslösung von Spanien sinnvoll erscheinen könnte?

In Kapitel 3 erfolgt deshalb als Ausgangspunkt der in Kapitel 4 folgenden Analyse von Konsequenzen einer vollständigen staatlichen Unabhängigkeit Kataloniens eine prägnante Betrachtung zentraler ökonomischer Grunddaten Kataloniens im Vergleich zu denen Spaniens. Von Interesse sind hierbei neben relevanten Fakten der Wirtschaftsstruktur insbesondere das Problem einer zwischen beiden Akteuren

aufzuteilenden Staatsverschuldung und die Außenhandelspositionen Kataloniens und Spaniens.

3. Was wären schließlich die ökonomischen Konsequenzen, wenn Katalonien tatsächlich unabhängig von Spanien werden würde – für Katalonien selbst und auch für Spanien?

Zur Beantwortung dieser Frage werden in Kapitel 4 die Ergebnisse der Analysen von Kapitel 3 überführt in hieraus konkret zu erwartende ökonomische Konsequenzen für Katalonien und Spanien.

Der Beitrag schließt in Kapitel 5 mit einem Fazit und einer konkreten Handlungsempfehlung auf Basis der Ergebnisse dieser Analysen.

2. Historische Ursachen der aktuellen Autonomiebestrebungen Kataloniens

Um den historisch tief verwurzelten Wunsch vieler Katalanen nach Unabhängigkeit von Spanien zu verstehen, ist ein kurzer Blick in die Geschichte der Beziehungen zwischen Katalonien und Spanien unverzichtbar.

2.1. Der historische Weg zum Verlust nationaler Eigenständigkeit Kataloniens

Die Anfänge der politischen Einheit Kataloniens gehen zurück auf die Zeit nach der Eroberung der Iberischen Halbinsel durch die Mauren 711, als nachfolgend in den nordöstlichen iberischen Grafschaften Karls des Großen eine Sicherheitszone gegen maurische Überfälle gebildet wurde (hierzu und zum Folgenden vgl. z. B. Carlos Collado Seidel, 2007). Insofern treffen schon hier erstmals die späteren katalanischen Gebiete feindlich auf die restlichen Gebiete der Iberischen Halbinsel. Aus dieser Sonderstellung heraus entwickelt sich das katalanische Seereich ab 878. Die Grafen von Barcelona schließen sich als „Prinzipat Katalonien“ 1137 mit Aragonien zur neu gebildeten Staatengemeinschaft „Krone Aragon“ zusammen. Katalonien wird zu deren wirtschaftlichem und kulturellem Zentrum und bleibt mit seiner Handelsflotte bis 1469 die bedeutendste Handelsnation des westlichen Mittelmeeres.

Ein zentrales Datum der gemeinsamen Geschichte von Katalonien und Spanien wird das Jahr 1469. In diesem Jahr kommt es zur Heirat der sog. „Katholischen Könige“: Ferdinand von Aragón heiratet seine Cousine Isabella von Kastilien, was zur erstmaligen Vereinigung von Kastilien, Aragonien und damit auch Katalonien zum spanischen Zentralstaat führt, damals schon mit Sonderrechten für die wirtschaftlich mächtigen Katalanen.

Eine historisch bedeutende Zäsur ist für Katalonien der Krieg zwischen Spanien und Frankreich von 1635 bis 1659. Im Zuge dieser Wirren sagen sich Portugal und Katalonien 1640 von der sich militärisch im Dreißigjährigen Krieg übernehmenden spanischen Krone los: Während Portugal bekanntermaßen seitdem seine Unabhängigkeit von Spanien erhalten konnte, eroberte Spanien in den Folgejahren das sich eng an Frankreich anlehrende Katalonien zurück. „Wie wir die goldenen Ähren fallen lassen, zersägen wir

“auch Ketten, wenn die Zeit gekommen ist“ singen noch heute die Katalanen in ihrer Nationalhymne „Els Segadors“ (Die Schnitter) in Erinnerung an diese kurze Zeit der letztmaligen Wiedererlangung ihrer Souveränität infolge des Baueraufstandes der Schnitter 1640 (vgl. „Els Segadors“, Video mit deutschen Lyrics).

Die Rückeroberung Kataloniens bis 1652 war aber der letzte relevante Erfolg der Spanier im Krieg mit Frankreich: Der spanische König Philipp IV. akzeptiert 1659 im sog. „Pyrenäenvertrag“ die Pyrenäen als (bis heute gültige) Grenze zwischen Spanien und Frankreich, womit Katalonien die nördlich der Pyrenäen gelegenen Staatsgebiete (das heutige Département Pyrénées-Orientales) verliert.

Die historisch wichtigste und bis heute die katalanische Erinnerung prägende große Zäsur zulasten Kataloniens ergab sich aus dem Spanischen Erbfolgekrieg von 1701 bis 1714: Katalonien unterstützte den Habsburger Thronprätendenten Erzherzog Karl gegen den Bourbonen Philipp von Anjou, der sich aber schließlich durchsetzen konnte: Am 11. September 1714 erobert nach 14-monatiger leidvoller Belagerung ein spanisch-französisches Heer der Bourbonen Barcelona. Damit ist der Spanische Erbfolgekrieg entschieden. Die Besatzer zerstören große Teile Barcelonas; Katalonien verliert im neuen Einheitstaat alle seit 1469 bestehenden Sonderrechte und das zentralstaatliche Kastilisch ersetzt erstmals offiziell die eigene Sprache Katalanisch als Amtssprache. Dieser Tag der Niederlage vom 11. September 1714 ist seit Ende der Franco-Zeit katalanischer Nationalfeiertag und immer wieder ein zentraler Tag des Widerstandes gegen den spanischen Staat.

2.2. Der spanische Bürgerkrieg als zentrale Ursache katalanischer Unabhängigkeitsbestrebung

Während all die oben geschilderten Niederlagen und gefühlten Demütigungen Kataloniens letztlich lang vergangene Geschichte sind, prägt aber bis heute ein anderes Ereignis ganz maßgeblich den Widerstand vieler Katalanen gegen Spanien: der Spanische Bürgerkrieg von 1936 bis 1939 – auch aufgrund aus dieser Zeit noch lebender Katalanen.

Am 19. Juli 1936 putschten Generäle unter Führung von Francisco Franco und Emilio Mola y Vidal gegen die demokratisch gewählte Regierung der Zweiten Spanischen Republik. Dieser Putsch führt zu einem langen Bürgerkrieg, der z. B. auch von Pablo Picasso in seinem Bild Guernica (Rudolf Arnheim, 1962/2006/2014) oder in vielen Werken der Weltliteratur wie von George Orwell (Mein Katalonien), André Malraux (Die Hoffnung) oder Ernest Hemingway (Wem die Stunde schlägt) als äußerst grauenhaft geschildert wurde (vgl. hierzu z. B. Carlos Collado Seidel, 2010).

Nicht zuletzt wohl, weil er sich zu einem Stellvertreterkrieg zwischen den faschistischen Staaten Deutschland unter Hitler und Italien unter Mussolini auf der einen Seite entwickelt, die General Franco unterstützen, und der Sowjetunion unter Stalin auf der anderen Seite, der die linke Republik unterstützt, die zudem aber auch länderübergreifend von europäischen Intellektuellen nachhaltig auch mit Freiwilligen gestützt wird.

In diesem Krieg leistet Katalonien entschieden Widerstand gegen die Faschisten auf Seiten der Republik. Bekanntermaßen entscheidet General Franco den Bürgerkrieg für sich: Für Katalonien verheerend ausgerechnet mit dem Fall Barcelonas als einer der letzten Bastionen der Republik am 26. Januar 1939; am 10. Februar war ganz Katalonien besetzt. (Vgl. als eines der umfassendsten Werke zum Spanischen Bürgerkrieg: Antony Beevor, 2006.)

In der darauf folgenden sog. „Blauen Periode“, den ersten fünf Jahren des Franco-Faschismus, leiden insbesondere auch die Katalanen als langjährige Unterstützer der Republik und zeitweise sogar linksanarchistischer Gegenpol unter massiven gewalttätigen „Säuberungen“ im Sinne von allgemeiner Repression und Folter. Hunderttausende Hinrichtungen und bis heute unzählige ungekennzeichnete Massengräber sind die Folge. Kinder von Republikanern werden von ihren Eltern getrennt und in katholische Obhut gegeben: Die aktuelle Forschung spricht von 30.000 solcher Fälle politisch motivierter Kindesentziehung (vgl. hierzu und zum Folgenden: Carme Molinero et al., 2003), was auch zur Folge hat, dass viele Katalanen bis heute nicht nur dem spanischen Zentralstaat, sondern auch der spanischen Kirche feindlich gegenüberstehen. Die Zahl der politischen Häftlinge nach dem Bürgerkrieg wird auf über 1,5 Millionen geschätzt. Zudem wurden mit nationalsozialistischer Unterstützung in Konzentrationslagern an politischen Häftlingen Studien vorgenommen, die deren marxistische Anschaufungen als Folge angeblicher geistiger und rassenbiologischer Minderwertigkeit belegen sollten.

Katalanische Presse und Publikationen sowie die katalanische Fahne und Hymne wurden verboten, Städte- und Straßennamen wurden hispanisiert. Erneut nach 1714 wurde Kastilisch zur offiziellen Sprache und Katalanisch vollständig verboten.

All dies verdeutlicht, dass das katalanische Autonomiestreben historisch und sozial tief verwurzelt ist und insofern letztlich nicht auf den in der aktuellen Diskussion oftmals als zentral angenommenen ökonomischen Argumenten beruht.

2.3. Zum aktuellen Autonomiestatus Kataloniens

Mit dem Tod von Generalissimus Franco 1975 begann eine mehrjährige Übergangsphase, als deren wichtigste Stufen insbesondere die Legalisierung von Parteien im Zuge der großen Strafrechtsreform von 1976 und die Annahme der neuen Verfassung durch die spanische Bevölkerung 1978 mit 88%iger Mehrheit zu nennen sind. Aus den Cortes, die zuvor ein Ständeparlament gewesen waren, wurde ein allgemein, frei, gleich und geheim gewähltes Zweikammerparlament. Zudem wurde in der Verfassung erstmals seit der Republik wieder das Frauenwahlrecht verankert, das während des Franco-Regimes nicht hatte ausgeübt werden können, und der spanische Staat wurde deutlich föderaler organisiert.

Spanien ist jetzt in 17 autonome Gemeinschaften untergliedert, die eigene Regionalparlamente und -regierungen haben. Allerdings verbindet die spanische Verfassung von 1978 in Artikel 2 das Recht auf Autonomie mit dem Prinzip der

„unauflöslichen“ Einheit der Nation, so dass eine Autonomie von Regionen im Sinne einer Loslösung vom spanischen Staat explizit ausgeschlossen ist.

Viele Kompetenzen sind gemäß Artikel 149 der Verfassung weiterhin exklusiv dem Zentralstaat vorbehalten, wie neben der inneren und äußeren Sicherheit insbesondere die Bereiche Justiz und Finanzpolitik, aber auch Infrastrukturinvestitionen. Vor allem im Bereich Finanzpolitik entzündet sich der Autonomiestreit zwischen Katalonien und der spanischen Zentralregierung: Da letztlich die Zentralregierung über die Gesamteinnahmen bzw. deren Verteilung über passive oder aktive Finanzausgleichsmaßnahmen bestimmt – anders als z. B. in Deutschland, das auch über ein föderales Finanzsystem mit eigenständigem Finanzausgleich verfügt –, fühlt sich insbesondere Katalonien als Nettozahler finanziell stark benachteiligt. Gestritten wird in diesem Zusammenhang auch über aus katalanischer Sicht zu geringe Infrastrukturinvestitionen seitens der Zentralregierung in Katalonien. Zudem obliegt der Zentralregierung die vollständige Verwaltungshoheit, wobei dies bedeutet, dass jegliche Änderungen der Verwaltungsstrukturen – und damit explizit auch der Autonomiestatuten inkl. der Finanztransfers – nur über den Zentralstaat erfolgen können.

Die von der Verfassung gewährte Selbstverwaltung innerhalb der jeweiligen Autonomiestatuten räumt den 17 Comunidades Autónomas weitreichende Kompetenzen ein, insbesondere in den Bereichen Gesundheitswesen, Kultur und Bildungspolitik – was z. B. auch die Sprachautonomie in Katalonien beinhaltet. Generell können entsprechend den geltenden Autonomiestatuten über spezielle Autonomierechte verschiedenste Aufgaben außer vom Zentralstaat auch von den Regionen gesteuert werden: So verfügt Katalonien z. B. über eine eigene Polizei, die Mossos d’Esquadra.

Gemäß Artikel 147 der Verfassung stellen die Autonomiestatute die Grundordnungen der jeweiligen autonomen Gemeinschaften dar, die diese ausfüllen können oder auch nicht. Festgehalten werden kann, dass es den Regionen in Spanien aber seit 1978 immer stärker gelungen ist, ihre Kompetenzen in diesem Rahmen zu erweitern.

Ein wichtiger Aspekt der Autonomie sind auch die jeweiligen Wahlen zu den Regionalparlamenten. So werden in Katalonien 135 Sitze im Regionalparlament alle vier Jahre in direkten, allgemeinen Wahlen vergeben. Die Zuteilung der Mandate erfolgt im d’Hondtschen Verfahren allein auf Ebene der Wahlkreise. Es können zudem nur Parteien ins Parlament einziehen, die im jeweiligen Wahlkreis mindestens 3 % der Stimmen erreicht haben.

Die für Katalonien aktuell relevanten Parteien teilen sich letztlich in drei Gruppierungen auf, wobei seit den Regionalwahlen 2015 und 2017 die Unabhängigkeitsbefürworter inkl. CeC-Podem die Mehrheit stellen:

- 3 Parteien, die nachdrücklich eine Unabhängigkeit Kataloniens fordern:
  - ERC (Esquerra Republicana de Catalunya): linksrepublikanische Regionalpartei
  - CUP (Candidatura d’Unitat Popular): linksseparatistisch, neomarxistisch

- JxCat (Junts per Catalunya): katalanische Separatisten, Partei des entmachteten liberalkonservativen ehemaligen Regionalchefs Carles Puigdemont
- 1 Partei, die eine Unabhängigkeit nur bei positivem Referendum befürworten würde:
  - CeC-Podem (Catalunya en Comú-Podem): linkes, selbstverwaltendes Wahlbündnis von Catalunya en Comú und Podem
- 3 Parteien, die strikt gegen eine Unabhängigkeit sind:
  - Ciutadans: liberale Bürgerpartei
  - PP (Partido Popular): konservative Volkspartei (Partei des vormaligen spanischen Ministerpräsidenten Rajoy)
  - PSC (Partit dels Socialistes de Catalunya): katalanische Sozialisten

Auch wenn Spanien kein so weitgefächertes föderales System besitzt wie z. B. Deutschland, in dem ohne Zustimmung der Regionen viele Regelungen nicht veränderbar sind (was aber ebenfalls im internationalen Vergleich absoluten Seltenheitswert hat), kann in Spanien durchaus von einem funktionierenden System zur Förderung und Belebung föderaler Strukturen gesprochen werden – theoretisch.

Einen großen Rückschlag erfuhr der Föderalismusgedanke in Spanien im Jahr 2010, nachdem insbesondere ab 2006 über eine Reform der Autonomiestatuten mehr Rechte und Gestaltungsmöglichkeiten in die Regionen gegeben werden sollten. Der seinerzeitige sozialistische Ministerpräsident Zapatero vereinbarte mit Katalonien 2006 ein neues, deutlich föderaleres Autonomiestatut, das dann vom spanischen und katalanischen Parlament angenommen und als neues „Grundgesetz“ Kataloniens auch per Volksentscheid von den Katalanen angenommen wurde. Diese Entspannung im Verhältnis zwischen Katalonien und Zentralstaat wurde jedoch von der rechtskonservativen Partido Popular ins Gegenteil verkehrt, als diese Klage gegen dieses aus ihrer Sicht zu weit reichende Autonomieabkommen vor dem spanischen Verfassungsgericht erhob. In der Tat entschied das Verfassungsgericht, dass Teile dieses Autonomiestatuts als verfassungswidrig anzusehen seien, insbesondere wurde die Bezeichnung Kataloniens als „Nation“ in Artikel 1 des Statuts annulliert (vgl. den Autonomiestatus von 2009: Parlament de Catalunya, 2009).

Daraufhin entstanden die neueren, massiven Differenzen zwischen Katalonien und dem Zentralstaat, die durch den spanischen Ministerpräsidenten Mariano Rajoy Brey aufgrund der unnachgiebigen Haltung seiner Regierung weiter verstärkt wurden. Infolgedessen eskalierte die Unabhängigkeitsdiskussion in Katalonien und führte am 1. Oktober 2017 zum Referendum zur Unabhängigkeit Kataloniens, bei dem 90 % der an der Abstimmung teilnehmenden Katalanen (ca. 40 % der Wahlberechtigten) für die Abspaltung und Unabhängigkeit von Spanien votierten (vgl. u. a. NZZ, 2017). Dieses Referendum wurde von der Zentralregierung unter Ministerpräsident Rajoy auf Basis von Artikel 2 der spanischen Verfassung als verfassungswidrig eingestuft und der gesamte Prozess der Autonomiebestrebungen kriminalisiert, was dann in der kurzfristig

vollständigen Suspendierung der Autonomie Kataloniens am 17. Oktober 2017 durch die Zentralregierung gipfelte.

Nach dem unerwarteten Sturz Rajoy durch die Wahl des neuen, sozialistischen Ministerpräsidenten Pedro Sánchez am 1. Juni 2018 zeichnete sich zunächst eine leichte Entspannung in den Beziehungen zwischen Katalonien und der Zentralregierung ab. Durch die mittlerweile verhängten sehr hohen Haftstrafen von bis zu 13 Jahren gegen die Initiatoren des Referendums seitens des Obersten Gerichtshofes (vgl. u. a. Die Zeit, 2019) wird die Auseinandersetzung zwischen Zentralregierung und Katalonien aber erneut angeheizt und die Unabhängigkeitsbestrebung weiter nachhaltig befeuert.

3. Zentrale ökonomische Grunddaten von Katalonien und Spanien im Vergleich

Nach diesen Ausführungen zum historisch tief verankerten und aktuell politisch massiv befeuerten Unabhängigkeitsstreben der Katalanen sowie dem groben Überblick über die gegebenen Autonomiestrukturen wird nun im Folgenden untersucht, inwieweit die ökonomischen Rahmenbedingungen eine Unabhängigkeit Kataloniens stützen bzw. nachvollziehbar erscheinen lassen.

3.1. Wirtschaftskraft und Wirtschaftsstruktur von Katalonien und Spanien im Vergleich

Ein recht simples Argument von Unabhängigkeitsbefürwortern ist oft die Aussage, dass Katalonien für 20 % der spanischen Wirtschaftskraft stehe und damit Spanien quasi abhängig von Katalonien sei. Dieses auf einer in der ökonomischen Analyse eher wenig sinnvollen Betrachtung absoluter Zahlen basierende Argument kann direkt beiseitegeschoben werden: Katalonien hatte Anfang 2019 mit 7,6 Mio. Einwohnern (bei im Übrigen hier von nur 62 % tatsächlich auch in Katalonien geborenen Einwohnern!) in Relation zu insgesamt 47 Mio. Spaniern ungefähr einen Anteil von 16 % an der Population von Spanien (alle Angaben von Eurostat) – damit sind die tatsächlichen 19 % Wirtschaftsleistung Kataloniens am Gesamtwert Spaniens kein relevantes Argument für eine Secession. Auch in Bezug auf die Attraktivität für ausländische Direktinvestitionen kann sich Katalonien nicht positiv von Spanien abheben: 17 % der ausländischen Direktinvestitionen gehen nach Katalonien, das entspricht nicht ganz dem Anteil der katalanischen Wirtschaft an der Spaniens.

Ein weiteres nicht wirklich stichhaltiges Argument für die angeblich überproportionale Stärke Kataloniens ist der Vergleich des absoluten BIP pro Kopf Kataloniens im Vergleich zu dem Spaniens: In der Tat liegt das katalanische BIP mit rund 31.000 Euro deutlich über dem Spaniens von „nur“ 26.000 Euro (alle Angaben von Eurostat). Betrachtet man aber zum einen, dass es sich hierbei um ein rein arithmetisches Mittel der Wertschöpfung aus unselbständiger Arbeit ebenso wie aus unternehmerischer Tätigkeit und aus Vermögen handelt, so wird klar, dass z. B. allein durch die Ansiedlung großer Unternehmen oder Banken in einer Region das „Pro-Kopf-Einkommen“ statistisch – ohne den Bürger wirklich zu betreffen – ansteigen kann. Zudem verdienen Unternehmen oder Banken ihr Geld nicht zwingend in der Region und können diese auch kurzfristig wieder verlassen – z. B. bei der Loslösung einer Region vom Gesamtstaat – vgl. hierzu

noch Kapitel 4.1.4. Ein weiterer Aspekt zur Relativierung von BIP-pro-Kopf-Vergleichen ist der fehlende Bezug zum Preisniveau: So kann es durchaus sein, dass ein höheres Einkommen in Katalonien preisbedingt weniger Kaufkraft hat als ein geringeres Einkommen in Andalusien.

Zielführender ist die Betrachtung relativer Kennzahlen, auf denen die nachfolgenden Darstellungen beruhen.

Ein zentrales Argument vieler Anhänger katalanischer Unabhängigkeitsbestrebungen liegt in der Aussage, dass Katalonien wirtschaftlich viel stärker und industrialisierter sei als das „Agrarland“ Spanien und insofern finanziell über den Finanzausgleich als Nettozahler in viel zu starkem Maße zur Kasse gebeten werde (vgl. z. B. Marc Engelhardt, 2015, S. 29). Schon ein erster Blick auf die Verteilung der jeweiligen Wirtschaftsleistung auf die Sektoren Landwirtschaft, Industrie und Dienstleistungen macht deutlich, dass die o. g. Aussage nicht realitätsnah ist:

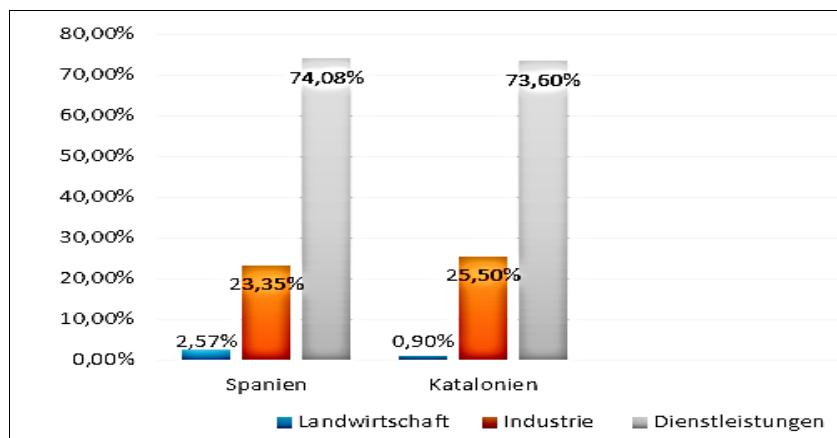

Abbildung 1: Verteilung der Wirtschaftskraft jeweils Gesamtspaniens und Kataloniens auf die Sektoren Landwirtschaft, Industrie und Dienstleistungen 2016 (vgl. Statista 2018a, European Commission 2018)

Abbildung 1 zeigt, dass die Wirtschaftskraft letztlich recht homogen verteilt ist: In beiden betrachteten Gebieten liegt die Industrieproduktion bei ca. 25 % der Gesamtleistung (in Katalonien 2 % höher als in Spanien) und der Anteil der Dienstleistungen bei etwas unter 75 % (in Katalonien fällt der Anteil trotz relevantem Tourismussektor sogar etwas geringer aus als im Gesamtstaat Spanien). Damit kann als erstes Ergebnis festgehalten werden, dass es nicht richtig ist, von sehr unterschiedlichen wirtschaftlichen Strukturen zwischen Katalonien und dem Gesamtstaat Spanien zu sprechen; keinesfalls kann Spanien als „Agrarstaat“ bezeichnet werden.

Diese relativ homogene ökonomische Grundsituation wird auch bestätigt, wenn statt der sektoralen Wirtschaftskraft die Beschäftigungsstruktur verglichen wird:

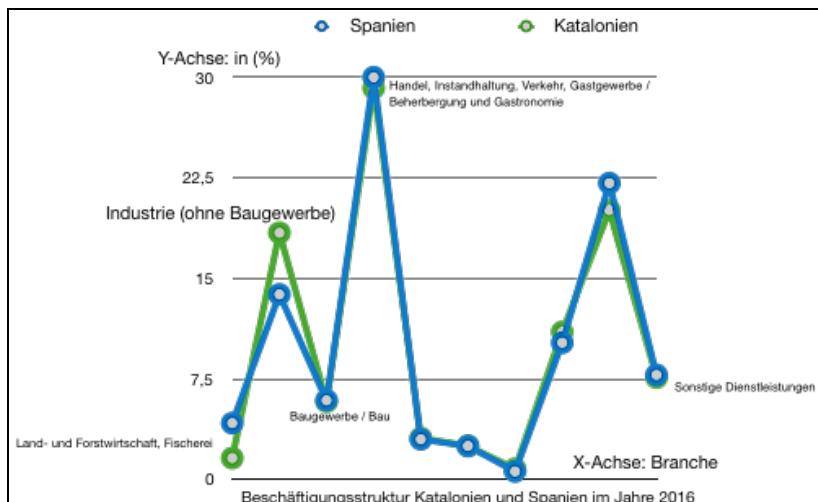

Abbildung 2: Beschäftigungsstruktur jeweils Gesamtspaniens und Kataloniens in verschiedenen Wirtschaftssektoren 2016 (vgl. Eurostat 2019)

Abschließend gibt Abbildung 3 noch einen Überblick über die reale Bruttowertschöpfung Kataloniens im Vergleich zu der Spaniens und der stärksten Region Madrid.

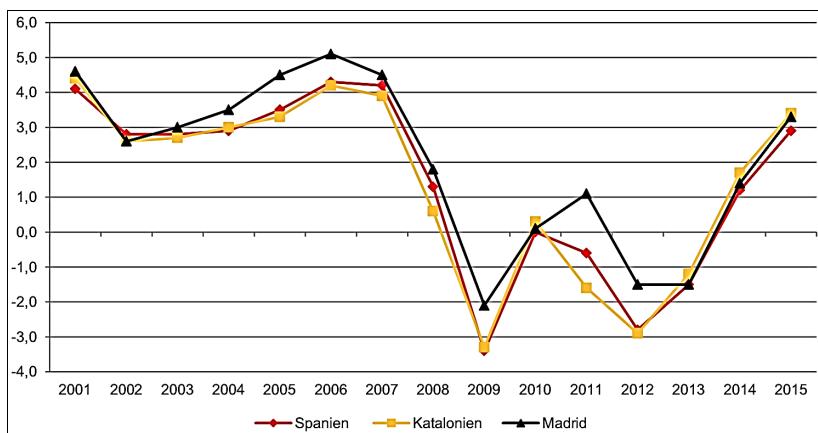

Abbildung 3: Reale Bruttowertschöpfung Kataloniens im Vergleich zum spanischen Gesamtstaat und zur Region Madrid 2016 (vgl. Klaus Schrader/ Claus-Friedrich Laaser, 2017, S. 11)

Als Fazit eines ersten ökonomischen Vergleiches Kataloniens mit dem Gesamtstaat in Bezug auf Aspekte der Wirtschaftsstruktur und der Wertschöpfung kann festgehalten werden, dass die Aussage vieler Anhänger einer Unabhängigkeit Kataloniens keineswegs zutreffend ist, dass Katalonien eine im Vergleich zu Spanien viel heterogenere Wirtschaftsstruktur habe und „Spanien von Katalonien lebt“. Ganz im Gegenteil handelt es sich um überraschend homogen aufgestellte Wirtschaftsgebiete mit insbesondere sehr homogenem Wirtschaftswachstum. Vor allem wenn man bedenkt, dass regionale Unterschiede in jedem Land und auch innerhalb jeder Region unvermeidbar sind, allein schon aus geographischen und klimatischen Gründen etc., sowie von einer Vielzahl weiterer Standortfaktoren abhängen.

3.2. Das Problem der Staatsverschuldung

Ein Aspekt, der in vielen Austrittsszenarien völlig unterschätzt oder gar vergessen wird, ist die Frage nach der Aufteilung bestehender Staatsschulden im Falle einer Sezession.

Abbildung 4 gibt einen Überblick über die Staatsverschuldung Spaniens, die 2017 mit knapp 99 % des BIP einer Pro-Kopf-Verschuldung jedes Spaniers von über 26.000 Euro entsprach.

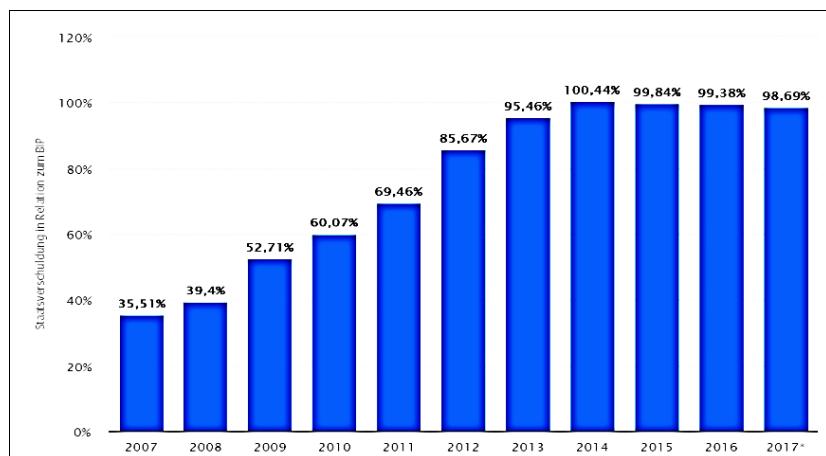

Abbildung 4: Staatsverschuldung Spaniens 2007 bis 2017 (Statista 2018b)

Zusätzlich zu dieser Pro-Kopf-Verschuldung des Zentralstaates, die logischerweise auch auf die Katalanen entfällt, hat auch Katalonien eine eigene regionale Schuldenlast von über 11.000 Euro pro Kopf bis Ende 2017 angehäuft, entsprechend nochmals rund 35 % des katalanischen BIP. Katalonien ist damit trotz oder aufgrund der empfundenen Wirtschaftsstärke die höchstverschuldete Region in Spanien; verschuldet ist Katalonien bei Banken, Kapitalmärkten und mit 10 Mrd. Euro auch direkt beim spanischen Staat (Florian Neumann, 2017).

Die Erkenntnis hieraus ist, dass Katalonien bei einer Sezession von Spanien zusätzlich zu der bestehenden eigenen Verschuldung auch noch seinen Teil der Schulden des Gesamtstaates übernehmen und insofern Spanien entsprechend entlasten müsste. Die zentrale Frage ist nun, wie würde eine solche Schuldenübertragung aussehen bzw. konkret: Welcher Betrag würde Katalonien zugerechnet werden?

Als Antwort hierauf können zwei sinnvolle Szenarien zur Anwendung eines Verteilungsschlüssels genannt werden:

1. Szenario: Der Verteilungsschlüssel wird in Anlehnung an die Wirtschaftsstärke (BIP) festgelegt und läge dann bei knapp 5 : 1, entsprechend müsste Katalonien 19 % der spanischen Gesamtschulden übernehmen.
2. Szenario: Der Verteilungsschlüssel wird proportional zur Einwohnerzahl definiert und läge dann bei ca. 6,2 : 1, womit 16 % der Schulden des Zentralstaates zulasten Kataloniens gingen.

Damit erhöht sich die Schuldenlast Kataloniens im Falle eines Austritts aus dem spanischen Zentralstaat um ca. 235 % bis 280 %, d. h. ggf. bis auf knapp 100 % des katalanischen BIP.

Die daraus resultierenden Folgen werden in Kapitel 4.1.3 diskutiert.

3.3. Außenhandel

Eine weitere zentrale ökonomische Größe ist der Außenhandel. Abbildung 5 stellt die jeweiligen Exporte und Importe Spaniens und Kataloniens in Relation zu deren BIP gegenüber:

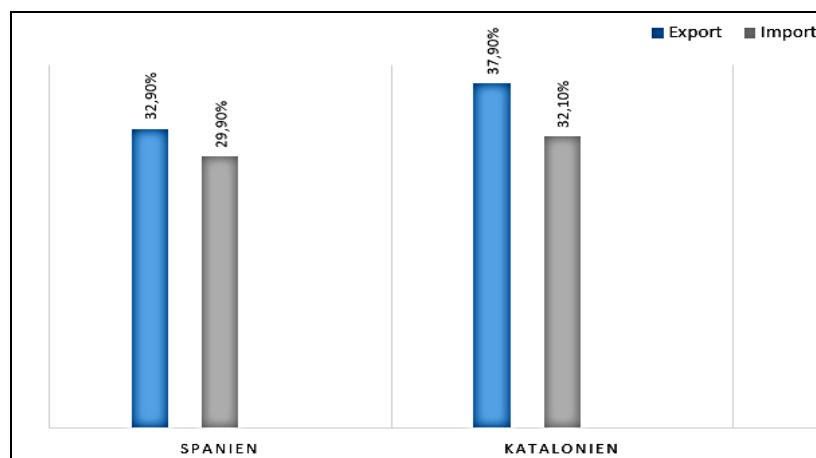

Abbildung 5: Export- und Importquoten Spaniens und Kataloniens 2017 (Eurostat, eigene Berechnung)

In dieser Abbildung tritt erstmals ein in der Tat struktureller Unterschied zwischen der Ökonomie Kataloniens und der Spaniens deutlich zu Tage: Katalonien ist wesentlich außenhandelsorientierter als Spanien in Relation zur Wirtschaftsleistung. Zudem weist Katalonien einen etwas höheren Exportüberschuss in Relation zu den Importen auf: In Spanien liegen die Exportleistungen 10 % über den Importen, in Katalonien 18 %. Schaut man sich den Außenbeitrag in Relation zum BIP an, so liegt dieser bei Spanien bei 3 % und in Katalonien bei 5,8 %.

Allerdings sind dies keine Erkenntnisse, aus denen ein positives Argument für die Sinnhaftigkeit eines Austritts aus Spanien ableitbar wäre – eher im Gegenteil, wie in Kapitel 4.1 deutlich wird.

4. Ökonomische Konsequenzen einer staatlichen Autonomie Kataloniens

Die bisherigen Ausführungen in den Kapiteln 2 und 3 haben deutlich gemacht, dass es ein tief verwurzeltes historisch basiertes Unabhängigkeitsstreben der Katalanen gibt und dass aktuell infolge konfrontativen Verhaltens zwischen den beiden Akteuren Spanien und Katalonien diese Unabhängigkeitsdiskussion weiter angefacht wird. Es ist allerdings nicht so, dass zwingende ökonomische Gründe für eine Abkehr Kataloniens von Spanien ersichtlich sind.

Im Folgenden werden nun mögliche ökonomische Konsequenzen einer Sezession für beide Beteiligte untersucht.

4.1. Konsequenzen für Katalonien

Es ist nicht möglich, in diesem kurzen Beitrag eine umfassende Analyse möglicher ökonomischer Konsequenzen einer Unabhängigkeit Kataloniens zu bieten. Insofern beschränken sich die folgenden Ausführungen auf sechs als besonders evident erachtete Aspekte:

- Verlust der EU-Mitgliedschaft
- Verlust des Euro
- Anstieg der Verschuldung
- Rückgang der Steuereinnahmen
- Steigende ökonomische und politische Kosten
- Politische und gesellschaftliche Destabilisierung

4.1.1. Verlust der EU-Mitgliedschaft

Der wohl zentralste und wichtigste Punkt in allen Überlegungen zu den Folgen einer Unabhängigkeit Kataloniens ist die Frage nach der weiteren Mitgliedschaft in der Europäischen Union. Sehen wir zunächst von währungspolitischen Auswirkungen ab, die im folgenden Punkt diskutiert werden, so ist offensichtlich, dass ein Verlust der EU-Mitgliedschaft in Konsequenz einer Autonomie einen übergroßen Anteil des Handels und der Exporte Kataloniens durch den Wegfall des Binnenmarktes mit der EU massiv treffen würde:

Kataloniens Exporte gehen zu rund 67 % in die EU, bei den Importen kommen rund 62 % aus der EU. Damit wäre Katalonien handelspolitisch deutlich stärker betroffen als z. B. das Vereinigte Königreich infolge des Brexits. Hinzu kommt, dass nach einer Autonomie logischerweise auch der gesamte „innerspanische Handel“ Kataloniens zu grenzüberschreitendem Handel wird: bei feindseliger Trennung sicher lange ohne Freihandelsabkommen oder sonstige Zollerleichterungen. Konkret bedeutet das:

„Bei einem gesamten katalanischen Produktionswert im Jahr 2016 von 135,4 Mrd. Euro belaufen sich die regionsinternen Lieferungen lediglich auf 23,2 % dieser Summe [...]. Daher müsste man im Umkehrschluss befürchten, dass die interregionalen Lieferungen (28,7 % des Produktionswerts) und die Exporte (48,1 %) – insgesamt also mehr als drei Viertel der katalanischen Produktion – zwar nicht völlig zusammenbrechen, aber doch von spürbaren Einschränkungen betroffen wären.“ (Klaus Schrader / Claus-Friedrich Laaser, 2017, S. 15.)

Erschwerend kommt hinzu, dass Katalonien auch sofort von der Mitgliedschaft in allen von der EU mit bislang über 100 Ländern geschlossenen diversen Zollunionen, Freihandelsabkommen und Wirtschaftspartnerschaftsabkommen (vgl. European Commission, 2020) ausgeschlossen wäre. Ein Verlust des zollfreien oder zollpräferierten Handels mit nahezu allen relevanten Handelspartnern ist für ein relativ kleines Land noch schwerer ökonomisch kompensierbar als für große Länder: Die Verhandlungsmacht für den Abschluss eigener attraktiver Freihandelsabkommen kann als sehr gering eingestuft werden.

Neben den Handelsaspekten haben aber auch die anderen Grundfreiheiten des EU-Binnenmarktes (AEUV, Kapitel 3) eine große Bedeutung für den ökonomischen Erfolg eines Landes: So würde Katalonien mit dem Verlust der Rechte neben dem freien Warenverkehr auch die Dienstleistungsfreiheit, die Freizügigkeit im Personenverkehr und den freien Kapitalverkehr verlieren, womit so selbstverständliche Dinge im Leben der Bürger wie Niederlassungsfreiheit, grenzüberschreitende Geldtransaktionen, Bargeldtransfer, Erwerb von Dingen, Rechten, Unternehmen etc. Beschränkungen unterliegen können, genauso wie bei Devisengeschäften, Aktienhandel usw.

Dieses Szenario ist aber unvermeidbar bei einer Sezession von Spanien: Eine weitere Mitgliedschaft in der Europäischen Union ist auf Basis der 2004 vom damaligen EU-Kommissionspräsidenten Romano Prodi definierten sog. „Prodi-Doktrin“ (gemünzt seinerzeit auf Padamien) nicht möglich: Ein Gebiet, das sich von einem EU-Mitgliedstaat abspalte und unabhängig werde, sei fortan ein Drittstaat, auf den die Europäischen Verträge keine Anwendung finden. Diese Position wurde auch vom EU-Kommissionspräsidenten Jean-Claude Juncker auf dem Höhepunkt der Autonomiekrisen im September 2017 nochmals bekräftigt: Ein neuer Staat müsste die EU-Mitgliedschaft neu beantragen und durch die vollständigen Beitrittsverhandlungsprozesse laufen (Reuters, 2017; Eric Bonse, 2018). Auf Basis von Art. 4 III EUV steht die EU auf der Seite von Spanien, da die EU und die Staaten der EU untereinander zu einer loyalen Zusammenarbeit verpflichtet sind; damit ist seitens der EU oder anderer Mitgliedstaaten die Unterstützung einer Sezession gegen den Willen des betroffenen Staates undenkbar.

Die Überlegung, nach Erlangung der Autonomie dann schnell die Aufnahme in die EU zu beantragen, stellt sich eher nicht: Eine Aufnahme neuer Mitglieder ist gemäß Art. 49 Abs. 1 EUV nur bei einstimmigem Beschluss des Europäischen Rates (bei Zustimmung des EU-Parlamentes) möglich – es ist offensichtlich, dass Spanien einer solchen Aufnahme nicht zustimmen würde.

In einem solchen Szenario würden sich auch Unternehmen sehr genau überlegen, ob sie den Standort Katalonien dann beibehalten oder Sitz und Produktion wieder in ein EU-Gebiet verlagern, wobei es in diesem Fall reichen würde, auf die spanische Seite der Grenze zu Katalonien zu wechseln. Ebenso wird dies weitere Direktinvestitionen ausländischer Unternehmen nach Katalonien nicht fördern bzw. verringern.

4.1.2. Verlust des Euro

Neben diesen handelspolitischen Aspekten des Verlustes einer EU-Mitgliedschaft ist zusätzlich auch noch der damit einhergehende Verlust der Währung verbunden. Der Euro kann nur in Mitgliedstaaten der EWWU als offizielles Zahlungsmittel Verwendung finden.

Damit stünde Katalonien nicht nur vor der Notwendigkeit, eine eigene Zentralbank aufzubauen und eine neue Währung einzuführen; es stellt sich auch die Frage nach der Werthaltigkeit einer solchen neuen Währung, die auf den Finanzmärkten noch keinerlei Vertrauen genießt. Eine Abwertung und damit eine evtl. relevante Verteuerung der Importe wäre wahrscheinlich. Der hieraus ebenfalls resultierende eher positive Effekt einer Verbilligung von Exporten würde aufgrund der o. g. deutlich verschlechterten Exportmöglichkeiten unterzugewichten sein, evtl. sogar völlig entfallen. Die sich aus einem solchen Abwertungsdruck sehr wahrscheinlich ergebenden Zinsanstiege würden die katalanische Ökonomie weiter belasten.

Ein Problem infolge des Verlustes der Mitgliedschaft in der Europäischen Währungsunion wird auch sein, dass der „Schirm“ der EZB entfällt: keine Bankenaufsicht und keine Schutzschirme, Anleihenaufkaufprogramme oder günstige Zentralbankkredite mehr in Zeiten von Liquiditätsmangel, Überschuldung oder massiver Rezession, wie dies von der EZB nach der US-Immobilien- und Finanzkrise praktiziert wurde (Wolfgang Eibner, 2017).

4.1.3. Anstieg der Verschuldung

In Kapitel 3.2 wurde bereits dargelegt, dass die Verschuldung Kataloniens durch die Übernahme eines zuzurechnenden Teiles der Gesamtschulden des spanischen Zentralstaates auf bis zu 100 % des BIP steigen könnte. Daraus wird sich eine massive Belastung des Staatsbudgets über fällige Zinszahlungen ergeben, was wiederum zu zwei weiteren Folgeproblemen führt:

Diese Einengung des finanzpolitischen Spielraumes mit der Folge rückläufiger Investitionskraft des Staates wird dazu führen, dass eine Autonomie nicht – wie in Kapitel 2 als ein Grund für den Autonomiewunsch geäußert – zu steigenden Investitionen in die Infrastruktur führt, sondern es wird vielmehr ein deutlicher Rückgang staatlicher

Nettoinvestitionen zu erwarten sein (vgl. zu dieser Problematik auch Wolfgang Eibner, 2019).

Dabei müssen – als zweites relevantes Problem – Zinsen und auch die Tilgungen auf die ausstehenden Staatsschulden weiterhin in Euro (oder anderen Devisen) gezahlt werden, was Katalonien vor die schwierige Herausforderung stellt, auch genug Devisen zu erwirtschaften. (Gleiches gilt logischerweise auch für Unternehmen und ggf. auch für Privatpersonen.) Dies dürfte bei rückläufigen Exporten (Handelsrestriktionen) und steigenden Importkosten (Abwertung der Währung) ein nahezu unlösbares Problem sein. Dies deshalb, weil hierdurch eine weitere Abwertung der Währung induziert wird (Kauf von Devisen auf den Devisenmärkten), was wiederum noch mehr staatliche Budgetmittel erfordert, um die in eigener Währung nun erneut steigenden Zins- und Tilgungslasten der Auslandsschuld bedienen zu können. Zeitgleich steigen dann auch wieder abwertungsbedingt die Importkosten, so dass das Land in einen langanhaltenden Circulus vitiosus geraten kann.

Damit sind die geld- oder finanzpolitischen Probleme aber noch nicht abschließend genannt, denn mit diesen finanzpolitischen und auch währungspolitischen Problemen wird sich zwangsläufig die Bonität des Staates verschlechtern, d. h., das Rating des Landes bzw. seiner Schuldtitle wird seitens der internationalen Ratingagenturen gesenkt, womit sich erneut die Zinslasten erhöhen und damit der finanzielle Handlungsspielraum (nicht nur) des Staates weiter eingeschränkt wird. Generell und auch schon lange vor einem solchen Szenario würde Gläubigern eine Abspaltung wohl nicht gefallen: Katalonien ist schon jetzt die höchstverschuldete Region Spaniens. Die Ratingagenturen Fitch und S&P z. B. hatten bereits im Vorfeld der Verschärfung der Autonomiekrise mit einer Abstufung der Kreditwürdigkeit gedroht. Auch der Zentralregierung schuldet Katalonien 10 Mrd. Euro; besonders dieser Gläubiger würde sich bei Zahlungsproblemen nicht sonderlich entgegenkommend zeigen (Florian Neumann, 2017).

4.1.4. Rückgang der Steuereinnahmen

Allein schon die in den obigen Ausführungen genannten Kausalketten dürften verdeutlichen, dass infolge rückläufiger Exporte (und daraus resultierender Beschäftigungsrückgänge) sowie steigender Importkosten (und daraus nachfolgender Nachfragerückgänge) die katalanischen Steuereinnahmen zurückgehen werden, womit dann die staatlichen Budgetprobleme noch größer werden und obige Restriktionen bzw. Kausalketten nochmals verstärken.

Hinzu kommt aber noch ein ganz anderer, eher noch dramatischerer Aspekt: Infolge des Verlustes der EU-Mitgliedschaft verlieren Unternehmen, wie in Kapitel 4.1.1 schon ausgeführt, nicht nur den ungehinderten Zugang zur Europäischen Union, sondern damit auch zu Spanien. Damit ist es nur zu offensichtlich, dass – wie im Zuge des Brexits – insbesondere außenhandelsabhängige Unternehmen des Produktionsgewerbes wie aber auch grenzüberschreitend tätige Dienstleister wie Banken und Versicherungen ihren Sitz ins benachbarte Spanien oder auch nach Frankreich verlegen. Direktinvestitionen nach Katalonien werden zurückgehen.

Hierdurch verschlechtert sich die Beschäftigungslage, die Nachfrage sinkt, was wiederum nochmals sinkende nationale Investitionen nach sich zieht. Damit verschärft sich einerseits die Abwanderungswelle weiter und andererseits werden auch zunehmend Bürger Kataloniens ins benachbarte oder grenznahe Spanien migrieren. Die negativen Auswirkungen auf die Steuereinnahmen und damit die sinkende Fähigkeit des Staates, seine Ausgaben zu finanzieren oder gar konjunkturpolitisch gegenzusteuern, sind offensichtlich.

4.1.5. Steigende ökonomische und politische Kosten

Dieser Punkt wird in Reminiszenz auf die bereits genannten Kausalketten kurz behandelt: Der Anstieg der ökonomischen Kosten infolge einer Autonomieentscheidung wird massiv sein. Zu ergänzen sind diese Kosteneffekte noch um weitere national und international anfallende, nicht unerhebliche Kosten:

National ist außer an den schon erwähnten Aufbau einer eigenen Zentralbank und die kostenintensive Einführung einer neuen eigenen Währung insbesondere auch zu denken an die Schaffung eigener Polizeieinheiten, evtl. eines eigenen Militärs, eines funktionsfähigen nationalen Fiskalsystems inkl. Steuerverwaltung sowie generell an den Aufbau vollständiger nationaler Verwaltungsstrukturen, an Aufbau und Finanzierung eigener Sozialversicherungen, eines Rechtswesens etc.

International bedingte weitere ökonomische wie auch politische Kostenaspekte liegen z. B. im Verlust aller bisherigen Auslandsvertretungen und Mitgliedschaften in internationalen Organisationen welcher Art auch immer. Katalonien wird den Aufbau eines eigenen vollständigen diplomatischen Corps bewältigen müssen, den Unterhalt von Botschaften sowie den Aufbau von internationalen Netzwerken zur besseren Durchsetzung ökonomischer und politischer Interessen finanzieren müssen. Darüber hinaus wird die Mitgliedschaft in den verschiedensten bedeutenden internationalen Organisationen notwendig, also – um nur die wichtigsten zu nennen – UNO, IWF, WTO, Weltbank etc.

4.1.6. Politische und gesellschaftliche Destabilisierung

Wenn sich die wirtschaftliche Situation verschlechtert, wird es zu einem Kostenanstieg insbesondere in den Sozialversicherungen kommen. Steigende Sozialversicherungsbeiträge, Transferkosten, evtl. Subventionen, um Unternehmen im Land zu halten, werden folgen.

Unerfüllte Erwartungen der Bürger können Katalonien nachhaltig destabilisieren. Katalonien hat jetzt schon eine hohe Arbeitslosigkeit von über 14 %, ist also kein ökonomisch starkes Land, das ggf. auch einmal einige Jahre von volkswirtschaftlichen Reserven leben könnte.

Die Unabhängigkeit wird das Problem der Arbeitslosigkeit nicht lösen können, da wie oben erläutert sehr real die Gefahr besteht, dass Unternehmen das Land verlassen – insbesondere wertschöpfungsstarke Großunternehmen. Dabei werden nicht nur

spanische Unternehmen sowohl ihren Sitz wie auch die Produktion von Katalonien nach einer Sezession nach Spanien verlegen. Auch ausländische Unternehmen, wie z. B. die in Katalonien stark vertretenen, nicht nur deutschen Unternehmen insbesondere der Automobilbranche, der Chemie- und der Pharma industrie, werden eine Standortverlagerung nach Spanien in Betracht ziehen. Weitere Ansiedlungen und ausländische Direktinvestitionen könnten zurückgehen.

Jeder weitere volkswirtschaftliche Abschwung wird die Arbeitslosigkeit unmittelbar erhöhen, mit allen daraus resultierenden Folgen für den politischen und sozialen Frieden, der in Spanien als deutlich fragiler einzuschätzen ist als in vielen anderen Ländern Europas.

4.2. Konsequenzen für Spanien

Generell erscheinen die Risiken aus einer Sezession für Spanien deutlich geringer und mehr als beherrschbar: Relevant wären hier Aspekte wie natürlich der Verlust der katalanischen Wirtschaftskraft, aber auch Bonitätsrisiken und das Problem einer möglichen Vorbildfunktion der katalanischen Unabhängigkeit für andere Regionen.

4.2.1. Verlust der Wirtschaftskraft Kataloniens

Spanien verliert rund 20 % seiner Wirtschaftskraft: Dieser Effekt könnte nach einer Unabhängigkeit Kataloniens aber dadurch deutlich verringert werden, dass – wie oben ausgeführt – Unternehmen ihren Sitz und auch ihre Produktion von Katalonien nach Spanien verlegen. Dadurch würden sowohl Arbeitsplätze in Spanien entstehen als auch die Steuereinnahmen sich erhöhen: über steigende Unternehmenssteuern, aber auch steigende Lohn- und Einkommenssteuern infolge steigender Beschäftigung. Steigende Beschäftigung könnte zu wachsendem Konsum der Bevölkerung führen und damit dann auch die indirekten Steuern ansteigen lassen.

Eine sich insofern positiv entwickelnde spanische Wirtschaft könnte auch zunehmend Direktinvestitionen anziehen oder eine Umlenkung von Direktinvestitionen, die bisher nach Katalonien fließen, nach Spanien bewirken. Alle diese Effekte wären durchaus in der Lage, die primären BIP-Einbußen zu verringern.

Hierzu könnte auch ein weiterer Ausbau des ohnehin schon bedeutenden Hafens von Valencia zugunsten Barcelonas beitragen: Bislang erfolgen noch rund 25 % aller seerelevanten spanischen Ex- und Importe über katalanische Häfen.

4.2.2. Bonität

Eindeutig negativ wird sich eine Unabhängigkeit Kataloniens auswirken auf die Bonität Spaniens: Ratingagenturen würden Spanien infolge des Verlustes der wirtschaftlich bedeutenden Region Katalonien herabstufen (Dietmar Neuerer, 2014). Damit steigt auch für Spanien in Bezug auf das Staatsbudget die relative Zinslast der Staatsschuld, die sich immerhin auf rund 90 % des BIP beläuft und ja auch bei einer Schuldenübertragung auf

Katalonien, wie in Kapitel 4.1.3 diskutiert, nicht sinkt, da sich das BIP ebenfalls entsprechend verringern wird.

4.2.3. Stärkung weiterer Sezessionsbewegungen

Infolge einer Abspaltung Kataloniens wären regionale Sezessionsszenarien denkbar: Insbesondere im Baskenland existiert eine historisch tief verankerte Autonomiebewegung, die zudem mit der ETA über viele Jahre schon einen bewaffneten Unabhängigkeitskampf gegen den spanischen Zentralstaat geführt hat; aber auch andere Regionen in Spanien könnten sich ermutigt fühlen, den katalanischen „Weg der Freiheit“ zu gehen – zumindest so lange, bis sich die in Kapitel 4.1 prognostizierten negativen Folgen zeigen.

5. Fazit und Ausblick

Die bisherigen Ausführungen haben zu folgenden Ergebnissen geführt:

Der Unabhängigkeitswunsch Kataloniens ist historisch tief verankert und wird durch die aktuellen Konfrontationen mit dem Zentralstaat in Form verweigerter weiterer Autonomiewünsche und der im Zuge des erfolgten Autonomiereferendums kurzezeitig vollständig entzogenen Autonomie wie auch der aktuellen hohen Haftstrafen für die Initiatoren des Unabhängigkeitsreferendums weiter angeheizt und verfestigt.

Parallel hierzu sind aber auf Basis einer vergleichenden Analyse ökonomischer Kernaspekte keine offensichtlichen ökonomischen Gründe für eine Unabhängigkeit erkennbar.

Stattdessen hat Kapitel 4 zu erwartende Nachteile einer Sezession Kataloniens von Spanien für beide Akteure dargestellt, allerdings mit überaus deutlicher Risikokumulation für Katalonien: Während für Spanien eine Unabhängigkeit Kataloniens ein politisch inakzeptables, aber ökonomisch beherrschbares Szenario ist, wäre Katalonien im Worst-Case-Szenario nachhaltig, evtl. sogar existentiell in seiner weiteren ökonomischen Entwicklung bedroht.

Insofern ist es im Interesse beider Akteure, zu ebenso schnellen wie nachhaltigen Vereinbarungen zum Aufbau einer stärkeren föderalen Struktur Spaniens zu gelangen, die die historisch latente und aktuell explosive Unzufriedenheit der Katalanen mit dem Zentralstaat mindern kann.

Dabei wird es insbesondere Aufgabe der Wissenschaft und vor allem auch der Presse und aller sozialen Medien sein, seriöse Informationen über die Konsequenzen einer Sezession zur Verfügung zu stellen und diese dann auch massiv und nachhaltig in der Bevölkerung auf glaubhafte Weise zu verbreiten. Das Feld darf nicht Populisten überlassen werden, die mit billigen Bauernfänger-Parolen Zukunftsszenarien entwickeln, die mit der Realität nichts zu tun haben, wie dies – stellvertretend für viele schamlose Lügner – etwa der Engländer Nigel Farage im Zuge des Brexits tat. Indem solche Akteure ohne jegliches argumentatives oder gar wissenschaftliches Fundament den Menschen Lügen und Märchen über eine glorreiche Zukunft und eine „best future ever“ erzählen, wenn denn

nur endlich die Bevormundung einer übergeordneten Ebene – der EU für Großbritannien – oder eben hier der Spaniens über Katalonien ende, können sie Menschen wie ganze Staaten in ökonomische Abgründe stürzen.

Die Realität sieht anders aus: Kleine, nicht vernetzte Einheiten (Unternehmen wie Staaten) haben in Zeiten extrem mobiler Produktionsfaktoren und großer Wettbewerber oder gar geostrategisch machtvoller Hegemonialmächte wie der USA oder China keine großartige Zukunft vor sich – ganz im Gegenteil.

Quellenverzeichnis

(Letzter Zugriff auf die Internetquellen, sofern nicht anders angegeben, am 5.2.2020)

1. AEUV: Vertrag über die Arbeitsweise der Europäischen Union, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT>
2. Beevor, A. (2006). The Battle of Spain: The Spanish Civil War 1936-1939, London 2006; Der Spanische Bürgerkrieg, Gütersloh 2006.
3. Arnheim, R. (1962/2006/2014). *The Genesis of a Painting: Picasso's Guernica*, Berkley, Los Angeles, London, 9. Auflage 2014.
4. Bonse, E. (2018). Puigdemont und die EU – Die Juncker-Doktrin. *Cicero – Magazin für politische Kultur*, 27.3.2018.
<https://www.cicero.de/aussenpolitik/puigdemont-festnahme-eu-juncker-doktrin-deutschland-spanien>
5. Eibner, W. (2017). Niedrigzinspolitik und Quantitative Easing der Europäischen Zentralbank (EZB) unter Beachtung europäischer Staatsverschuldung [Low Interest Rate Policy and Quantitative Easing of the European Central Bank (ECB) while Respecting European Public Debt]. *Estonian Discussions on Economic Policy*, 25(2), 42-57.
6. Eibner, W. (2019). Schuldenerlass für die Staaten der EWWU: Eine Chance zur Wiederbelebung europäischer ökonomischer Stärke und zur Stabilisierung des Euro – Ein Diskussionsbeitrag – [Debt Relief for the EMU Countries: A Chance to Restore Europe's Power and to Stabilize the Euro – A Discussion Paper –]. *Estonian Discussions on Economic Policy*, 26(2), 73-98.
7. Engelhardt, M. (2015). *Unabhängigkeit! Separatisten verändern die Welt*. Berlin: Ch. Links Verlag.
8. European Commission, 2018: Tools and databases,
<https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/>, vom 28.2.2018
9. European Commission, 2020: Negotiations and agreements,
https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/negotiations-and-agreements/#_pending
10. Eurostat: Statistisches Amt der Europäischen Union,
<https://ec.europa.eu/eurostat/de/home>

11. Eurostat 2019: Sektorale Beschäftigungsstruktur Spaniens und Kataloniens, Database: Regional Labour Market Statistics, Employment by age, economic activity and NUTS 2 regions, <https://ec.europa.eu/eurostat/de/home>, eigene Berechnungen
12. EUV: Vertrag über die Europäische Union, https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0020.02/DOC_1&format=PDF
13. **Molinero, C., Sala, M., Sobrequés, J.** (toim). (2003). *Una inmensa prisión. Los campos de concentración y las prisiones durante la guerra civil y el franquismo*, Barcelona: Editorial Crítica.
14. **Neuerer, D. (2014)**. Geplante Katalonien-Abspaltung – Separatisten könnten Spanien in die Krise stürzen. *Handelsblatt*, 9.7.2014. <http://www.handelsblatt.com/politik/international/geplante-katalonien-abspaltung-separatisten-koennten-spanien-in-die-krise-stuerzen/10174324-all.html>
15. **Neumann, F. (2017)**. Das passiert, wenn Katalonien die Unabhängigkeit erklärt. *Merkur.de*, 10.10.2017, <https://www.merkur.de/politik/was-passiert-wenn-katalonien-unabhaengig-wird-drei-szenarien-und-konsequenzen-zr-8759730.html>
16. Zweifelhafte Mehrheit stimmt für katalanische Unabhängigkeit. (2017). *Neue Zürcher Zeitung*, 3.10.2017. <https://www.nzz.ch/international/spanien-katalonien-referendum-ld.1315982#back-register>
17. *Autonomiestatut 2009*. (2009). Parlament de Catalunya. https://web.archive.org/web/20090411004529/http://www.parlament.cat/portesos/estatut/estatut_alemany_080207.pdf
18. Independent Catalonia would need to apply to join EU: Juncker. *Reuters, World News*, 14. September 2017. <http://www.reuters.com/article/us-spain-politics-eu/independent-catalonia-would-need-to-apply-to-join-eu-juncker-idUSKCN1BP210?il=0>, vom 19.9.2017
19. „Els Segadors“: „Die Schnitter“, L’himne de Catalunya, Das Katalonienlied; Video mit deutschen Lyrics, <https://www.youtube.com/watch?v=nrl5XO7htw0>
20. **Seidel, C. C. (2007)**. *Kleine Geschichte Kataloniens*. München: C.H.Beck.
21. **Seidel, C. C. (2010)**. *Der Spanische Bürgerkrieg: Geschichte eines europäischen Konflikts*, 2. Auflage, München: C.H.Beck.
22. **Schrader, K., Laaser, C-F. (2017)**. Die Bedeutung Kataloniens für die spanische Volkswirtschaft. *Kiel Policy Brief*, Nr. 108. Institut für Weltwirtschaft. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/172263/1/1007182334.pdf>
23. CSU – Schwerer Fehler. *Der Spiegel*, Nr. 34/1990. <https://www.spiegel.de/spiegel/print/d-13507160.html>

24. Statista 2018a: Anteile der Wirtschaftssektoren am BIP Spaniens, 28.02.2018.
<https://de.statista.com/statistik/daten/studie/169935/umfrage/anteile-der-wirtschaftssektoren-am-bruttoinlandsprodukt-spaniens/>
25. Statista 2018b: Spanien: Staatsverschuldung, 28.02.2018.
<https://de.statista.com/statistik/daten/studie/167465/umfrage/staatsverschuldung-von-spanien-in-relation-zum-bruttoinlandsprodukt-bip/>
26. Katalonien – Ein Urteil, das Spanien weiter spalten wird. (2019). *Die Zeit*, 14.10.2019. <https://www.zeit.de/politik/ausland/2019-10/katalonien-oriol-junqueras-carles-puigdemont-urteil-seperatismus-spanien>

DEVELOPMENT OF COMPETENCES OF CUSTOMS OFFICERS: PRELIMINARY INSIGHTS

Maret Güldenkoh¹

Indrek Saar²

Helle Koitla³

Marika Kaselo⁴

Estonian Academy of Security Sciences

Abstract

Estonia is a member of the European Union and is one of the border states of the EU; therefore, Estonia plays an important role in the implementation and further development of the Union's customs policy decisions. In order for all of this to work, the customs officer must be qualified and professionally competent. The competence requirements are developed internally within the institutions and can be used as a basis for the development of professional qualification requirements and, subsequently, professional standards.

The purpose of this study was to provide preliminary insight into the current situation of ensuring and developing the competence of customs officials in Estonia and in the European Union and to identify its further development needs, including the need for drafting and implementing a professional standard. For this purpose, the existence of professional standards for customs officials in the European Union countries, relevant scientific literature and legislation, and the views of the Estonian Tax and Customs Board (TCB) on the importance of a qualified workforce were analyzed. The analysis revealed that no professional standard for customs officers has been drawn up in any of the EU countries, however, in seven countries, in the interest of the private sector, professional standards have been drawn up for the benefit of those involved in customs operations. The TCB has not yet considered it necessary to discuss the applicability of the professional standards but considers it important in the operation of customs policy to have a qualified workforce. Educational institutions in the EU Member States of the International Network of Customs Universities (INCU) declare that they teach customs officers in curricula that meet the competency requirements of the World Customs Organization customs officers.

Keywords: customs officer, professional standards for customs, professional qualifications of customs officers, customs education, customs competencies

JEL Classification Codes: H27, I26, I 29

---

¹ maretgyldenkoh@gmail.com

² indreksr@gmail.com

³ Helle.koitla@mail.ee

⁴ Marikakaselo@gmail.com

1. Introduction

An efficient customs system is an essential basis for the functioning of a country due to its great impact on international trade and security. For example, customs officers are responsible for controlling millions of goods crossing the border all over the world. As Estonia is a member of the European Union and is one of the EU border states, Estonia plays crucially important role in this respect at the EU level as well. In order to be able to implement customs policy decisions, customs must employ qualified officials. In Estonia, the development of tax and customs policy is ensured by the Ministry of Finance (Rahandusministeerium, 2019). One of the strategic directions of its sub-office, the Tax and Customs Board, is to increase the willingness of the Estonian society to pay taxes and to provide everyone with the opportunity to perform their duties quickly, easily and conveniently. The strategy of the TCB emphasizes the commitment and professionalism of the Agency's staff and their cooperation in achieving the organization's goals. (Maksuja Tolliamet, 2019)

There are various alternative policy solutions for securing and developing a skilled workforce. One of the policy instruments being the development of the qualifications framework that would provide classification of qualifications according to a set of criteria for levels of learning achieved. That would create the link between education and labor market needs. Another strategy could be the establishment and implementation of a professional standards, which define the required level and skills of employees in a given position. At the same time, it is not expedient to draw up a professional standard for every occupation or position, as it is a labor-intensive and time-consuming undertaking.

To authors' knowledge the Tax and Customs Board has identified within the organization the competencies necessary to carry out the duties of a customs official, but this only addresses the internal recruitment or training needs of the TCB and is closed to the public. For example, describing them as competent professional standards may increase interest in applying for the position and make the recruitment process easier for the employer. As far as is known, this option has not been thoroughly analyzed. This study seeks to answer the question of whether there is a need to draw up and implement professional standards for customs officers in Estonia or is the existing competency model sufficient to ensure a skilled workforce in customs policy implementation?

The purpose of the article is to provide preliminary insight into current situation of ensuring and developing the competence of customs officials in Estonia and in the European Union and to identify its further development needs, including the need for drafting and implementing professional standards.

In order to achieve this objective, the following research tasks have been set: 1) to analyze theoretical literature and regulations to understand the necessity and legal feasibility of the professional qualifications of customs officials; 2) to conduct an overview survey in the EU countries to ascertain the existence of professional standards in the EU; 3) to analyze the views of the officials from the Estonian Tax and Customs Board (TCB) on the problems and possible solutions to and possible solutions related to a qualified workforce.

This article is based on research conducted by the Financial College of the Academy of Security Sciences in 2019 on “Applicability of the Professional Standards for Customs Officers in Estonia,” published in the Proceedings of the Financial College of the Academy of Security Sciences No. 1/2019 (Güldenkoh, Koitla, Kaselo, Sieberk, Saar, 2019).

2. Some theoretical and empirical background

Trends in working life have a profound impact on the economic, social, and political environment, and organizations and individuals must respond rapidly to changing circumstances in order to maintain their competence (Ruohotie and Korpelainen, 2008, 96-97). It follows that in the diverse work environment, employees are increasingly expected to flexibly employ skills, take responsibility, continually improve their professionalism, analytical skills, and collaborative skills. The deeper the skills and knowledge of the employees, the better they can cope with their working lives.

A set of skills and knowledge, or competencies, can be briefly defined as a phenomenon consisting of knowledge, skills, personal qualities, and experience (Martinelli *et al.*, 2010, 161). This definition can be expanded, and the performance aspect can be added: competencies comprise a set of knowledge, skills, abilities, and other qualities necessary for effective performance in a particular workplace (Campion *et al.*, 2011, 225–262). Adding a performance measurement dimension gives the following definition: competence is a characteristic that enables a person to perform tasks efficiently and can be measured against accepted performance standards. This definition of competency encompasses knowledge, skills, abilities, attributes, attitudes, motives and behaviors. (Halley, 2001, 154)

Competencies thus encompass the factors that influence work performance and, as Hodgkinson and Issit (1994, 149) emphasize, people's competencies in professional practice are more complete when knowledge, perceptions, values and skills are integrated. In work-related education in particular, competencies are defined not only as a comprehensive set of know-how but also as an understanding of the socio-economic significance of the general abilities and activities required in working life (Ruohotie, 2008, 82).

Significant changes related to rapid advances in science and technology, new starting points in organizational culture, and business ethics are making the labor market increasingly demanding for the employee. Professional qualifications linked to different occupations, which require a professional standard, are one answer to these challenges, pointing to both economic and social aspects. Professional standards specify what people in a particular profession need to know, understand and be able to do (Ahmed & Bodner, 2017, 393), and employees and job seekers must demonstrate their competence in performing practical work in accordance with the standards. The standards can be at the organizational, national or international levels (Ahmed & Bodner, 2017, 393). In the case of a professional standard based on competence, we can talk about better career prospects, professional development of employees, career flexibility, transparency and clear and rules-based communication (Skorkova, 2016, 229-230). Nicula (2014, 19)

points out some additional benefits of professional standards such as to enhance employability, to link the employment requirements with the educational processes, to allow equal opportunities for job seekers and employers, to allow the recognition of non-formal and informal learning.

Developing a professional standard is a time-consuming process, regardless of the field or profession in which it is developed. Ahmed and Bodner (2017, 394) have developed a six-part process model for developing professional standards that consist of analyzing an organization's needs, functional needs analysis, identifying existing standards, developing new standards, ensuring the appropriateness of the standards, and implementing the standards. Before starting the process described, it is important to make sure that it is practicable and that the standards provide added value in the area or profession of interest. In the following, we look at the possible functions and role of professional standards in the customs field.

As the customs field is directly involved in cross-border trade, the expansion of trade and security-related tasks require a professional approach to the management and operation of customs agency worldwide. Competence management contributes to the strategic, flexible, interconnected, and efficient operation of the human resources system. (Baranova, 2013, 91) Petersone *et al.* (2015, 3552-3553) state that the professional standards of customs officers are one of the most important tools that can create a professional development qualification system of customs officers where the education system and the professional activities of customs officials are successfully integrated into one system. The World Customs Organization and its partners are also encouraging and directing the national adoption of integrated education, training and development programs by customs agencies and educational institutions by launching new convergence strategies. The importance of human development in capacity building and customs modernization has been emphasized. (World ..., 2015, 8–9)

A good example of the use of professional standards is the United Kingdom, where a coordinating unit was set up in the 1980s to organize the development of professional standards, which was predominantly based on competence. The approach proved innovative, as educational institutions, learning, and teaching procedures (formal, informal, non-formal learning) and the duration of the learning process turned out to be less important than specific learning outcomes (results), including competencies. (Nicula, 2014, 18) The United Kingdom and Australia are also highlighted by Lester & Religa (2017, 210-211), the authors pointing out that the labor market in these countries is minimally regulated and therefore, the application of professional standards is mandatory.

The analysis also showed that the adequacy of the vocational education system to the needs of the labor market does not always depend on the existence of professional standards. An example is Germany, where the involvement of industry in the development of educational programs has ensured much more direct contact between employers and educational institutions than would have been the case through professional standards (Lester & Religa, 2017, 210–211). However, the approach to establishing professional standards in Poland is described by the authors as a form of soft

influence: professional standards have more of an advisory rather than a legal status and are mainly aimed at recognizing in-service training and training courses provided by educational institutions rather than formal vocational education (Lester & Religa, 2017, 210–211).

We can also presume that probably in case of the professions that involve maintaining ethical behavior would also benefit a lot from professional standards. Customs work that concern detecting illicit goods, certainly involve ethically sensitive situations. In fact, Fatemi *et al.* (2014) have shown that the use of professional standards could potentially make a difference in employee behavior when it comes to ethical rules. Professional standards can also play an important role in the case of certain types occupations and certain employees. For example, when evaluating the existing workforce and when completing full-time study programs is not appropriate or necessary, the assessment and development of staff competencies may be significantly easier if professional standards are in place. (Lester & Religa, 2017, 210-211) Apparently, this could also make it easier to recruit, but also to look for a new job from a job seeker perspective, if the person's previous education only partially meets the employer's expectations.

In summary, it can be concluded from the above that, although the management and development of competencies are becoming increasingly important, including in the implementation of customs policies through professional customs officers, there is no single definitive solution. The appropriate solution should be based on the country's education system, labor market regulations and other relevant factors.

3. Research design

In this study, the analysis is carried out in three steps. Firstly, the regulations and documents related to the assurance and development of customs officers' qualifications were surveyed in order to better understand the legal environment in which the assurance and development of customs officers' competencies are currently taking place. To this end, various texts such as Customs Code (Official ..., 2013), EU directives related to professional qualifications (European Parliament ..., 2005; European Council, 1982) and materials from European Commission's (European Commission, *s.a.-a*, European Commission, *s.a.-b*, European Commission, 2019) and Cedefop's (Cedefop, 2015) websites were analyzed. We focused on two broad aspects in these texts: the definition of the role and functions of customs and the position of customs work with respect to the current EU level qualification framework.

In the second phase, an overview survey was conducted in EU countries to identify the professional standards for customs officers or related agencies in those countries to ensure a skilled workforce in customs operations. The data collection took place between 15-17 March 2019 and 20-22 March 2019. The data was searched in chronological order as follows: 1) Austria, Belgium, Bulgaria and Estonia; 2) Spain, Croatia, Poland and Slovakia (countries registered in the EU professional standards database); 3) other countries.

The data was collected using the Google search engine, which searched for the websites of the Chambers of Commerce, Ministries of Education, and Customs Boards (Annex 1) and used keywords related to customs officers. Initially, it was decided to use the following keywords: *professional standards for customs*, *professional qualification for customs officers*, *customs officers' certificates*. The keywords also included a country name, such as *Croatia professional standards for customs*. Existing keywords were not enough, so the following were also used: *Zollbeamter*, *der Zollbeamte/der Zöllner*, *tulltjänsteman*, *Custom/celnik/colnik/Častník*, *agent celny*, *officer/ämbetsman/oficir*, *inspector, po meri/navada*.

During the analysis, a need arose to make further inquiries to interpret and verify the information collected. As a result, members of the International Network of Customs Universities (INCU) from EU Member States (15) were sent an email (29) requesting clarification on the existence of professional standards or professional qualifications for a customs official.

The third stage of the analysis was conducted on 13, 15 and 28 May 2019 by interviewing representatives of the TCB with experience in customs work (Table 1), who were expected to provide information on problems related to the recruitment, development, and training of customs officers and the existing competence management and development system. A total of three semi-structured expert interviews were conducted, with two individuals interviewed simultaneously.

Table 1. General data of the interviews conducted during the survey

<i>Interviewees</i>	<i>Customs work experience at TCB</i>	<i>Duration of the double interview (minutes)</i>
Interviewee 1	Customs Department	
Interviewee 2	Customs Department, border control area	32
Interviewee 3	Customs Department, border control area	
Interviewee 4	Customs Department, customs formalities area	50
Interviewee 5	Human Resources Department	
Interviewee 6	Customs Department	54

All interviews were recorded and partially transcribed. The data collected through interviews were analyzed by qualitative content analysis, using predominantly directed or deductive approach meaning that the categories were compiled based on the literature analysis as well as the research problem of the study. Codes were derived via open coding. The interviews questions are divided into two blocks (see Annex 2).

The main intention of conducting the interviews was to map the current situation in the TCB and to find the bottlenecks of the system. As each professional qualification has a

clear function and purpose, the analysis sought to identify problems that could be solved or mitigated by the existence of professional standards.

4. Results

Key findings from regulations overview

Customs policy is guided by the Customs Code, which lays down the responsibilities of the customs authorities with regard to the surveillance of the Union's international trade. Customs must contribute to the development of open trade, ensuring the security of both the internal market and the general supply chain. Customs shall pursue the following objectives: (a) protecting the financial interests of the Union and its Member States; (b) to protect the Union against unfair and illegal trade by supporting legitimate business activity; (c) ensuring the security and safety of the Union and its residents, and environmental protection; (d) maintaining an appropriate balance between customs controls and the facilitation of legitimate trade. (Official ..., 2013) Therefore, customs authorities are expected to protect the society from illegal economic activity via effective control measures to support legal business activity. Consequently, persons working in the customs system must carry out complex tasks and should be professionally qualified.

In order to describe the role of customs officers more precisely, we can use the ESCO (European Skills, Competencies, Qualifications and Occupations) framework. This framework was developed within the European Commission's Directorate-General for Employment, Social Affairs, and Inclusion on the initiative of the Europe 2020 strategy and in cooperation with stakeholders and Cedefop. The strategy was last updated on 26 April 2018. The function of ESCO is basically to describe and classify professional occupations, skills and qualifications relevant for the EU labor market and education. (European Commission, 2019)

The ESCO also explains the concept of a customs officer and describes his/her duties, and gives examples of job titles for customs and border officials. The profession is also classified under ISCO-08 code 3351 and is defined as follows: "Customs officers combat the importation of illegal goods, firearms, drugs or other dangerous or illegal items while checking the legality of items brought across national borders. They are government officials who control the documents to ensure entry criteria and custom laws are complied with and control if the custom taxes are paid correctly." The definition of customs and excise officer is given in more general manner but refers to very similar tasks: "Customs and excise officers approve or deny the passage of goods through customs barriers for international business and ensure compliance with consignment legislation. They facilitate communication between import and export trading institutions and government officials, and are responsible for taxation calculation and ensuring payment". (European Commission, s.a.-b) Both definitions indicate that customs officers must possess a wide range of competencies related to legal, economic, accounting or communicating knowledge and skills in order to perform their task at the expected level.

It is also important to notice that overall contextual background related to development of professional qualifications at EU level is being improved. Specifically, in 2008 the

first European Qualification Framework (EQF) recommendation was adopted to make qualifications from different countries more comparable. This has had a significant impact on the development of national qualification frameworks (NQFs) as well engaged them to the EQF. The Professional Qualifications Framework is monitored by the European Centre for the Development of Vocational Training (Cedefop), where an article on the progress of the European Qualifications Framework is published every five years. The most recent review article was published in 2015 and shows that eleven countries, including Estonia, are working on the practical implementation of the national qualification's framework. (Cedefop, 2015)

The expected fields of activity and occupations for the professional qualifications of customs representatives or non-customs representatives were established already in the European Union in 1982 (European Council, 1982). A directive on the recognition of professional qualifications was adopted by the European Parliament on the 7th May 2005. The directive lists the activities related to the categories of professional experience including customs activities (goods under customs control, their storage, acceptance, etc.). (European Parliament ...., 2005) Current information about the professions regulated in a given country is available from the Regulated Professions Database (European Commission, s.a.-a).

Implementation of customs qualification standards in the EU countries

An analysis of the existence of professional standards revealed that no professional standards for customs officers have been set in any EU Member State (see Annex 1 for summarized results). At the same time, it became clear that professional qualification requirements (professional standards) were established for the private sector customs representatives. Professional standards were established for the private sector customs representatives (declarant, agent, authorized representative) in seven countries (Bulgaria, Spain, Croatia, Italy, Poland, Slovenia and the Czech Republic).

Responses from members of the International Network of Customs Universities (INCU) revealed that there are no professional standards for customs officers in their countries and some countries have established professional standards for private customs staff (customs agent, customs representative, authorized representative). All confirmed that they are teaching and training customs officers in curricula that meet the competency requirements of customs officials. In 2005–2007, the WCO together with the INCU members, during the PICARD program, established “Professional Standards” for customs curricula to be implemented by institutions providing BA or MBA education (World Customs Organization, 2019).

Findings from interviews with customs officials

The interviewees were expected to provide information on the problems related to the recruitment, development, and training of customs officers in the TCB and the system used for the management and development of the competencies used. The data collected during the interviews were analyzed in eight categories based on the questions. Table 2 lists the predetermined categories and keywords and phrases from the interviews.

Table 2. Interview response categories and codes

Categories	Codes
Assessment of the competency of officials	Compliance with regulations Based on managers' experience, subjective In the form of a development interview. Fixed internal claims Changing over time
Development of the competency model	Development stalled The problem: labor shortage
Using the competency model (implementation in work)	Integrated into basic training that ends with knowledge testing Tasks provided in the job description
Weaknesses of the current competency model	Careers are not shaped on this basis, salaries are not affected Individual approach, development interviews
Problems on recruiting	Lack of motivated and qualified workforce, the problem has been exacerbated in certain areas The specificity of customs work, scheduled work Low wage Graduates of the Estonian Academy of Security Sciences are not motivated to work at the border
Disclosure of the competency model	Public customs supervision The popularization of customs work
Opportunities for applying professional qualifications	No need Not discussed before
Need for professional standards for a customs official	There is no need or efficiency The education of the Estonian Academy of Security Sciences is sufficient The existence of levels could motivate long-term employees Could be together with professional standards for a customs agent

When evaluating the competence of officials, all interviewees responded that the competencies of customs officials that have been developed at the TCB have not been changed for years because there is no need, and due to lack of time it is not a priority.

"There has been a discussion to check the competencies of officials during the development interview." (Interviewee 1)

All interviewees pointed out that there is an annual development interview with officials where the immediate supervisor evaluates the competencies of the subordinate. If there is a change in legislation or emphasis on societal challenges during the year, the necessary training will be provided for officials. All new officials shall undergo basic training.

"The more knowledge an officer acquires through training, the higher the salary." (Interviewee 3)

The interviewees answered that there is no motivation or need for **developing the competency model**. It was noted that general competencies have remained the same, it is rather the electronic systems and the need for data collection that has changed. In case of new legislation or new emphasis in the work of the TCB, internal training is held to inform officials.

"The different types of work described in the previous year (e.g., clearance of ships, border, etc.), knowledge which will be further evaluated by the immediate manager." (Interviewee 3)

The interviews revealed that the **competency model is used** relatively little in the TCB. "Competency models are managers' tools for evaluating their officials in terms of salaries.

The manager must be able to explain the difference in salary to his or her employees." (Interviewee 4)

The bottleneck of the competency model is that a career is not shaped on the basis of the competency model. Remuneration tends to be individualized and takes into account the employee's experience and additional competencies. It was also believed that the model is difficult to use in evaluating officials and more focus is placed on the feedback of the person's work in the form of a development interview. In addition, the staff member shall have a job description listing their duties and shall have the necessary skills to perform their duties. The interviewees discussed whether all customs officers need the same competencies or whether it would be sufficient for some customs officers to be given some specific skill, such as reading X-ray images.

As a recruitment problem, all interviewees pointed out a shortage of labor on the border. It is difficult to find the staff at border crossing points where there is a need for specialized work based on the schedule. Low salary levels are particularly striking when compared with border police officers and exacerbate labor shortages even more. The problems are most acute when recruiting officials from the open market, but also partly when recruiting cadets from the Estonian Academy of Security Sciences (EASS). Graduates of Financial College of the EASS are reluctant to go to work at the border or leave quickly. Since the EASS is the only school providing customs education in Estonia and the only employer is the TCB, the problem is two-sided. As the labor problem is large in the border region, from the point of view of the employer, the existence of professional standards or the level achieved by the employee in the existence of the standards is completely insignificant according to the interviewees (interviewees 3 and 5).

Disclosure of the competency model was supported by all interviewees. Once the competencies have been renewed and made accessible to the public, they could be made publicly available with explanations. This would open up the content of the customs officer's work to potentially interested parties and could increase the importance and reputation of customs work in society. Interviewees 1 and 4 found that not only customs surveillance competences could be disclosed.

It emerged from all the interviews that the need **for the possibility to apply professional qualifications** has not been discussed at the TCB or there is no need for it.

The **need for professional standards for a customs officer** was not considered important, but its potential benefits were perceived.

“The standards would make the career clearer. The goal to get to the next level is to go through further training.” (Interviewee 4)

“We have described the basic level ourselves and we get it from school. If we could figure out what this next level could be or what to aspire to, it would be great just like that.”(Interviewee 5)

“Based on professional standards levels, the EASS could provide vocational training. Basic training of the TCB would be integrated into vocational training. The graduate would have the knowledge of the appropriate level of professional standards, and the shift leader could count on this when hiring an employee.”(Interviewee 3)

In the European context, it was felt that implementing a single standard was difficult because of the different organizational structures. All interviewees thought that the competency model could be updated, applied and made public.

In conclusion, it turned out that finding officials for the border was difficult. Suitable new employees undergo basic training and take up employment. According to the interviewees, the TCB does not intend to draft professional standards. It was found that if professional standards would help to promote the work of a customs official or motivate officials to acquire new knowledge in order to advance to a higher level, consideration could be given to developing professional standards for a customs official. All INCU members involved in the survey and all the interviewees agreed that a skilled workforce is required for the successful operation of customs policy.

5. Discussion

This study offers a preliminary insight into the current state of the system for ensuring and developing the competencies of customs officials and its development needs, focusing on issues related to the implementation of professional standards, both from a theoretical and a legal context. In addition, the existence of professional standards related to customs issues in the EU Member States was mapped and the views of the representatives of the TCB were analyzed. The analysis of the collected data leads to several provisional conclusions about the existence, necessity and possible future directions of the customs officer's professional qualification/professional standards.

Firstly, it appeared that no professional standards for customs officers were drawn up and implemented in any of the countries examined. At the same time, professional standards for private customs agencies such as customs declarants, customs representatives, customs agents, or authorized representatives were found to exist in several countries in southern and eastern Europe. This applies also to Estonia, where customs agent

certificates are issued by the TCB (Rahandusministeerium, 2017) in accordance with the procedure for conducting the customs agent's examination and issuing the certificate. On the basis of the above, it can be concluded that the legal environment at EU level is favorable for the development of professional standards for customs officials. Although the process of drafting standards consists of several stages (Ahmed & Bodner, 2017), it is clearly regulated and there is no legal or administrative impediment to the development of standards if there is a substantial need for it.

There may be several reasons why professional standards for a customs official has not been drawn up. First, in many countries, an education system that is flexible and responsive to the needs of the labor market can play the role of professional standards (Lester & Religa, 2017, 208). Estonia is a good example of this, where customs officials are trained on the basis of input from the TCB in the curricula of the Financial College of the EASS. Secondly, "Professional Standards" developed by World Customs Organization also fills the gap at least partly. For example, members of the International Network of Customs Universities (INCU) train customs officers (BA, MBA) in curricula based on the "Professional Standards" threshold and meeting the competency requirements of customs officers (World ..., 2019). One function of professional standards is to mediate between educational institutions and the labor market (Nicula, 2014), but if this connection is established in some other manner, there may not be much need for standards. However, the fact that World Customs Organization started the process of development of professional standards more than 10 years ago and has updated them in 2019, indicates the importance of professionalism in the field of customs. This is also evident from the variety and complexity of tasks that customs officers must perform, that we saw from the definition of the profession (European Commission, *s.a.-b*). The social price of mistakes or underperformance of customs officers is very high expressed via greater illicit trade or unpaid taxes. Therefore, the development of competences that comprise the knowledge, skills and abilities for effective performance (as we described in the theoretical part) is crucially important.

As an additional factor on which implementation of professional standards may depend, the general structure of the education system can be highlighted, where the function of professional standards may vary considerably from one country to another. In many countries, the role of professional standards has historically become relatively small and therefore not necessarily considered to be essential. A study by Lester and Religa (2017) shows that while professional standards play a major role in the UK and that it is a heavily regulated area, standards in Poland, for example, tend to play an advisory role.

In addition, one reason for the lack of professional standards may be the relatively low total number of customs officers, which is why it has not been considered appropriate to draw up separate professional standards for them. However, the number of employees should not be the main criterion for identifying needs. For example, international trade, with which customs officials are directly involved in their work, accounts for a large share of economic activity in most countries and is growing at the same rate as the gross domestic product during certain periods even ahead of schedule (World ..., 2018). Thus, the impact of customs officers' activities on society is significant, and the development

of the profession and professional qualifications of customs officers is essential for a stable and growing economy.

However, the study does not suggest that the competency of customs officials in Estonia or the other EU Member States would not be described or systematically developed. As previously known, the Estonian Academy of Security Sciences has developed a competency model for evaluating employees and describing job requirements at the organizational level. It is quite likely that many other countries also have something similar, although the data collected in this study do not allow any evidence to support this.

In order to analyze the situation in more depth, including collecting information on the practical application of the competency model as an alternative to professional standards, representatives of the TCB were interviewed. The resulting data provided indicative information, for example, on the extent to which an organization-level competency model can perform the functions of professional standards. The interviews revealed that the TCB has a competency model actually in use. For example, it has been used to develop basic training, which is an in-service training program for new employees at the TCB. Thus, it can be argued that the descriptions of the competencies are also used in the training of staff in practice and play a role in the development of staff qualifications and competencies. In addition, the competency model was used by most of the authors of the study to draft a curriculum for customs and taxation at the Financial College of the Estonian Academy of Security Sciences, from which the TCB recruits staff each year. A role similar to that of the TCB competency model is also seen in the professional standards, both in academic literature (Skorkova, 2016; World Customs Organization, 2015; Nicula, 2014) and in Estonian regulations (Haridus- ja Teadusministeerium, 2008).

At the same time, it emerged from the interviews that the competencies of the staff of the TCB are evaluated on the basis of development interviews and experience of the managers, and descriptions of tasks are reflected in job descriptions. The development of competencies is guided by ever-changing priorities and regulations of the customs field. In addition, descriptions of the skills and knowledge of the employees have been developed for the different sections of work, which are used as a basis for selecting the training and determining the salary. This can be seen as an implementation tool for the competency model, where the skills and knowledge required are described in more detail for each section of work.

The analysis suggests that the functions that a professional standard could potentially perform within an organization already exist in the TCB. A similar role is already being played by the internal competency model and its complementary instruments. It is important to note that the study does not assess the current competency development system at the TCB, but rather analyzes its existence. Whether or not professional standards could be more beneficial within the organization than the current system needs to be analyzed separately. However, interviews revealed a lack of motivated and qualified staff, as well as the need to raise the reputation of the work of the customs officer. Therefore, based on the main functions and expected benefits from implementation of professional standards or some other type of competency model (see Ahmed & Bodner,

2017 or Skorkova, 2016), we could argue that at least some relief could be provided to these problems. Professional standards could potentially help employees and job seekers better understand their career opportunities and make the career more flexible and transparent.

In addition, based on the information gathered from the interviews, it can be concluded that although the competency model used in the TCB performs the necessary functions internally, it can be argued that it is not comparable with the potential that would arise from the establishment of professional standards. Specifically, if the function of an internal competency model currently in use in TCB is to establish a link between the organizational needs and its members in particular, the professional standards could extend it beyond the TCB to all potential future customs officers. In other words, based on the functions of professional standards described by Nicula (2014, 19), the standards would potentially inform the corresponding job seekers about employers' expectations and would support the creation of equal opportunities for both employers and potential employees. One of the additional roles of the professional standards could be the promotion of the profession, which would increase the credibility and reputation of the customs officer's profession, which in turn could potentially alleviate labor shortages. If on the choice of the profession, people are more familiar with its actual content, then it is more likely that candidates who are well suited for the job will apply for the job as customs officers. However, to our knowledge there is no solid empirical evidence to back up this claim.

Practice shows that countries have not shown any initiative in drafting and implementing professional standards for customs officers. The possible causes have been discussed above. This deserves further analysis in the future in order to better understand the specificities of countries and the current situation. If the main reason for abandoning the standards is the relatively small number of officials, one possible solution could be to establish professional standards for customs officials at the EU level or rely on the standards already developed at WCO (World ..., 2019). There is also evidence in the literature that customs officials could benefit greatly from the harmonization of professional standards in different countries (Petersone *et al.*, 2015).

Given the globalization and constant technological change, the importance of customs cooperation is difficult to overestimate. The feasibility of establishing a single customs officer standard at the EU level deserves further analysis. The results of the study indicate that the development of professional standards for customs officers can be of considerable benefit to the current and potential future customs officers. This can alleviate a number of problems, in particular, the recruitment of new staff and the promotion of the customs profession. At the same time, the study showed that no professional standards for customs officers exist in any EU country. The reasons for the lack of professional standards were not addressed in this study. In very general terms, it can be concluded that the benefits of separate professional standards in addition to those developed globally by World Customs Organization are not perceived to be sufficiently high in EU countries and that the availability of a qualified workforce for the functioning of customs policy is considered more important.

References

1. Ahmed, E.O. & Bodner, G. M. (2017). Developing occupational standards and their impacts on capacity building. *Journal of Management Development*, 36(3), 390–400.
2. Baranova, A. (2013). Human resource development in customs based competency management. *Customs Scientific Journal CUSTOMS*, 3(2), 84–91.
3. Campion, M. A., Fink, A. A., Ruggeberg, B. J., Carr, L., Phillips, G. M., & Odman, R. B. (2011). Doing competencies well: Best practices in competency modeling. *Personnel Psychology*, 64(1), 225–262.
4. Cedefop. (2015). *Analysis and overview of national qualifications framework developments in European countries: annual report 2014*. Cedefop Working Paper No 27. Luxembourg: Publications Office of the European Union. http://www.cedefop.europa.eu/files/6127_en.pdf
5. European Commission. s.a.-a, Internal Market. *Regulated Professions Database*. <http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regprof/index.cfm?action=homepage>
6. European Commission. s.a.-b, Ametid. <https://ec.europa.eu/esco/portal/occupation>
7. European Commission. (2018). *The European Qualifications Framework: supporting learning, work and cross-border mobility*. http://www.ehea.info/Upload/TPG_A_QF_RO_MK_1_EQF_Brochure.pdf
8. European Commission. (2019). *What is ESCO*. <https://ec.europa.eu/esco/portal/howtouse/21da6a9a-02d1-4533-8057-dea0a824a17a>
9. European Council. (1982). *European Council Directive 1982/470/EEC of 29 June 1982 on measures to facilitate the effective exercise of freedom of establishment and freedom to provide services in respect of activities of self-employed persons in certain services incidental to transport and travel agencies (ISIC Group 718) and in storage and warehousing (ISIC Group 720)*.
10. European Parliament & Council. (2005). *European Parliament and Council Directive 2005/36/EC of 7 September 2005 on the recognition of professional qualifications*.
11. Fatemi, D., Hasseldine, J., Hite, P. (2014). The impact of professional standards on accounting judgements: The role of availability and comparative information. *Research in Accounting Regulation*, 26, 26-39.
12. Güldenkoh, M., Koitla, H., Kaselo, M., Sieberk, L., Saar, I. (2019). Tolliametniku kutsestandardi rakendatavus Eestis. Sisekaitseakadeemia, *Finantskolloledži Toimetised*, 1/2019
13. Halley, D. (2001). The Core Competency Model Project. *Corrections Today*, 63(7), 154.

14. Haridus- ja Teadusministeerium. (2008). *Kutsestandardite koostamise, muutmise ja vormistamise kord*. Haridus- ja teadusministri määrus nr 69.
15. **Hodkinson, P. & Issit, M.** (1994). *The Challenge of Competence: Professionalism through Vocational Education and Training*. London: Cassell Education.
16. **Lester, S. & Religa, J.** (2017). Competence and occupational standards: observations from six European countries. *Education + Training*, 59(2), 201–214.
17. Maksu- ja Tolliamet. (2019). *Maksu- ja Tolliameti arengukava 2019*. <https://www.emta.ee/et/kontaktid-ja-ametist/ameti-struktuur-ulesanded-strateegia/strateegia>
18. **Martinelli, R. J., Rahschulte, T. J. & Waddell, J. M.** (2010). *Leading global project teams. The new leadership challenge*. Canada: Multi-Media Publications Inc.
19. **Nicula, I.** (2014). Occupational standards – key concept for labour market. *Knowledge Horizons – Economics*, 6(1), 18–22.
20. Regulation (EU) no 952/2013 of the European Parliament and of the Council of 9 October 2013 laying down the Union Customs Code. (2013). *Official Journal of the European Union*
21. **Petersone, M., Krastins, A. V. & Ketners, K.** (2015). Lifelong learning for improving customs education system in Latvia and the world. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 174, 3547–3556.
22. *Tolliajendi eksami läbiviimise ja tunnistuse väljastamise kord*. Rahandusministri määrus nr 45. (2017). Rahandusministeerium.
23. *Maksu- ja tollipoliitika*. (2019). Rahandusministeerium. <https://www.rahandusministeerium.ee/et/maksu-ja-tollipoliitika> (23.12.2019)
24. **Ruohotie, P.** (2008). Võtmekvalifikatsioonid töös ja hariduses. Paju, H. (toim). *Elukestev õpe: õppimise kutse, Nr 1* (lk 82-94). Tallinn: Tallinna Ülikool. https://issuu.com/heidipaju/docs/vol_1_issuu
25. **Ruohotie, P. & Korpelainen, K.** (2008). Muutused ühiskonnas, koolituses ja töö-hõives: kuidas kohaneda? Paju, H. (toim). *Elukestev õpe: õppimise kutse, Nr 1* (lk 96-104). Tallinn: Tallinna Ülikool. https://issuu.com/heidipaju/docs/vol_1_issuu
26. **Skorkova, Z.** (2016). Competency models in public sector. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 230, 226–234.
27. Professional Standards 2019. (2019). *World Customs Organization*. <http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/capacity-building/activities-and-programmes/picard/professional-standards/omd-normes-prof-uk-basse-def.pdf?la=en>
28. *WCO Framework of Principles and Practices on Customs Professionalism*. (2015). Brussel: World Customs Organization.

29. *World Trade Statistical Review 2018.* (2018). World Trade Organization.
https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2018_e/wts2018_e.pdf

Annex 1. Data source the existence of professional standards for customs officers in the EU (24.03.2019)

Members countries of the EU	Data source
Austria	National Qualification Framework for the NQR in Austria
Belgium	Belgian Federal Government Federal Public Service Finance International Trade Administration
Bulgaria	National Customs Agency of the Republic of Bulgaria Bulgaria professional standard for customs <i>Bulgaria National Qualifications Framework</i>
Estonia	Kutsekoda (Estonian Qualifications Agency)
Spain	European Commission Spain Qualifications Authority SilverTrans Tránsitos y Aduanas S.A. Euraxess Spain Agencia Tributaria
Croatia	European Commission The Croatian Qualifications Framework Regulated professions in the Republic of Croatian Parliament Narodne novine Službeni list Republike Hrvatske Ministarstvo financija Carinska uprava Database of Regulated Professions
Ireland	Quality and Qualifications Ireland
Italy	Ministero dell'Istruzione dell'Università della Ricerca The New Italian Customs Administration The Italian Qualifications Framework
Greece	Greece EQF NQF & Qualifications Certification
Cyprus	Cyprus Ministry of Education and Culture Cyprus Qualification Framework Committee Ministry of Justice and Public Order
Luxembourg	Le gouvernement Ministère de l'Éducation nationaleet The portal for lifelong-learning The Luxembourg Qualifications Framework
Lithuania	Centre for Quality Assessment in Higher Education Customs of the Republic of Lithuania Lithuanian National Qualification Framework
Latvia	Academic Information Centre Regulated profession - Latvian Republic The Latvian Qualifications Framework
Netherlands	de Nederlandse organisatie voor internationalisering in onderwijs Your foreign diploma in the Netherlands

Malta	Malta Standards Authority Malta Qualifications Recognition Information Centre
Poland	European Commission National Qualifications Framework Ministerstwo Edukacji Narodowej Departament Strategii Krajowa Administracja Skarbowia Slużba Celna Krajowa Administracja Skarbowia Zintegrowany Rejestr Kwalifikacji
Portugal	European Quality Assurance in Vocational Education and Training Portugal National Qualifications Framework ExpatNetwork Description of the VET System in Portugal The Recruitment and Selection of Staff in the Portuguese Administration
France	A brief introduction to French Customs Groupe Société Générale The French National Qualifications Framework
Sweden	Sveriges referensram för kvalifikationer
Romania	The National Register of Professional Referencing the Romanian National Qualifications
Germany	German Qualifications Framework The Federal Institute for Vocational Education and Training
Slovakia	European Commission Slovakia National Qualifications Framework Ministry of Finance of the Slovak Republic The Ministry of Education, Science, Research and Sport of the Slovak Republic
Slovenia	Slovenia National Qualifications Framework Republic of Slovenia Ministry of Finance Slovensko ogrodje kvalifikacij Slovenian Institute for Standardization Legal and Regulatory Environment
Finland	Finnish National Agency for Education Qualifications Frameworks Tulli
Denmark	Ministry of Higher Education and Science Recognition of professional qualifications
Czechia	Ministry of Labor and Social Affairs of the Czech Republic. The EQF and Czech qualifications Customs Administration of the Czech Republic National Register of Qualifications Police Academy of the Czech Republic
Hungary	The Hungarian National Qualification Register National Tax and Customs Administration Oktasi Hivatal Faculty of Sciences of Public Governance and Administration
United Kingdom	Accredited Qualifications National Careers Service Register of Regulated Qualifications

Annex 2. Plan of the interview

Competency model

1. What is your need to check the competency of officials?
2. We are aware of the TCB competency model, how would you describe it, and how often do you develop and update it?
3. To what extent and how is the current competency model used in the TCB?
4. What are the main current bottlenecks and problems (in the competency model) (i) on the planning of training, (ii) on staff remuneration, (iii) on career development of the career path of the officials?

The benefits of professional standards

5. What do you see as the biggest problems and bottlenecks in recruiting new employees from both the open market and the Financial College of the Estonian Academy of Security Sciences?
6. How would you feel if different levels of competency models were accessible to all?
7. Have you previously discussed the possibilities of applying professional qualifications to your officials?
8. In your personal opinion, what could be the value of professional standards for customs officials?

A STUDY OF PEOPLE'S PREFERENCES OF THE ENVIRONMENTAL STATUS OF LAKE HARKU AND THE BENEFITS OFFERED BY THE LAKE AND ITS SURROUNDINGS

Tea Nömmann¹ Üllas Ehrlich² and Sirje Pädam³

Tallinn University of Technology and WSP

Abstract

The article examines the demand of people for the improvement of the condition Lake Harku. Lake Harku is located in a densely populated area on the border of the city of Tallinn and it is in a poor state as a water body according to the EU classification. Two stated preference methods, contingent valuation (CV) and choice experiment (CE), were used for assessing the monetary value people place on the improvement of the ecosystem services of the lake as non-market environmental goods. The results of the work confirmed there is significant willingness to pay for the improvement of the condition of the water body. From a methodological point of view, an important finding is that the CV method yielded lower result than the estimated payment option of the CE.

Keywords: Willingness to pay, contingent valuation, discrete choice experiment, lake ecosystem services

JEL Classification Codes: D6; Q5; Q25; Q26; Q51; Q58;

1. Introduction

Lake Harku is located in Haabersti district in Tallinn, only 3 km away from the sea. The area of Lake Harku is 162.9 hectares and it is a shallow lake with an average depth of 1.6 meters and a maximum depth of 2.5 meters. The lake has low shores and a muddy bottom. The lake basin is over 50 km². Harku, Soone and Järve streams flow into the lake and Tiskre stream flows out of the lake and to the Baltic sea at Kakumäe Bay. There are springs on the southwestern side of the lake.

Lake Harku is affected by eutrophication, i.e. it contains high levels of nutrients and during the vegetation period micro-algae bloom. Therefore, the transparency of the lake water is one of the smallest of Estonian water bodies – only 20 cm. The water status is very poor in terms of the nutrient content. However, the quality of the bathing water in Lake Harku is rated as generally good according to the Health Board's view. However, in the summer, blue algae tend to grow, which can cause toxins in the water and result in

---

¹ Tea Nömmann, PhD candidate, tea.nommann@gmail.com, Tallinn School of Economics and Business Administration, Tallinn University of Technology Akadeemia tee 3, EE-12618 Tallinn, Estonia.

² Üllas Ehrlich, PhD, Professor, ullas.ehrlich@ttu.ee, Tallinn School of Economics and Business Administration, Tallinn University of Technology Akadeemia tee 3, EE-12618 Tallinn, Estonia.

³ Sirje Pädam, PhD, researcher, sirje.padam@wsp.com, WSP Sverige AB, SE-121 88 Stockholm, Sweden

health problems. Incidents of massive blooming of blue algae occur almost every year, during the bathing season, mainly in July or August. Although Lake Harku is popular among recreational fishermen, the proportion of predatory fish in this lake is lower than the average, while the abundance of non-predatory fish (feeding on plants, decomposed organic remains or small invertebrates) is very high.

Although the environmental conditions of Lake Harku is poor according to several indicators, and bathing is often hazardous to people in the summer due to cyanobacteria, the lake and its surroundings are popular recreational areas used by bathers, tanners, sailors, wind surfers, rowers, fishermen and water motorists. During the peak season, the number of people visiting the beach is about 500-800 people a day. The beach has been overloaded periodically.

The purpose of the study is to test two methodologies for assessing people's willingness to pay to improve the benefits (ecosystem services) offered by Lake Harku. To the authors' knowledge this is the first time these two methods are applied simultaneously in Estonia.

The authors formulated two working hypotheses:

- 1) people have a demand for the improving the environmental condition of Lake Harku and this is reflected in considerable willingness to pay;
- 2) the two stated preference methods for estimating the willingness to pay, contingent valuation and choice experiment, will give similar results.

In the next section of the paper the authors present methods for measuring non-market values and provide details of the survey. After that, in Section 3, the authors report on the survey results. First general results are accounted for, followed by the results of the contingent valuation survey and the results of the choice experiment. Section 4 concludes the study.

2. Measuring the value of non-market goods

Value, according to economic theory, relates to the benefits individuals derive from goods and services. In a market setting, the choices individuals make reflect their preferences and concerns. When individuals make a choice in relation to what to buy, they appraise the benefits they will receive from a particular choice. The value is what an individual is willing and able to sacrifice for the good or service (Field and Field 2013). According to welfare economics, the maximum willingness to pay (WTP) for an additional unit of a good or service reflects the benefits to the individual. However, when goods and services are not subject to market transactions and they can be enjoyed for free, e.g. bird watching or swimming in a lake, other methods than observing market transactions need to be adopted in order to reveal individual preferences (Hanley and Barbier, 2009, Field and Field 2013). Lake ecosystems are non-market goods which provide benefits for free, but low environmental quality affects people's experience. Algae blooms could imply loss of recreation benefits and damage to biodiversity could reduce existence value. Existence value is a non-use value, sometimes called passive use value, and is based on Krutilla (1967) who suggested that people receive utility from

ecosystem services just because they exist. Considering the very poor status of Lake Harku, it is expected that both use value and non-use value affect people's preferences for improving the status of the lake ecosystem services. For the purpose of environmental valuation, stated preference methods are often preferred for their potential to include both use value and non-use values when estimating the monetary value of non-market environmental goods (Brown 2003). The justification for valuing ecosystem services in monetary terms is to provide information to decision-makers as basis for policy choices.

In this study, people's willingness to pay for the ecosystem services of Lake Harku were assessed using two stated preference methods: a contingent valuation survey and a discrete choice experiment. Both methods estimate people's willingness-to-pay (WTP) using survey questions. The contingent valuation (CV) method assesses the willingness of individuals to make payments for some specified improvement of the environmental status. The discrete choice experiment (CE) asks respondents to indicate their preferences based on improvement of selected attributes of ecosystem services. While CV focuses on the value people place on a specific improvement, CE focuses on how individuals choose between improvement of specified characteristics. Interest in CE has grown in recent decades, partly influenced by the critique that was raised during the CV-debate in the 1990's (Boyle, 2003), partly because the choices in CE are similar to those people do in markets (Holmes et al., 2017). Another advantage of CE over CV is that smaller sample sizes are needed (*ibid*).

Internationally, the first studies that compared CV to CE in the field of environmental economics were published about 25 years ago. In their literary review, which summarises 26 studies that test the convergence of the value estimates of CV versus CE studies, Lloyd-Smith (2018) and his co-authors, find that studies either find that CE provides larger or similar value estimates as CV. Only one of the studies they refer to found that the value estimate of the CV study was significantly larger than that of the CE (*ibid*). However, Lloyd-Smith et al. (2018) note that the mixed evidence could be due to the fact that the CV versus CE surveys differ in several dimensions. There are, e.g. generally more questions in the CE format; from four to sixteen, while the CV format usually asks only one question. The econometric models for data analysis differ and so do the number of attributes. In their controlled experiment they test how the information format (text versus table) and the time used for making a choice affects the willingness to pay estimate. The text format represents how information is provided in CV surveys and the table format how information is presented in CE surveys. They find that values (WTP) are not affected by the information format, but when information is presented in text this requires more time from respondents to make a choice. Although their experiment does not provide an answer whether to expect higher, lower or similar values from the two methods, the results of Lloyd-Smith et al (2018) indicate that the format of the survey question probably does not affect the WTP estimate.

2.1. Survey questionnaire

The questionnaire consisted of six parts, in total 38 questions. In the first part, questions were included about people's use of Lake Harku, i.e. how and how often they visit the lake in the winter and summer time and how far they live from the lake. In the second

part, respondents were asked about the importance of the ecosystem services (benefits) offered by Lake Harku and its surroundings. In the third part, the environmental status of Lake Harku was briefly described and people's attitudes were studied in this regard. The fourth part of the survey compiled the respondents' assessments of their willingness to pay, using the contingent valuation method. This part of the questionnaire is discussed in more detail in Section 2.2. In the fifth part, respondents' estimates of their willingness to pay were collected using choice experiments. In Section 2.3. this part of the questionnaire is discussed more closely. In the sixth part, respondents were asked general questions about their marital status, income, education, and other demographic characteristics, which are reported in Section 2.4.

In the survey questionnaire, the same set of attributes of the environmental status were applied to the CV and the CE questions. The indicators were derived from the Estonian Water Act (RT I 1994, 40,655) and a list of lake ecosystem services.

The state of Lake Harku was described with the help of the following three indicators:

- Transparency of the lake water (turbidity of the water)
- Bathing water quality (blue-green algae)
- Species composition of fish (scarcity of predatory fish)

Although the Water Act, provides quality assessments distributed on the scale very good, good, poor, bad and very bad, this study used three levels of water quality: good (good and very good), poor (poor) and bad (bad and very bad) for simplification purposes (see more specifically Table 1.)

Table 1. Lake Harku water quality classes through the three indicators used in the survey.

Lake water quality	Good	Poor	Bad
Water transparency	Clear, visibility more than 130 cm.	Slightly turbid, visibility 20-130 cm.	Very turbid, visibility 20 cm.
Bathing water	Blue algae blooming once every 10 years.	Blue algae blooming once every third year.	Blue algae blooming every year.
Species composition of fish	Predatory fish >33%, Non-predatory <67 %.	Predatory fish 18-32%, Non-predatory 68-82%.	Predatory fish <17%, Non-predatory >83 %.

The current environmental status of Lake Harku is characterized by eutrophication because of an excessive amount of nutrients and blooming micro-algae. For this reason, the clarity of the lake water is one of the smallest in Estonian water bodies - only 20 cm. The water quality is very poor in terms of nutrient content. However, the quality of bathing water in Lake Harku is generally good according to the Health Board. However, in the summer, blue algae tend to bloom, which can generate toxins and cause health problems. Blue algae are blooming at least once a year during the bathing season, mainly

in July or August. The species composition of Lake Harku is characterized by a very low proportion of predatory fish and a very high abundance of non-predatory fish (fish that feed on plants, decomposed organic matter or small invertebrates).

2.2. Contingent valuation

In the survey, the contingent valuation method was applied in order to determine how much people are willing to pay for improving the environmental quality of Lake Harku from bad to poor and from poor to good status. This means that every respondent was asked two questions about their WTP. Two scenarios and the associated environmental status of the lake were described in text and shown in pictures. The lake water indicators (see Table 1) of water turbidity and algal blooms were connected to recreational activities and the species composition of fish was connected to recreational fishing. In the first scenario, the water quality would improve from the current bad status to poor and in the second scenario the lake would improve from bad to good status (see Table 2).

Table 2. The connection between the environmental characteristics of Lake Harku and recreational benefits at different levels of Lake status.

Lake status	Bad	Poor	Good
Water quality, recreational and sports facilities on lake shores.	Water very turbid, visibility 20 cm, algae bloom every summer, bathing not recommended, recreation unpleasant.	Water slightly turbid, visibility 20–130 cm, algae bloom every three years, bathing occasionally undesirable, recreation potential but poor reputation.	Water visibility more than 130 cm, Blue algae blooming once every 10 years, bathing always possible, high recreational value.
Fish species compositions/recreational fishing	Mainly mud fish on fishing rod. Predatory fish <17%, Non-predatory >83 %.	Perch sometimes on fishing rod. Predatory fish 18–32%, Non-predatory 68–82%	Fishing is enjoyable. Predatory fish >33%, Non-predatory <67 %.

For both scenarios, respondents were asked how much they would be willing to pay as an additional payment, to finance the improvements needed to be undertaken. Fees were provided in advance (5 €, 10 €, 15 €, 20 €, 25 €, 30 €, 35 €, 40 €, 45 €, and € 50). For each fee on the payment card, respondents could choose between the options "I would definitely pay", "I might pay" and "I certainly would not pay". The respondents were informed that the payment scheme for the fee had not yet been designed.

2.3. Choice experiment

The choice experiment was put together by presenting the water quality recreation levels and recreational fishing potentials. In order to obtain the trade-offs of the choice

experiments, respondents were asked to solve six different choice tasks (see sample trade-off questions in Table 3) describing alternative options at which level Lake Harku ecosystem benefits could be used and what would be the additional annual payment that respondents would have to pay. The selected tasks were similar, but they differed in the levels of three indicators (attributes). NGENE software was used to create alternative statistically efficient design options (Holmes et al., 2017). To enhance the quality of the results of the selection tasks, the questionnaire used two orderings of tasks. One set of questionnaires began with one task and continued with the second. The other set of questionnaires used the reversed ordering of choice tasks. The use of different sets of choice tasks reduces the risk of ordering bias occurring in response to, for example, the respondent's potential fatigue.

Table 3. Sample task.

Indicator	Variant A	Variant B	Status Quo
Water quality, recreational and sports facilities on lake shores.	Good	Poor	Bad
Species composition of fish and recreational fishing	Poor	Poor	Bad
Your annual fee	€ 20	€ 10	€ 0
Your choice	1	2	3

The indicators used in the selected tasks were the benefits offered by the Lake Harku ecosystem services, the ability to provide them to the population was characterized by the environmental conditions and an annual remuneration for better benefits. Thus, one of the indicators was the recreational and sporting opportunities on the shores of the lake, characterized by water quality (water turbidity and algal blooms) and the second indicator was recreational fishing characterized by the species composition of fish (see Table 3). The third indicator was the annual payment that the respondent would pay for each alternative. The choice "Status quo" would not lead to additional costs for the inhabitants, but in such a case society would not be able to fund the improvement of the condition of the lake and the state of the lake could deteriorate.

2.4. Sampling

Data on people's willingness to pay were collected in all districts of Tallinn, in the western municipalities of Harju County and among the inhabitants of the three cities of Harju County. The questions of both the CV and the CE format were presented in one common questionnaire. A sample of 401 people were selected in such a way as to ensure the representation of the inhabitants in Harju County. The sample was selected on the basis of the population of local governments (the 11 western municipalities of Harju County and Tallinn) aged 18-74. According to the Statistical Office of Estonia, there were 433,014 people living in this territory in 2015.

The survey was conducted by internet polling in July-August 2015. The survey was conducted in two sections (200 + 201 respondents). After the first 200 responses, the

survey was stopped and the alternatives for the six choice experiment tasks were changed (choice experiment tasks) using a new design. In other respect, the questionnaires were identical in two sections. A total of 401 people responded to the survey, most of whom (89%) were Tallinn. Of these, 54% were women and 46% were men. A more detailed breakdown for different demographic characteristics is presented in Table 4.

Table 4. Socio-economic characteristics of the respondents

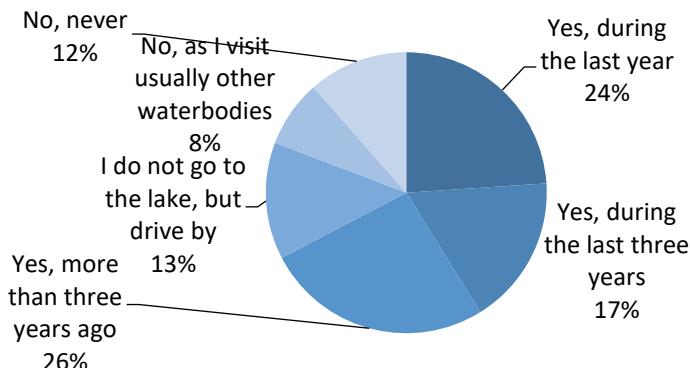
		Percentage of responses	Number of respondents
Gender	Male	46%	186
	Female	54%	215
Education	Primary	0%	0
	Secondary	1%	6
	Secondary technical	20%	82
	Higher	22%	87
Age	18-24	11%	45
	25-34	23%	93
	35-44	20%	81
	45-54	16%	66
	55-64	17%	67
	65-74	12%	49
Average monthly income (net), €	299 or less	6%	25
	300-499	14%	55
	500-699	13%	52
	700-899	14%	56
	900-1099	13%	53
	1100-1299	10%	39
	1300-1599	8%	33
	1600-1999	11%	43
	2000 or more	11%	45

3. Survey results

Various software including Excel, STATA, and NLOGIT were used to analyze the survey results.

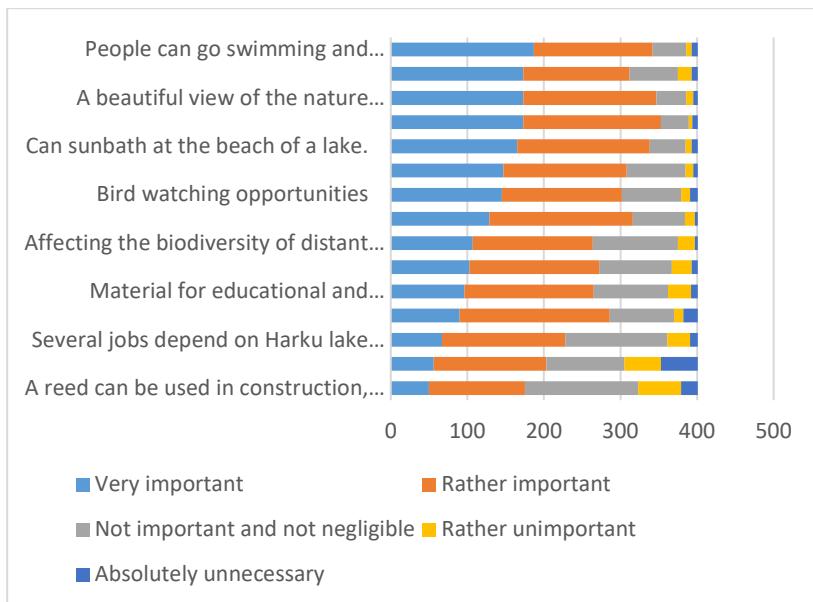
3.1. General survey results

The survey showed that a total of 20% of the respondents did not come from the neighbourhood of Lake Harkku, with 8% of the respondents specifying that they were visiting other waterbodies. 67% of respondents have been to Lake Harkku at some point in time, and nearly a quarter of respondents have been to Lake Harkku for the last year, the rest of the last three years or even earlier. 13% of the respondents do not go to the lake, but often pass by it. The visitors of the lake were also asked how often they are at the lake during the winter and summer periods. On average, it can be said that in the summer, 89 respondents visited the lake often, i.e. 4 times a week, and the remaining 85 respondents averaged 6 times throughout the summer. Over the winter period, out of the 90 respondents, 4 respondents visited very often, that is, several times a week, and the remaining 86 respondents averaged 4 times throughout the winter.

Figure 1. Visiting Harkku Lake among the respondents

From ecosystem services of Lake Harkku the following four services are considered to be the most important: 1) the opportunity to go swimming / bathing; 2) enjoy a beautiful natural view; 3) relax, sport and spend free time at the water; and 4) go for a sunbathing. These were considered very or rather important by over 80 % of the respondents. The least important services of the lake were stated the possibility of using reeds and, surprisingly, fishing opportunities, that was one of the services asked by the survey. It is possible that the sample was too small to capture the preferences or values of the recreational fishermen.

Figure 2. The importance of ecosystem services of Lake Harku by the respondents

The survey also examined people's knowledge of the state of the environment in Lake Harku. The surprising result was that, although a description of the current state of the environment in the Lake Harku was already outlined, 4% of the respondents said that the situation in Harku Lake was good. This may also have been due to the fact that although the water is unsuitable for bathing during the blooming of the blue algae, the Health Board assesses the water quality as good at other times. 37% of respondents thought that the situation in Lake Harku was poor and 30% rated it as bad. 29% of the respondents could not assess the condition of Lake Harku. In a separate assessment of the environmental indicators given in Table 1, about 70% of the respondents considered the bathing water quality, 54% water turbidity and 40% of the species composition of fish to be a very or rather serious problem.

3.2. Willingness to pay according to Contingent Valuation

The survey assessed the willingness of people to pay for a change in the status of Lake Harku in two different scenarios – (i) the improvement from the bad state to a poor state and (ii) improvement from the bad state to a good state (see Table 5). As expected, people agreed to pay more for improving the state of Lake Harku to a good level (Euro 15.22 per person per year). At the same time, it must be admitted that if people are willing to pay for the improvement from the bad state to poor state of the Lake Harku (Euro 13.34 per person per year), they are not willing to pay much more to improve it from poor state

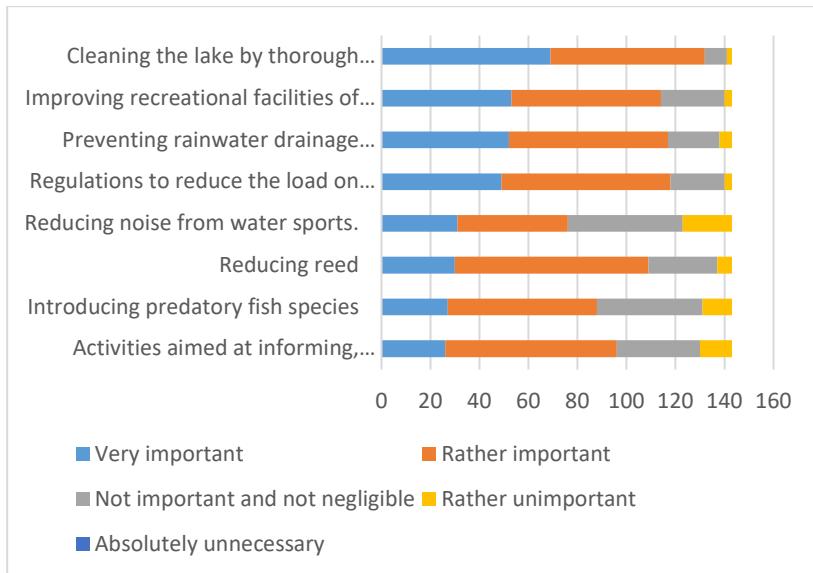
to good state (just under Euro 2). Thus, based on the results of the study, it can be argued that although it is important for humans to have Harku Lake in a good condition, they did not express strongly their willingness to pay much more for this improvement. It may be difficult for the respondents to differentiate between the quality levels, or because of bad environmental status of the lake, the improvement from the bad to poor state is already being considered as an improvement. It cannot be ruled out that the relatively high willingness to pay for scenario (i) is due to the ordering effect (Bateman and Langford, 1997), since ordering was not controlled for in the CV survey. The ordering effect could thus imply that people are pay more attention to the first than to the second question.

Assuming that the size of the surveyed sample is reliable to describe the population of the territory of the study area, the total willingness to pay of the residents of Tallinn and 11 municipalities of Harjumaa participating in the survey is estimated to Euro 5.7 million (per annum) for the improvement of the state of the Lake Harku from bad to poor level. For a total of 2016–2020 for the survey period, this amount would be Euro 28 million. In order to improve the condition of Harku lake from poor to good state, the willingness to pay of the Tallinn and 11 municipalities of Harju County totalled 6.6 million euros a year, and for the period 2016–2020, a total is nearly 33 million euros.

Table 5. The willingness to pay of people, based on contingent valuation method

Scenarios	Willingness to pay Euro/person per year				Study area WTP Euro/year
	Average	Median	SD	95% CI	
(i) From bad to poor	13.12	10	13.62	[11.48-14.45]	5 681 143
(ii) from bad to good	15.09	10	15.19	[13.60-16.58]	6 534 181
Inhabitants (Tallinn and Harju county 11 municipalities)					433 014

In addition, the respondents were asked whether it is important for them for what type of improvement measures their payments would be used for. For 55% of the respondents, it was not important for what specific environmental improvements the money would be used for. The remaining 45% of respondents had a clear preference for how the funding should be used for. Of the 153 respondents, 86% of the respondents were in favour of cleaning the lake through comprehensive methods, such as removal and / or treatment of sludge, etc. The least important measures to use funds for were the reduction of the noise from water sports and supporting the introduction of predatory fish species into the lake.

Figure 3. Respondent preferences for what the collected funds should be used for.

3.3. Relationships between variables

In the case of WTP, the possible relationships with the characteristics of the respondents were also examined. The variables that characterize the respondents were gender, income, education, distance from Lake Harku and whether the respondent had been to the lake or not. Of these variables, only the respondent's income was related to the willingness to pay, and whether he or she had been to Lake Harku.

Table 6. Relationships between variables in case of contingent valuation

Variable	Correlation coefficient (from bad to poor status)	Correlation coefficient (from bad to good status)
WTP and income	0.203 (p=0.0001)	0.189 (p=0.0001)
WTP and whether been /not been at Lake Harku	-0.086 (p=0.0852)	-0.117 (p=0.0196)

There is a positive correlation between income and the willingness to pay: people with higher incomes are willing to pay more for the improvement of the status of Lake Harku. At the same time, the link is not strong, the correlation coefficient value is approximately 0.2 for both improving to poor state and improving to good state. The relation between

the increase in the willingness of payment of people and their income is shown in Table 7).

Table 7. Average WTP of improvement of the lake from bad to good status by different income groups

Household monthly net income	Average WTP	95% Confidence Interval
Euro 499 or less	9.19	[6.74 ; 11.63]
Euro 500 – 899	15.23	[12.44 ; 18.02]
Euro 900 – 1599	17.32	[14.56 ; 20.08]
Euro 1600 or more	17.10	[13.55 ; 20.65]

It is also more likely that a person's WTP is higher if he or she has been to Lake Harku. In this case, the value of the correlation coefficient is negative (see Table 6), since Lake Harku survey questions are asked so that the first categories are those who have been to the lake (see Table 8). For example, those who have visited Lake Harku in the past year would be willing to pay an average of 16.98 euros for the improvement of the lake to the good status, but those who have never been to Lake Harku, have a WTP of 12.61 euros (see Table 8).

Table 8. The average WTP for improvement of the lake from bad to good status and visiting frequency

Have you been to Lake Harku?	Average WTP	95% Confidence Interval
Yes, over the past year (1)	16.98	[13.87; 20.09]
Yes, over the past three years (2)	16.67	[12.97; 20.36]
Yes, more than three years ago (3)	15.81	[12.66; 18.96]
I do not visit the lake, but often drive by the lake (4)	11.85	[8.29; 15.42]
No, because I usually go by other water bodies (5)	12.58	[7.82; 17.34]
No, never (6)	12.61	[8.66; 16.55]

3.4. Willingness to pay based on Choice Experiments

The data obtained through the choice experiment questions was analyzed by modelling using NLOGIT software. Both fixed and random parameter models were tested. The random parameter model assumes the nonmonetary attributes are normally distributed. The modelling results are shown in Table 9. Based on the results, it is advisable to use a normally distributed model because the log likelihood (LL) is closer to zero, additionally both values of the correlation coefficients (R^2) are higher and the Aikaike Information Criterion (AIC / n) value is lower.

Table 9. Features of the Fixed Parameter and the Random Parameter (normal distribution) models

Model Features	Fixed-Parameter Model	Normal distribution model
LL (log-likelihood)	-2364.2	-1692.56
McFadden R ²	0.063967	0.329883
Ben-Akiva R ²	0.393061	0.520796
AIC/n (Aikaike Information Criterion)	1.970255	1.429657
n (observations)	2,406	2,406
k (parameters)	6	27

The choice experiment method allows for a separate assessment of the WTP of people for different indicators. The results of the ecosystem services of Lake Harku based on both valuation methods are presented in Table 10. It can be seen that people are willing to pay (almost twice) as much for water quality than for the better fish species composition in the lake. This is in line with the results of the importance of ecosystem services in Figure 2, where fishing opportunities were considered by respondents to be relatively less important than swimming and bathing opportunities.

Table 10. The willingness to pay based on choice experiments

Improvement of...	Fixed parameter model		Normal distribution model	
	WTP €/year	Standard deviation	WTP €/year	Standard deviation
Water quality to poor	30.73	4.17	22.26	2.33
Water quality to good	39.96	4.52	34.42	3.45
Fish species composition to poor	15.79	2.14	14.60	1.69
Fish species composition to good	17.89	2.48	20.31	2.68

The results of the survey could also be interpreted in such a way that people are more likely to pay for specific benefits (for ecosystem services) than to improve the general state of the environment. In conducting similar tasks in future, involving the community or stakeholders should continue to be considered.

The results of people's willingness to pay are shown in Table 11. The analysis showed that the recreational and sporting opportunities influenced by the water quality at Lake Harku were the most important for people. For achieving the poor level, respondents

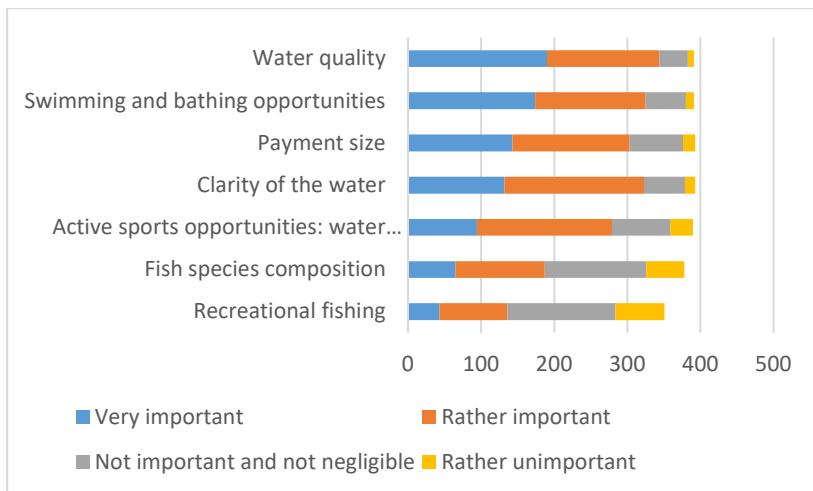
were willing to pay an average of Euro 22.26 per year and for achieving the good level an average of Euro 34.42 per year. Respondents were willing to pay on average Euro 14.60 per year for a poor level of fish species and on average Euro 20.31 per year for a good level of fish species. At the same time, the results showed that people were willing to pay relatively more to improve the quality of recreational and sports facilities from poor to good levels as compared to the fishing opportunities

Table 11. Estimated WTP per person for the selected method and extended to 11 local governments surveyed in Tallinn and Harju County.

Improvement of...	WTP Euro per person per year	95% Confidence interval	Tallinn and Harju County (11 municipalities) WTP, million €/ year
Water quality to poor	22.26	[17.69 ; 26.84]	9.64
Water quality to good	34.42	[27.66 ; 41.19]	14.90
Fish species composition to poor	14.60	[11.28 ; 17.91]	6.32
Fish species composition to good	20.31	[15.06 ; 25.57]	8.79
Inhabitants (Tallinn and Harju county 11 municipalities)			433 014

The results of the willingness to pay for the 11 local governments of Tallinn and Harju County show that the payment of the inhabitants to the good level of recreational and sports facilities of the Harku Lake ecosystem services is on average about Euro 15 million per year. For the 2016–2020 period (5 years) the benefits are estimated to nearly Euro 75 million. For improving the level of fish composition, the payment of the population is close to Euro 9 million (for the period from 2016 to 2012 around Euro 44 million).

The analysis also examined which factors influenced the respondents' WTP, which in the setting of the choice experiment is interpreted as the decision to pay (see Figure 4.). The results suggest that bathing water quality, the possibility of swimming and bathing, the clarity of water were those most affected by recreational opportunities. The least affected were fishing-related factors. The amount of remuneration was the center of influence.

Figure 4. Factors influencing the decision to make a payment.

4. Summary and conclusions

The present study tested two stated preference methods for assessing the monetary value of ecosystem services i.e. the benefits offered by ecosystems – the contingent valuation method (CV) and discrete choice experiments (CE). It was possible to assess the total package value of ecosystem services by means of the contingent valuation method. The choice experiment method made it possible to assess the value of the individual ecosystem services separately. There were similarities and differences in the results of the willingness to pay. The justification for valuing ecosystem services in monetary terms is to provide information to decision-makers as basis for policy choices.

The study concluded that recreational fishing and improvement of conditions for fishing are not as important for people as improving other recreational opportunities at the lake. This result was based both on ranking of the importance of ecosystem services, and using contingent valuation method, as well as a result of the choice experiment.

The authors' first hypothesis about the existence of demand for improving the condition of Lake Harkku was confirmed by significant willingness to pay identified using both contingent valuation and choice experiment methods.

The study showed that the willingness to pay based on the contingent valuation method yielded a lower result than the estimated payment option of the choice experiment. Thus, it can be said that the study results do not confirm of the authors' second hypothesis that both methods give similar results. Previous comparisons of these two stated preference methods are in line with this, but the evidence is mixed. Although care was taken to use

the same set of attributes of the environmental status in the CV and the CE questions, the methods differed by the number of questions and the econometric models. However, due to the fact that the results of the validation through the choice experiment showed that people agreed to pay twice as much for improving the quality of water and recreation as to improve the level of species composition, it could be assumed that the insignificance of improving the level of species composition of the fish could have been influenced by the willingness to pay of the contingent valuation question.

The results obtained must be used with caution, since the sample of 401 respondents is relatively small to ensure reliability of the specific numbers. Our task was, above all, to demonstrate the potential of the methodology. If the goal is to evaluate the value of particular ecosystem services for policy decisions, then the recommended sample size is usually between 800-1,000 respondents.

Decision-makers (national government, local governments, etc.) can use the methodologies for assessing the willingness of the population in future as additional opportunities to finance improvements of the state of the environment of Estonian water bodies (lakes, rivers, sea lanes, etc.). The methodologies for assessing the willingness to pay helps assessing how the cost of different measures relates to the benefits of the improvement of ecosystem services (part of the cost-benefit analysis). The amount of the willingness to pay assessed in this study cannot be regarded as the full monetary value of the benefits provided by Lake Harku, as only a small selection of ecosystem services and benefits were valued. Indirectly, the monetary value of the payment is indicative of the benefits to the general public of the quality of the selected ecosystem services.

References

1. **Bateman, I.J. and Langford, I.H.** (1997) Budget constraint, temporal and ordering effects in contingent valuation studies, *Environment and Planning A*, 29(7): 1215-1228.
2. **Boyle, K. J.** (2003) Contingent Valuation in Practice, in *A Primer on Nonmarket Valuation*, ed by Champ, A. C., Boyle, K. J. & Brown, T. C. Kluwer Academic Publishers. Springer, Dordrecht.
3. **Brown, T. C.** (2003) Introduction to Stated Preference Methods, pp 99-110. In: Champ P.A., Boyle K.J., Brown T.C. (eds) *A Primer on Nonmarket Valuation. The Economics of Non-Market Goods and Resources*, Springer, Dordrecht.
4. **Field, B. C. and Field, M. K.** (2013). Environmental Economics. An introduction, 6th Edition, McGraw-Hill International Edition New York, USA.
5. **Hanley, N. and Barbier, E.B.** (2009). *Pricing Nature. Cost–Benefit Analysis and Environmental Policy*. Edward Elgar, Edward Elgar, Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA.
6. **Holmes T.P. Adamowicz,W. L. and Carlsson, F.** (2017) Choice experiments. In: Champ P.A., Boyle K.J., Brown T.C. (eds) *A Primer on Nonmarket Valuation. The Economics of Non-Market Goods and Resources*, vol 13. Springer Netherlands.

7. **Krutilla, J. V.** (1967) Conservation Reconsidered, American Economic Review, (57), pp. 777-786.
8. **Lloyd-Smith, P., Zawoj ska, E. and Adamowicz, W. L.** (2018) Moving beyond the contingent valuation versus choice experiment debate – Presentation effects in stated preference, Working Papers, 2018-14, Faculty of Economic Sciences, University of Warsaw.
9. RT I 1994, 40,655, Estonian Water Act, [*Veeseadus*].

AASTA 2020 – OHTLIK REAALSUS JA MAJANDUSPOLIITILISED OOTUSED EESTIS NING MUJAL MAAILMAS (COVID-19 TAUSTAL)¹

Matti Raudjärv²

Mattimar OÜ, Eesti

Abstract

The article covers the spread of the corona virus (COVID-19) and developments above all in Estonia but also in other countries (the European Union and other countries of the world). The objective of the article is to provide an overview of the spread of COVID-19 in Estonia and in other parts of the world, also to discuss the potential economic impact of this pandemic and further activities of economic policy for economic recovery and achievement of socio-economic security. The following research tasks were set for the achievement of this objective: to study the situation and development of COVID-19 morbidity in Estonia; to study the developments also in other countries on the background of the developments in Estonia; to assess/analyse and point out the potential damage/losses (the general picture); proceeding from the factors mentioned above, to present the most important socio-economic activities for the recovery of the national economy and ensuring socio-economic security.

Keywords: corona virus (COVID-19); Estonia, European Union; other countries of the world; human health; pandemic and the economy; bankruptcies; unemployment; crisis situation; restrictions; measures of economic policy for recovery; new situation and future perspectives.

JEL Classification Codes: I, E6, F02, H5, O1

---

¹ Artikkel on koostatud koroonaviruse COVID-19 levimise põhjal Eestis. Autor jälgis sündmisi oma kodukontoris, eesmärgiks ei olnud üksikasjaliku informatsiooni kogumine ja selle analüüs. Sellega tegelesid ja tegelevad kindlasti teised, erialalisel kompetentsemad inimesed (näiteks, meedikud, statistikud jmt). Artikli eesmärgiks oli eeskätt näidata põhjuseid-haigestumisi, mis olid aluseks paljude ettevõtete ja asutuste sulgemiseks, inimeste koondamiseks, erinevate toetuste maksmiseks, sündmuste ärajätmiseks-edasilitükamiseks (sh meie XXVIII rahvusvahelise majanduspoliitika teaduskonverentsi ärajätmiseks Jänedal juunis aastal 2020) jpm. Artikkel on valdavalt kirjutatud ajavahemikul märts – aprill (põigusalt ka: mai-juuni) 2020.

² Associate Professor, Dr. (PhD, filosoofiadiplomant-majanduskandidaat; vanemteadur); Eestis: firmaomanik ja juhataja-tegevdirektor aastast 1993 (Mattimar OÜ / Mattimar GmbH / Mattimar Ltd); kontakt (villa-büroo): Kose tee 79, 12013 Tallinn, Pirita-Kose, Eesti-Estland-Estonia; mattir@hot.ee ; www.mattimar.ee ; (Tartu Ülikoolis: matti.raudjarp@ut.ee) Georgias: Georgia Tehnikaülikooli külalispõfessor – alates märtsist 2014 – november 2017: igal aastal ca kuujaliste loengute-seminaride-juhendamiste tööklite ajal (pikemaks perioodiks valitud külalispõfessoriks kevadel 2018, koormuse suurenedes valitud uesti – sügisel 2019) ja Tbilisi Riikliku Ülikooli külalispõfessor (määratud kevadel 2018).

Sissejuhatus

Veebruari lõpul, märtsi algul 2020 hakkas selguma, et rahvusvahelise ulatusega koroonaviirus (COVID-19) oli põhjustanud ulatuslikke haiguspuhanguid, mis märtsi keskel oli jõudnud rohkem kui ca $\frac{3}{4}$ -ni maailma riikidest. Selle õnnetuse vastu võitlemine ja jagusaamine on väga aktuaalne kõigi riikide jaoks.

Käesoleva artikli eesmärgiks on anda ülevaade COVID-19 levikust Eestis ja mujal maailmas, samuti käsitleda selle pandeemia võimalikku mõju majandusele ning edasisi majanduspoliitilisi tegevusi majanduse taastamiseks ning sotsiaalmajandusliku kindlustunde saavutamiseks. Kindlasti on nimetatud viirusest põhjustatud kannatused-kaotused-probleemid seotud majanduspoliitika kõigi põhi- ja allvaldkondadega, olles täpselt struktuuripoliitika koosseisus oleva sektoraalpoliitika osa (hõlmates otseselt nii primaar-, sekundaar- kui tertsiaarpoliitikat sh esmalt tervishoiu- ja meditsiinipoliitikat, aga ka teiste rahvamajandusharude majanduspoliitikat).

Eesmärgi saavutamiseks seati järgmised uurimisülesanded:

- Uurida COVID-19 haigestumise olukorda ja arengut Eestis;
- Eesti arengute taustal uurida ka teistes riikides toimuvat;
- Hinnata-analüüsida ja tuua välja võimalikud kahjud-kaotused (üldine pilt);
- Eelnevast tulenevalt esitada olulisemad majanduspoliitilised tegevused rahvamajanduse taastamiseks ning sotsiaalmajandusliku kindlustunde tagamiseks.

Kogu käesolevas kirjutises esitatud informatsiooni ja faktide allikaks on Eesti Rahvusringhääling – ERR (Vikerraadio: uudised, pressikonverentsid jm ning Eesti TV, ETV-2: uudised, pressikonverentsid jm) ja teised mediaallikad. Allakirjutanu jälgis oma kodukontoris pidevalt ERR kanaleid ning tegi kohe oma arvutisse vastavad märkmed.³ Allakirjutanu jälgis sündmusi üldjoontes ning eesmärgiks ei olnud üksikasjalik informatsiooni, vaid valikinformatsiooni kogumine ja selle analüüs. Sellega tegelesid ja tegelevad kindlasti teised, erialaliselt kompetentsemad inimesed (näiteks, meedikud, statistikud jmt). Ka ei esitata nn teoreetilist osa, sest COVID-19 puhul on tegemist täiesti uue nähtusega, mistöttu teoreetiline käsitus jäägu meedikute ja viroloogide teha. Ka regionalne lähenemine Eesti siseselt on kõrvale jäetud.

1. Rahvusvaheline olukord, sh Eestis

Koroonaviirusest tekkinud haigus hakkas levima 2019. aasta lõpul Wuhani linnas Hiina RVs ja laienes seal plahvatuslikult jaanuaris-veebruaris 2020. Algas nakatunud inimeste massilise haigestumine, mis paljude jaoks lõppes surmaga. Hiinast levis haigestumine paljudesse teistesse riikidesse (Aasias, Aafrikas, Ameerikas, Austraalias, Euroopas, sh Euroopa Liidu (EL) riikides ning suures hulgas teistes maailma maades – 15.03.2020 seisuga oli koroonaviirusesse nakatunud inimesi rohkem kui 150 riigis ning vähe ei olnud

³ Allakirjutanu ei olnud küll karantiinis, kuid viibis valdavalt kodus, arvestades piiranguid: küllastades vajadusel vaid toidukauplusi, postkontorit/pakiautomaadid/ ja apteekki /oma 93-aastasele emale ravimeid toomas/, arvestades nöuet 2+2, tegelikult 1+2, liikudes ise üksi.

ka surmaga juhtumeid), Eesti välisministri Urmas Reinsalu teatel oli viirus 26.03.2020 seisuga levinud maailma 198 riigis, st praktiliselt üle kogu maailma. Euroopas olid nii haigestumiste kui eriti surmade osas kõige õnnetumas olukorras Itaalia ja Hispaania.

Eestis leidis esimene haigusjuhtum aset 20.02.2020 ning 25.03.2020 suri sellesse viirusesse esimene inimene (vt tabel 1). Viie nädalaga (20.02 – 26.03.2020) oli Eestis haigestunud 538 inimest! 27. märtsil oli Eestis koroonaviirusesse haigestunud 575 inimest, 29. märtsil juba 679 inimest (3 inimest oli surnud), 31. märtsil 745 inimest (4 inimest surnud; haiglas 91, intensiivravil 13 ja tervenemud 26 inimest), 1. aprillil 779 inimest. Ühe päevaga, 2. aprilliks, oli Eestis toimumud oluline halvenemine – haigestunutele lisandus 79 inimest (st üle kahe korra rohkem kui eelmistel päevadel!) ning täiendavalt suri kuus inimest. See jätkus – 3. aprillil oli haigestunud juba 961 inimest, seega lisandus ühe päevaga 103 inimest. Kõige suurem haigestumus Eestis oli Saaremaal (algus ilmselt sellest, et Saaremaal viibisid võistlemas Itaaliast Milano vörkpallurid ja sellel ajal oli Itaalias juba massiliselt viirusesse haigestunud ja surnud inimesi). Saaremaalt laienes nakatumine Võrumale (peod-sünnipäevad jms) ning Harjumaale, ka Tallinnasse. Uute nakatanute arv oli Eestis Terviseameti uuendatud metoodika alusel haripunktis 1. – 2. aprillil 2020, seejärel hakkas see langema. (2020. aasta ...) Aprilli lõpus (näiteks 30.04), mais (15.05; 31.05), juunis (17.06; 30.06) langes haigestunute arv lausa hüppeliselt. Juunis stabiliseerus ja surnute hulk (kokku 68-69 inimest).

Ajalooliselt – kui aastal 2018 levis nn Hispaania gripi taud, mille tagajärjel üle maailma kannatas ca 500 päeva jooksul kuni 100 miljonit inimest, siis nüüd võime rääkida nn Hiina koroona pandeemiast, mille inimkannatused ja -kaotused ilmnevad ilmselt alles aja möödudes.

Tabel 1. Koroonaviirus (COVID-19) – testimised-haigestumised, ravid, tervenemised ja surmad konkreetse kuupäeva seisuga Eestis aastal 2020 (juhusliku valikuna), inimest***

Kuupäev	Positiivne testi tulemus (näidatud kuupäeval) - ?	Lisan-dunud (+)	Haigla-ravil (näida-tud kuu-päeval)	sh intensiiv-ravil (juhitav hinga-mine)	Terve-nenud (näida-tud kuu-päeval)	Surnud, kokku
1	2	3	4	5	6	7
20.02.2020	1- esimene haigestumine	+1	1	–	–	–
21.-12.03	–	–	–	–	–	–
13.03	–	–	1	–	–	–
14.03	–	–	–	–	1	–
15.03	...	...	2	–	1	–
16.03	...	...	3	–	1	–
17.03	...	...	3	–	1	–
18.03	...	...	3	–	1	–

19.03	...	...	8	-	1	-
20.03	...	...	10	-	2	-
21.03	...	...	14	2	2	-
22.03	...	...	15	4	4	-
23.03	...	...	17	6	7	-
24.03	...	...	28	7	8	-
25.03	...	...	29	7	8	-
26.03	538	+537	34	7	11	1
27.03	575	+37	40	7	11	1
28.03	640	+65	48	10	20	1
29.03	679	+39	56 (+56)	10 (+10)	20 (+20)	3
30.03	715	+36	79 (+23)	13 (+3)	20 (+0)	3
31.03	745	+30	91 (+35)	13 (+3)	26 (+6)	4
01.04	779 (5% testitutest)	+34	95 (+4)	15 (+2)	33 (+7)	5
02.04	858 (6% testitutest)	+79	95 (+0)	16 (+1)	45 (+12)	11*
03.04	961**	+103	90 (-5)	16 (+0)	48 (+3)	12*
04.04	1019	+58	113 (+23)	20 (+4)	59 (+11)	13
05.04	1082	+63	130 (+17)	17 (-3)	62 (+3)	15
06.04	1093	+11	129 (-1)	14 (-3)	62 (+0)	19
07.04	1149	+56	130 (+1)	12 (-2)	69 (+7)	21
08.04	1186	+37	139 (+9)	11 (-1)	72 (+3)	24
09.04	1209	+23	134 (-5)	9 (-2)	83 (+11)	24
10.04	1260 (3%)	+51	138 (+4)	9 (+0)	93 (+10)	24
11.04	1306 (2,92%)	+46	146 (+4)	11 (+2)	93 (+0)	24
12.04	1311 (0,6%)	+5	153 (+7)	11 (+0)	98 (+5)	25
13.04	1335 (5,8%)	+24	157 (+4)	9 (-2)	102 (+4)	28
14.04	1380 (3%); (4,3% kogutestide arvust)	+45	146 (-9)	11 (+2)	115 (+13)	31
15.04	1409 (1,7%); 4,1%	+29	147 (+1)	10 (-1)	117 (+2)	35
16.04	1434	...	137 (-10)	10 (+0)	133 (+16)	36
...	...	...	...	...	...	...
30.04	1689	...	75 (-62)	9 (-1)	249 (+116)	52
...	...	...	...	...	...	...
15.05	1766	...	42 (-33)	5 (-4)	287 (+38)	63
...	...	...	...	...	...	...
31.05	1869	...	25 (-17)	-	334 (+47)	(68)
01.06	1870	...	26 (+1)	-	334 (+0)	(68)
...	...	...	...	...	...	...
10.06	1958	...	14 (-12)	-	357 (+23)	(69)
...	...	...	...	...	...	...
17.06	1977	...	12 (-2)	-	361 (+4)	(69)
...	...	...	...	...	...	...
30.06	1987	+2	4 (-8)	1 (-4)	...	63!!

Allikas: ERR saated; allakirjutanu koostatud („...“ = allakirjutanul andmed puudusid; „-“ = nähtust ei esinenuud); Tiks, J. (3.04.2020). Nakatanute ja surnute arv tegi jõnksu üles, kuid rohkem

on ka tervenenuid. LP + Päevaleht, nr 14 (389), lk 4; 2020. aasta koroonaviirushaiguse pandeemia Eestis. [https://et.wikipedia.org/wiki/2020._aasta_koroonaviirushaiguse_pandeemia_Eestis] 3.05.2020; 01.07.2020

? – testi tulemusena haigestunute arv ei näita kõiki Eestis haigestunud inimesi, sest testimine on vaid osaline (kõikudes, olles alates ca 400st kuni üle 2000 testi ööpäivas), mitte kõiki inimesi hõlmav st haigestunuid on ilmselt rohkem kui positiivse testi tulemused näitavad;

* neist 10 oli surnud haiglates ja üks hooldekodus (2.04); 3.04 lisandus üks surnu hooldekodus.

** seisuga 03.04 oli kokku 18 290 inimest testitud; sellest viimase ööpäeva jooksul testiti 2514 inimest;

*** kõik andmed ei pruugi täiesti õiged olla, sest meedikud ja statistikud on ise väitnud, et nad on vahepeal metodikat korrigeeritud, kasutatavat terminoloogiat täpsustanud jm. Tabeli kogupilt peaks aga olukorda üldjoontes siiski suhteliselt adekvaatselt iseloomustama;

63!! – 63 surnut on õige surmute arv (seda ka mais-augustis), kuna täpsustati metodikat ja surma põhjuseid, st varasemaid (68) ja (69) juhtumit korrigeeriti 63-le!

NB! ERR teatel lisandus 24.08.2020 üks surnu. Seega oli seisuga 24.08.2020 Eestis koroonaviirusesse surnud kokku 64 inimest!

Eesti Vabariigi (EV) Valitsus võttis vastu otsuse (12.03.2020; vastava kõne ja ettepanekutega-soovitustega esines Eesti Vabariigi Peaminister Jüri Ratas kell 10.00 Riigikogus; see kanti üle Eesti Raadios ja oli vaadatav ka Eesti TVs): kuna Eestis oli kujunenud koroonaviiruse tõttu *hädaolukord*, siis tuli inimeste tervise huvides palju piiranguid teha, sh inimeste kognemiste osas (näiteks, lasteaedade, koolide ja körgkoolide sulgemine – õppetöö peatamine (võeti kasutusele kodune digiope, mis küll tõi välja meie IT-oskuste nõrgad kohad, suurendas töömahtu jms); kultuuri- ja spordisündmuste ärajätmine; konverentside edasilükkamine või ärajätmine; teatrite, muuseumide, kinode, raamatukogude ja näituste sulgemine; haiglates ja hooldekoduses patsientide küllastamise piiramine-keelamine; lennu- ja laevareiside osaline tühistamine; töötajatele vajadusel kaugtöö võimaldamine jms/ seda köike kooskõlastatult kohalike omavalitsustele ja vastavate ettevõtete-asutustete-organisatsioonidega/; selliseid piiranguid tehti ka paljudes teistes riikides). Kuna haigestumiste hulga suurenemine oli reaalne, siis soovitati Eestis vähemalt kolmeks-neljaks kuuks piiranguid rakendada.

Samal päeval, 12.03.2020 kell 14.00, algas EV Valitsuse erakorraline istung, kus arutati olukorda veelkord, seejärel võeti vastu otsus ning hilisõhtul teatas Vabariigi Valitsus – kehtestada Eestis nn eriolukord (sama toimus Lätis 13. ja Soomes 17. märtsil), koos rangemate piirangute-keeldude, kontrollide, sh täieliku piirikontrolli ja muu vajalikuga esialgu kuni 1. maini 2020.

13. märtsi 2020 hommikul kell 9.00 andis peaminister koos mitme ministriga pressikonverentsi, mis edastati ka Eesti Raadios ning vastati ajakirjanike küsimustele. Alates 17.03.2020 kehtestati välisriikide kodanikele Eestisse sissesõidukeeld (mõningate eranditega, näiteks kaubavedu, transiit jms); EV kodanikele ja nende lähisugulastele oli samast ajast Eestisse tagasipöördamisel kehtestatud 14-päevane kodune isolatsioon või karantiin. Eestist lahkumisele piiranguid ei kehtestatud.

Loetletud piirangutele lisandusid (vähemalt osaliselt) hotellide, restoranide-kohvikute-baaride ja SPAde sulgemine, linnadevahelise ja rahvusvahelise ühistranspordi piiramine

(see oli otseselt ka turistide hulga järsu vähenemisega seotud). Praktika on näidanud, et riigid kasutasid osaliselt sarnased meetmeid, aga sageli ka erinevaid.

Märtsi lõpul (29.03.2020) karmistati Eestis liikumispiiranguid (eriti Saaremaal ja Muhus): kaasas pidi olema isikudokument, nn vales kohas (va toidupoed, apteegid, sidefirmad, postkontorid jmt) olemisel-liikumisel tehti esimesel korral hoiatus, teisel korral rakendati sunniraha (kuni 2000 €) maksmist.

Näiteks Austrias kehtestati, et rohkem kui viie inimesega kogunemised on keelatud. Kui meie konverentsiga nende olukorda võrrelda, siis viie inimesega konverentsi korraldada on kindlasti raske kui mitte võimatu või pole see konverents! Mitmed lennufirmad katkestasid lennud Eestisse, Tallinnasse – näiteks, Finnair 17. märtsist, Aeroflot alates 19. märtsist jmt. Georgia lõpetas alates 20. märtsist kõik lennureisid teiste riikidega.

Oluliselt karmistasid oma regulatsioone ka Poola ja Saksamaa LV (sh eriti Baieri Liidumaa). Nii mõneski riigis (Hispaania, Prantsusmaa jmt) kehtestati inimestele liikumispiirangud, keeldude eiramisel rahalised trahvid (Hispaania, Kreeka/150 €, Türgi jt), Indias kehaline karistus (kohapeal kepihoobid), mõnes riigis kohapeal ka võimlemisharjutused (kätekõverdused jms). Olukorda jälgisid politseinikud, kes vajadusel ka kohe karistuse määrasid ning ellu viisid. 30.03.2020 lõpetati Venemaa territooriumile sisenemine ja väljumine, va vähesed erandid (diplomaadid, erijuhtumid pereliikmetega jmt).

Need kõik olid kindlasti majanduspoliitilised otsused, meetodid-vahendid aga mõnikord kummalised.

Märtsi viimastel päevadel teatati, et XXXII suveolümpiamängud Jaapanis-Tokios viakse üle järgmisse aastasse ning toimuvad 23.07 – 8.08.2021 (pidid toimuma ajavahemikul 24.07 – 9.08.2020). 10.04.2020 edastati ETV Aktuaalses Kaameras uudis Jaapanist – kuna Jaapanis on viirusesse haigestumine järslt suurenenud, siis pole päris kindel Olümpiamängude toimumine ka järgmisel aastal.

Araabia Ühendemiraatide majanduspealinna Dubais toimuva pidanud maailmanäitus EXPO 2020, mis keskendub globaalsele äriile, lükatakse viiruse tõttu ilmselt aasta vörra edasi (pidi toimuma 20. oktoobrist 2020 aprillini 2021). (Dubai ... 2020)

Soomes viidi paariks nädalaks alates 28.03.2020 sisse keelurežiim Uusimaa maakonnas, kuhu kuuluvad nii pealinn Helsinki, Espoo (elanike arvult Soome teine linn) ja Vantaa (elanike arvult Soome neljas linn) ning seal elab kokku 1,7 miljonit inimest (ca 1/3 kogu Soome rahvastikust). Sinna sisenemine ja väljumine olid keelatud, teeidele paigutati teetökked ja kontrollpunktid, kontrollimiseks kaasati politsei ja sõjavägi. Keelu eirajaid trahviti. 10.04.2020 seisuga oli Soomes COVID-19 tõttu surnud 48 inimest (Eestis 24 inimest). Alates 11.04 kuni 13.05.2020 lõpetati Soome sissesõidud (reisijate vedu) parvlaevadel Eestist ja Rootsist (va Ahvenamaa), väljasõit oli lubatud. Valdavalt toimus kaubavedu. Lennureisid Tallinnasse toimusid niivõrd kui oli nõudlust, sh mujalt läbi Helsinki tagasi koju – Tallinnasse.

12.04 seisuga oli Eestil Tallinnast harv lennuühendus vaid Frankferti (Main) Saksamaal, Istambuli Türgis, Minskisse Valgevenes ja mõne aja pärast taastati lennud ka Helsinki-Vantaa Soomes.

Aprilli teise nädala alguses tuli uudis Singapurist, keda oli varem kiidetud koroonataudile tubli reageerimise eest – seal on kohalike elanike nakatumiste arv hakanud kasvama ning koheselt pandi kõik mittehäädavajalik kuiks ajaks kinni. (Anvelt, ... 2020: 4)
Seega haiguspuhangute lakkamisel-vähinemisel võib nakatumise suurenemine teistkordselt nn „teise lainena“ uesti korduda!

15.04.2020 tulid teated, et Austria ja Itaalia vähendavad piiranguid (avatakse kauplused, koolid osaliselt), Taanis lubati koolid osaliselt avada jne. Lätis aga kavatseti piirangute perioodika maikuu keskpaiku pikendada. Seega riikide käitumised on erinevad, loomulikult sõltuvalt sellest, milline olukord on neil kujunenud.

16.04.2020 toimunud brifingul teatas EV Peaminister Jüri Ratas, et kui olulisi vähinemisi viirusesse haigestumiste osas ei toimu, siis suuri massikultuurisündmusi enne juuni lõppu ei saa korraldada.

2. COVID-19: kriisid ja sellest tulevad probleemid

Meil oli/on tegemist vähemalt kolme omavahel tihealt seotud kriisiga:

- esiteks, otsene *viiruskriis* (meditsiiniline ja moraalne, jt),
- teiseks, sellega kaasnev-järgnev *majanduskriis* (majanduspoliitiliselt ja sotsiaalmajanduslikult kõikne) ning
- kolmas, (mõlema kriisi taustaks olev), inimestes toimuv ja nende tegevust mõjutav *psühholoogiline ja eksistsentsikriis*.

Need kolm kriisi on loomulikult seotud ühiskondliku olukorraga, majanduspoliitiliste eesmärkide, abinõude, otsuste, käitumiste, kontrolli ja tagajärgedega. Kui siin majanduspoliitilisi aspekte arvestada, siis Euroopa Liidu riikide omavaheline nn solidaarsus on vähemalt osaliselt nõrgenened. Võib väita, et kahjuks pea iga liikmesriik on koroonaviiruse massilise leviku tökestamisel-piiramisel-likülideerimisel tegutsenud omaette ja otsuseid tehes ning meetmeid kehtestades sageli naaberriikidega oma tegevusi mitte kooskõlastades. Paraku pole ka märkimisväärset juhtimist-koordineerimist EL juhtorganite poolt Brüsselis olnud. Euroopa Liidu kui suure rahvusvahelise institutsiooni prestiž on ilmselt (kindlasti) rängalt kahjustatud. Vähemalt märtsi viimase dekaadini ei olnud EL juhid ka mingeid arvestatavaid avalikke avaldusi teinud (kui need just mingisugused nn ametkondlikud (või põrandaalused) juhisid ei olnud?). Ka kaitsevahendite ühistarned EL organite kaudu ei olnud eriti kiired, pigem vastupidi. Tundub, et EL liikmesriigid olid olukorras, kus nn „iga uppuja päästmine oli tema enese asi“, mis omakorda suurendas riikide egoismi ja vähendas ühtsust. Või ei olnud Eesti avalikkust EV Valitsuse ja teiste institutsioonide ning meedia poolt vajalikul määral informeeritud? Tõsi, aga alles märtsi viimasel nädalal oli kuulda, et EL oli teinud ettepaneku luua läbi EL riikide nn rohelise kanal kaubavedude jaoks ning oli arutama hakatud väga suurte summade rahaliste vahendite eraldamist seoses koroonaviiruse

levikule vastuhakkamisega. EL juhid ja ametnikud olid suures osas sageli ilmselt hilinejad, saamatud, end mugavalt tundvad, kuid kõrgelt tasustatud bürokraadid.

Eesti meedia, olles küll püüdlik ja operatiivne, aga aitas kohati ka ise elanike seas paanika, hirmu, ja ärevuse suurendamisele kaasa, seda oma mõningase „nn pealetökkiva asjatundlikkuse ja kõiketeadvuse“ demonstreerimisega! Ehk nagu inglased ütlevad – (vahel) „hauguti vale puu all“!?

Kuna paljud inimesed viibisid pikka aega kodus oma pere keskel, siis prognoositi inimestel stressi suurenemist, ilmselt ka peretülide ja isegi suitsiidiide sagenemist (ERR, 16.05.2020: Soomes olevat suitsiidid vörreledes eelmise aasta sama perioodiga, st aasta algusega 15% kasvanud). Paraku on COVID-19 ka rahvuste vahelisi probleeme tekitanud. Näiteks, ebasõbralikud vahejuhtumid sakslaste ja prantslaste vahel Saksamaa LV piirilinnade kauplustes (11.04.2020, Saksamaa poolel Saarimaal), mille pärast Saksamaa LV välismiinister Heiko Maas pidi prantslastelt seejärel vabandust paluma!

Osa eesti poliitikuid (eeskätt opositsioonis olevad nn reformijad, ka rohelised jt; ERR: 27.03.2020) olid segaduses (vist arvates, et peale viiruse likvideerimise pole Eestis midagi muud vaja teha), esinedes ja vastu seistes meie majanduse perspektiivse elavdamise ettepanekute ja tegevuste osas (näiteks, põlevkivi senisest paremini kasutava täiendava õlivabriku Eestisse rajamine). Me peame küll viirusest lahti saama, aga samaaegselt ka oma majandust edasi arendama ja töökohti looma (muidugi seda mõistlikult ja keskkonda säästvalt tehes!). Nii „lihtne“ see ongi!

Samas on Eestis sageli nii, et leidub hulk inimesi, kes protesteerivad alati iga uuenduse ja kaasnevate muudatustele vastu, peaasi et ise ei peaks midagi tegema (nende amet ja elukutse ongi vist protestija ning põhiliseks tegevuseks protestimine⁴). Siin tahaks küll meeble tuletada – me oleme *ca* kolmkümmend aastat kasutanud eeskätt Euroopa suuremate ja jõukamate riikide elanike poolt toodetud tulu ja toetusi Eesti arendamiseks ja enese heaolu kasvatamiseks. Nüüd oleks aeg ka enese panust Eesti rahvamajanduse arenguks suurendada ja seeläbi ka mujale panustada. Või oleme juba harjunud peamiselt vaid teistelt toetusi saama? Selline suhtumine meid küll edasi ei vii! Või viriseme ja põgeneme mujale, kus teiste poolt loodud parem elukvaliteet, nii nagu paljud nn pagulased Euroopasse tungides on teha püüdnud? Ja siis tagasi tulla kui mahajäänuud kaasmaalased ning külalised on kodus elu edasi viinud? Selle asemel, et ka ise oma riigi ja kodu arendamisele kaasa aidata?

Vaadakem ikka laiemat pilti – viirusest tulenev ja järgnev majanduskriis toob kaasa üpris tõsised nii inim- kui materiaalsed kaotused, seda otseselt ja kaudselt. Seega –

⁴ Üks ajalooline protestija oli Venemaal ka V. I. Lenin oma kaaskonnaga ja tulemuseks Veebruari ning nn Oktoobrirevolutsioon aastal 1917. Kuhu sellega välja jõuti, näitas väga selgelt Nõukogude Liit, kes õnneks lagunes. Vaevalt selliseid väärarenguid ja kannatusi, mida monstrumi (NSVL) tingimustes pidid inimesed taluma, mõistlik inimene sooviks (Lenin, Stalin, Malenkov, Beria jpt ning Nikita ...., Leonid ... ja Mihhail ... /võib-olla ka Vladimir?/)?! Kui palju on nende „targal“ juhtimisel mõttetuid „uuendusi“ tehtud ja inimeste töoga teenitud raha (asjatult) kulutatud?! Aga riigi majandus oli ikkagi liga-loga ja inimeste elukvaliteet käis pidevalt alla (eriti vörreledes nn läänemaailmaga)!

emotsioonides vaevelnud (nn „liba-“) reformijad, (nn „liba-“) keskkonnakaitsjad, inimesi, sh noori, majandustegevuse arendamise vastu ässitavad „tegelased-asjatundjad“ jpt, ei saa vist aru normaalse ühiskonna eksisteerimise ja selle arengu vajadustest ning loogikast?! Kuidas on õigem – kas hakkame põlevat maja kohe kustutama või ootame – las põleb lõpuni ja siis arutame, mida edasi teha?! Või – sööme-joome küll, aga jätame seedimata!?

3. Majanduse olukord ning majanduspoliitika

Kindlasti kaasneb selle viirusega ka majanduskriis, suured kahjud ja ettevõtete pankrotid, töötuse suurenemine ja osaline vaesumine – kõige selle taastamine-taastumine võib väga palju maksma minna ja aega võtta? Paljud riigid (sh Eesti, Läti jmt) on oma majanduskasvu progresoosides käesolevaks aastaks miinuskasvu kavandanud. See tähendab ka seda, et riigi tulubaas väheneb (makse laekub vähem), st kokkuhoidlikumalt on vaja elama hakata! Kas kujunenud olukord on ikka piisavalt kontrolli all olnud (nii ELs tervikuna kui ka sh Eestis) ja mil määral me saame solidaarsusest rääkida? Või on nii, et headel aegadel ollakse solidaarsuse poolt, teistel aegadel aga mitte? COVID-19 tõttu tekkinud majanduskriis võib osutuda ulatuslikumaks kui oli 2008 alanud kriis. Märtsi teises pooles hakati meedias aga juba COVID-19 pandeemiast rääkima. Esitati ka progoose, et alles 18 kuu pärast, st sügiseks 2021, on heal juhul probleemid lahendatud, sellele lisandub aeg majanduse taastumiseks.

Riikide, sh Eesti majandust, selle struktuuri ja edasist majanduspoliitikat mõjutab see, mis olukorras ollakse, mis toimub kodus (oma riigis) ja majandusmaailmas, sh olukord paljude tooraineliikidega ning nende hinnaga. Järgnevalt väike ülevaade, mida tuleb ka Eesti ettevõtjatel, Valitsusele ja politikutel arvestada.

Paljude tooraine liikide ja nendest toodetavate kaupade hinnad olid 2020. aasta märtsi lõpus väga kaootilised, näiteks nädala börsiuudised (info saadud 3.04.2020)⁵ olid (Reuters'i andmetel):

- Euroopa nisuhinnad langesid kahe nädalaga põhja;
- piimaturg oli kõige suuremas kriisis;
- toorsuhkrus hinnad langesid nädala alguses viimase pooleteise aasta madalaima tasemeeni;
- nafta kallines ajaloo kiireimas temporis.

Euroopa nisuhinnad langesid: Euroopa nisuhinnad sattusid sellel nädalal surve alla ja langesid viimase kahe nädala põhja. Nisuhinnad olid languses, sest USA hinnad langesid ning nõudlus oli taandumata hakanud. Samas püsis olukord eksportiturgudel jätkuvalt tugev, mis pakkus hindadele tuge. Ühelt poolt survestas hindu Chicago börsi nisu odavnemine, teisalt muretsesid kauplejad jätkuvalt koroonaviiruse pärast.

---

⁵ Börs: kriis räsib piimatargu. [https://www.pollumajandus.ee/uudised/2020/04/03/bors-kriis-rasib-piimatargu?utm_campaign=03.04.2020&utm_medium=email&utm_source=sendsmaily]
4.04.2020

Nisuhinnad hakkasid märtsi keskel kiiresti tõusma, sest nõudlus toidu järele kasvas ning mitmed riigid hakkasid eksportima piirama. Kauplejate sõnul hakkas nõudlus märtsi lõpus jälle taandumä.

Maikuu toidunisu futuurhind langes nädalaga kokku 1,3 %, 192,5 euroni tonnist. Vahepeal jõudis hind ka 190,5 euroni, mis oli madalaim tase alates 20. märtsist. Eelmisel nädalal tõusis hind 198 euroni, mis oli kahe kuu kõrgeim tase.

Ka USA nisuhinnad jätkasid langust, sest investorid kartsid, et koroonaviiruse tõttu tuleb USAs järsk majanduslangus. „Mõju on aina enam tunda. Lisaks sellele tühistas Egiptus ühe suure tellimuse, mis mõjutas samuti turgu.”

Samas püsib Euroopa eksportiperspektiiv hea, sest euro odavnes ning Venemaa piiras eksporti. „Venemaa eksportihinnad olid viimastel nädalatel tublisti kasvanud ning selle tõttu võtsid Saksamaa ja Läänenmere regioon neilt turgu üle.”

Teistest Euroopa toorainetest odavnes maisi juunikuu futuurhind 1,3 % ja tonn maksis 165,5 eurot. Kooritud piima pulibri hind langes 6,4 %, 1870 euroni tonnist. Veel mõni kuu varem oli hind 3000 euro lähdal. Rapsiseemnete hind tõusis 2 %, 362,25 euroni tonnist.

Piimaturg kõige suuremas kriisis: Piimaturg oli nimetatud kriisis kõige suurema löögi all, sest piimatooted riknevad kiiresti. Kuna restorane ja koole oli massiliselt suletud, siis olid hulgimüüjad sunnitud oma logistikat järsult ümber organiseerima ja suunama kaubad jaekettidesse. Logistikiliselt oli piima, või ja juustu töötajate jaoks tegemist õudusunenäoga. Veofirmadel ei olnud piisavalt autojuhte, sest suur osa neist olid töötamise lõpetanud. Eksporditurgudel ei olnud samuti müüki, sest toiduteenuste sektor oli suuresti seisma pandud.

Piimaturg oli tugevamalt pihta saanud kui teised põllumajandustooted, ülesid põllumehed, ökonomistid ja toidu edasimüüjad. Probleem seisnes selles, et tooted riknevad kergesti – piima ei saa külmutada nagu liha või säilitada nagu teravilju. Hulk piimatootjad olid sunnitud piimast loobuma, sest seda ei olnud vajalikes mahutudes võimalik transportida.

Surve all olid ka teised toidusektoriga, sest reisimine ja transport olid piiratud ning töötajaid ei olnud piisavalt. See häiris ka liha- ja teraviljaturgu.

Nafta hinna taastumine toetab suhkrut: Toorsuhkru hinnad langesid nädala esimesel poolel viimase pooleteise aasta madalaima tasemeeni. Seejärel toimus aga taastumine, millele aitas kaasa nafta rekordiline kallinemine. Nädala lõikes odavnes toorsuhkur kokku aga 4,1 %, 336,8 dollarini tonnist. Kauplejad ülesid, et energiaturgude taastumise tõttu otsustasid nii mõnedki vabrikud roost suhkru asemel etanolli toota. Samas olid naftahinnad aasta algusega võrreldes jätkuvalt väga madalal tasemele langenud, mistõttu oli üldiselt oodata, et suhkrutootmine kasvab.

Maikuu robusta kohvi futuurhind langes 1198 dollarini tonnist. Nädalaga odavnes kohv umbes ühe protsendi võrra. Kauplejate sõnul aitas hinnatõusule kaasa Vietnam'i otsus kehtestada koroonaviiruse vastu võitlemiseks meetmed, mille tõttu oli sealne tootmine häiritud. „See teeb kohviubade oksjonil müümise väga raskeks. Transport oli samuti häiritud ning sadamat töötasid minimaalse võimsusega,” teatas Commerzbank. Kakao hind tõusis nädalaga 1,3 %, 2286 dollarini tonnist.

Nafta kallines järsult: Naftahinnad nädala lõpus kiiresti tõusma. Kütusehinnad kiiresti järgi aga ei tulnud. Neljapäeval (2.04) tõusis WTI lausa 25 %, mis on ajaloo suurim kallinemine. Nimelt teatas USA president Donald Trump, et on rääkinud nii Venemaa kui ka Saudi Araabia juhtidega ja usub, et hinnasõda, mis viis Brenti toornolta⁶ hinna viimase 18 aasta madalaima taseme ni, saab lähipäevil läbi. President kohtus ka USA naftatööstuse juhtidega, et arutada abinõusid, mis võimaldaks sektoril kriisiga paremini toime tulla.

Brenti toornolta kallines nädalaga kokku 30 %, 32,4 dollarini barrelist⁷. WTI lisas 24 % ja barrel maksis 26,6 dollarit. Rotterdami bensiin-95 hind langes aga 14 %, 172 dollarini tonnist. Diislikütus odavnes 3,4 % ja kerge kütteöli langes 2,5 %.

Eelnevast – nisu, piim, suhkur ja nafta (ning nendega seotud toodete valmistamine ning kütuste kasutamise vajadus transpordi korraldamisel ja teistes valdkondades) on toorained, mis mõjutavad inimeste igapäeva elu nii kitsamas kui laiemas ulatuses oluliselt. Mida varem nende muudatustega arvestatakse ja vastavad abinõud kitsaskohtade paindlikuks leevedamiseks ette võetakse, seda valutumalt ja väiksemate kaotustega-kulutustega olukorrad ka lahendatakse.

Kindlasti on transport üks kriisist enim mõjutatud tertsiaarsektori harusid⁸, kus (samuti turisminduses, majutuses, toitlustuses, kaubanduses jm) taastumine võtab rohkem aega kui muudes harudes. Euroopa Komisjoni liikuvuse ja transpordi peadirektoraadi peadirektor Henrik Hololei väidab – „Pärast seda kui riigid otsustasid piirid kinni panna, selgus peagi, et kaubatranspordi jätkumine on ülimalt oluline kõigi Euroopa riikide jaoks. See kinnitas veelkord, kui võrd integreeritud on meie tootmis- ja tarneahelad ning kogu majandus.“ (Anvelt, ...2020:4) H. Hololei lisab: „Reisijate vedu on väga sügavale vajunud ja vajab toetust. ... Lennundusest on praegu alles ca 14 lende. Ja kui võtad nendest maha lastilennud ja erilennud, siis selgub, et ca 95% reisilende ei toimu. Suur osa reisironge samuti ei sõida.“ (Ibid.: 4)

Majandusanalüütik Peeter Koppel oli seisukohal: „... juhul kui koroona saadakse kontrolli alla ja/või sellega õpitakse elama, on taastumine ikkagi vaevaline. Seda ainuüksi sellepäras, et säästmismäärad kasvavad ja kirelt seniste tarbimismustrite jurde naasta ei tundu kuidagi realistik.“ (Ibid.: 5) Selle toetamiseks on kindlasti vaja investeeringuid, mis arvestaksid nii kliima- kui keskkonnaprobleematikat. Eesti endine suursaadik Pekingis, praegune Eesti asesaadik EL-i juures Marten Kokk oli arvamusel: „Kui me majandust taaskävitame, tuleb kindlasti mingis etapis vaadata, et tehtavad investeeringud oleksid keskkonnasäästlikud.“ (Ibid.: 6) Ta lisas, et pärast esialgset segadust ja peataolekut on järjest tekinud riikidevahelisi solidaarsuse näiteid: „Saksa öhujõud on toimetanud kümneid patsiente Itaaliast, Hispaaniast ja Prantsusmaalt oma

⁶ Brenti toornolta on toornolta tüüp ning üks kahest peamisest toornolta hinnatasemest maailmas. Brenti toornolta pärineb neljast Põhjamere regionist: Brent'ist, Forties'est, Oseberg'ist ja Ekofisk'ist.

⁷ üks naftabarrel = 158,987 liitrit

⁸ tegelikult on taastumine kõigis tertsiaarsektori harudes keeruline, sest paljud sektori asutused-organisatsioonid-ettevõtted olid suletud ja/või tegevuskeelu all, lisaks on osa neist mikroettevõtted. See ei tähenda, et taastumine primaar- ja sekundaarsektoris lihtne oleks.

haiglastesse. Isegi väike Luksemburg, kelle olukord ei ole kerge, üritab aidata Prantsusmaad, võttes vastu haiged või lennudates neid Saksamaale.“ (Ibid.: 6)

Koroonakriis näitab kätte nõrgad kohad, mida parandades on võimalik Euroopa Liitu ja üldse riike paremini toimima panna. Samal arvamusel oli ka H. Hololei. (Ibid.: 5) Eesti kaitseväe endine juhataja, praegune Europarlamendi saadik erukindral Riho Terras on juhtinud tähelepanu julgeolekule: „ ... kriisi möju julgeoleukeskkonnale on ettearvamatu. ... Juhtivad tööstusriigid soovivad kriitilise tootmise Hiina tarneahelatest lahti siduda, kuid see ei ole lühiperspektiivis võimalik. ... Venemaa suunal on meie võimalus saada Lasnamäe, Narva ja Ida-Virumaa inimesed (M.R. piirkonnad kus elab palju või enamuses vene keelt kõnelevaid inimesi) oma inforuumi, sest just praegu saavad inimesed eluliselt olulise info pigem ETV+ st kui Vene kanalitest. ... EL-i osa liikmesriike suurendab surve tühistada sanktsioonid ja nende mõningane lõvenemine on ka ülimalt töenäoline.“ (Ibid.: 5); (M.R. – jutt on Venemaa vastastest sanktsioonidest). Samas – kus on nüüd Euroopa Liidu liikmesriikide solidaarsus? Sanktsioonid on ju kehtestatud Venemaale peamiselt nendel rahvusvahelisi õigusi eiravatel põhjustel, mida Venemaa on põhiliselt Georgia, Abhaasia, Lõuna-Ossetia, Ukraina Idaosa ja Krimmi suhtes toime pannud. Ilmselt oleme siin tegelikult silmitsi ühe osa EL-i riikide kahepalgelisusega!?⁹

Konjunkturiinstituut viis ajavahemikul 1.–10. märts ja 16.–19. märts 2020 uuringu Eesti ettevõtjate seas (725 küsitletut: sekundaarsektorist tööstus ja ehitus ning tertsiaarsektorist kaubandus, hotellid, restoranid, turismiagentuurid, reklamifirmad, kinnisvarafirmad, transpordiettevõtted). (Josing, 2020: 30-31)

Kui esimese küsiltuse ajal (viiruse möju oli veel väike) olid ettevõtjad tuleviku osas optimistlikud: loodeti käibe kasvule /müügimahus: 33% tööstusettevõtetest; 49% ehitusettevõtetest ja 51% kauplustest/ ja täiendava tööjõu värbamisele), siis teise uuringu ajal olid seisukohad pessimistlikud. Rohkem kui 2/3 ettevõtetest väitsid, et COVID-19 möju nendele on väga suur (32%) või suur (36%). Eriti möjutatud olid tertsiaarsektori ettevõtted – 98% hotellidest, 97% restoranidest ja 82% turismiagentuuridest. Varasema optimistliku käibe kasvu osas olid seisukohad valdavalt vastupidised: 76% ettevõtteid hindas järgneva kolmel kuul käibe vähenemist ja seda keskmiselt 56% ulatuses. Hotellid prognoosisid käibe vähenemist 94%, turismibürood 93% ja restoranid 89%. 70% tööstusettevõtetest hindas oma käibe langust 43% ulatuses.

Põhiprobleemiks oli siis ja edaspidi (vähemalt kolm kuud) nõudluse vähenemine või täielik kadu. Seetõttu oli 41% ettevõtetest tekkinud vajadus töötajaid sundpuhkusele saata ja iga neljas ettevõte kaalus koondamist. Lisaks oli hulk töötajaid haiged või karantiinis. Ettevõtted on loobunud nõupidamistest ja külalistele vastuvõtmisest ning 57% ettevõtetest võtsid kasutusele ka kaugtöö (sedá siiski vaid kontoritöötajate puhul). (Josing, 2020: 30-31)

---

⁹ Ehk nagu kõlab eesti vanasõna – oma särk on ihule kõige lähemal! Kas samuti toimunud rahvusvaheliste õigusrikkumiste puhul?

Eelnevast tulenevalt selgus:

- ettevõtted vajavad toetust tööjöukulude katteks (miinimumpalga või keskmise palga kindlustamine, koondamisrahade maksmisel);
- peeti oluliseks, et pangad annaks laenu ja liisingu tasumisel puhkust kriisikuudeks;
- maksuametilt oodati mõistmist ja maksude alanemist;
- vajalik on rahvusvaheliste transpordikoridoride lahtiolek, et tarneahelad saaks toimida.

Kuna majanduselu põhineb suures osas usaldusel, siis on väga oluline riikidevaheline usaldus taastada ning taaskäivitada seisukunud ärimaailm. Paljudes riikides, ka Eestis, on sageli seisukohti väljendatud, et osa sellest tööjõust, kes on tööta jäanud, võiks põllumajanduses rakendust leida. Igati mõistlik ootus, aga kuivõrd töötud ise sellest on huvitatud ning kui reaalne on seda hõivet korraldada (elupaik, transport, ümberkvalifitseerumine jms).

4. Euroopa Liidu tegevused viirusepideemia ja majanduskriisi leevedamiseks

Kuigi esialgu olid Euroopa Liidu reageeringud viiruse levikule tagasihoidlikud, õnnestus ajapikku siiski oluliste otsusteni jõuda. Euroopa Liidus otsustati tekkinud olukorra leevedamiseks eraldada rahalisi vahendeid neljas valdkonnas (Ideon ... 2020: 6):

1. Tervishoiusektori toimimine (ravimi- ja vaktsiiniuringute rahastamine – 300 miljonit eurot):
  - * ELi erakorraline toetusfond – 2,7 miljardit eurot;
  - * ELi solidaarsusfondi laiendamine – 800 miljonit eurot;
  - * rescEU strateegiline varu – 380 miljonit eurot;
  - * ELi ühishanked meditsiinivahenditele;
  - * Tolli- ja käibemaksuvabastus meditsiinivahenditele
2. Ettevõtete likviidsuse hoidmine (Euroopa Investeeringispanga laenugarantiid – 200 miljardit eurot):
  - * Parem juurdepääs riskikapitalile – 1,2 miljardit eurot;
  - * Kaitsetööstuse projektide rahastus – 160 miljonit eurot;
  - * Riigiabi reeglite ajutine lõdvendamine;
  - * Rohelised koridorid piiriületuseks
3. Riikide finantsvõimekuse suurendamine (Euroopa Stabiilsusmehhanismi krediidiiliin – 240 miljardit eurot):
  - * Euroopa keskpanga varaostukava – 750 miljardit eurot;
  - * ELi eelarvereeglite lõdvendamine – üldine vabastusklausel
4. Inimeste sissetuleku säilitamine (Struktuurivahendite paindlik ümber-suunamine – 60 miljardit eurot):
  - * Tööhõive toetamise erakorraline rahastu (TERA) – 100 miljardit eurot;
  - * ELi merendus- ja kalandusfondi tingimuste suurem paindlikkus

Sellised rahaeraldused olid kindlasti vajalikud ja olukorra lahendamist soosivad. Probleemiks kujuneb aga Euroopa Liidu pikaajalise eelarve kujunemine aastateks 2021 – 2027. Majanduskriis ei tee siin otsuseid lihtsaks.

Kokkuvõte ja järeldused

Tahaks väga loota, et nii inimeste, ettevõtete, kohalike omavalitsuste kui riikide otsesed ja kaudsed kaotused ning kahjud kujunesid ja kujunevad minimaalseteks! Et meditsiin ja inimeste eneste käitumine oleks maksimaalselt parim ka negatiivsete tagajärgede minimiseerimisel.

Pärast kevadpühi (10.–13.04.2020) kasvas küsimuste hulk – millal lõpetatakse piirangud ja taastub endine, normaalne olukord? Vastused olid üsna ühesed: pole võimalik sellist prognosi teha seni kuni haigestumised on lakanud ja nakatumine lõppenud. Sellega tuleb vaid nõustuda – parem karta kui kahetseda, ehk – tagasi varasema eluolu juurde saab siis pöörduda kui viiruse oht on möödas ja oleme kindlad, et töepoolest on võimalik ilma ohuta edasi elada ja töötada!

15.04.2020 kuulduud ERRi uudistes anti teada, et USA President Donald Trump süüdistab nii Ülemaailmset Tervishoiu Organisatsiooni (WHO) kui Hiinat COVID-19 alguse varjamisest, mistõttu teised riigid ei saanud õigeaegselt informatsiooni viirusest ja selle levikust ning puudus võimalus vastavaid tökestussamme teha.

Arvestada tuleb aga sellega, et me seisame suhteliselt suurte muutuste lävel, nii Eestis, Euroopa Liidus kui kogu maailmas – kui viirusest jagu saame ja oma majanduse taastame (mille struktuur on siis kindlasti teisenenud) ning uued sotsiaalmajanduslikud probleemid lahendame, pole maailm enam endine, peame paljut teistmoodi tegema, osa tegevusi ja olukordi jäätminevikku ja kõik peavad olema valmis sageli uut moodi mõõtlemata ning teisiti tegutsema. Majanduspoliitiline käitumine saab ilmselt varasemast teistsugune olema. Milline, seda on raske ennustada. Kujunev olukord ja aeg on siin määradav.

* * *

PS: maikuu keskel 2020 hakati paljudes riikides, sh Eestis, varem kehtestatud piiranguid ja keeldusid leevendama ja lõpuks nendest ka loobuma. Seda siiski mitte kõigi piirangute osas. Riigiti toimus see erinevas ulatuses ja erinevatel kuupäevadel. Naaberrigid püüdsid osaliselt siiski oma tegevusi nii ajaliselt kui leeendustele ulatuses kooskõlastada (näiteks: Soome, Eesti, Läti ja Leedu vahel). Kaaluti ka eriolukorra lõpetamise võimalus (Eestis lõppes eriolukord alates 18. maist 2020; edasi kehtis aga mõningaste piirangute ja leeendustega nn tervishoiualane hädaolukord¹⁰). Samas väideti nii Eestis kui teistes riikides, et mõned piirangud ja keelud võivad kehtida süveni, sügiseni, aasta lõpuni või ulatuda isegi järgmisse, 2021. aasta sisse, sõltuvalt COVID-19 taandumisest. Vältimatud pole sügisel 2020 või hiljem ka uued koroonaviiruse puhangud!?

---

¹⁰ Alles jäänud ja kaotatud piiranguid ning tehtud leeendusi artikli autor siinjuures ei käsitle.

Kasutatud allikad:

1. **Anvelt, K., Poom, R.** (9.04.2020). Koroonaviiruse suurim mõju: tähtsate asjade pingerrida kujundatakse ümber. *LP + Päevaleht*, nr 15 (390), lk 4-6.
2. *Börs: kriis räsib piimaturgu.*
[https://www.pollumajandus.ee/uudised/2020/04/03/bors-kriis-rasib-piimaturgu?utm_campaign=03.04.2020&utm_medium=email&utm_source=sendsmailly] 4.04.2020.
3. *Dubai maailmanäitus lükatakse tõenäoliselt 2021. aastasse.* ERR.
[<https://www.err.ee/1070722/dubai-maailmanaitus-lukatakse-toenaoliselt-2021-aastasse>] 12.04.2020.
4. Eesti Rahvusringhääling – ERR, (2020). (Vikerraadio: uudised, pressikonverentsid jm ning Eesti TV, ETV-2: uudised, pressikonverentsid jm), märts – aprill (mai-juuni).
5. **Ideon, A.** (16.04.2020). Euroliit käivitas massiivsed kriisiabinõud: Triljon on uus miljard. *Maaleht*, nr 16 (1697), lk 6.
6. **Josing, M.** (9.04.2020). Kümne päevaga kriisi. *Maaleht*, nr 15 (1696), lk 30-31.
7. *2020. aasta koroonaviirushaiguse pandeemia Eestis.*
[https://et.wikipedia.org/wiki/2020._aasta_koroonaviirushaiguse_pandeemia_Eestis] 3.05.2020
8. **Tiks, J.** (3.04.2020). Nakatanute ja surnute arv tegi jõnksu üles, kuid rohkem on ka tervenenuid. *LP + Päevaleht*, nr 14 (389), lk 4.

PROFESSOR RAOUL ÜKSVÄRAVA KOOLKOND JUHTIMISTEADUSES: TEKE, TOIMIMINE JA MÖJUD MAJANDUSELE

Erik Terk¹

Tallinna Ülikool, Ühiskonnateaduste instituut

Abstract

This article analyses one quite unique case of international knowledge transfer, which occurred in this time Soviet Estonia from 1960s onwards – the importing of modern US based organisational and management theories to Estonia and adapting and using new approaches and methods in the conditions of planned economy. This process was related to the activity of “founding father” of the Estonian school of thought in management and management development, professor Raoul Üksvärv (1928–2016). The author tries to describe this phenomenon and to explain how this transfer achieved certain results in Estonia. The analysis is partially based on the organisational emulation concept by the US researcher R. Vidmer. The question about impact of this knowledge transfer on the later transition of Estonia to market economy is also addressed in the paper.

Keywords: management theories, schools of thought (in management), international knowledge transfer, emulation, management development, management consulting, state socialism, economic transition, Estonia

JEL Classification Codes: B2, B3, M1, P3

Sissejuhatuseks

Majanduse arengule avaldab olulist mõju intellektuaalne keskkond, milles see toimub: inimeste haridus, silmaring, ühiskonnas levivad uudsed ideed, vahendusmehhanismide olemasolu, mis võimaldavad teoreetilistel ideedel ja alternatiivsetel käsitlustel jõuda majanduspraktikas tegutsejateni. Käesoleva artikli eesmärgiks on analüüsida ühte kaunis unikaalset kaasust, Lääne päritoluga organisatsiooni- ja juhtimisteeoria ideede ja meetodite jöudmist 1960ndatel kuni 1980ndatel aastatel tol ajal Nõukogude Liitu kuulunud Eestisse ning nende toimimahakkamist originaalkeskonnast oluliselt erinevas majanduskeskkonnas. Püütakse näidata nii seda, kuidas taoline ideede sire tildse võimalikuks sai, kuidas „maaletoodud“ uued ideed ja meetodid Eestis areneda ja juurduda said ning näidata, mil viisil nad said mõjutada nii tolleaegset majanduspraktikat kui valmistada ette pinda järgnevaks ülemineluks turumajandusele.

Eesti majandusteaduses ja selle sidusaladel hakkab kuidagi eriliselt silma teadlaste põlvkond, kes sündisid 20ndate aastate teisel poolel, aastatel 1926 – 1929. Iseseisva Eesti Vabariigi lastena pidid nad üle elama vabariigi huku ja karmi sõjaaja. Nad said ülikoolihariduse ideoloogiliste piirangute mõttes kõige kehvemal ajal, 1940ndate aastate

¹ Erik Terk, majandusteaduse kandidaat, Tallinna Ülikooli (TLÜ) emeriitprofessor ja TLÜ ühiskonnateaduste instituudi projektijuht, EV Riigikogu Arenguseire Keskuse konsultant. Aadress: Narva mnt. 29, 10120 Tallinn, Tallinna Ülikool. E-mail: erik.terk@tlu.ee

lõpul - 1950ndate alguses. Samas, nende sisenemine teadusellu toimus juba mõnevõrra vabama perioodi, nn sulaaastate alguses. Nad leidsid eest sõja ja stalinliku laastamise tõttu kaunis hõredaks jäänud ja ärahirmutatud inimestega teadusmaastiku², nüüd aga hakkas tasapisi avanema uusi perspektiive. Tugevnes vajadus erinevate majandusvaldkondade asjatundjate järgi, majandusõppe programme ülikoolides tuli muuta kaasaegsemaleks. Sel perioodil esile tõusnud teadusliidrite põlvkonda kuuluvad akadeemikud Hagelberg, Mereste ja Körner, siia võib lisada ka Eesti infotehnoloogia isaks loetava Leo Võhandu. Kõigi nende puhul võib rääkida läbi aastakümnete ulatuvast sihikindlast tegevusest, väga suurest panusest järgnevasse arengusse. Nad võtsid eestvedajatena oma õlgadele suure vastutuse. Ühel või teisel moel aitasid nad kõik nihutada edasi võimalikkuse piire esialgu veel ahtakeses nõukogulikus tegevusruumis ning loid sellega võimalusi ka noorematele. Olles teadlastena pigem generalistid, mitmete teemadega tegelejad, võib neist vähemalt enamiku, kui mitte kõigi puhul rääkida ka oma teaduskoolkonna loomisest. Sellesse võimsasse põlvkonda kuulub ühe olulise nimena ka Eesti organisatsiooni- ja juhtimiskoolkonna looja professor **Raoul Üksvärv**.

Kaasuse eripära

Üksvärvava kaasuse teeb eripäraseks see, et kõrgemalt poolt tema poolt algatatud tegevusele, organisatsiooni- ja juhtimise kui komplekse teadmisvaldkonna väljaarendamisele ning sellealase koolitus-, uurimis- ja konsulteerimistegevuse käivitamisele otsest ametlikku tellimust ei olnud. Vähemalt tegevusele sellisel kujul nagu see Eestis teoks sai, rajanevana teooriatele ja praktikatele, mis olid olemas läänemaailmas, aga millest Nõukogude Liidus ei teatud esialgu midagi. Tösi, kuna ettevõtted ja organisatsioonid olid muutunud majanduse arenedes ka riigisotsialismi tingimustes oluliselt keerukamates ja raskemini juhitavateks, siis objektiivselt vajadus nende juhtimise alase oskusteabe tekitamise ja kasutamise järele muidugi eksisteeris. Ka ametlikeks osadeks ja riiklikeks dokumentideks avaldati rahulolematust ettevõtete tegutsemise madala efektiivsuse üle ning kutsuti üles parandama nende juhtimist. Ametlikud arusaamad selle kohta, kuidas seda teha olid, eriti muidugi algul, aga tegelikult ka hiljem küllalt ebamäärased. Kaunis ambivalentne oli isegi arusaam sellest, mida see ettevõtte tasandil juhtimine riikliku plaanimajanduse tingimustes üldse tähendada võiks. Ühelt poolt plaanide glorifitseerimine, rõhutamine, et kõige aluseks on saab olla vaid riiklik plaan ja plaaniülesannete tingimusteta täitmine, teiselt poolt retroorika ettevõtete töötajakondade ja juhtkondade initsiativi ja iseseseisva tegevuse vajaduse kohta Nende kahe taotluse kattuvusalal oli piisavalt lai ja raskelt defineeritav, ³ see jätiiski võimaluse kaasaegsete Lääne juhtimisteeoriate „maaletoomiseks“ ja nende rakendamise katsetega alustamiseks. Uute juhtimisalaste ideede propagateerimine Eestis ei jäänud vaid koolitamise raamidesse. Ka ettevõtetes, vähemalt eestlastest koosnevate juhtkondadega ettevõtetes toimuv juhtimise täiustamine õnnestus muuta üleliidulistest mallidest oluliselt erinevaks, rajanevaks pigem Läänes domineerivale mõtlemisparadigmale. Täiesti omaette nähtuseks, mujal NSV Liidus praktiliselt tundmatuks, oli juhtimisalase konsulteerimise

² Hea kirjelduse selle perioodi kohta võib leida allikast: Kukk K., 2019

³ Veel 1980ndate aastate teisel poolel käs Nõukogude Liidu majandusalastes ajakirjades äge vaidlus selle üle, kas sotsalistlike ettevõtete juhtimise ja juhtidega seoses on terminit „ettevõtlikkus“ sobilik kasutada või tähendaks see sotsalistliku plaanimajanduse õnestamist.

alustamine Lääne konsultatsioonifirmade kogemust malliks võttes. Nõukogude Liidu tootmisharu instituutide, konstrukteerimisbüroode jm taolistele tehnokraatlike ja plaanimajanduslike printsipiide alusel toimivate asutustele tegevus, samuti ka tavapärase kõrgkoolide poolt ettevõtetele tehtavate lepinguliste tööde praktika erines turumajanduslike maade juhtimisalase konsulteerimise praktikast väga tugevalt.

Pole lihtne aru saada, kuidas midagi niisugust, nagu Raoul Üksväraava koolkonnaks nimetatud sai üldse tolleaegsetes oludes, tsentraliseeritud käsumajanduslikus süsteemis, liiatigi veel ideoloogiliselt tundlikus ja kahtlustavas keskkonnas tekkida, toimida ja isegi Eestis oma valdkonnas intellektuaalse kliima kujundamisel juhtpositsiooni haarata Võib väita, et see sai võimalikuks eri tegurite kokkulangevuse tõttu, mitmete inimeste jõupingutuste tulemusena jne, aga kaunis selge on see, et ilma ühe mehe, selle koolkonna looja väga unikaalse panuseta poleks midagi ligilähedast juhtuda saanud.

Noorus

Raoul Üksvärv sündis 21. aprillil 1928 küll Tallinnas, aga kasvas üles Viljandis. Isa pidas kaupmeheametit, vastavalt olukorrale pidi aga ka puhuti füüsilise tööga seotud otsi ette võtma Oma noorust ja väljakujunemise aastaid on Üksvärv ise väga detailiselt ja värvikalt kirjeldanud oma postuumiselt avaldatud memuarides (Üksvärv R., 2018) Ta kuulus nende eesti poiste esimesesse aastakäiku, kes jäid sõja suurest hakklihamasinast välja, samas keskkooli klassikaaslasteks mitmeid aasta-paar vanemaid, kes olid sõja selle lõpuastatel kaasa teinud, seda Saksa armees kooseisus. Markeerime siinkohal vaid mõningaid momente ta memuaaridest, mis võksid aidata mõista ta edasist karjääri. Kodust sissekasvanud arusaam, et kõik peab olema „akuraat“. Soovimatus käituda, nagu ta ise väljendus, karjaloomana, pigem käia omapäi. Sealjuures informaalse liidri eelduste küllalt varajane avaldumine. Pinged seoses isa arreterimisega Tōsine tegelemine spordiga: korvpall ja jalgpall, mõlemal alal Eesti koolinoorte meistriks tulek. Keskkooli lõpetamine kuldmedaliga 1947. aastal. Viimane olevat tulnud eelkõige tänu tugevale pingutusele lõpueksamite eel. Tugev enesejuhtimisvõime ja keskendumissuutlikkus olulistel perioodidel on talle iseloomulik ka ta hilisemas elus. Õppima siirdumine Tallinna Polütehniline Instituudi (TPI, praegu Tallinna Tehnikaulikool) majandusteaduskonda ei olevat olnud väga teadlik valik, pigem rasketel sõjajärgsetel aastatel üks kättesaadavatest ja normaalsena tunduvatest võimalustest. Ta kirjutab memuarides, et töenäoliselt oleks talle tema iseloomu ja kalduvuste juures sobinud kõige paremini mitte majandusega seotud vaid sõjaväe staabiohvitseri karjääritee, aga tema põlvkonnale ei andnud ajalugu oma riiki ja oma sõjaväge, mille teenimisele oma elu pühendada.

Oma tudengiaastaid TPIs iseloomustab Üksvärv järel-Eesti perioodina (Üksvärv, R. 2018, lk 440). Kuna majandusteaduskonda peeti tehnilises õppeasutuses oma tähtsuselt küllalt perifeeriseks ja ta asus ka muust instituudist eraldi (Toompeal, varasemates Soome saatkonna ruumides), siis ei olnud ideoloogiline ja muu kontroll just tugev ja elu oli kaunis vaba Õppejõudude hulgas domineerinud veel Eestiaegsed härrasmehed. Venemaa eestlastest ideoloogiliste ainete õppejõud hoidnud rohkem omaette ja ei olnud olnud väga tülikad. Tudengkond olnud kaunis eestimeelne. Tuli küll valida, mis seltskonnas mingit juttu ajada ja kuidas rääkida, samas, kujutluspilt sellest, mis on mis, olnud kõigil

iseseisvas Eestis üleskasvanuil enam-vähem lähedane. Üksteise ees teatritegemisel polnud mõtet.

Üksväralval käis õppimine ülikoolis paralleelselt spordiga Ta oli andnud korvpallile eelise jalgpalli ees. „Dünamo“ korvpallimeeskond, kus 191 sentimeetrine noormees mängis, oli parimate hulgas mitte ainult Eestis, vaid edukas ka üleliidulistel võistlustel, mis tähendas ka Venemaa turneesid. Üksvärv kuulus ka Tallinna korvpallikoondisse, oli isegi selle kapteniks. Tänu tugevale tahtejöule ja enesedistsipliinile selle juures 1952. a instituudi lõpetamine *cum laude*.

Teadustöö algus

Peale lõpetamist töötas Üksvärv esialgu „Volta“ tehases normeeringimisinsenerina Aga *cum laude* diplomiga lõpetanud noormehe ambitsoonid on kõrgemad. 1953. a saab nast Teaduste Akadeemia Majanduse Instituudi (TAMI) aspirant. Kandidaatitöö teemaks turbatööstuse väljaarendamine Eesti NSVs: toorainebaas, paigutus, tootmisse efektiivsus jms. Kõik läheb edukalt, 1956. a toimub kandidaatitöö kaitsmine. Turbakasutuse teemal publitseerib ta rea artikleid, hiljem ka sellesisulise raamatut. Võiks arvata, et Üksvärvava teaduskarjäär jätkub Majanduse Instituudis, kraadiga teadaritest on seal ju nappus, aga asi läheb teisiti. Selgub, et spetsialiseerumiseks valitud teemal pole perspektiivi, Eesti energiectika muutub põlevkivipõhiseks, turbaga seotu perifeerseks. Alusturba tootmine pöllumajanduse jaoks pole ilmselt teema, mis ambitsoonikat noorteadlast võlufs. Peale kaitsmisjärgset lühiajalist töötamist nooremeadurina TAMIs pöördub ta 1958. a tagasi oma alma materisse, TPIsse tootmise ökonoomika ja organiseerimise katedrissse õppejõuks. Ta spetsialiseerub tööstusettevõtete problemaatikale, mis oli industrialiseerimise perioodil muidugi väga aktuaalne. Spetsialiseerumissuunaks tööstusettevõtte töökorraldus ja töö planeerimine, põhitootmise, abitootmise ja transpordi korraldus. Neile teemadele olid pühendatud ka nende aastate publikatsioonid, valdavalt õppematerjali tüüpi kirjandus. Kõik see jätab kaunis tehnokraatliku mulje, vastava ajastu konteksti sobis aga väga hästi. Hiljem mõjule pääsenud inimproblemaatika suunalistest kalduvustest annavad märku vast ainult mõningad artiklid selliste päevakorda kerkinud teemade kohta nagu töökultuur ja tootmiskultuur. Alates 1962. a lisandub õpetööle dekaaniamet: TPI õhtuse üldtehniline teaduskonna dekaan.

Elu šanss ja selle kasutamine

Ja nüüd toimub midagi, mis viis kõik hoopis teisele rajale. Tolleaegse NSV Liidu parteija riigijuhi Nikita Hruščovi USA külastuse tulemusena sõlmitakse lepe, et USA võtab 25 noort, mitte üle 35 aasta vanust teadlast tolle aja mõistes pikaajalisele stažeerimisele USAsse. Täppisteaduste ja tehniliste erialade kõrval oli nimekirjas ka mõned tootmiskorralduse uurimisega seotud kohad. Moskvast tuli kiri, kus küsiti ettepanekuid stažeerimiskandidaatide kohta ka TPId. Raoul Üksvärv arvas, et ta võiks kandideerida

Pääsemine stažeerima USAsse oli tol perioodil midagi ülimalt erakorralist. Selle üle, kuidas üks Eesti mees suutis ikka läbida tervet NSV Liitu hõlmava konkursi, on palju imestatud. Jah, Üksvärvava näo formaalsed parameetrid kandideerimiseks klappisid peaagu ideaalselt: ülikooli *cum laude* lõpetanu, noorelt väitekirja kaitstnu, tehases

töötamise kogemust omav, tööstuse tootmiskorraldusele spetsialiseerunu. Plussina läks kirja tõenäoliselt ka värskelt lisandunud dekaaniamet. Samas, ühel provintsi noorel õppejõul ei saanud olla sellist toetust Moskvas kui sealsetel kandidaatidel. Tundub, et otsustavaks teguriks valikul sai inglise keele oskus. Üksvärv oli endale inglise keele enam-vähem korralikult suhu saanud, tegelikult oli ta sellealaste eratundide võtmisega algust teinud juba Viljandis keskkooli ajal ja jätkanud seda ka Tallinnas. Nüüd tuli nende pingutuste eest preemia Need konkurendid, kel oli ette näidata tootmiskorraldusega seotud taust ja publikatsioonid, ei vallanud reeglinära inglise keelt või valdasid seda halvasti. Aga sellest hoolimata oli see konkursi edukas läbimine midagi suure loteriivõidu taolist, Üksvärv ise arvas, mõne aasta pärast poleks taoline asi enam võimalik olnud. Siis hakkas taolistesse harvade magusate võimalustesse ärakasutamise osas maksma juba peaaegu alati sidemed, kui mitte otsene altkäemaks. Ja konkursid olevat hiljem olnud ka suuremad, esimesel korral oli asi olnud nii uudne, et paljud polnud söandanud proovima tulla (Üksvärv R. 2013, lk. 10).

Stažeerimasaamine USA-s iseenesest poleks pruukinud noort õppejõudu juba välja kujunema hakanud erialaselt arengurajalt kuhugi välja paisata, küllalt loogiline oleks olnud eeldada, et välismaalt pöördub koju lihtsalt oma teadmisi eesrendliku rahvusvahelise kogemusega rikastanud insener-ökonomist, kes hakkab kodumaal pidama loenguid näiteks vooltootmise korraldamise võimalustest masinaehituse ettevõtetes. Läks aga teisiti.

Nagu Üksvärv kirjeldab oma 2013. a avaldatud tagasivaateartiklis (Üksvärv R., 2013) möödus ta USA-s viibimise perioodi esimene osa, ajaliselt isegi enamik perioodist rajal, mis oli igati seotud ta eelneva tegevusprofiliiga, ettevõtete tootmiskorraldusega selle kitsamas mõttes. Mingit ranget stažeerimisprogrammi talle California Ülikooli Berkeley's asuvas Graduate School of Business Administration'is peale ei surutud. Võimalik, et liigsest tagasihoidlikkusest tulenevalt alustas Üksvärv ülikoolis, vaatamata juba olemasolevale teaduskraadile, osavõtuga körvu reatudengitega erinevate magistrikursuse seminaridest, koostas ja kaitses vastavates ainetes lõputöid, sooritas eksameid. Suuri raskusi see just ei valmistanud, mingil momendil tekkis aga siiski tunne, et see pole päris see. Kui tudengitele korraldatud USA firmade küllastused, nende hulgas olid valdavalt tootmise automatiserimise astmelt eesrinnas olevad tööstusfirmad, olid huvitavad, siis mitmete loetavate õppeainete kohta seda öelda ei saanud. Efektiivsusarvutusi oskas ta juba varem teha ja ühe põhiainena võetud tootmise juhtimise õppeaine pakkus kaunis vähe seda, mida Nõukogude Liidu kõrgkoolides tootmise organiseerimise ja planeerimise nime all ei õpetatud. Huvitavamat olid personalijuhtimise loengud ja seminarid. Ta küllastas ka talle küll varem kokkulepitud õppaprogrammis mitte ettenähtud *Business policy* kursuse seminare, kus kuulati firmade tipptujuhtide ettekandeid ja seejärel töötati rühmas läbi tegevuspoliitika eri aspektke. See oli põnev. Samas äritegevuse kvantitatiivsete mudelite kasutamisest, neid õpetati *Business forecasting* kursuse raames jää tema jaoks lõppkokkuvõttes kõlama õppejõu korduvad iironilised resümed: suurepärane mudel seegi, aga praktikas ka see vaevalt töötab. Kvantiitatiivsete operatsioonianalüüsii mudelite suhtes tekitas Üksvärvavas ilmselt immuunsust ka Eestis tööstusettevõttes saadud kogemus. Et kui taolised mudelid juba Ameerika ettevõttes ei tööta, mis lootust on siis selleks, et Nõukogude ettevõtte palju kehvema töökultuuris puhul võiks neist kasu olla.

Mingil momendil käis mõtlemises kröks. Jõudis kohale arusaam, et välismaise stažeerimise aeg on liiga väärtsuslik kapital ja tuleks tegelda millegi muuga Otsustavaks sai tajumine, et inimestega seotu huvitab teda enam kui arvudega seotu. Lisaks personalijuhtimise loengutes ja seminarides kuuldule oli ta California ülikooli raamatukogus tutvunud mõningate juhtimise üldteooriat käsitlevate raamatutega Sellesse innustust saades otsustas ta võtta ühendust ühega USA management'iteorioor tuntumatest esindajatest, Harald Koontz'iga.⁴ Koontz õpetas küll mitte Berkeley's, aga California Ülikooli teises filialis, mis asus Los Angeleses. Sõit Los Angelesse, Üksvärv teatab, et tahaks viaa end kurssi USA organisatsiooni- ja juhtimisteorioor uuemate suundadega Koontz leiab, et sel juhul tuleks tarkust otsida hoopis USA idaranniku juhtivatest ülikoolidest. Sisuliselt tähendaks Californiast lahkumine kogu stažeerimisplaanide totalset ümbertegemist, tegelikult oli see oma senise erialaprofili asendamine uue ja tundmatuga Iga mees poleks sellele läinud ja polnud ju ka selge, kuidas ta stažeerimisprogrammiga seotud isikud sellele vaatavad. Üksvärv otsustab siiski riskida, „kannapöör“ õnneks keegi, ei USA ega NSV Liidu ametnike poolel takistama ei hakanud.

Valik läks kümnesse. Külastades MIT-i, Harvardit ja veel mõnda muud juhtimisalase mõtte keskust, sh ühte USA tuntuimatest juhtimiskonsultatsioonifirmadest, õnnestus Üksvärval taotleda isiklikud kokkusaamised ja vestlused terve rea USA management'iteorioor tippstaaridega Nimed nagu Douglas McGregor, Warren Bennis, Charles A Myers, Edgar H. Schein, vanematest Fritz Roethlisberger tähistavad tolleaegset juhtimisteorioor absoluutset tippklassi. Kolleegid Tallinna Tehnikaülikoolist on saanud imetleda Üksvärvava kalligraafilise käekirjaga vahetult peale kohtumiste lõppu tehtud üleskirjutisi neist vestlustest. Võib ette kujutada, kui stimuleerivalt mõjusid Üksvärvale taolised kohtumised: vajadus end nendeks ette valmistada, vestlused ise, hiljem nende üle mõtlemine. Lisaks intervjuudele muidugi ka kõikvõimaliku materjali kokkukogumine, mitte ainult teoria, aga ka ettevõtete, koolitusasutuste ja konsultatsioonifirmade tegevuspraktika kohta

Tagasi Eestis. Doktoriväitekirri

Tagasi Eestis sai Üksvärv võimaluse pühendada TPIs mõned aastad doktoriväitekirja koostamisele. Lõppvariandis kandis see pealkirja „Majandusorganisatsioonide ülesehituse ja juhtimise probleemid (Ameerika Ühendriikide korporatsioonide ja kompaniiide materjalide põhjal)“, edukas kaitsmine toimus 1967. aastal Tallinnas⁵. Tegelikult on töö, mis muide koosneb lausa kolmest köitest, ambitsoonikam kui pealkirjast võiks aimuda Seal ei piirdutud ainult firmades toimuva kirjeldamisega,

⁴ Harald Koontz'ilt oli hiljuti ilmunud üks valdkonna enamsiteeritud artikleid (Koontz H., 1961), kus organisatsiooni- ja juhtimisteorioor eri koolkondade teoreetikuid võrreldakse meestega, kes kinniseotud silmadega kompavat eri kantidest elevanti ja loodavad siis sel teel looma kohta pädevaid järeldusi teha.

⁵ See oli veel aeg kui Eestis sai kaitsta eestikeelseid ühiskonnateaduste alaseid doktoriväitekirju. Väitekirja autoreferaat pidi olema siiski ka siis venekeelne (Üksvärvava töö autoreferaadi pikkus oli 114 lehekülge), kohustus oli hankida autoreferaadile hinnangud NSV Liidu juhtivatelt uurimisasutustelt ja kaitsmisel pidi oponentide hulgas olema kindlasti ka keegi mõnest NSV Liidu tundut ülikoolist või uurimisinstituudist.

analüüsiga alla võeti USAs 1960ndate aastate keskpaigaks välja kujunenud juhtimisteooria tervikuna kogu selle mitmekesisuses, näidates ära selle teoria kujunemise loogika ja käsitledes lõpuks ka teoria ülekande vorme juhtimispraktikasse nii juhtimiskoolituse kaudu ülikoolides, sh nende juures tegutsevates ärikoolides, firmasisestes õppaprogrammide vahendusel kui juhtimisalaste konsultatsioonifirmade tegevuse kaudu. Töös on püütud sünteesida eri juhtimiskoolkondade poolt pakutut: nn klassikaline, struktuuridele ja formaalsele tööjaotusele baseeruv koolkond, inimsuhete koolkond (vaadates eelpooltoodud juhtimisgurude loetelu, kellega Üksvärvaval önnestus kohtuda USA idaranniku ülikoolides, võib nad lugeda valdavalt just selle koolkonna esindajateks), süsteemkäsitluse koolkond. Viimase liidrite hulgas hiljem, 1978. aastal Nobeli majanduspreeemia saanud Herbert Simon, keda Üksvärv kaunis palju tsitteerib. Silma hakkab väitekirjas taoliste küsimuste nagu eesmärgistamine, delegeerimine, tsentraliseerimine-detsentraliseerimine, koordinatsiooni saavutamise eeldused ja võtted põhjalik käsitlemine. Need on teemad, mille osas juhtimisteoriooruu uuemad, organisatsioonisotsioloogia ja süsteemkäsitlusega seotud lähenemised muutsid jaarendasid oluliselt edasi klassikalise käsitluse aluseid. Kui NSV Liidus ettevõtete juhtimise tehnokraatlik maailmavaade veel kuidagi haakus 20. sajandi esimestel aastakümnetel valitsenud rahvusvahelise kaanoniga (struktuurid, funktsioonid jne), siis viimatinimetatud teemade käsitluse osas valitses Läänes mõjulepääsenud ja NSV Liidus domineerinud arusaamade vahel tegelikult paradiigmaatiline kuristik.

Päris kindlasti oleks olnud võimalik kirjutada doktoritöö kokku väiksema vaevaga, fokuseerudes mingile kitsamale valdkonnale organisatsiooni ja juhtimist puudutavate teemade laias spektris. Lai küsimusepüstitus kätkes pealegi ka suuremat ohtu sattuda ideoloogilise rünnaku alla Nõukogude Liidus olid ühiskonnateaduslikud teooriad ju üldse kahtlane ja ideoloogiapreestrite kontrolli alla käiv kaup. Taoliste rünnakute alla sattumise ohtu vähendas vast mõnevõrra töö ambitsioonikust varjav pealkiri ja töö põhitekst oli ikkagi eestikeelne. Julgeks oletada, et ettevõtmise pragmaatilise külje kõrval, doktoritöö edukast kaitsmisest sõltus ju edasine ametalane karjäär, oli Üksvärvale oluline kujundada endale töö kirjutamise käigus terviklik juhtimisteorioorua alane maailmavaade. See võis olla põhuseks, miks võtta ette temaatika kogu tema mõeldavas laiuses.

Väitekirja kirjutamise ajal kuulus Üksvärv mitte enam kui kolme-nelja inimese hulka, kes NSV Liidus omasid üldse mingit ülevaadet tolle aja kaasaegset juhtimisteoreetilisest mõtttest. Ambitsioone püüda hakata end ja oma arusaamu kehastama kogu suure impeeriumi ulatutes Üksvärvaval polnud, Moskva silmis „provintsiteadlasena“ poleks see olnud ka realistlik. Pealegi pidi ta arvestama, et opereerib nõ kahtlase kaubaga, oma seisukohtade NSV Liidus valitsevasse ideoloogilisse dogmaatikasse kohandamisega oli ta tegelnud kaunis pealispinnalise ning ideoloogilise kliima hakkas NSV Liidus muutuma Hruštšovi aegadega võrreldes järk-järgult isegi suletumaks ja dogmaatilisemaks. Üksvärv on oma memuaarides spetsiaalselt rõhutanud, et pidas oma missiooniks kaasaegse juhtimisalase mõtte levitamist just Eestimaal (Üksvärv, R. 2013, lk 37).

Juba 1964. a sügisest algasid Üksvärvava USA juhtimisteooriat ja praktikat tutvustavad ettekanded ettevõtete direktorite täienduskursustel, ettevõtetes-majandites ja mujal,

publik reageeris vägagi positiivselt⁶. 1966. aastal jõuti tema initsiativil I Majandusuhtimise konverentsi korraldamiseni, see äratas suurt tähelepanu. Sellest sai alguse pikaajaline regulaarsete juhtimiskonverentside traditsioon, kus osalesid nii teadlased, mitmesugused juhtimise täiustamisega tegelejad kui juhid-praktikud.

Ülevõetavuse võimalikkusest

Kuivõrd oli ikkagi välismaalt toodud juhtimise ja juhtimise alane tarkus tsentraliseeritud plaanimajanduse tingimustes rakendatav? Mingeid väga selgeid piire selle kohta, mis on ülevõetav, mis mitte, mis peab jäama ootama paremaid aegu Üksvärv tömbama ei rutanud. Ta eelistas jäädä siin paindlikuks, elu pidi näitama Arutelud ajast huvitatud praktikutega neil teemadel algasid küll kaunis koheselt (Üksvärv, R. 2013, lk 35). Teatud praktilised võtted, näiteks tööjaotuse paikapanekuks, nõupidamiste korraldamiseks, organisatsioonisiseseks koordineerimiseks jms on juhtide jaoks aktuaalsed kõikides majanduslikes ja poliitilistes süsteemides. Piirajaks nende puuhul oli pigem väljakujunenud organisatsiooniline kultuur kui otsesed välised käsud ja piirangud, aga organisatsiooniline kultuur on ju tasapisi nihutatav. Laiemas plaanis, juhtimisfilosoofiana, olid „võõraste“ kontseptsioonide ülevõtmise võimalused küll kehvemad. Parteilise ideoloogilise kontrolli ja riikliku tsentraliseeritud juhtimise raamid kitsendasid siin enam.

USA teadlane Richard Vidmer, kelle uurimisteemaks oli Lääne juhtimisteoreetiliste ideede ja meetodite ülevõtmine Nõukogude Liidus ja kes stažeeris 1970ndatel aastatel oma teema uurimise raames ka Tallinnas on kasutanud taoliste ülevõtmisprotsesside uurimisel ja tõlgendamisel emulatsiooni ja emulatsioonivõime termineid (Vidmer R., 1979). Koik konkureerivad süsteemid, nii äris kui ka riikidevahelises poliitikas püüavad uurida konkurendi käitumise atribuute, et võtta selle käitumismustrist üle midagi endale kasulikku. Lahendeid täiesti samal kujul üle võtta pole reeglina võimalik, täiesti puhtal kujul need teises süsteemis vaevalt et sobivad, neid tuleb kohandada Või kui ka see pole võimalik, siis vähemalt annab konkurendi tugevustest paremini aru saamine motiivi asuda mingil muul viisil oma tegevuse ebaefektivseid külgi ümber kohandama . Suur osa innovatsionist toimubki sel moel. Samas on taolisel järelepuütlusel (üks võimalikke termini *emulation* tõlkevariante eesti keelde), innovatsioonil laenu kaudu, ka oma ohud süsteemile. Süsteem võib sattuda teise mõju alla, adapteerumise käigus võivad muutuda mitte ainult ta protseduurid vaid ka põhimõttelised röhуasetused ta tegevuses ja ta

⁶ R. Üksvärv on rõhutanud, et Eesti NSV Rahvamajandusnõukogu poolt initsieeritud tippujuhtide ja tippujuhtide kandidaati koolituskursused omasid väga olulist pinda ette valmistavat rolli järgnevaks kaasaegse juhtimisalase teabe levitamiseks (Üksvärv, 1988, lk 8-9). Just seal said osalejad selle uue teadmistevaldkonna osas esimese maitse suhu. Rahvamajandusnõukogu liikvideeriti küll üleliidulise reformiga enne kui sellest oleks võinud saada nn sotsiaalse tellimuse formeeri ja laiemaks juhtimisalaseks täieduskoolituseks Eestis, tundub, et Üksvärv hellitas seoses tösiside lootusi, kuid õnnekas juhtide täieduskursuste korraldamine teatud ulatuses siiski jätkus. Seoses nn Kossõgini reformidega 1965. aasta anti ettevõtetele majandamisel mõningaid õigusi juurde, see tõstis juhtide motivatsiooni uute teadmiste saamiseks ka organisatsiooni- ja juhtimisteooria alal. Reform vajus tasapisi küll ära, kuid teatud huvi juhtimise teemade vastu oli juba tekinud ja see andis ka välismaa juhtimiskogemusega edasi tegelemiseks, nagu Üksvärv väljendus, teatud katte ja tagatise.

eesmärgid. See, millistele konkureerivast süsteemist saadud ideedele tahab või on suuteline süsteem adapteeruma ütleb väga palju süsteemi olemuslike joonte ja arenguvõime kohta Emulatsioonivõime võib olla pidurdatud kas ideoloogilis-sümbolistlikel põhjustel (vajaliku „allaneelamiseks“ ei suudeta seda viia vastavusse kehtiva ideoloogilise süsteemi sümbolväärtustega, viimaseid tuleks ümber tõlgendada või kohandada) või organisatsioonikultuuriliste erinevuste tõttu. Blokeerumine võib toimuda innovatsioonitsükli kõigis staadiumites, alates mingi idee juba nõ lennult tagasitõrjumises (see ei saa meile sobida), katselise rakendamise staadiumis (ei suudeta luua innoveeritava süsteemi tingimustes tööle hakkavaid lahendeid) või uuenduse institutsionaliseerimise staadiumis (siin-seal oma toimimist demonstreerinud lahendeid ei suudeta muuta normaalseks täidiseks tööpraktikaks). Vaatamata sellele, et nii USA korporatsioonide kui NSV Liidu riigiettevõtete puhul seostus juhtimisteooria eelkõige palgaliste juhtide toimimisega, mitte otseselt omandisuhetega polnud USA juhtimispraktika tervikliku ülevõtmise võimalusest NSV Liidu tingimustes muidugi mõtet rääkida, sealts plaanimajandusliku süsteemi tingimustes kasutamiskõlbliku väljaselekteerimise ja rakendamise osas olid aga tingimused NSV Liidu eri piirkondades kaunis erinevad, Eestis näiteks teistsugused kui isegi naabruses asuval Venemaal. Blokeeringud ja takistused olid Eestis tervikuna nõrgemad. Nagu on näitena toonud Üksvärv: Venemaal tekitas ettevõtte strategiast rääkimine mõistmatust ja ärritust, strateegiast kõlbvat rääkida vaid Kommunistliku Partei või äärmisel juhul Nõukogude riigi puul, Eestis mitte (Üksvärv 2013, lk 37). Eesti NSVs oli ka juhtimise süvamõistmist puudutavate praktikate ülevõtmine ajapikk ja teatud ulatuses siiski võimalik. Näiteks rühmatöö meetodite kasutamine ja organisatsioonide strateegia kallal töötamine olid konsulteerimise ja juhtimise arendamise programme kaudu muutunud Eesti majandusjuhtide jaoks hiljemalt 1980ndate aastate alguseks juba kaunis tavapäraseks. Selliste põhimõttelist laadi muudatuste levik ei saanud olla kiire, see eeldas pikajalist ja küllalt massilikat juhtimiskoolitust ja konsulteerimistegevust. Oli vaja piisaval arvul koolitajaid ja konsultante ning nendepoolset pidevat katsetamist, meetodite kohandamist ja arendamist. 1960ndate aastate teisel pool oli see kõik veel algstaadiumis ja tegevuse raskus vaid piiratud arvu inimeste õul, kuid ajapikkus see kõik arenes ja laienes.

Välismaiste juhtimisalaste lahendite kasutamine võis olla kasulik, aga küsimus ei olnud alati vaid pragmaatises kasus. Paljud Nõukogude Eestis ettevõtetes töötavad juhid ei soovinud end käsitleda lihtsalt mingite „ülekanderihmadena“ võitluses Kommunistliku Partei juhtnööride elluviimise eest plaanitäitmise rindel. Nad tahtsid oma tegevuses suuremat autonoomsust, aga lisaks sellele tajuda end ka väärikate juhtide-professionaalidena, sümboolses mõttes rahvusvahelise mänedžeride kogukonna liikmetena Lootus tegevuse iseseisvusastme töösule suurennes või vähenes vastavalt lootusele majandusreformidele, aga päris „nullis“ ei olnud see kunagi. Kehvalt funktsioneeriv plaanimajanduslik süsteem poleks suutnud ilma ettevõtetepoolse aktiivsuseta lihtsalt toime tulla ning teatud ulatuses tuli seda aktiivsust tolereerida Kaugeltki alati ei jäänud see tegevus vaid operatiivse tegevuse raamidesse. Seda küll ülemustesse ees mitte lõpuni avades võisiid targemad juhid ajada küllalt läbimõeldud kurssi püüdes ettevõtet paremini keskkonnas positsioneerida ja tasakaalustada, valmistuda võimalike tulevikuhääringute vastu jne, et tagada seeläbi nii töötajaskonnale kui juhtkonnale stabilne ja loodetavasti suurenev sissetulek. Omaette vääritus oli hästi

kokkutöötavate meeskondade loomine, mille jaoks välismaa juhimisteeoriatel oli palju pakkuda Seda arukamat majandusjuhid tajusid ja olid seetõttu ka pakutava välismaise juhimisalase tarkuse vastuvõtmiseks positiivselt häälestatud.

Suuresti väitekirja materjali baasil ilmus 1966. aastal, st juba enne väitekirja kaitsmist raamat „Majandusorganisatsioonide juhtimine Ameerika Ühendriikides“. Kontsentreeritult, väga heas ja selges vormis käsitleti seal küsimusi nagu organisatsioonide ülesehituse alused, juhtimishierarhiad, rivi- ja staabiorganisatsiooni vahekord ja vastuolud, juhtimistöö olemus, juhtide värbamine, hindamine ja edutamine, kontoritöö korraldus. Tolleaegses Nõukogude Eestis oli see absoluutselt uus informatsioon.

Nii väitekirja kui raamatu paatos on antud küllalt selgelt: töö on tehtud selleks, et vaadata, kuidas seda kogemust (nii teooriat kui ka praktikat) kasutada, mitte selleks, et ideoloogilist vaenlast kritiseerida Ründavale ideoloogile oli võimalik vastata: paljastage teie kui tahate, see on teie töö, mind saatis Nõukogude Liit Ameerikasse teisel eesmärgil: otsima võimalusi, kuidas sealsest teooriast ja praktikast midagi meile kasulikku üle võtta Sisuliselt tähendas see retrorika mängimist NSV Liidu ametlikes struktuurides esindatud kahe suuna, ideoloogilise suuna ja pragmaatilis-tehnokraatliku suuna teatud vastuoludel. Üksvärv on meenutanud, et ta pidi saatma peale stažeermise lõppu veel aastakümnete jooksul Moskvasse iga-aastasi aruandeid, kus kästi kanda ette kõikidest edusammudest selle osas, mida ja kuidas on õnnestunud välismaal stažeerimise käigus omandatust kodumaal rakendada Natuke ironiseerides: selle kohta, kuidas edeneb Nõukogude Eestis juhtimise amerikaniseerimine.

Väitekirjaga seotud teemadel avaldas Üksvärv alates 1965. aastast ka rea artikleid üleliidulistes erialaajakirjadest ja juhtimisalaste ja töökorraldusalaste tööde kogumikes. 1968. aastal avaldab kirjastus „Eesti Raamat“ 4000 eksemplarilises tiraazis ka ta väitekirja venekeelse autoreferaadi uustrüki, venekeelsete lugejate huvi trükise vastu oli olnud väga suur ja autoreferaadi piiratud tiraazist loomulikult ei jätkunud huvilistele. Nende publikatsioonidega saavutas ta korraliku tuntuse ka üleliidulisel areenil. Hiljem, orienteeruvalt alates 1972. aastast võtab ta Venemaal avaldamisega seoses passiivsema hoiaku ja keskendub tegutsemisele Eestis.

Institutsionaalse aluse loomine: juhtimise kateeder TPIs

Väitekirja enam-vähem kaante vahele saanud, peab Üksvärv võtma, ilmselt teatud määral ka vastutasuks aastate eest, mis ta on saanud pühendada enesearendamisele, oma õlgadele ka paraja hulga mitte eriti inspireerivat administratiivset tööd, aastateks 1967–1969 saab nast TPI õhtu- ja kaugõppaprorektor. Uue ametikohaga kaasnev positsioon annab aga võimalused hakata teoks tegema enda jaoks selgeks möeldud olulist ideed, milleks on majandusjuhina töötamise jaoks sobilikku n-ö generalistiharidust andva eriala loomine TPIs. Ühtlasi tähendas see ka vastava kateedri loomist, mis saaks olla tugipunktid laiemale juhtimise arendamise alasele tegevusele Eestis. Baasisks võetakse endine majandusteaduskonna rahvamajanduse planeerimise kateeder, mille juures oli 1966. aastast hakatud eraldi ette valmistama ka tööstuse planeerijaid. Asi lõpeb esialgu küllalt heterogeense profiliiga kateedri ülevõtmisega ja ümberprofileerimisega Alates

aastast 1969 saab sellest kateedrist tööstuse juhtimise ja planeerimise kateeder, see hakkab see ette valmistama vaid ühe eriala, tööstuse planeerimise eriala tudengeid. 1969. aastal ametliku doktorikraadi kinnituse ja ka professoritiitli saanud Üksvärv saab kateedri juhatajaks. Õppelaanidesse lülitatakse võimalikult suures mahus nii juhtimise kui muid inimteguriga seotud õppaineid. Lähtuda püütakse nii palju kui võimalik USA-s ülikoolides kasutusel olevatest õppaprogrammidest. Üksvärv on tagantjärgi kommenteerinud, et TPIs kui tehnikaülikoolis oleks standardlahendiks olnud selle eriala kujundamine täppisteadusliku suunitlusega erialaks, sellele pigem humanitaarne kallaku andmine nõudis seega teatud pingutust (Tööstuse ..., 1986, lk 11). Põhiadressaadina lõpetanute töolesunamisel peeti silmas tööstusettevõtteid, ei varjatud aga ka arusaama, et eriala lõpetanu peaks vähemalt ideaalis saama hakkama ka mujal. Mitte ainult tööstuses ja mitte ainult ettevõttes. Paljud saidki.

Üksvärv komplekteerib oma juhtimise probleemidega tegeleva hakkava meeskonna uutest noortest inimestest. Juba uue kateedri loomise esimesest aastast alustavad seal tegevust kaks juba tööstusettevõtetes töökogemuse saanud, end näidanud ja seal ka juhi ametisse jõudnud noort ambitsoonikat meest, need on Madis Habakuk ja Jaak Leimann. Mõlemad kaitsevad kaunis ruttu ka väitekirja Vastsetest TPI lõpetajatest võetakse samal aastal tööl Kostel Gerndorf ja Teo Saimre. Natuke hiljem lisanduvad Ain Ivalo ja Peeter Kross. Sellega on uue kateedri juhtimisalane tuumik loodud. Üksvärv ei kasutanud inimeste n.ö. käsitsijuhtimist, kindlatele radadele panemist, pigem lasi ta neil ise valida ja toimetada piirdudes võimalusel vaid nõuandmissega. Kui ta aga millegi kohta seisukohta avaldas, siis võeti seda väga tõsiselt. Tal meeldis endal olla pigem sõltumatu ja omaette tegutseja ning ta celdas ja hindas ka teistes sedalaadi käitumist. Kas nii saab luua uut tegevusvaldkonda edasi viiva meeskonna? Võib-olla üldjuhul ei saagi, aga antud juhul sai. Kaasa aitas kindlasti Üksvärvava karisma ning osutus, et tal oli ka inimeste valikul olnud hea käsi. Uute kolleegidega see nn vabapidamise stiil üldiselt töötas. Nad tegutsesidki küllalt iseseisvalt ja samas suutsid vajadusel toimida ka meeskonnana. End tajuti kui mitte lihtsalt ühte katedrit TPI majandusteaduskonnas teiste hulgas, vaid seltskonda, kes teeb midagi prestižikat ja tähtsat, realiseerib vaatamata igaühe tegevuse iseseisvusele ühte olulist missiooni. Selle missiooni raamistik oli kirjas Üksvärvava doktoriäitekirja kaante vahel.

Üksvärv on koos oma „jüngritega“ alustanud juba enne kateedri loomist ka rakendusuuringute ja juhtimisalase nõustamisega ettevõtetes: Tallinna Ekskavaatoritehases, Kondiitritoode Vabrikus „Kalev“, Pärnu Metsakombinaadis, Clementi nim. Ömblusvabrikus ja mujal. Neist katsetest saab alguse hiljem kiiresti laienev juhtimisalase konsulteerimise alane tegevus. Üksvärv ei piüü luua mingit kitsa fokuseeritud uurimisteemaga või ühe kindla konsulteerimissuunitlusega tegelevat gruppi. Vähemalt ideaalis tahaks ta näha, et kateedris tekiksid eksperdid enamikke oluliste juhtimisvaldkonna teemade ja konsulteerimisvaldkondade osas. „Me peame suutma abistada meie ettevõtteid võimalikelt kõigi neile oluliste organisatsiooni- ja juhtimisalaste teemade osas“ oli ta põhimõte. Kas seda on võimalik lausa lõpuni realiseerida, aga esialgu küllalt väikeses kateedris koguneb töesti teave juhtimise arendamise küllalt erinevate aspektide kohta. Tihe kontakt ettevõtetega ja seal tullev tagasiside, on näha, mis töötab ja mis ei tööta, ei lase inimestel valida liiga kitsaid uurimisteemasid, ega mingitesse valikutesse liiga jäigalt kinni jäädva.

Üksvärv ei kiirusta ise pakkuma oma kateedri inimestele kraadikaitsmiseks sobivaid teemasid, pigem eelistab et inimesed tuleksid välja ise oma ettepanekutega, mida ta siis reegliga peale arutelu ja vajalikku täpsustamist ka aktsepteerib⁷.

Oma tippaja seisu inimeste arvult jõudis kateeder aastatel 1974–76 toimunud laienemiste kaudu, igal aastal võeti siis kateedrisse juurde mitu noort inimest, kes hakkasid tegelema nii uurimis-konsulterimisliku tegevuse kui õppetöoga Laienemist vedasid juba teise laine liidrid Habakuk, Leimann, Gerndorf, kes võtsid oma käe alla juurde rea nooremaid. Finantskate tuli suures osas ettevõtetele tehtud lepingulistest töödest. Kateedri juhtimislaste põhitemaatikate spekter kujunes küllalt mitmepalgiseks: struktuurid ja protseduurid, eesmärgistamine, otsustamine, organisatsiooni strateegia, organisatsiooniarendamine, innovatika Regulaarselt korraldati juhtimisalaseid konverentse, kus osales juhtivaid organisatsiooni ja juhtimise uurijaid Venemaalt, Leedust ja mujalt. Olulise kanalina uue info saamiseks toimis stažeerimine välismaal. Juba 1960ndate aastate lõpul oli Poolas, mis oli sel ajal nii juhtimislaste kui muude rahvusvaheliste ideede levikult vägagi avatud ja ärgas maa, Madis Habakuk. Hiljem õnnestus mitmeid kateedri kandvad joud suunata stažeerima Soome. Soome kaudu oli võimalik saada juba väga hea ligipääs rahvusvahelisele juhtimisvaldkonna arengut puudutavale informatsioonile, sh juhtide koolitamise ja konsulterimise alasele informatsioonile.

Kateeder oli kirjeldatud perioodiks juba „isetoimiv mehhanism“, kateedrijuhataja sai nüüd pühenduda enam pikemate tekstide kirjutamisele, mitte niipalju igapäevasele rabelemisele. See rõõmus muidugi kontsentreerumist, aga eneseorganiseerimine ja kontsentreerumine olid Üksvärvava tugevad küljed. Paljud temaga kokkupuutunud inimesed olid üllatunud – professor ei kanna käekella! Sealjuures ei jäanud Üksvärv kunagi hiljaks. Igapäevastest ülikoolitürokraatiast püüdis ta end võimaluste piires isoleerida, aga kuhu oli otsustanud minna, sinna saabus täpselt. Inimene ei pea kiirustama!

Palju aega ja energiat kulutas Üksvärv õpiku „Organisatsioon ja juhtimine sotsalistlikus majanduses“ kirjutamiseks, õpik ilmus 1974. aastal. Juba varem olid tudengite ja teiste huvitatute katte jõudnud ta TPI õppevahend „Majandusorganisatsioonide juhtimine“ ja Tartu ajakirjanike mõeldud õpiku osana loengud nimetusega „Juhtimine ja selle osategevused“. Lisaks varasematele Üksvärvava Ameerika ainelistele publikatsioonidele üllitati 1974. a lõpus Infoinstituudi poolt brošür ür päriskete trendide kohta pealkirjaga „Uuemat Ameerika Ühendriikide majandusettevõtete juhtimispraktikas“.

⁷ Kui algperioodil oli kateedri inimeste kandidaadiväitekirjade (praegu: PhD) juhendajaks vaid Üksvärv ise (M. Habakuke, J. Leimanni, T. Saimre, K. Gerndorf ja P. Krossi väitekirjad, nimetatutes Habakuk ja Leimann kaitsesid hiljem ka doktorikraadi, see oli NSV Liidus väga vähestele teadlastele jõukohane ettevõtmine), siis hiljem kasutati paralleelselt ka kandidaaditööde kaitsmist mõnede Moskva juhtivate ülikoolide ja instituutide juures. Formaalselt tähendas see ka juhendajat Moskvast. Sisuliselt oli aga ka neil juhtudel tegemist juba Eestis, tavaliselt dissertandi enda poolt välja pakutud ja kateedris läbi arutatud probleemipüstitusega ning reegliga juba ka väitekirja jaoks vajalikud empiirilised uuringud Eestis tehtud. Üksvärv juhendas peale oma kateedri inimeste väitekirjade ka mujal töötavate inimeste väitekirjade koostamist, näiteks Albert Vendelini, kes kaitsmise ajal 1972. aastal, töötas ENSV Ministrite Nõukogu esimehe asetäitjana ja Ülo Pärnitsa juhtimisalased kandidaadiväitekirjad.

Kõik hästi loetavad ja ülevaatlikud tekstdid. Täismahulise õpiku ilmumine oli siiski oluline, see andis tervikliku raamistiku kogu organisatsiooni ja juhtimise alasele teoreetilisele materjalile ja seal oli võimalik leida ühtede kaante vahelt enam-vähem kõik selle valdkonna kohta käivad põhimääratlused. Pealkirjale vaatamata mingist erilisest sotsialistlikust juhtimisest seal eriti ei räägita, pigem ikka organisatsioonidest ja juhtimisest kui sellistest, kui universaalsetest nähtustest⁸.

Üksvärvava väga suur teene on eestikeelse organisatsiooni- ja juhtimisalase terminoloogia korraстamine, võib vast isegi öelda, et loomine. Ta on rea eestikeelse juhtimisalaste terminite loaja või vähemalt nende sisu ja kasutusala täpsustaja Näiteks kasvöi terminid nagu tippjuht, mehitamine, siirmine, rivi- ja staabiorganisatsioon (ettevõtte puhul). Mõnel juhul tuli arvestada iseenesest justkui sobiva termini varasema hõivatusega, mis muutis selle kasutamise probleemaliseks. Nii oli termin „planeerimine“ omandanud Nõukogude süsteemis sedavörd jäiga ja ka kehva maine, et vastava universaalse juhtimise osategvuse nimetusena tuli võtta kasutusele sõna „kavandamine“.

Üksvärvava poolt külvatud huvi ja ideed juhtimise arendamise vastu ajasid juuri muidugi mitte ainult TPI juhtimise ja planeerimise katedris vaid ka mujal. Ta oli tuntud publitsist ja loengupidaja ja tal oli mitmeid juhtidest-praktikutest regulaarseid vestluspartnereid, nii Eesti ettevõtetes kui ka majanduse kõrgematel juhtimistasandidel.

Laienemine, juhtimiskoolkonna uued „pesad“

Tasapisi tekkis Eestis hulk juhtimise täiustamisega tegelevaid ametkondlike keskusi: Kergetööstuse Ministeriumi juures (Õppekombinaat ja „Mainor“, eestvedajaks Üksvärvava juhendamisel väitekirja kaitsnud ülimalt energiline Ülo Pärnits), Eesti Kolhoosiehituse juures, väiksemaid mujalgi. Oluliseks sündmuseks oli Eesti Majandusjuhtide Instituudi⁹, loomine 1978. aastal. See uus struktuur võimaldas juba väga mastaapset tegevust juhtide koolitamise, juhtimisuuringute ja konsulteerimise alal. Uue instituudi loomine tõi kaasa ka pereheitmise Üksvärvava katedris, lähkus rida inimesi eesotsas Madis Habakukega Professor Üksvärvav võttis seda vähemalt pealtnäha väga rahulikult. Mingis mõttes oli ju juhtimise arendamise täiendavate asutuste loomine selle jätkamine, mida ta oli üle kümne aasta tagasi Eestis alustanud.

1970ndate teisest poolest alates võib rääkida juba Eestis juhtimise täiustamisega tegelevatest inimestest kui laiemalt tundud ja tunnustatud Eesti koolkonnast. Eriti just seoses juhtimise konsulteerimisega Tegutseti erinevates juhtimise täiustamise ja koolitamisega seotud keskustes, tunti oma valdkonna välismaal levivaid kaasaegseid lähenemisi ja meetodeid ja suudeti neid loominguliselt konkreetsetele oludele kohandada Nõudlus taolisele tegevusele oli Eesti ettevõtetes küllalt lai ja seda soosisid ka mitmed ametkonnad. Suur osa selle koolkonna liikmeid oli TPI majandusteaduskonna taustaga ja võis end nimetada otseselt Raoul Üksvärvava õpilasteks, nendega liitus aga küllalt

⁸ 1992. aastal ilmus õpiku oluliselt uuendatud variant juba ilma täiendsõnadeta „sotsialistlikus majanduses“ ja hiljem veel sellest veel kolm täiendatud trükki, neist viimane 2008. aastal.

⁹ Esialgu kandis see pikka ja lohisevat nime: Eesti NSV Rahvamajanduse Juhtivate Töötajate ja Spetsialistide Kvalifikatsiooni Tööstmisse Instituut.

orgaaniliselt ka Tartu Ülikooli lõpetanud käitumisteadlasi (Vt lähemalt: Terk. E. Koolkond ..., 2013, lk 41-59). Töötati välja omas ajas originaalseid organisatsioonide ja juhtimise uurimise, diagnoosimise ja täiustamise meetodeid nagu ettevõtete kompleksiagnostika, protseduuranalüüs, mitmesugused organisatsiooni ja selle väliskeskonna seoste analüüs ning strategiakujundamise metodikad, juhtimismeeskonna rollijaotuse analüüs ja team'iarendamise metodikad ja rakendati neid. Üleliiduliste kampaaniate käigus propageeritavatest lähenemistest ja meetoditest end eriti häirida ei lastud.

Organisatsiooni- ja juhtimise uurimisel ja täiustamisel rahvusvaheliselt tunnustatud lähenemisi valdavaid inimesi leidus tolleaegses NSV Liidus eelkõige vaid kahes kohas, Eestis ja Moskvas. Moskva ülikoolides ja akadeemilistes teadusasutustes töötavate inimeste reaalne koostöö oma ettevõtetega nende lähenemiste praktilisel rakendamisel oli aga reeglina oluliselt nõrgem kui Eesti kolleegidel. Seetõttu kaasati 1970ndatel ja 1980ndatel aastatel Eesti juhtimiskonsultante koostööpartnerite na ja mitmetesse juhtimise diagnoosimise ja konsulteerimise projektidesse ka väljaspool NSV Liitu: Keskkonna ja Ida-Euroopa riikides, mõnedel juhtudel ka arengumaades. Teiselt poolt tihenesid eestlaste sidemed Soome juhtimiskoolitajate ja konsultantidega, soomlased viisid Tallinnas läbi mitmeid sellealaseid seminarie.

Üksvärv kui juhtimisfilosoof

Kui Üksvärvava n-ö esimese laine õpilased olid sel ajal aktiivsed juba ka üleliidulisel ja puhuti ka rahvusvahelisel areenil, siis maestro Üksvärvava tegevus piirdus nüüd peaaegu eranditult kodumaaga Ta täitis siin aga väga olulist rolli, mis jäi noorematel aktiivselt tegutsejatel mõneti tahaplaanile. Ta kirjutas. Läbi kogu oma tegutsemisperioodi on ta kirjutanud mitte ainult artikleid teaduskogumike jaoks või õpikuid, ta kirjutas natuke nagu papa Jansen, eesti rahvale. Mitte ainult eestlastest juhtidele, aga pidades silmas ka laiemat publikut, kes Eestis juhtimise ja üldse organisatsioonilise elu vastu võisid huvi tunda Ta oli seda tegevust alustanud juba 1960ndatel, siis tavaliselt lühikeste artiklitena ajalehtedes või ajakirjas „Tehnika ja Tootmine“. Nüüd peale juhtimise õpiku valmimist sai ta viia selle populaarsemas vormis rahvalgustustöö uuele tasandile. Ta avaldas raamatud „Majandusjuht, tema töö ja tegevus“ (1978) ja „Organisatsioon ja inimene“ (1985), just neis raamatutes päääseb kõige paremini mõjule Üksvärvava kirjutamisstiil ja ka juhtimisalane maailmavaade. Neid võib kirjeldada sõnadega maailm juhi pilguga või juhi probleemid ja dilemmad. Juht erinevat laadi situatsioonides, erinevatel vanuseperioodidel, tegutsedes erinevat laadi kolleegide hulgas jne. Üksvärvale meeldis toimuvat tõlgendada ja nii ning teisisi interpreteerida, näidata kuidas ühed või teised olukorrad eri nurga alt välja näevad. Hiljem ilmub samas laadis veel juba veteranieas kirjutatud „Organisatsioon ja üksikisik“ (2010). Neis raamatutis sünteesis Üksvärv välismaa juhtimisalasest kirjandusest loetut kokku sellega, mida ta oli saanud pikade aegade jooksul oma suhtlusest erinevates Eesti organisatsioonides töötanud juhtidega ja iseenda elukogemusega Ta oli väga hea tõlgendaja ja mõtestaja, ühesed juhtnööre ta eriti andma ei tikkunud. Lisaks raamatututele jätkas ta avaldamist ka erinevates eestikeelsetes eri lugejakontingentidele suunatud ajakirjadest. Kaasa arvatus näiteks tolleaegne naisteajakiri „Nõukogude Naine“, kus ta võttis esimesena Eestis käsile spetsiifilised probleemid, mis tekivad naistel juhi ametikohale asumisel.

Vene keeles avaldas Üksvärv peale oma esimese aktiivse avaldamisperioodi lõppu kaunis vähe. Nn üleliidulise lugeja jaoks aktualiseerus ta nimi uesti 1988. aastal kui ilmus, Üksvärvava kahe tuntuma õpilase Jaak Leimanni ja Madis Habakuke ning Üksvärvava enda kaasautorluses üleliidulise kirjastuse „Ekonomika“ avaldatud venekeelne raamat „Juhtimisalane konsulteerimine: teoria ja praktika“. Raamatust sai kirjastuse selle aasta bestsellereid.

Raoul Üksvärvava karjääri hilisem periood

1989. aastal lõppes Raoul Üksvärvava kahe aastakümne pikkune töö TPI plaanimise ja juhtimise kateedri juhatajana 1989–1992 töötas ta Eesti Majandusuhtide Instituudis teadusdirektorina, seejärel hakkas kaasa lõöma poliitikas. 1992. a töötas Üksvärv Eesti Ülemnõukogu Presiidiumi esimehe Arnold Rüütlì nõunikuna, alates sama aasta sügisest kuni 1999. aastani oli ta Riigikogu liige. Riigikogu aegadel avaldas Üksvärv mitmeid artikleid aktsiaseltside nõukogude loomise reeglitest ja tegevuspraktikast ja haldusreformist. Oli parlamenti poolt delegeritud Hüvituskondi nõukogu liige, valiti selle nõukogu esimeheks¹⁰.

NSV Liitu kuulumise ajal tegid paljud Eesti teadlased jõupingutusi, et jõuda rahvusvaheliste teadusajakirjade veergudele, tolleaegsetes totaalse kontrolli ja piirangute tingimustes oli see väga keerukas. Üksvärvat näis see tegevus eriti mitte huvitatvat. Ta oli kaunis skeptiline selle osas, kas välismaa lugeja on võimeline aru saama Nõukogude Liidu tingimustes funktsioneerima pidavate organisatsioonide hingeelust. Pealegi ei saanud siin kõigest ju lahtise tekstiga ka kirjutada Välismaa lugejatele oleks olnud võimalik kirjutada mingitest juhtimise tehnilisematest aspektidest, Üksvärvale kui generalistitüüpi mõtlejale see aga huvi ei pakkunud.

Eelkirjeldatud hoiak muutus Üksvärvaval Eesti vabanemise perioodil. Alates 1991. aastast hakkab tal ilmuma ingliskeelseid publikatsioone, mitmed neist koos Soome professori Raimo Nurmiga Teemaks organisatsioonides toimuva juhtimise erisused Eestis ja Soomes, Eesti juhid üleminekuperioodi majanduses, juhtimise areng Eestis. Osa neist avaldati Soomes, osa aga ka laia rahvusvahelise levikuga rahvusvahelistes ajakirjades (Üksvärv R. 1991; Nurmi R., Üksvärv, R. 1993; Üksvärv R. 1993; Nurmi R., Üksvärv R. 1996).

Oma viimasel aktiivsel tegevusperioodil töötas Raoul Üksvärv Estonian Business School'i professorina Sellelt ametikohalt läks ta 2005. aastal erru.

Kuidas mõõta jälg?

Raoul Üksvärvava jälg Eesti ajalukku on mitmetahuline. Nii tema töeline rahvavalgustuslik töö oma valdkonnas, tema poolt kureeritud erialal majandushariduse saanud tudengeid, tema karisma mõjul juhtimiskonsultantide ja juhtide arendajate professiooni valinud inimesed ja nende edasine tegevus. Üle kahe tuhande juhtimisalase

¹⁰ Hüvituskond tegeles riiklike ettevõtete erastamisest saadud raha investeeringisega ja emiteeris obligatsioone, millega tasuti omandireformi käigus erastamisväärtpaberite omanikele.

karjääri eelduseks sobiva generalistitüüpi majandushariduse saanud tudengit¹¹, kellest paljud olid meie ettevõtetes ja organisatsionides murranguagadeks just parajas eneseteostuseas, juhtimisalane kirjandus, sh Üksvärava enda juhtimisöpikud, mis käsitlesid ettevõtteid mitte kui kõrgemalt poolt tulevate käskude täitmiseks mõeldud realiseerimismehhanisme vaid kui avatud keskkonnas tegutsevaid struktuure ja juhte kui inimesi kelle rollis on olulisel kohal erinevate muutuste ettenägemine ja neile reageerides dünaamilise tasakaalu otsimine. Massiline majandusjuhtide täienduskoolitus, mida korraldasid erinevate organisatsioonide kaudu Üksvärava kaasvõitlejad, suures osas tema õpilased. Tolleaegses NSV Liidus täiesti unikaalne juhtimisalase konsulterimise praktika, mis andis Eestis ligemale paarisaja ettevõtte juhtkonnale kogemuse diagnoosida ja täiustada kogenud asjatundjate abiga oma ettevõtte organisatsiooni ja juhtimist ja õppida sellest koostööprotsessist¹². Plaanimajanduse tingimustes oli kogu selle tarkuse kasutamine muidugi piiratud, kuid kui algasid majandusliku murrangu ajad olid paljud inimesed taolise eeltreeningu töttu nendeks mentaalset enam valmis kui mujal NSV Liidus. Ehkki Eesti tegi seoses iseseisvuse saavutamise ja NSV Liidu majanduskompleksist eraldumisega läbi turgude kadumisest tingitud suure majanduslanguse oli Eesti ettevõtluse ümberstruktureerimine turumajandustumise käigus võrreldes teiste postsotsalistlike maadega küllalt edukas. Ehkki ka Eestis rippusid paljud endised riiklikud ettevõtted erastamise ootel mitu aastat piltlikult öeldes maa ja taeva vahel oli ettevõtete pankrotistumise protsent erastamise käigus ja erastamisele järgnenuud perioodil pretsedenditult madal ja ka tööpuudus ei kujunenud katastrofaalseks (Terk E., 2000). Suur osa töötajaid liikus uutesse loodud ettevõtetesse, aga ka erastatud endised riiklikud ettevõtted leidsid reeglina sobiliku tegevusprofili ja ei pidanud uksi sulgema (Terk E., Teder J., 1998). Osaliselt oli see küllalt edukaks osutunud erastamismudeli teene, osaliselt on siin taga aga ka majanduses tegutsejate paljudest teistest postsotsalistlikest maadest kõrgem organisatsiooni- ja juhtimisalane kultuur, millele alusmüüri ladumine oli toimunud juba Nõukogude Liitu kuulumise perioodil.

Raoul Üksvärava koolkonna mõju ei piirdu vaid majanduse ettevõtete tasandil tehtuga vaid puudutab ka rahvamajanduse tasandid. 80ndate aastate lõpul lülitusid mitmed selle koolkonna liikmed iseseisvava Eesti tulevase majandusplatvormi väljatöötamisse. Jaak Leimannist sai hiljem Eesti 90ndate aastate majanduspoliitika üks keskeid persoone, ta on pidanud majandusministri ametit kolmes valitsuses. Ministriametis tegutses 1990ndate aastate algul nn Üksvärava eriala vilistlastest Aleksander Sikkal. Generalistiharrega majandusprobleematikat valdavaid inimesi läks vaja mitmetes iseseisva Eesti Vabariigi ametkondades, riigiajadministratsiooni liikus rasketel aegadel ka rida varem ettevõttetasandil juhtimiskonsulantidena tegutsenud Üksvärava koolkonna liikmeid, sh. töötama aseministri või asekantslerite ametis Majandus-, Rahandus- või Välisministeeriumis või looma ja juhtima direktorite või asedirektoritena uusi riiklikke struktuuriüksusi nagu Tööturuamet, Erastamisagentuur ja Välisinvesteeringute

¹¹ Aastatel 1970–1992 kokku 2109 lõpetanut. Selgel enimikul selle ajavahemiku aastatest oli Tööstuse planeerimise (hiljem: plaanimise) erialal lõpetanute arv TPI majandusteaduskonnas kõige suurem. Vt.: Tallinna Tehnikaülikooli ..., 1993.

¹² Juhtimisalase konsulterimise mahtu ja suundi NSV Liitu kuulumise aegses Eestis on küllalt põhjalikult analüüsitud Jaak Leimann oma 1988. a kaitstud doktoritöös „Juhtimisalane konsulterimine majandusorganisatsioonide täiustamise süsteemis“.

Agentuur. Lai silmaring ja organisatsiooni- ja juhtimisalane kompetents oli oma struktuure loovas ja organisatsioonikultuuri väljakujundavas vabariigis suur väärus. Aga loomulikult jätkus nii vahetuid koolkonna liikmeid kui eriala talendikaid lõpetanuid ka eramajanduse sfääri, nii ettevõtjatena kui palgaliste tippmänedžeridena Silmapaistev on koolkonna panus erakõrghariduse loomisesse Eestis (Madis Habakuk, Peeter Kross, Tiit Elenurm).

Kokkuvõttes

Raoul Üksvära poolt kaasaegsete organisatsiooni- ja juhtimislaste teadmiste ja käsitluste „maaletoomine“ USAst 1960ndatel aastatel koos tema järgnenud tegevusega muutis nii oma otsesemate kui kaudsemate mõjude kaudu olulisel määral kogu Eesti organisatsiooni- ja juhtimislast arusaamade maastikku. Sellelaste teadmiste ja meetodite ülekanne ühelt maalt teisele ja eriti ühest sotsiaalmajanduslikust süsteemist teise on reeglina väga komplitsieritud, siin on võimalus ebaõnnestuda pigem suurem kui võimalus õnnestuda Eestis see ülekanne vähemalt osaliselt õnnestus. Selle taga võib näha nii mõningaid täppilainud institutsionaalseid lahendusi (näiteks kaasaegse juhtimisalase tudengikoolituse kiire käivitamine TPIs ning juhtimisalase täiendkoolituse, uuringute ja konsulteerimise ühendamine) ja edu juhtimise täiustajate meeskonna loomisel (koolkonnas kiire teise laine aktiivsete liidrite teke, kes laiendasid kiiresti juhtimisalase konsulteerimise ja koolitamise baasi Eestis ning suutsid arendada ka rahvusvahelisi suhteid), aga kindlasti ka Eesti ühiskonna kõrget vastuvõtlikkust väljastpoolt tulevatele uutele ideedele juba Nõukogude Liitu kuulumise perioodil. Kasutades R. Vidmeri terminit, eesti ühiskonna emulatsioonivõime (järelpüdülusvõime) oli kõrge, Läänest tulnud ideid ei töugatud tagasi ei ideoloogilistel ega organisatsionikultuurilistel põhjustel vaid püüti nende hulgast valides ja neid kohandas leida kasutamiseks sobivat. Riikliku iseseisvumise ja turumajandustumise tormakatel perioodidel oli teiste Kesk- ja Ida Euroopa maadega võrreldes küllalt avatud ja arenenud organisatsiooni- ja juhtimiskultuur ning madalam hierarhialembus teguriteks, mis aitasid kaasa Eesti majanduse küllalt edukale jalutöösmissele.

Kasutatud allikad:

1. **Kukk, K.** (2019). Vello Tarmisto ja tema aeg. *Vello Tarmisto. Elu ja töö. Kogumik kirjutisi* (lk 6-157). Tallinn: Eesti Geograafia Selts.
2. **Üksvärv, R.** (2018). *Mälurännak nooruseriiki. Tagantjärele päevik. 1928–1948*. Tartu: Ilmamaa.
3. **Üksvärv, R.** (2013). Ameerika pagas: meenutusi ja äaremärkusi. *Raoul Üksvärv: Publikatsioonid. Organisatsioon ja juhtimine 50. Meenutused algaastaist* (lk 9-38). Tallinn: TTÜ.
4. **Koontz, H.** (1961). The Management Theory Jungle. *Journal of the Academy of Management*, 4(3), 174-188.

5. Üksvärv, R. (1967). *Majandusorganisatsioonide ülesehituse ja juhtimise probleemid Ameerika Ühendriikides*. Väitekiri majandusteaduste doktori teadusliku astme taotlemiseks. Tallinn, TPI.
6. Üksvärv, R. (1988). Organisatsiooni- ja juhtimisprobleemide käsitlemise väljakujunemine Eesti NSVs. *Organisatsiooni- ja juhtimismõtte areng Eesti NSVs* (lk 6-18). Tallinn, TPI.
7. Üksvärv, R. (1966). Majandusorganisatsioonide juhtimine Ameerika Ühendriikides. Tallinn, Eesti Raamat.
8. Tööstuse plaanimise eriala loomine ja väljakujundamine. (1986) Tallinn, TPI.
9. Vidmer, R. (1979). The Emergence of Administrative Science in the USSR: Towards a Theory of Organizational Emulation. *Policy Sciences*, Nr. 11, 93-109.
10. Üksvärv, R. (1974). *Organisatsioon ja juhtimine sotsialistlikus majanduses*. Tallinn, Valgus.
11. Üksvärv, R. (1972). *Majandusorganisatsioonide juhtimine*. Õppevahend. Tallinn, TPI.
12. Üksvärv, R. (1973). Juhtimine ja selle osategevused. *Nüüdisaja majandusprobleeme* (lk 57-167). Tartu, TRÜ.
13. Üksvärv, R. (1974). *Uuemat Ameerika Ühendriikide majandusettevõtete juhtimispraktikas*. Tallinn, ETTIMI.
14. Terk, E. (2013). Koolkond: teke, areng, siirded. *Raoul Üksvärv: Publikatsioonid. Organisatsioon ja juhtimine 50. Meenutused algaastaist* (lk 41-59). Tallinn: TTÜ.
15. Üksvärv R. (1978). *Majandusjuht, tema töö ja tegevus*. Tallinn, Valgus.
16. Üksvärv R. (1985). *Organisatsioon ja inimene*. Tallinn, Valgus.
17. Üksvärv, R. (2010). *Organisatsioon ja üksikisik*. Tallinn, TEA Kirjastus.
18. Üksvärv, R., Habakuk, M., Leimann, J. (1988). *Upravlenišeskoje konsultirovanije: teorija i praktika*. Moskva, Ekonomika.
19. Üksvärv, R. (1991). *Thinking and behavior pattern of Estonian managers*. Turku, Turun yliopisto.
20. Nurmi, R., Üksvärv, R. (1993). How Estonian managers experienced the transformation to independence and market economy in 1991–1993. *Management International Review*, 33(2), 171-181.
21. Üksvärv, R. (1993). Are Estonian executives fully prepared to operate successfully in a market economy? Survey findings in Estonian and Finnish firms. *Journal of Financial Management and Analyses*, 6(2), 34-44.
22. Nurmi R., Üksvärv, R. (1996). Estonian and Finnish organizations: a comparative analyses. *International Journal of Management*, 13(1), 10-107.

23. *Tallinna Tehnikaülikooli lõpetanud 1918–1993.* (1993). Tallinn: TTÜ Kirjastus.
24. **Leimann, J.** (1988). *Upravlenišeskoje konsultirovanije v sisteme soveršenstvovanija hozjaistvennoj organizatsii.* Dissertatsija na soiskaniye utšonoi stepeni doktora ekonomitšeskikh nauk. Tallinn.
25. **Terk, E.** (2000). *Privatisation in Estonia: ideas, process, results.* Tallinn, EIFS.
26. **Terk, E., Teder, J.** (1998). Estonian Entrepreneurship: Towards Western Markets and Operating Patterns. L. Hedegaard and B. Lindström (toim). *North European and Baltic Sea Integration. The NBI Yearbook 1998*, (lk 145-162). Berlin: Springer-Verlag Berlin.

THE BURDEN OF ALCOHOL EXCISE DUTIES IN THE BALTIC COUNTRIES

Viktor Trasberg¹

Estonian Aviation Academy, Estonia

Abstract

The paper comparatively analyses the burden of alcohol excise duties for various levels of income earners in the Baltic countries. Understanding the specific allocation of excise duties across consumer groups is a prerequisite for the efficient design of alcohol policies and taxation strategies. Alcohol excise duties have an impact on alcohol prices, and therefore the social behaviour of individuals and consumption structure in general.

Alcohol excise duties are considered to be regressive over incomes. This paper provides a comparative assessment of the relative distribution of the excise tax burden across consumers in the Baltic countries. A correlation analyses and Kakwani indexes are used to measure the regressive characteristics of alcohol excise duties. The statistical analyses are conducted on the basis of a consumer survey carried out in all three Baltic countries in 2015 and 2016.

Keywords: alcohol taxation; tax burden; tax progressivity; Baltic countries

JEL Classification Codes: H2 Taxation, Subsidies, and Revenue; H3 Fiscal Policies and Behaviour of Economic Agents

1. Introduction

Alcohol consumption is a passionate matter in most European countries. It is related to different aspects – from culture to health and from economics to individual liberties. On one hand, drinking alcohol has been a significant part of a nation's culture and traditions over the millennia. On the other hand, excessive drinking causes tremendous harm to society. The production, distribution and sale of alcohol is a big part of the economy for many countries; alcohol related taxes are an important component of public budget revenue.

This paper will analyse taxation issues related to alcohol consumption in the Baltic countries. Alcohol taxation is acutely important for the Baltic countries because it has a direct impact on the general level of the health of the citizenry, as well as the structure of alcohol consumption, consumer behaviour, social fairness and public budget revenues. Alcohol (over)consumption is still an important issue because of health issues and anti-social behaviour.

Understanding specific factors and regional patterns of alcohol consumption provides valuable input for designing efficient taxation and alcohol policies. Alcohol prices, which in turn, depend largely on taxation, significantly influence alcohol consumption.

---

¹ Viktor Trasberg, *PhD*, Associate Professor at Estonian Aviation Academy, Tartu viktor.trasberg@eava.ee

Therefore, a better understanding of the allocation of alcohol excise duties and their burden on consumer groups helps design more proficient alcohol policies in the Baltic countries.

The main research aim of this study is to measure the relative burden of alcohol consumption on the consumer's income in the Baltic countries. This is the first study of its kind, to highlight the alcohol taxation burden comparatively across the region.

Usually, alcohol taxes are considered to be regressive by nature. That is, lower income individuals bear a relatively higher burden in comparison with their incomes. Based on that common academic understanding, how regressive the alcohol excise duties actually are in all three Baltic states is measured comparatively. To assess the burden of the excise tax allocation, various statistical methods are used, including correlation analyses and Kakwani indexes, which specifically make it possible to measure the regressive extent of the coefficients of the excise duties.

As no similar studies have been conducted earlier, the current study identifies valuable aspects related to the allocation of the taxation burden on society.

The analyses draw on an extensive database collected in the course of a survey conducted via *face-to-face* interviews in the Baltic countries in 2015 and 2016. The survey was led by the ICAP (International Centre for Alcohol Policy, now renamed International Association for Responsible Drinking, see IARD). Altogether, the survey included 3,777 respondents from the Baltic countries.

To identify the burden posed by alcohol excise duties, Baltic consumers are characterised by different socio-economic indicators. Those characteristics allow us to generalise their specific consumption pattern and assess the potential impact of alcohol taxation on different consumer groups.

The current analysis is based on the understanding that alcohol consumption patterns are usually related to specific regional characteristics (Blofield, Stockwell, Gmel and Rehn, 2003; Ionchev, 1998; Popova, Rehm, and Zatonski, 2007). Those characteristics are described according to the most common drink consumed in society; the frequency and amount of alcohol consumed by different groups and general attitudes in society towards alcohol consumption. General attitudes include tolerance of women and youth drinking, and the acceptance of public drunkenness and binge drinking. The Baltic countries share a geographical closeness, historical ties and similarities in economic profile, making them a distinctive region of alcohol consumption. Historically, the Baltic countries have been located at the intersection of various regions of Europe. They have been influenced by Northern European and Russian vodka drinking customs as well Central European beer drinking habits. Integration with European societies has unified drinking habits among the Baltic nations (Alcohol in the European Union, 2012; Helasoja and others, 2007; Leifman, H.2001).

Drinking patterns are always somehow related to the country's regulatory environment. That environment is focused on the physical accessibility of alcohol products (e.g. drinking age limits and the opening hours of alcohol shops) or economic restrictions (e.g.

taxes and price regulations). One of the features of the regulatory environment is alcohol related taxation. If we break down the retail price of alcohol, one of the largest parts of the retail price consists of different taxes.

There are various types of taxes imposed on alcohol production and sales. One of the taxes applicable to alcohol products is a *per unit* tax, which is usually called the excise duty. This tax is imposed on a specific unit of the product (e.g. per hectolitre on certain types of alcohol product). Alcohol excise duties are not related to the product price, but certain physical characteristics of the alcohol beverage (e.g. volume or strength of the beverage). Alcohol excise duty is typically a kind of *Pigouvian* tax, which is mainly intended to correct undesirable social outcomes or negative externalities (Diamond, 1973; Griffith et al., 2017; Pigou, 1920; Sompaisarn et al., 2017).

Another type of tax applicable to alcohol products, is the standardised sales taxes or value added taxes (VAT). Those are classified as *ad valorem* taxes – they are imposed on the basis of the value (price) of the product.

Different alcohol related taxes are usually combined simultaneously. However, our study focuses only on excise duties and considers VAT taxes as a given.

The paper is structured in the following manner. A short introduction to the theoretical foundations of alcohol excise duties is given in section 2. The overview is partly based on the author's earlier paper on alcohol taxation (Trasberg, 2017).

Then alcohol consumption in the Baltic countries will be presented on the basis of consumer groups and in terms of intensity of consumption, beverage preferences and spending on alcohol products (sections 3 and 4).

Section 5 conducts a correlation analysis between disposable income and attributed excise taxes. Finally, section 6 reports on a Kakwani index to measure the burden of alcohol excise duties across income groups in the Baltic countries.

2. Alcohol excise duties: Theoretical aspects

The first and most important reason for imposing taxes is revenue collection. The largest single contribution to public revenue in EU countries is from labour taxes; consumption, wealth and capital taxes contribute the other half.

Despite the fact that alcohol production and consumption are usually both heavily taxed in most European countries, their share in the total public revenue is rather minor – on average less than 1% of public sector revenue. Why do governments impose specific taxes on alcohol in the form of excise duties? Our focus here is only related to excise duties, which is a common instrument in alcohol taxation.

First, it has been a common tradition over the centuries to collect taxes from alcohol production, sales and consumption (Blocker, Fahey and Tyrrell, 2003). Over the centuries, the justification for taxing alcohol has changed – from just exercising a position of power to social or regulatory motives in more recent times. Usually, producing alcohol

and selling it is simply controlled and the taxation base is easily understandable for all parties involved (Cnossen et al., 2011; Sornpaisarn et al., 2017).

Second, an alcohol excise duty is considered to be a kind of compensation, which partly covers the social harm caused by (excessive) alcohol consumption. As mentioned, alcohol excise duty is a kind of *Pigouvian* tax, the purpose of which is to limit activities that cause negative externalities and harm to society.

Third, alcohol excise duty is considered to be a regulatory instrument, which helps form socially preferable patterns of alcohol consumption. Different exercise duties on various alcohol products shape consumption preferences on the basis of types of alcohol and the amounts consumed. Alcohol excise duties are used to structure the consumption of alcohol and perhaps the alcohol consumption culture in general (Sornpaisarn et al., 2017; Smith, 2005).

Fourth, alcohol excise duties are efficient fiscal instruments for collecting public tax revenues. They are relatively simple to administer, products are easy to identify, there are few producers and the product is relatively price inelastic (Cnossen, 2011, p. 279).

One specific issue in regard to alcohol excise duties is the relative taxation burden over different income groups (Lowry, 2014; Lyon and Schwab, 1995; Levell, O'Connell and Smith, 2016; Trasberg, 2017).

It has been noticed that lower income consumers pay a relatively larger share of their income when purchasing alcohol, than wealthier consumers. That is a problem with the regressive nature of alcohol taxation.

Alcohol is an addictive product and often consumed despite the individual's rational understanding. Individual consumers often spend more on alcohol than socially tolerable or rational. Taxation makes alcoholic beverages more expensive and in this context, the burden of alcohol taxation, "may be borne disproportionately heavily on poorer households" (Crawford, 2010, p. 327; Kesselman and Cheung, 2004).

In turn, high levels of spending on alcohol products may take place at the expense of other, socially more beneficial goods. Therefore, consumers distribute their limited budget over a set of goods, which conflicts with individual health conditions and social rationality (Sornpaisarn et al., 2017; Smith, 2005; Trasberg, 2017).

Also different authors (Crawford, 2010; Potreba, 1989) measure various aspects related to the regressive nature of alcohol taxation. Studies have considered the regressive characteristics of alcohol duties over the life-span of consumers or in correlation with their current income and actual spending (Levell, O'Connell and Smith, 2016).

A common understanding prevails among economists that using alcohol excise duties puts a relatively larger taxation burden on lower income earners compared with higher income members of the population. Whether such a comprehension also holds in the Baltic countries will be highlighted below.

3. Baltic alcohol consumption

Alcohol consumption has a long history in the Baltic countries. According to WHO data, the Baltic nations drink heavily, both in the European and the global context (see Table 1).

Table 1. Alcohol market and consumption, 2016

	Estonia	Latvia	Lithuania	Finland	Sweden
Recorded alcohol consumption, litres per capita (age+15)	10.3	10.8	14.0	8.5	7.2
Share of alcohol excise duties revenue in general government total revenue, %	2.5	2.0	1.8	1.2	0.7
Total government alcohol revenue per capita, EUR	158	78	90	249	152

Source: Alcohol Market, consumption and harm in Estonia Yearbook (2016). WHO homepage

The public budgets in the Baltic countries depend rather significantly on revenues from alcohol excise duties. Excise revenues in state budgets are the highest in the European Union. In Estonia, the government collects about 3% of all budget revenues from alcohol excise duties. On average, this figure in the EU countries is considerably lower.

At the same time, in absolute terms, the alcohol excise revenues per capita in the Baltic countries are generally lower than in the Nordic countries.

The following considers the intensity of alcohol consumption in the Baltic countries. Table 2 demonstrates the amount and frequency of alcohol consumption in the Baltic countries.

Table 2. Intensity of alcohol consumption in the Baltic countries, 2016

	% of total respondents			% of total alcohol consumed			Mean consumption, pure alcohol, litres		
	EST	LAT	LIT	EST	LAT	LIT	EST	LAT	LIT
Intensive (every day or 6 times a week)	3.7	4.1	4.6	24.1	32.3	25.9	32.0	34.6	23.5
Moderate (1–4 times a week)	24.4	21.7	23.9	58.3	51.1	55.0	11.6	10.3	9.6
Occasional (1–3 times a month)	36.0	39.3	37.4	15.7	14.9	17.2	2.1	1.6	1.9
Rare (1–11 times a year)	26.5	24.5	29.4	1.9	1.7	2.0	0.3	0.3	0.3
Never	9.4	10.4	4.8	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0

Source: author's calculations

As Table 2 shows, about 90% of Estonian and Latvian respondents consume alcoholic beverages during a year (in Lithuania 95%). However, only 4–5% of the population drink almost every day. Approximately, one-third of the population drink 1–3 times a month; occasional drinkers (once a month) cover about one-quarter of all respondents. Such a division of consumers is similar across all three Baltic countries.

The picture looks quite different if we consider the amount of alcohol consumed on the basis of consumer groups. Heavy drinkers consume about 24–32% of all alcohol used. By contrast, occasional drinkers (who represent a quarter of all respondents), consume only 2% of all alcoholic beverages consumed. In reality, the largest amount of alcohol is consumed by those who drink 1–4 times per week. They are what we can call typical drinkers. They make up about 22–24% of all respondents and they consume more than half of all alcohol consumed.

The last column in the table indicates alcohol consumption on the basis of pure alcohol equivalent. All alcoholic beverages (e.g. beer, wine and strong ethyl alcohol) are converted into units of pure alcohol. Intensive drinkers consume as much as 24–35 litres of pure alcohol per year. In other words, this is approximately one shot of vodka (40 millilitres) per day. Moderate drinkers consume an amount equals to about 10 litres of pure alcohol per annum.

To summarise, the following aspects are emphasized. First, alcohol consumption in the Baltic countries is structurally rather similar in terms of the amount and frequency consumed. Second, the highest volumes consumed is rather concentrated in minor consumer groups – 26–28% of the population (one-quarter) consume more than 80% of total alcohol consumed. By contrast, one-third of the population drinks rarely or not at all.

One of the most important features of alcohol consumption patterns is also frequency of consumption. As Table 2 indicates, most of the population do not drink alcohol every day. There is no visible Mediterranean approach to alcohol, where drinking alcohol is a daily habit. In the Baltic countries, more than half of all alcohol is consumed by those who drink only a few times per week. Therefore, the Baltic approach to drinking involves weekly episodic drinking, which often leads to excessive consumption or binge drinking.

The following table (Table 3) presents the structure of alcohol consumption by type of alcohol. The table shows the first choice of beverage per drinking occasion. About 5–10% of drinkers also consume some other type of drink per occasion. The mean value demonstrates the consumption of each specific beverage over all consumed drinks. The indicator “Percentage of total amount consumed” shows how much that specific beverage is consumed by those who select this beverage as their first option.

Table 3. Consumption by drink structure

		Estonia	Latvia	Lithuania
Beer	First choice among all drinkers	44.6	41.0	37.5
	Mean, pure alcohol litres	5.06	5.34	4.70
	% of total amount consumed	96.1%	94.1%	99.6%
Wine	First choice among all drinkers	37.1	31.5	31.5
	Mean, pure alcohol litres	1.31	0.94	1.94
	% of total amount consumed	60.0%	82.1%	97.5%
Spirit	First choice among all drinkers	18.4	27.5	31.0
	Mean, pure alcohol litres	7.16	6.70	4.40
	% of total amount consumed	60.5%	86.0%	69.2%

Source: author's calculations

The first choice beverage across the Baltic countries is beer (38–45 per cent of all consumers prefer that beverage). Those that prefer beer drink almost all the beer consumed during a year and on average that makes 5 litres of pure alcohol per year. This is like drinking a small beer every day.

The second choice is wine (about one-third of the drinking population). However, the amount of pure alcohol equivalent consumed by wine drinkers is much smaller than the same figure for beer or vodka drinkers. There is an interesting difference between

consumers across the Baltic countries. In Estonia, wine drinkers consume about 60% of total wine consumed. In Lithuania, that indicator is close to one hundred per cent. In other words, Lithuanian consumers drink beer or wine only, but Estonians consume different drinks during a drinking occasion.

In Estonia about 18% of all consumers prefer strong alcohol as their first choice; in Lithuania the same figure is 31% of all consumers. Despite the fact that those in the population that prefer vodka as their first drink are the smallest group in Estonia, they consume on average the greatest amount of all spirits as a pure alcohol equivalent. By contrast, this group in Lithuania consumes even less than those that prefer beer (on a pure alcohol basis).

4. Alcohol tax rates and spending

During the period considered in this study, the alcohol excise duties in the Baltic states were significantly lower than in the neighbouring Nordic countries (Table 5). Excise duties in the Nordic countries being 4–5 times higher than in the Baltic countries. Except for wine products, beer and ethyl alcohol excise duties are also higher than the EU minimum levels in all Baltic-Nordic countries.

Table 5. Alcohol excise duties, 2016, EUR

	Beer, per hl/degree of alcohol	Wine, per hectolitre	Ethyl alcohol, per hectolitre of pure alcohol
Estonia	8.3	111	2,172
Latvia	4.2	74	1,400
Lithuania	3.4	78	1,353
Finland	32.0	339	4,555
Sweden	20.7	269	5,456
EU minimum level	1.87	0	550

Source: Excise Duty Tables, European Commission (2016)

Lower excise duties may allow countries to maintain lower retail prices, which in turn, often generates harmful cross-border shopping tourism in neighbouring countries. The Baltic countries are commonly known among the Nordic countries as a shopping destination for cheaper alcoholic beverages. The most obvious example here is the intensive cross-border alcohol shopping by Finnish tourists in Estonia.

There are also significant differences in excise taxes between the Baltic states themselves. Estonian excise duties are clearly higher than in neighbouring Latvia and Lithuania. A sharp increase in excise duties in 2017 in Estonia caused alcohol price hikes and “beer tourism” to nearby countries where alcoholic beverages are cheaper.

How much do Baltic societies spend on alcohol and how much do they spend on excises? As Table 6 depicts, consumers in the Baltic countries spend about 19–39 euros per month

on alcohol. That is less than 10% of the monthly income for all income groups. In absolute terms, the sum is not significant; however, about 8% of total income spent on alcohol in Estonia and Latvia in the lowest income segment is a relatively high proportion. The higher the monthly disposable income, the less the relative spending on alcohol in all Baltic countries. In absolute terms, the higher income earners spend more on alcohol than lower income earners. In Estonia and Lithuania, the highest income group spends twice as much on alcohol in comparison with low-income earners.

Table 6. Monthly spending on alcohol

Country		Mean monthly spending, euros	Alcohol spending in disposable income	Excise paid annually, euros	Excise duties in income
Estonia	0–500	21.7	8.4%	57.4	1.70%
	500–900	29.4	4.4%	57.0	0.73%
	900+	38.1	3.5%	68.1	0.50%
	Total	30.4	5.2%	61.2	0.95%
Latvia	0–500	18.7	7.8%	35.3	1.32%
	500–900	19.6	3.0%	28.2	0.33%
	900+	21.1	2.0%	31.7	0.23%
	Total	19.5	4.8%	32.4	0.76%
Lithuania	0–500	19.3	5.7%	17.9	0.41%
	500–900	26.3	3.7%	35.9	0.42%
	900+	39.9	3.3%	49.0	0.35%
	Total	27.5	4.2%	32.9	0.40%

Source: author's calculation

The total annual excise duties paid on alcohol does not exactly correlate with absolute spending on alcohol. The difference comes from the structure of alcohol consumption by types and the different excise duties on alcohol. Spending more on and drinking more of certain types of alcohol does not necessarily mean more excise duties paid. Estonians pay in absolute terms about twice as much in excises than their southern neighbours due to the higher excise levels. However, as lower income earners spend relatively more on alcohol products than higher income earners do, generally their relative burden of excise duties also tends to be higher. Except for Lithuania, Table 6 demonstrates that the excise duty burden declines for higher income groups. It can be argued that alcohol excise taxes are regressive in general; however, the situation is diverse in Lithuania. Such a result is in line with other studies, emphasizing the regressive nature of alcohol excise duties.

5. Correlation between tax burden and income

In the following we consider the burden of alcohol excise duties across income groups. Each respondent's excise duty burden is calculated on the basis of the structure and volume of the alcohol they consume. Afterwards the sum of the computed excise duties is divided by the person's annual income. The resulting ratio is a person's relative alcohol tax burden compared with his or her disposable income.

In the following we calculate the correlations between respondent income and imputed alcohol related excise duties for various types of alcohol products (Table 7). Those results are in close association with previous studies, but the coefficients are slightly different since the respondents selected form a slightly different sample (Trasberg and Trasberg, 2017).

Table 7. Correlations between disposable income and alcohol excise duties, ¹ %

	Total exercise duty in income	Beer duty in income, per cent	Wine duty in income, per cent	Strong ethyl alcohol duty in income annually, per cent
EST	-0.154**	-0.298**	-0.104**	-0.091**
LAT	-0.165**	-0.343**	-0.039	-0.124**
LIT	-0.023	-0.178**	-0.029	-0.006

Source: author's calculations

1. Correlation coefficients between disposable income and specific indicators

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed)

Table 7 demonstrates that in Estonia there is a statistically significant (negative) correlation between disposable income and annually paid excise duties for different types of alcohol. That is, the lower a person's income, the more that person pays in alcohol excise duties, relatively speaking, compared to his or her annual income. Once again, such a result confirms earlier studies of the regressive nature of alcohol excise duties.

In Latvia excise taxes are even more regressive than in Estonia, except in relation to wine consumption, where the correlation is not statistically significant.

By contrast, in Lithuania the correlation does not demonstrate the regressive nature of alcohol taxes clearly. As highlighted earlier, alcohol consumption in Lithuania goes hand in hand with income. Higher income earners also consume more alcohol. Only beer excise duty is statistically significantly (negatively) related with income.

Considering the correlation results, we can conclude that alcohol excise duties are regressive in Estonia and Latvia, but not necessarily in Lithuania.

6. Measuring alcohol excise tax burden

In the following we assess the burden of the excise duty by calculating the Kakwani index (K_i). The index was developed to measure progressivity in the tax system across income groups and is founded on a standardised Gini index (G_p) and Lorenz curve calculation principles (Kakwani, 1977).

The Lorenz curve is calculated using the following formula, which defines the relative share of income earned cumulatively for a certain share of the population:

$$L_p \left(p = \frac{i}{n} \right) = \frac{\sum_{j=1}^i Y_j}{\sum_{j=1}^n Y_j}$$

The graph cumulatively plots percentiles of the population (income earners) on the x-axis and cumulative income on the y-axis (Figure 1). The dotted diagonal line on the graph represents perfect equality in income distribution across income earners, while the Lorenz curve shows the actual income distribution across the population.

To compute the Gini index, (G_p) the area between the dotted line and the Lorenz curve is compared with the total area under the broken line. The higher value of the Gini index is interpreted as higher income distribution inequality.

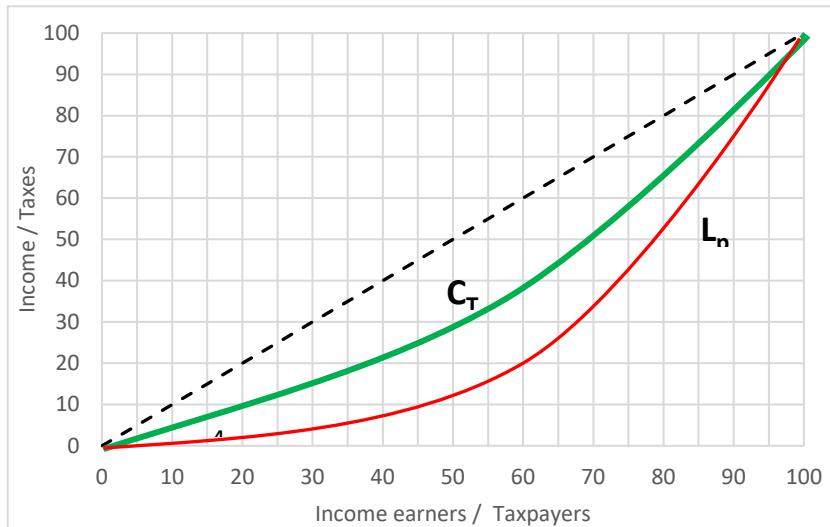

Figure 1. Lorenz curve and tax concentration curve

Similar to the Lorenz curve (L_p), the tax concentration curve (C_t) is also constructed, as follows:

$$C_t \left(p = \frac{i}{n} \right) = \frac{\sum_{j=1}^i T_j}{\sum_{j=1}^n T_j}$$

The tax concentration curve depicts the cumulative percentage of paid taxes against the cumulative percentage of taxpayers, ranked by income level from lowest to highest.

To calculate the tax concentration index (T_p), the area between the dotted line and the tax concentration curve is compared with the total area of under the dotted line. The tax concentration index takes a positive value when the curve lies below the line of equality. By contrast, the index is negative if the curve is located above the line of equality. In the case of a positive index value, the tax is progressive or the tax burden is greater on high income earners. If the index value is negative, the tax burden is allocated more on lower income segments of the population or is regressive. The areas below and above the line of equality cancel each other out.

The progressiveness of the tax burden across groups of taxpayers is measured using the Kakwani index. This is the difference between the concentration index of taxes and Gini index:

$$K_i = T_p - G_p$$

Graphically, the value of the Kakwani index is the area between the Lorenz (L_p) curve for income and the tax concentration curve (C_t).

The index may take values between -1 and 1. If the index is positive, then the tax burden spreads progressively across taxpayers. In this case, the tax concentration curve is positioned below the Lorenz curve, the index value is positive and the tax is progressive.

If the index value is negative, then lower income earners pay a relatively higher proportion on their income to taxes or taxes are regressive. In this case, the tax concentration curve is positioned above the Lorenz curve, the index is negative and the tax is regressive.

How does the Kakwani index characterise the alcohol excise tax burden across income levels in the Baltic countries? Table 8 provides the value of the Kakwani index for the main types of alcohol.

Table 8. Gini and Kakwani indices

	Estonia	Latvia	Lithuania
Gini index (income)	0.285	0.291	0.245
Kakwani index			
Total excise duties	-0.166	-0.454	0.149
Beer excise	-0.231	-0.481	0.087
Wine excise	-0.150	0.158	0.065
Ethyl alcohol excise	-0.141	-0.494	0.177

Source: author's calculations

The standardised Gini coefficient is calculated using the disposable income in each country. Table 8 shows that the Gini coefficient is higher in Estonia and Latvia; in Lithuania income inequality is lower than its northern neighbours. However, here the Gini index is slightly lower than the official data suggests (i.e. *Eurostat*). The reason for such a different outcome is the limited sample completing the questionnaire, which does not include the wealthiest members of society.

As mentioned above, the alcohol taxation burden is considered to be regressive across income groups. Nevertheless, the Kakwani index calculated here presents a rather different situation in regard to the burden of alcohol excise duties across the Baltic countries.

In Estonia, all the computed indices are negative, but the values are not high. That means that alcohol excise duties are regressive for all types of alcohol. Excise duties for beer are the most regressive, while excise duties for wine and strong alcohol are less regressive in comparison with consumer incomes.

In Latvia, the alcohol taxation is even more regressive than in Estonia. However, tax on wine products is spread progressively across all income groups. In reality, wine drinking covers a rather small slice of overall alcohol consumption in Latvia. In a low-income society such as Latvia, drinking relatively highly priced wine is the privilege of higher income groups. As a result, the richer wine-drinking part of society pay relatively more wine-related alcohol taxes.

In Lithuania, all the values for the Kakwani indices are positive. That means that the burden of alcohol excise duties progressively falls on higher income earners. This is a rather unexpected result. The burden of excise duties in Lithuania is comparable to the usual personal income taxation pattern – high income earners paying a relatively higher share of PIT compared with lower income earners. As Table 6 presents, higher income individuals in all three Baltic countries spend more in absolute terms on alcohol than lower income persons. However, it is commonly understood that lower income individuals spend relatively more of their budget on alcohol than higher income individuals. Nevertheless, as the calculations demonstrate, that is not true in Lithuania

(Table 8), as the values of the Kakwani indices are positive. In that country, wealthier individuals spend more on alcohol both in absolute and in relative terms. Perhaps alcohol consumption in Lithuania is characterised as a kind of prestigious form of consumption. That is, wealthier people drink relatively more expensive alcoholic beverages compared with lower income consumers. Such an outcome is definitely a result of different factors – excise structure on different alcohol products, structure and amount of alcohol consumed, social values and many other factors. In any case, the Lithuanian situation is an interesting case for further study.

7. Summing up

Alcohol excise duties influence alcohol price and consumption structure. Consumer behaviour is often irrational from the economic point of view. Eventually, alcohol taxes may generate distortions of the structure of spending, a reduction of social welfare and biases in terms of social fairness. Therefore, the alcohol taxation system should be designed in such a way as to limit harmful over-consumption and compensate for the social cost caused by alcohol abuse.

Many theoretical and empirical studies argue in favour of the regressive characteristics of alcohol excise duties. That means lower income individuals spend a relatively higher amount of their income to pay alcohol taxes compared with wealthier income groups. The regressive nature of alcohol taxation depends on many factors, including the alcohol consumption pattern in a given society, income distribution, the structure of alcohol excise duties and other factors.

This paper assessed the allocation of the burden of alcohol taxation burden across income groups in the Baltic countries. Despite the assumption that the Baltic countries demonstrate a similar pattern in the distribution of the burden of alcohol taxation, a closer comparison highlights a rather different situation.

Correlation analyses demonstrate that there is mostly a negative correlation between income and the burden of various excise duties in income. In Estonia and Latvia, the burden of alcohol excise duties on lower income groups in general is relatively higher or regressive. There is a significant and negative correlation between annual income and excises in Estonia and Latvia; the strongest correlation is between the burden from beer excise duties and annual income. In contrast, there is no statistically significant correlation in Lithuania between income and alcohol excises share in income (except in the case of beer).

The regressive nature of alcohol taxation is also measured by calculating Kakwani indices for various type of alcoholic products. In accordance with other results, the indices show regressive characteristics of alcohol taxation in Estonia and Latvia. In Lithuania, however, the Kakwani index shows that alcohol taxes are slightly progressive over the full range of incomes.

References

1. *Alcohol in the European Union: Consumption, harm and policy approaches.* (2012). WHO Regional Office for Europe, <http://www.euro.who.int/pubrequest>
2. *Alcohol Market, consumption and harms in Estonia Yearbook.* (2016). Estonian Institute of Economic Research, Atlex.
3. **Bloomfield, K., Stockwell, T., Gmel, G., and Rehn, N.** (2003). International Comparisons of Alcohol Consumption Alcohol Research and Health. *The Journal of the National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism*, 27(1)
4. **Blocker, J., Fahey, D., Tyrrell, I.** (2003). *Alcohol and Temperance in Modern History: An International Encyclopedia*, ABC-CLIO.
5. **Cnossen, S.** (2011). The Economics of Excise Taxation. Albi, E. and Martinez-Vazques (toim), *The Elgar Guide to Tax Systems* (lk 278-299). Edward Elgar Publishing.
6. **Crawford, I., Keen, M., Smith, S.** (2010). Value Added Tax and Excises. *The Mirrlees Review*, vol I (lk 274-422). Institute of Fiscal Studies, Oxford University Press.
7. **Diamond, P.** (1973). Consumption externalities and corrective imperfect pricing. *The Bell Journal of Economics*, 4 (2), 526-538.
8. *European Excise Duty tables*
http://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/taxation/excise_duties/alcoholic_beverages/rates/excise_duties_alcohol_en.pdf
9. **Griffith, R., O'Connell, M. and Smith, K.** (2017). *Design of optimal corrective taxes in the alcohol market*. CEPR Discussion Paper 11820.
10. **Hela soja, V., Lahelma, E., Prättälä, R., Petkevičiene, J., Pudule, I., & Tekkel, M.** (2007). *The sociodemographic patterning of drinking and binge drinking in Estonia, Latvia, Lithuania and Finland, 1994–2002*. BMC Public Health, <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/17854484/>
11. *ICAP Survey database on Unrecorded Alcohol in the Baltic States.* (i.a). Washington DC, USA <http://www.iard.org/>
12. **Ionchev, A.** (1998). Central and Eastern Europe. *Europe in Alcohol and Emerging Markets: Patterns, problems and Responses*. Grant, M. (toim). International Centre for Alcohol Policy.
13. **Kakwani, Nanak C.** (1977). Measurement of Tax Progressivity: An International Comparison. *The Economic Journal*, 87 (345), 71-80.
14. **Kesselman, J., Cheung, C.** (2004). Tax incidence, progressivity, and inequality in Canada. *Canadian Tax Journal/Revue fiscale canadienne*, 52(3), 709-89.

15. **Levell, P., O'Connell, M. and Smith, K.** (2016). *Excise duties at IFS Green Budget 2016*, Institute of Fiscal Studies,
<https://www.ifs.org.uk/uploads/gb/gb2016/gb2016ch9.pdf>
16. **Lowry, S.** (2014). Alcohol Excise Taxes: Current Law and Economic Analysis
Congressional Research Service January 2, 7-5700.
17. **Lyon, B., and Schwab, M.** (1995). Consumption Taxes in a Life-cycle Framework:
Are Sin Taxes Regressive? *Review of Economics and Statistics*, 77, 389–406.
18. **Pigou, C.** (1920). *The Economics of Welfare*. McMillan&Co., London.
19. **Popova, S., Rehm, J., Patra, J., & Zatonski, W.** (2007). Comparing alcohol consumption in central and Eastern Europe to other European countries. *Alcohol and Alcoholism*, 42(5), 465-473.
20. **Poterba, M.** (1989). Lifetime Incidence and the Distributional Burden of Excise Taxes. *American Economic Review*, 79, 325–30.
21. **Smith, S.** (2005). Economic issues in alcohol taxation. Cnossen, S. (toim). *Theory and practice of excise taxation smoking, drinking, gambling, polluting, and driving*. Oxford: Oxford University Press.
22. **Sornpaisarn, B., Shield, KD, Österberg, E, Rehm, J.** (toim). (2017). *Resource tool on alcohol taxation and pricing policies*. Geneva: World Health Organization.
23. **Trasberg, V., Trasberg, K.** (2017). Economic and social impact of alcohol taxation in the Baltic countries. *3rd Dubrovnik International Economic Meeting: Managing Business Growth in a Volatile Environment*.

KOKKUVÕTTED

ZUSAMMENFASSUNGEN

SUMMARIES

CATALONIA'S DESIRE FOR INDEPENDENCE: HISTORICAL CAUSES AND REALISTIC CONSEQUENCES OF A SECESSION FROM SPAIN

Wolfgang Eibner¹

Chantal Eibner²

Ernst Abbe University of Applied Sciences Jena (Ernst-Abbe-Hochschule Jena)

Research purpose

Topicality

The recent departure of the United Kingdom from the European Union with effect from 31 January 2020 is just one of the events that inevitably causes us to examine the desire that exists in many states or regions to regain or reinforce their “national sovereignty”. In that regard, Catalonia is currently the region that has been the most vociferous in claiming its independence.

Aim of the discussion

The number of such states or regions and the diversity of their efforts to achieve independence inevitably lead us to question what the consequences would be for society, the economy and the overall future viability both of the area seceding from its country of origin and of the rest of the national state concerned, were those efforts to achieve their objective.

In the rest of this document, and especially in the long version of this contribution that can be found on the CD, the region of Catalonia will be used in order to examine the fundamental economic consequences that would result, were Catalonia to secede from Spanish sovereign territory.

Research objective

This article sets out to answer three questions, which will be examined below:

4. What are the historical and contemporary causes of the concerted efforts to achieve independence in Catalonia? (Chapter 1)
5. What is the economic structure of Catalonia compared to that of Spain as a whole? Does separating from Spain appear to be a sensible option for economic reasons, such as fundamentally different economic structures? (Chapter 2)
6. What would ultimately be the economic consequences of independence for Catalonia itself, but also for Spain? (Chapter 3)

---

¹ Prof. Dr. Wolfgang Eibner, Department of Industrial Engineering, Ernst Abbe University of Applied Sciences Jena, Carl-Zeiss-Promenade 2, 07745 Jena, Germany,
w.eibner@eah-jena.de

² Chantal Eibner, editor and proofreader, info@b2b-lektorat.de

1. Historical causes of the current efforts to achieve independence in Catalonia

The historical route that led to Catalonia's desire for national autonomy

Catalonia's economic and political emergence began in the year 1137, when the "Principat de Catalunya" joined forces with Aragon to form the new community of states known as the "Crown of Aragon". Catalonia duly became the commercial and cultural centre of the Crown of Aragon and thanks to its fleet of trading vessels, remained the most important trading nation in the Western Mediterranean until 1469.

A key date in the shared history of Catalonia and Spain is 1469. That was the year in which the "Catholic monarchs", Ferdinand of Aragon and Isabella of Castile, married, which meant that Castile, Aragon and Catalonia were united for the first time and Catalonia therefore became part of the centralised Spanish state. At that time, this already afforded special rights to the Catalans, due to their economic power.

An important watershed in the history of Catalonia was the Franco-Spanish war from 1635 to 1659. During the course of this chaotic period, Portugal and Catalonia declared their independence from the Spanish crown in 1640. Catalonia, however, was reconquered by the Spanish by 1652, furthermore losing those parts of its territory located north of the Pyrenees to France in 1659, under the terms of the Treaty of the Pyrenees.

The historically most important period suffered by Catalonia occurred as a result of the War of the Spanish Succession from 1701 to 1714: Catalonia supported the losing Habsburg Archduke Charles, against the Bourbon Philippe of Anjou: on 11 September 1714, after a 14-month siege that caused much suffering, a Franco-Spanish Bourbon army captured Barcelona. The occupying forces destroyed large parts of the city. In the unified state that resulted, Catalonia lost all of the special rights that had existed since 1469 and the Castilian language of the centralist state formally replaced Catalan, the language of Catalonia, as the official language. After the death of General Franco this date of the region's defeat on 11 September 1714 has become a national public holiday in Catalonia and has repeatedly been one of the key dates on which the region expresses its resistance against the Spanish state.

Whilst all of these events took place many years ago, another event still exerts a significant force driving many Catalans' resistance to Spain – the Spanish Civil War of 1936 to 1939.

During the Spanish Civil War, Catalonia, which sided with the Republicans, put up staunch resistance against the Fascists. As we all know, General Franco was ultimately victorious at the end of the Spanish Civil War: It was devastating for Catalonia that the fall of Barcelona, one of the last bastions of the Republic, sealed the victory of the Fascists on 26 January 1939. The entire territory of Catalonia was occupied on 10 February.

During what came to be known as the "Blue Period" – the first five years of Franco's fascist regime – many Catalans who had supported the Republicans for many years fell

victim to major violent “purges”, consisting of general repression, torture and hundreds of thousands of executions. It is estimated that in the period following the Civil War, political prisoners numbered over 1.5 million.

Catalan newspapers and publications, together with the Catalan flag and national anthem, were prohibited and city and street names were hispanicised. For the second time since 1714, Castilian Spanish was once again designated the region’s official language, while the use of Catalan was prohibited.

Catalonia’s current status as an autonomous community

Following the death of General Franco in 1975, Spain became a democratic state and became significantly more federal. Today, Spain is subdivided into 17 autonomous communities, each with its regional parliament and government. Nevertheless, Article 2 of the Spanish Constitution of 1978 associates the right of autonomy with the principle of the “indissoluble” unity of the Spanish nation. This means that autonomy in the sense of secession from the Spanish state is explicitly excluded.

Furthermore, and to the anger of the regions, Article 149 of the Constitution specifies many competences that shall remain the sole preserve of the centralised state. Financial policy is one of the main areas that spark off the battle for autonomy between Catalonia and the central Spanish government – the fact that the region is a net contributor but the central government takes charge of all revenues and their distribution is causing Catalonia in particular to feel severely disadvantaged from a financial point of view.

What is more, the central government enjoys full sovereignty in terms of administration, which means that any changes to administrative structures – and therefore explicitly to the statutes governing autonomy, and the quantities of funds devolved – can only be enacted through the government of Spain.

It is, however, possible to observe that since 1978, Spain’s regions have become increasingly successful in expanding their competences within the regime of autonomy.

In Spain, from 2006 onwards, the notion of federalism has gained significant ground. This was the year in which negotiated and ratified reforms to the statutes of autonomy were to have afforded greater rights and decision-making competences to Catalonia in particular.

This relaxation in the relationship between Catalonia and the central state was reversed in 2010 by the right-wing conservative party Partido Popular, which submitted a complaint to Spain’s Constitutional Court against autonomy agreements, which it regarded as too far-reaching. The Constitutional Court, for its part, upheld the complaint submitted by the party, the aim of which was to counter the reforms.

It was at that point that the most recent fundamental disagreements between Catalonia and the centralised state fuelled and leading to the referendum on the independence of Catalonia on 1 October 2017. On the grounds of Article 2 of the Constitution of Spain, that referendum was deemed in breach of the Constitution and the entire process

associated with the efforts to achieve independence designated a criminal act, culminating in Catalonia's autonomy being suspended by the central government for a short time on 17 October 2017 and to severe penalties of up to 13 years' imprisonment for those who initiated the referendum.

2. Key economic data of Catalonia and Spain – a comparison

In the section below, we will set out to examine the extent to which the economic conditions would favour Catalonia's independence or make it appear achievable.

A comparison of the economic power and economic structure of Catalonia and Spain

The long version of this article on the enclosed CD provides a comparative analysis of some absolute and relative economic key performance indicators.

The key outcomes of that analysis are that though 20% of Spain's economic power can be attributed to Catalonia, the fact that the region is home to only 16% of Spain's population means that this does not form a relevant argument to justify a secession. The same thing applies if we examine direct investment from abroad: at 17%, these are in line with the region's share of the population and are even less than its share in the country's gross national product.

At EUR 31,000, Catalonia's GDP per capita is actually significantly greater than that of Spain, which stands at EUR 26,000. If, on the one hand, we take account of the fact that this is a purely arithmetical average in terms of value creation, it becomes clear that in statistical terms, the "income per head" of a region can increase due to, for example, major companies or banks having moved into the area, without this having any actual effect on the citizens themselves. Furthermore, companies may also move away from the region at short notice, for example if the region were to detach itself from the national state.

An analysis of the economic structure, gross value creation, and economic growth shows that the make-up of Catalonia and that of Spain are remarkably homogeneous.

The problem of government debt

Spain's overall government debt lies at just under 90% of the country's GDP. Logically, if Catalonia were to secede from Spain, Catalonia would become responsible for a proportion of that debt.

In addition, Catalonia itself is the most highly indebted region of Spain, its debt amounting to 35% of the region's GDP.

As a result of a secession and Catalonia's subsequent assumption of around 16% to 19% of overall government debt (depending on the formula used to determine that percentage, whether it is based on the region's share of the population or the proportion of Spain's GDP for which it is responsible), the burden of debt assumed by Catalonia in the event

of its secession from the central Spanish state would increase by around 235% to 280%, which means it would increase to around 100% of Catalonia's gross domestic product.

Foreign trade

Another key economic indicator is that of foreign trade. Catalonia has a significantly greater orientation towards foreign trade than Spain, in relation to its economic performance. Catalonia has also recorded a slightly higher export surplus compared to its imports. If we examine the contribution of external trade in relation to GDP, that figure is at 3% for Spain and 5.8% for Catalonia. Furthermore, Spain's exports are by 10% higher than its imports, while Catalonia's exports exceed its imports by 18%.

Nevertheless, these findings do not constitute a positive argument that could be used to justify the region seceding from Spain.

3. The economic consequences of Catalonian state autonomy

Even in the long version of this article on the accompanying CD, it is not possible to provide a comprehensive analysis of the possible economic consequences, were Catalonia to become independent.

To that extent, explanations on that topic have been limited to six aspects that are regarded as especially significant and that are the subject of intense discussions in Catalonia itself. In this version of the article, we will provide a heavily truncated discussion of those aspects:

- Loss of EU membership
- Loss of the euro
- An increase in government debt
- A decline in tax revenues
- Increasing economic and political costs
- Political and societal destabilisation

3.1. Consequences for Catalonia

Loss of EU membership and of the common currency, the euro

It is self-evident that the loss of its EU membership that would automatically occur following secession from Spain would have a devastating effect on a large part of Catalonia's trade and exports, due to its inability to access the EU's internal market. Around 67% of Catalonia's exports are sold to other EU member states and around 62% of the region's imports come from the EU.

This is aggravated by the fact that Catalonia would also be excluded with immediate effect from all of the various customs unions, free trade agreements and economic partnership agreements that the EU has concluded with over 100 countries to date.

Alongside the effects on trade, the other fundamental freedoms afforded by the EU's internal market (TFEU, Section 3) are of considerable importance for the economic success of the region. For example, Catalonia would not only lose the free movement of

goods, but also the free movement of services, the free movement of persons and the free movement of capital with the European Union.

Any thought that after gaining its autonomy, Catalonia would quickly apply for accession to the EU is not a valid one – it is obvious that Spain would not approve Catalonia's admission to the EU.

In such a scenario, companies would consider very carefully, whether they would stay on in Catalonia or move their headquarters and production facilities onto EU territory, which, in this case, would simply require them to relocate to the Spanish side of the border with Catalonia. This, in turn, would not serve to encourage ongoing direct investment by foreign companies in Catalonia and could even cause such investment to decrease.

All of the above would logically result in a significant drop in tax revenues from all types of taxation (corporation taxes, wage and income tax and excise duties). A more detailed explanation of all this can be found in the long version of this article that is available on the enclosed CD.

The loss of EU membership would also entail the loss of the common currency. Catalonia would then need to develop its own central bank and introduce a new currency. The question then arises as to the ability of any such new currency to hold its value, as it will not yet have acquired any confidence on the financial markets. A devaluation and resulting increases in the cost of imported goods would then be a likely scenario. The positive effect derived from the fact that a devaluation would make Catalonia's exports more affordable would be significantly reduced or entirely cancelled out by the country's lastingly worsened export opportunities being no more a member state of the EU.

Catalonia's economy would also suffer the initial burden imposed by the interest rate rises that would probably occur from any drive to devalue its currency.

The “umbrella” provided by the ECB would also no longer be available – no banking supervision and no protective shields, no programmes for the purchase of government bonds or favourable loans to central banks in periods of liquidity imbalance, over-indebtedness or in a major recession, of the type that the ECB put into action in the aftermath of the US real estate and financial markets crisis.

An increase in government debt and a loss of creditworthiness

The need for Catalonia to take responsibility for a yet-to-be-determined part of Spain's overall debt would, in the event that it were to secede from Spain, cause Catalonia's indebtedness to increase to as much as 100% of its GDP. The subsequent need to service that debt by making interest payments would constitute a massive burden on the state budget and would in turn lead to two follow-on problems – the investment capacity of the state would decrease, while the interest burden would increase. This is also problematic to the extent that the interest and the repayments of the outstanding state debt need to continue being paid in euros (or other foreign currencies). A shortage of foreign

currency would lead to a devaluation of the currency, which in turn would require even more state budgetary resources, in order to service renewed rises in interest rate and repayment costs arising from foreign debt in the country's own currency. As a result of the devaluation, import costs would then increase further, leading to the country ending up in a prolonged vicious circle.

All of the above would, by their nature, lead to an impairment of the country's creditworthiness, i.e. the international rating agencies would reduce Catalonia's credit rating and/or the rating of its government bonds, causing interest rates to rise once more, further limiting the financial budget to manoeuvre of the state (and also of others).

All of these scenarios would also be exacerbated by the fall in tax revenues referred to above. The relevant causal chains can be found in the long version of this article, which is available on the CD.

Additional political and social costs

National independence will give rise to a wide variety of additional costs.

On a national level and in addition to the need, as mentioned above, to create a central bank of its own and to create a new currency of its own, which would be a costly undertaking, it would also be necessary to create new police units, possibly an army, a functional system of national taxation, including tax administration and, on a more general level, to put in place fully-fledged national administrative structures and to develop and fund its own social insurance system, legal system, etc.

Further economic and political costs would be associated with aspects of international significance such as the loss of all existing representations abroad. Replacing these would be a costly undertaking. What is more, the country would also lose its membership of all international organisations of any type and would therefore need to enter into negotiations to rejoin those organisations and pay the membership fees.

If the economic situation worsened, increases in social security contributions, transfer charges and possible subsidies for purposes such as keeping companies in the country, would follow.

The unfulfilled expectations of its citizens would destabilise Catalonia on a long-term basis – unemployment in Catalonia, at over 14%, is already high. Independence would not be capable of solving the unemployment problem. As explained above, the reason for this is that there is a very real danger that companies will leave the country – especially major companies that are strong performers in terms of value creation. Each additional economic decline would immediately trigger an increase in unemployment and all of its associated problems with regard to maintaining political and social harmony, which must be regarded as significantly more fragile in Spain than in many other countries in Europe.

3.2. Consequences for Spain

Generally speaking, the risks for Spain that would arise if Catalonia were to secede seem to be significantly lower and more manageable:

Though Spain does stand to lose around 20% of its economic power, that effect could be significantly reduced once Catalonia became independent, due to the fact that companies may decide to relocate their headquarters and production facilities from Catalonia to Spain. Not only would this create jobs in Spain, but it would also bring about an increase in tax revenues, due to increases not only in corporation tax revenues and also in wage and income tax revenues. Increased employment could then give rise to an increase in consumer spending, thereby increasing indirect tax revenues as well. A Spanish economy that was undergoing an upswing as a result of these factors could then also attract increasing amounts of direct investment, or lead to direct investments formerly destined for Catalonia being diverted to Spain.

What must be regarded as more critical is the loss of creditworthiness that Spain is expected to suffer if Catalonia were to secede – rating agencies would downgrade Spain due to the loss of Catalonia, which is one of the country's commercially important regions. Spain's state budget would therefore be required to bear the interest rate burden on the state debt, which already equates to around 90% of the country's GDP. That percentage would also not be reduced if part of the state's debt were to be reassigned to Catalonia, as Spain's GDP would also reduce to a corresponding degree.

A further problematic area would be the political signal that Catalonian independence would send to other secession movements inside Spain. The Basque county in particular is home to an historically deeply embedded independence movement, which even led to the separatist group ETA waging an armed struggle for independence against the Spanish state for many years. Other regions of Spain too could also feel emboldened to go down Catalonia's “road to freedom” – at least until the predicted negative consequences of secession made their presence felt.

4. Conclusion and outlook

From an historical perspective, Catalonia's desire for independence is very deeply embedded and is being fuelled and further consolidated not only by the region's current confrontations with the central government that have resulted from aspirations for autonomy being denied and from the temporary full removal of its autonomy in the aftermath of the referendum on autonomy, but also by the long terms of imprisonment being handed down at present to the initiators of the independence referendum.

Parallel to this, a comparative analysis of key economic indicators does not reveal any clear-cut economic rationale for independence.

Instead, the economic consequences of independence are expected to be long-term and may even pose an existential threat, especially to Catalonia itself.

To that extent, it would be in the interests of both parties if it were possible to make rapid progress towards sustainable agreements to develop a stronger federal structure in Spain,

which would serve to mitigate the historically latent, but currently explosive, discontent felt by Catalans towards Spain's central government.

In that regard, academics and, above all, the press and all social media will face the task of providing serious information about the consequences of a secession and sustainably disseminating that information amongst the population on a massive scale.

The field must not be left open to populists, who, by means of naive slogans, conjure up misleading images of future scenarios, this being something we have witnessed in the case of others, a typical example being the British politician, Nigel Farage, who did precisely that during the run-up to Brexit. For as long as figures of that type present their audiences with lies and fairy tales that lack any theoretical foundation, promising the "best future ever" if only the paternalism exerted by an overarching political tier – in the United Kingdom's case, by the EU, or in Catalonia's case, by Spain – could be brought to an end, people and entire states may well find themselves descending into an economic abyss.

The reality is different: in times characterised by high mobility amongst production factors, combined with major competitors or even geo-strategically powerful hegemonic states such as the USA or China, small entities that are not affiliated to networks (this applies to companies as well as states) do not face a brilliant future – quite the opposite.

TOLLIAMETNIKE KOMPETENTSIDE ARENDAMINE: ESIALGNE SISSEVAADE

Maret Güldenkoh¹

Indrek Saar²

Helle Koitla³

Marika Kaselo⁴

Sisekaitseakadeemia

Sissejuhatus

Efektiivne tollistüsteem on oluliseks aluseks ühe riigi toimimisel, kuna sellel on suur mõju nii rahvusvahelisele kaubandusele kui ka turvalisusele. Näiteks vastutavad tolliametnikud miljonite üle piiri liikuvate kaupade kontrollimise eest üle maailma. Kuna Eesti kuulub Euroopa Liitu ning on üheks EL piiririigiks, seetõttu on Eestil eriti oluline roll tollipoliitika otsuste elluviimisel ning edasiarendamisel ka EL-i tasandil. Tollipoliitika tulemusliku rakendamise eelduseks on tolliametnike kompetentsus.

Tööjõu kompetentside tagamiseks ja arendamiseks on erinevaid võimalusi. Üheks poliitikainstrumendiks on kvalifikatsiooniraamistiku loomine, mis klassifitseerib erinevad kvalifikatsioonid vastavalt omandatud oskuste ja teadmiste tasemele. Sageli kasutatakse ka kutsestandardite koostamist, mille kaudu defineeritakse töötaja nõutud oskuste tase mingil kindlal ametikohal. Samas pole otstarbekas koostada kutsestandard igale ametile ehk töökohale, kuna tegemist on töö- ja ajamahuka ettevõtmisega ning alati ei pruugi kutsestandard hõlmata kogu tööturgu. Maksu- ja Tolliamet (MTA) on organisatsioonisiseselt määranud kindlaks kompetentsid, mis on vajalikud tolliametniku töö tegamiseks, kuid see rahuldab üksnes MTA sisemist värbamis- või koolitusvajadust ning on avalikkusele suletud. Selle uuringuga soovitakse leida vastus küsimusele, kas Eestis on olemas tolliametniku kutsestandardi koostamise ja rakendamise vajadus või piisab olemasolevast kompetentsimodelist?

Artikli esmärgiks on pakkuda esmane sissevaade tolliametnike kompetentside tagamise ja arendamise hetkeolukorda nii Eestis kui Euroopa Liidus ning tuvastada selle edasisi arenguvajadusi, sh vajadust kutsestandardi koostamiseks ja rakendamiseks.

Eesmärgi saavutamiseks püstitatakse järgmised uurimisülesanded: 1) analüüsida teoreetiliste ja õiguslike allikate põhjal tolliametniku kutsekvalifikatsiooni vajalikkust ja õiguslikku rakendamist; 2) välja selgitada kutsekvalifikatsiooni eelduseks oleva kutsestandardi olemasolu EL-s; 3) analüüsida eesti Maksu- ja Tolliameti tolliametnike seisukohti töötajate värbamise ja arendamisega seotud probleemide ja võimalike lahenduste osas.

---

¹ Maret Güldenkoh, MBA: maretgyldenkoh@gmail.com

² Indrek Saar, PhD: indreksa@gmail.com

³ Helle Koitla, magistrikaadle vastav kvalifikatsioon: Helle.koitla@mail.ee

⁴ Marika Kaselo, MA: marikakaselo@gmail.com

Käesolev artikkel põhineb Sisekitseakadeemia Finantskolledži uurimisgrupi poolt 2019 aastal läbi viidud uurimistööl „Tolliametniku kutsestandardi rakendatavas Eestis“, mis on avaldatud Sisekitseakadeemia Finantskolledži toimetistes nr 1/2019 (Güldenkoh, Koitla, Kaselo, Sieberk, Saar, 2019).

Teoreetiline ja empiiriline taust

Tööelu uuenduslikud suundumused mõjutavad majanduslikku, sotsiaalset ja poliitilist keskkonda ning organisatsioonid ja üksikisikud peavad oma pädevuse säilitamiseks muutuvatele oludele kiiresti reageerima (Ruohotie ja Korpelainen, 2008, 96–97). See tähendab, et töötajatelt oodatakse mitmekülgsest muutunud töökeskkonnas üha enam oskuste paindlikku rakendamist, vastutustunnnet, professionaalsuse pidevat suurendamist, analüüsioskust ning koostöövõimet. Mida põhjalikumad on töötajate oskused ja teadmised, mida on võimalik kasutada uutes töösihtasutustes, seda paremini tulevad nad tööluga toime.

Olulised muutused, mis on seotud teaduse ja tehnika kiire arenguga, uute lähtekohataga organisatsioonikultuuris ning ärietikas, muudavad tööturu töötaja jaoks üha enam nõudlikumaks. Eri ametitega seotud kutsekvalifikatsioon, mis eeldab kutsestandardit, on üks vastus nendele väljakutsetele, osutades nii majanduslikele kui ka sotsiaalsetele aspektidele. Kutsestandardites on täpsustatud, mida mingil ametialal töötavad isikud peavad teadma, mõistma ja oskama (Ahmed & Bodner, 2017, 393) ning töötajad ja tööotsijad peavad tõendama oma pädevust praktilise töö tegemisel vastavalt standardile. Standardid võivad olla nii organisatsioonilisel, riiklikul või rahvusvahelisel tasandil (Ahmed & Bodner, 2017, 393). Kutsestandardi puhul saab rääkida paremast karjäärvõimalusest, töötajate professionaalsest arengust, võrdsematest võimalustest nii tööotsijatele kui tööandjatele, võimalusest tunnustada ka mitteformalset haridust, karjääri paindlikkusest, läbipaistvusest ning selgest ja reeglitel põhinevast teabevahetusest (Skorkova, 2016, 229–230; Nicula, 2014, 19).

Kutsestandardi väljatöötamine on ajamahukas protsess, sõltumata sellest, mis valdkonnas või ameti kohta seda koostatakse. Näiteks esitavad Ahmed ja Bodner (2017, 394) kutsestandardi väljatöötamiseks kuueosalise protsessi mudeli, mis koosneb organisatsiooni vajaduste analüüsist, vajaduste funktsionaalsest analüüsist, olemasolevate standardite tuvastamisest, uute standardite väljatöötamisest, standardite asjakohasuse tagamisest ja standardite rakendamisest. Enne kirjeldatud protsessi alustamist on oluline veenduda selle otstarbekuses ja standardi loodavas lisaväärtuses huvipakkuvas valdkonnas või kutsealal. Järgnevalt vaatleme kutsestandardi võimalikke funktsioone ja rolli tolli valdkonnas.

Kuna tolli valdkond on otseselt seotud piiriülese kaubandusega, siis kaubandustegevuse dünaamiline suurenemine ja julgeolekuga seotud ülesanded nõuavad tolliasutuse juhtimisel ja tegevusel kogu maailmas professionaalset lähenemist (Baranova, 2013, 91). Petersone *et al.* (2015, 3552-3553) näeb ühe olulise tööriistana tolliametniku kutseoskuste arendamisel just kutsestandardi koostamist. Ka Maailma Tolliorganisatsioon rõhutab tolliametite ja haridusasutuste koostöö olulisust inimressursi arendamisel tollitöö kaasajastamiseks (World ..., 2015, 8–9). Samas on maailmas

erinevaid lähenemisi kutsestandardite rakendamisele. Nagu näitas Lester & Religa (2017, 210-211) analüüs, siis osad riigid rakendavad standardeid kohustuslikena tulenevalt väga vähe reguleeritud tööturgudest, teistes riikides on standardid pigem soovituslikud. Mõnedes riikides on tööandjate sidemed haridasutustega niivõrd tihedad, et kutsestandardite koostamine ei looks ilmselt olulist lisaväärtust. Seega ei ole ühte ainuõiget mudelit kvalifitseeritud tööjõu tagamiseks, vaid sobiv lahendus sõltub riigi haridussüsteemist, tööturust ja teistest olulistest teguritest.

Metoodika

Eesmärgi saavutamiseks kasutati kvalitatiivseid andmekogumis- ja analüüsimeetodeid. Esiteks koostati ülevaade tolliametnike kvalifikatsiooni tagamise ja arendamisega seonduvatest regulatsioonidest ja dokumentidest, et paremini mõista õiguslikku raamistikku ning selle dünaamikat, milles tolliametnike kompetentside tagamine ja arendamine toimub. Fookuses oli kaks laiemat aspekti: tolli rolli ja funktsionide defineerimine ning tollitöö positsioon EL-i kvalifikatsiooniraamistiku suhtes.

Teiseks teostati ülevaateuuring EL-i riikides, et tuvastada, millistes riikides on koostatud tolliametniku või sellega seotud ametitele kutsestandard tagamaks kvalifitseeritud tööjõu tollitoimingutes. Andmete kogumiseks kasutati otsingumootorit Google, mille abil otsiti kutsekoja, haridusministeeriumite ja tolliametite ning kasutati otsinguks tolliametnikuga seotud märksõnu. Analüüs käigus tekkis vajadus teha lisapäringuid kogutud informatsiooni tõlgendamiseks ja kontrollimiseks. Seetõttu saadeti EL-i liikmesriikidest pärit rahvusvahelise tollülikoolide võrgustiku (INCU, International Network of Customs Universities) liikmetele e-kiri, milles paluti täpsustada tolliametniku kutsestandardi või kutsekvalifikatsiooni olemasolu.

Kolmandaks intervjuueriti MTA tollitöö kogemusega esindajaid, kellelt loodeti saada informatsiooni MTA-s tolliametnike värbamise, arendamise ja koolitamisega seotud probleemide ning kasutusel oleva kompetentside juhtimise ja arendamise süsteemi kohta. Kokku toimus kolm poolstruktureeritud eksperdiintervjuud, korraga intervjuueeriti kaht isikut.

Tulemused

Tollipoliitika rakendamisel tuleb lähtuda tolliseadustikust, mis sätestab tolli vastutuse liidu rahvusvahelise kaubanduse järelevalve osas. Toll peab kaasa aitama avatud kaubanduse arendamisele nii siseturu kui ka üldise tarneahela turvalisuse tagamisele. Toll peab järgima järgmisi eesmärke: a) kaitsta liidu ja selle liikmesriikide finantshuve; b) kaitsta liitu ebaausa ja ebaseadusliku kaubanduse eest, toetades seaduslikku ettevõtlust; c) tagada liidu ja tema residentide turvalisus ja julgeolek ning keskkonnakaitse; d) säilitada sobiv tasakaal tollikontrolli ja seadusliku kaubanduse hõlbustamise vahel. (Official ..., 2013) Sellest tulenevalt peavad tollisüsteemis töötavad isikud olema erialasel kvalifitseeritud ja vastama köikidele kompetentsimudeli nõuetele.

Euroopa Komisjoni tööhõive, sotsiaalküsimuste ja sotsiaalse kaasatuse peadirektoraadis koostati „Euroopa 2020” strateegia algatusel ning koostöös huvirühmade ja Euroopa Kutseõpppe Arenduskeskustega (Cedefop) raamistik koondnimetusega ESCO (Europeans

Skills, Competences, Qualifications and Occupations). Strateegiat ajakohastati viimati 26. aprillil 2018. aastal. (European Commission, 2019) Sellist andmebaasi nimetatakse EL-i kutseala andmebaasiks. ESCO-s on selgitatud tolliametniku mõistet ja kirjeldatud tööülesandeid ning esitatud tolli- ja piiriametnike ametinimetuste näiteid. Samuti on elukutse klassifitseeritud koodiga ISCO-08 kood 3351. (European Commission, s.a.-b)

Kutsestandardi olemasolu väljaselgitamise analüüs tulemusena selgus, et mitte üheski EL liikmesriigis ei ole kehtestatud tolliametniku kutsestandardit. Samas selgus, et on kehtestatud kutsekvalifikatsiooninõuded (kutsestandard) erasektori tolliesindajatele. Kutsestandard on kehtestatud erasektori tolliesindajatele (deklarant, agent, volitatud esindaja) seitsmes riigis (Bulgaarias, Hispaanias, Horvaatias, Itaalias, Poolas, Sloveenias ja Tšehhis).

Rahvusvahelise tolliülikoolide võrgustiku (INCU) liikmetele vastustest selgus, et nende riikides puudub tolliametnike kutsestandard, mõnes riigis on kehtestatud erasektori tollitöötajate (tolliagent, tolliesindaja, volitatud esindaja) kutsestandard. Kõik kinnitasid, et õpetavad tolliametnikke õppekavadel, mis vastavad tolliametnike kompetentsinõuetele. Aastatel 2005–2007 koostas WCO koos INCU liikmetega PICARD-i programmi käigus tolli õppekavadele lävendi „Professional Standard”, mida peavad rakendama õppeasutused, kus toimub BA- või MBA-tasemel õpe (World Customs Organization, 2019).

Intervjuueritavalt loodeti saada informatsiooni MTA-s tolliametnike värbamise, arendamise ja koolitamisega seotud probleemide ning kasutusel oleva kompetentside juhtimise ja arendamise süsteemi kohta. Intervjuudega kogutud andmeid analüüsiti küsimuste põhjal moodustatud kaheksa kategooria kaupa.

Ametnike kompetentsuse hindamisel vastasid kõik intervjuueritavad, et MTA-s on välja töötatud tolliametnike kompetentsid, mida ei ole aastaid muudetud kuna puudub vajadus ja ajapuuduse pole see prioriteet. Kompetentsimudeli arendamise kohta vastasid intervjuueritavad, et selleks puudub motivatsioon ja vajadus. Märgiti, et üldkompetentsid on jäänud samaks, muutunud on pigem elektroonilised süsteemid, andmete kogumise vajadus. Intervjuudest selgus, et kompetentsimudelit kasutatakse MTA-s suhteliselt vähe. Kompetentsimudeli kitsaskohaks on see, et karjääri kompetentsimudeli alusel ei kujundata.

Värbamisprobleemina töid kõik intervjuueritavad välja tööjöpuuduse piiril. Raske on leida töötajaid piiripunktidesse, kus on erioskusi nõudev graafikujärgne töö. Madal palgatase on piiril töötavate politseiameetnikega vörreldes eriti kontrastne ja see süvendab tööjöpuudust veelgi. Kompetentsimudeli avalikustamist pooldasid kõik intervjuueritavad. Pärast kompetentside uuendamist ja avalikkusele mõistetavaks tegemist võiks need olla koos selgitustega avalikkusele kättesaadavad. See avaks tolliametniku töö sisu võimalikele huvilistele ja võib olla tõstaks tollitöö olulisust ja mainet ühiskonnas. Kõigist intervjuudest tuli välja, et kutsekvalifikatsiooni rakendamise võimaluse vajadusi ei ole MTA-s arutatud ja selleks puudub ka vajadus. Tolliametniku kutsestandardi vajalikkust ei peetud oluliseks, kuid tajuti selle potentsiaalsest kasu. Euroopa kontekstis arvati, et ühtse standardi rakendamine on keeruline, kuna

organisatsioonide ülesehitus on erinev. Kõik intervjuueeritavad arvasid, et pigem võiks uuendada ja rakendada kompetentsimudelit ning see avalikustada.

Intervjuudest selgus, et keeruline on leida ametnikke piirile. Sobivad uued töötajad läbivad baaskoolituse ja asuvad tööle. Intervjuueeritavate sõnul ei ole MTA-s kutsestandardi koostamisele mõeldud. Leiti, et kui kutsestandard aitaks propageerida tolliametniku tööd või motiveeriks ametnikke omandama uusi teadmisi, et tõusta kõrgemale tasemele, võiks mõelda tolliametniku kutsestandardi väljatöötamisele.

Arutelu ja järeldused

Kogutud andmete analüüs tullemusel saab teha mitu üldistavat järeldust tolliametniku kutsekvalifikatsiooni/kutsestandardi olemasolu, vajalikkuse ja edaspidiste võimalike tegevussuundade kohta.

Selgus, et üheski uuritud riigis tolliametniku kutsestandardit koostatud ja rakendatud ei ole. Sellele võib olla mitu seletust. Näiteks saab esile tuua haridussüsteemi üldise ülesehituse, kus kutsestandardite funktsioon võib riigiti oluliselt erineda. Lisaks võib kutsestandardi puudumise üks põhjus olla tolliametnike suhteliselt väike koguарv, mistõttu ei ole nendele eraldi kutsestandardi koostamist otstarbekaks peetud.

Olukorra põhjalikumaks analüüsimiseks, sh kompetentsimudeli kui ühe kutsestandardi alternatiiri praktikas kasutamise kohta informatsiooni kogumiseks, intervjuueeriti MTA esindajaid. Saadud andmed andsid indikatiivset infot näiteks selle kohta, millisel määral suudab organisatsiooni tasandil koostatud kompetentsimudel täita kutsestandardi funktsioone. Intervjuudest selgus, et MTA-s on kompetentsimudel reaalselt kasutusel. Analüüs põhjal saab väita, et need funktsioonid, mida kutsestandard võiks potentsiaalselt täita organisatsiooni sees, on MTA-s juba praegu olemas. Oluline on tähele panna, et uuringuga ei anta hinnangut praeguse kompetentside arendamise süsteemile MTA-s, vaid pigem analüüsatakse selle olemasolu. Seda, kas kutsestandard võiks olla ka organisatsioonisest kasulikum praegusest süsteemist, peab eraldi analüüsima.

Intervjuudega kogutud informatsiooni põhjal saab järeldada, et kuigi MTA-s kasutusel olev kompetentsimudel täidab organisatsioonisest vajalikke funktsioone, siis nende võimalustega, mis potentsiaalselt tekiksid kutsestandardi koostamisega, seda siiski võrrelda ei saa. Näiteks ilmnes intervjuudes motiveeritud ja kvalifitseeritud töötajate puudus, aga ka vajadus tolliametniku töö mainet tösta. Kutsestandardi roll lisaks tööandjate ootuste peegeldamisele tööotsijatele võiks olla ka kutse tutvustamine. See suurendaks tolliametniku elukutse usaldusväärust ja tõstaks selle mainet, mis omakorda võiks potentsiaalselt tuua leevidust tööjööpuudusele. Kui eriala valikul ollakse enam kursis selle tegeliku sisuga, kandidateerivad tolliametnikuks suurema töenäosusega isikud, kellele see töökoht võiks hästi sobida. Intervjuude andmete põhjal saab väita, et kvalifitseeritud tööjöud omab olulist rolli tollipoliitika toimimises.

Arvestades globaliseerumist ja pidevaid tehnoloogiamuutusi, siis on koostöö tähtsus tollivaldkonnas raske ülehindata. EL-i tasandil ühtse tolliametniku standardi koostamise võimalused väärivad kindlasti edasist analüüsni. Uuringu tullemused viitavad, et tolliametniku kutsestandardi koostamisest võib olla märkimisväärne kasu nii praegustele

kui ka potentsiaalsetele tulevastetele tolliametnikele. See võib leevendada mitut probleemi, eelkõige seoses uute töötajate värbamise ja tolliametniku elukutse populariseerimisega. Samas ilmnes uuringust, et üheski EL-i riigis tolliametniku kutsestandardit koostatud ei ole. Kutsestandardi puudumise põhjuste väljaselgitamist selles uuringus ei käsitletud. Väga üldistatult võib järeldada, et kutsestandardi kasu ei nähta EL-i riikides piisavalt suurena.

ELANIKKONNA NÕUDLUS HARKU JÄRVE KESKKONANSEISUNDI PARANDAMISE JÄRELE

Tea Nõmmann¹

Üllas Ehrlich²

Sirje Pädam³

Tallinna Tehnikaülikool ja WSP

1. Sissejuhatus

Harku järv asub Tallinnas Haabersti linnaosas, merest 3 km kaugusel. Harku järv pindala on 162,9 hektarit ja keskmise sügavus on 1,6 meetrit. Harku järv on madalate kallaste ja mudase põhjaga. Järve vesikond on üle 50 km². Järvest voolab välja Tiskre oja, mis suubub Kakumäe lahte. Järve edelaküljel leidub ka allikaid. Harku järv on eutroofne. Järve vesi on toitaineterikas, mis vegetaisooniperioodil põhjustab vetikate õitsemist. Järvevee läbipaistvus Eesti veekogudest üks väiksemaid – vaid 20 cm. Harku järvvee suplusvee kvaliteet on Terviseameti hinnangul siiski üldiselt hea. Hooajaliseks probleemiks (juuli-august) on toksiine eritavad sinivetikad. Järv on populaarne ka harrastuskalastajate seas. Ehkki Harku järv keskkonnatingimused on mitmete näitajate järgi halvad ning suplemine on suvel sinivetikate tõttu inimestele sageli ohtlik, on Harku järv ja selle ümbrus populaarne puhkeala, mida kasutavad suplejad, päevitajad, purjetajad, purjelaudurid, sõudjad, harrastuskalastajad ja veemotosportlased. Tippahoojal küllastab randa 500–800 inimest päevas, mida võib lugeda ülekoormuseks.

Uuringu eesmärgiks on selgitada välja Harku järvе oluliste ökosüsteemi teenuste mõju inimestele heaolule ja testida kahte metoodikat inimeste maksevalmiduse hindamiseks Harku järvе pakutavate ökosüsteemiteenuste parandamiseks. Autoritele teadaolevalt rakendatakse neid kahte meetodit koos ühe ja sama objekti hindamiseks Eestis esimest korda.

Autorid formuleerisid kaks tööhüpoteesi:

- 1) inimestel on nõudlus Harku järvе keskkonnaseisundi parandamise järel ja see väljendub märkimisväärse maksevalmidusena;
- 2) kaks kasutatavat meetodit maksevalmiduse mõõtmiseks, tingimuslik hindamine ja valikukatse, annavad sarnase tulemuse.

2. Turuväliste keskkonnahüviste hindamine

Majandusteooria kohaselt on väärthus seotud hüvedega, mida inimesed saavad kaupadest ja teenustest. Turukeskkonnas kajastavad üksikisikute valikud nende subjektivseid

---

¹ Tea Nõmmann, PhD kandidaat, tea.nommann@gmail.com, Tallinna Tehnikaülikool, Akadeemia tee 3, EE-12618 Tallinn, Estonia.

² Üllas Ehrlich, ullas.ehrlich@taltech.ee, Tallinna Tehnikaülikool Akadeemia tee 3, EE-12618 Tallinn, Estonia.

³ Sirje Pädam, PhD, researcher, sirje.padam@wsp.com, WSP Sverige AB, SE-121 88 Stockholm, Sweden

eelistusi. Kui inimesed teevad valiku selle kohta, mida osta, hindavad nad konkreetse valiku eeliseid. Väärtus on see, mida inimene soovib ja suudab ohverdada kauba või teenuse saamise nimel (Field and Field 2013). Heaoluökonomika kohaselt peegeldab maksimaalne valmisoolek maksta (WTP) kauba või teenuse täiendava ühiku eest inimese kasu. Kui aga kaupade ja teenuste suhtes ei tehta turutehinguid ja neid saab tarbida tasuta, nt. linnuvaatlus või järves ujumine jt. avalikud hüved, tuleb individuaalsele eelistuse väljaselgitamiseks kasutada muid meetodeid kui turutehingute jälgimine (Hanley ja Barbier, 2009, Field and Field 2013).

Käesolevas uuringus hinnati inimeste valmisoolekut maksta Harku järve ökosüsteemiteenuste eest, kasutades kahte teatatud eelistuste gruppi kuuluvat meetodit: tingimuslikku hindamist (CV) ja valikukatset (CE). Mölemad meetodid hindavad küsimuste abil inimeste valmisoolekut maksta (WTP). Tingimusliku hindamise (CV) meetod hindab üksikisikute valmisoolekut maksta keskkonnaseisundi teatud aspektide parandamise eest. Valikukatsets (CE) palutakse vastajatel näidata oma eelistusi, tuginedes ökosüsteemi teenuste valitud näitajate täiustamisele. Kui CV keskendub väärtsusele, mida inimesed konkreetsele parendusele annavad, siis CE keskendub sellele, kuidas inimesed valivad kindlaksmääratud omaduste parendamise vahel. Huvi CE vastu on viimastel aastakümnetel kasvanud, osaliselt mõjutatud kriitikast, mis tõstatati 1990. aastate CV-arutelul (Boyle, 2003), osalt seetõttu, et CE-s on valikud sarnased turgudel tehtavate valikutega (Holmes et al. , 2017). CE teine eelis CV ees on asjaolu, et vajatakse väiksemaid valimisuuruseid (*ibid*).

3. Metoodika

Oluliseks metoodiliseks eesmärgiks oli ühe ja sama objekti (Harku järve ökosüsteemi teenuste väärtsuse rahalise ekvivalendi) uurimine nii tingimusliku hindamise kui ka valikukatsete meetodiga. Kasutatud küsimustik koosnes kuuest osast, kokku 38 küsimust. Esimeses osas lisati küsimusi inimeste Harku järve kasutamise kohta, st kuidas ja kui tihti nad talvel ja suvel järve külastavad ning kui kaugel nad järvest elavad. Teises osas küsiti vastajatelt Harku järve ja selle ümbruse pakutavate ökosüsteemi teenuste olulisust, paludes teenused järjestada vastavalt olulisusele. Kolmandas osas kirjeldati lühidalt Harku järve keskkonnaseisundit ja uuriti inimeste vastavaid hoiakuid. Uuringu neljanda osa moodustas tingimusliku hindamise metoodika (CV) maksevalmiduse küsimus. Viindas osas koguti vastajate hinnangud maksevalmiduse kohta valikukatsete (CE) abil.. Kuuendas osas küsiti vastajate sotsiomeetrilisi andmeid.

Uuringu küsimustikus rakendati CV ja CE küsimustele samu keskkonnaseisundi näitajate kogumeid. Näitajad toletati Eesti veeseadusest (RT I 1994, 40 655) ja järvede ökosüsteemi teenuste loetlust. Harku järve seisundit kirjeldati järgmiste kolme näitaja abil (vt tabel 1):

- järvevee läbipaistvus (vee hagusus);
- suplusvee kvaliteet (sinivetikad);
- kalade liigiline koosseis (röövkalade nappus).

Uuringus kasutati kolme veevalitedi taset: hea, kehv ja halb. Vee kvalitedi klassid kolme nüütaja põhjal on toodud tabelis 1.

Tabel 1. Harku järve vee kvaliteedi klassid uuringus kasutatud kolme näitaja põhjal

Järvevee kvaliteet	Hea	Kesine	Halb
Vee läbipaistvus	Selge, nähtavus enam kui 130 cm.	Veidi hägune, nähtavus 20-130 cm.	Väga hägune, nähtavus 20 cm.
Suplusvee kvaliteet	Sinivetikad õitsevad kora 10 a jooksul.	Sinivetikad õitsevad igal 3.aastal.	Sinivetikad õitsevad igal aastal
Kalade liigiline kooseis	Röövkalu >33%, Lepiskalu <67 %.	Röövkalu 18-32%, Lepiskalu 68-82%.	Röövkalu <17%, Lepiskalu >83 %.

Andmeid inimeste maksevalmiduse kohta koguti kõigis Tallinna linnaosades, Harjumaa läänepoolsetes omavalitsustes ja Harjumaa kolme linna elanike seas. Nii CV kui ka CE vormi küsimused esitati ühes ühises küsimustikus. 401 inimest sisaldav valim koostati selliselt, et oleks tagatud Harjumaa elanike esindatus. Valimi moodustamisel võeti aluseks kohalike omavalitsuste (Harjumaa 11 läänepoolset omavalitsust ja Tallinn) elanikkond vanuses 18-74 aastat. Eesti Statistikaameti andmetel elas sellel territooriumil 2015. aastal 433 014 inimest.

Uuring viidi läbi Interneti-küsitusega 2015. aasta juulis-augustis. Uuring teostati kahes osas (200 + 201 vastajat). Pärast esimest 200 vastust lõpetati küsitus ja uue kujunduse abil muudeti kuue valikukatse ülesande alternatiive (valikukatsete ülesandeid). Muus osas olid küsimustikud identsed. Uuringule vastas kokku 401 inimest, kellest enamik (89%) olid Tallinnast. Neist 54% olid naised ja 46% mehed.

4. Tulemused

Uuringu tulemuste analüüsimiseks kasutati mitmesugust tarkvara, sealhulgas Excel, STATA ja NLOGIT.

4.1. Maksevalmidus tingimuslikule hindamise (CV) meetodil

Uuringu käigus hinnati inimeste maksevalmidust Harku järve seisundi muutuse eest kahes erineva stsenaariumi eest – 1) paranemine halvast seisundist kesiseks ja 2) paranemine halvast seisundist heaks (vt table 3). Ootuspäraselt nõustusid inimesed maksma Harku järve hea seisundi saavutamise eest rohkem (15,22 eurot inimese kohta aastas). Samal ajal tuleb tunnistada, et kui inimesed on nõus maksma Harku järve halva seisundi halva seisundi parandamise eest kesiseks (13,34 eurot inimese kohta aastas), ei ole nad nõus palju rohkem maksma kesisest seisundist hea seisundi saavutamise eest (maksevalmdus veidi alla 2 euro). Seega võib uuringu tulemuste põhjal väita, et kuigi inimeste jaoks on oluline, et Harku järv oleks heas seisukorras, ei väljendanud nad kindlalt oma valmisolekut seisundi parandamiseks heaks palju rohkem maksta.

Tabel 3. Tingimusliku hindamise meetodil (CV) leitud maksevalmidus

Stsenaariumid	Maksevalmidus Euro/inimene/ aastas				Kogu maksevalmidus Euro/year
	Keskmine	Mediaan	SD	95% CI	
(i) Halvast kesiseks	13.12	10	13.62	[11.48-14.45]	5 681 143
(ii) Halvast heaks	15.09	10	15.19	[13.60-16.58]	6 534 181
Elanikud (Tallinna and Harjumaa 11 omavalitsust)					433 014

Eeldades, et uuritava valimi suurus on uuritava piirkonna territooriumi elanikkonna maksevalmiduse kirjeldamiseks statistiliselt usaldusväärne, võib hinnata Tallinna ja 11 Harjumaa valla elanike kogu maksevalmidust Harku järve seisundi parandamiseks halvast kesiseks 5,7 miljonile eurole aastas Perioodil 2016–2020 oleks kogumaksevalmidus seega 28 miljonit eurot. Harku järve seisundi parandamiseks kesistest hea seisundini oli Tallinna ja 11 Harjumaa omavalitsuse maksevalmidus kokku 6,6 miljonit eurot aastas ning perioodil 2016–2020 kokku ligi 33 miljonit eurot.

4.2. Maksevalmidus valikukatsete (CE) meetodil

Valikukatse küsimuste kaudu saadud andmeid analüüsimesel kasutati tarkvara NLOGIT. Testiti nii fikseeritud kui juhuslike parameetritega mudeliteid.
Analüüsi tulemused on toodud tabelis 4.

Tabel 4. Estimated WTP per person for the selected method and extended to 11 local governments surveyed in Tallinn and Harju County.

Parandamine...	Maksevalmidus eur/inimese kohta aastas	95% usaldusvahemik	WTP, miljon eur/aastas
Vee kvaliteet kesiseni	22.26	[17.69 ; 26.84]	9.64
Vee kvaliteet heani	34.42	[27.66 ; 41.19]	14.90
Kalade liigiline kooseis kesiseni	14.60	[11.28 ; 17.91]	6.32
Kalade liigiline kooseis heani	20.31	[15.06 ; 25.57]	8.79
Elanikkond (Tallinn and Harju maakonna 11 omavalitsust)			433 014

Tulemustest nähtub, et inimesed on nõus vee kvaliteedi parandamise eest maksma peaaegu kaks korda rohkem kui kalade parema liigilise kooseisu eest järves. Uuringu tulemusi võiks tõlgendada ka nii, et inimesed maksavad tõenäolisemalt konkreetsete hüvede (ökosüsteemiteenuste eest) kui abstraktse keskkonnaseisundi parandamise eest.

Analüüs näitas, et veevaliteedist mõjutatud puhke- ja sportimisvõimalused Harku järves (ja järve ääres) olid inimeste jaoks kõige olulisemad. Kesise vee kvaliteedi taseme saavutamiseks olid vastajad nõus maksma keskmiselt 22,26 eurot aastas ja hea taseme saavutamiseks keskmiselt 34,42 eurot aastas. Kesise kalastiku ligilise kooseisu eest oldi nõus maksma keskmiselt 14,60 eurot aastas ja hea kalastiku ligilise kooseisu eest 20,31 eurot. Samal ajal näitasid tulemused, et inimesed olid valmis suhteliselt rohkem maksma puhke- ja spordirajatiste kvaliteedi parandamiseks kalapüügivõimalustega võrreltes.

Kokkuvõte ja järeldused

Käesolevas uuringus testiti ökosüsteemi teenuste rahalise väärtsuse hindamiseks kahte avaldatud eelistuste gruppia kuuluvat meetodit, tingimuslikku hindamist (CV) ja valikukatset (CE). Tingimusliku hindamise abil oli võimalik hinnata ökosüsteemi teenuste koguväärtust. Valikukatsete meetod vältimadas hinnata üksikute ökosüsteemiteenuste väärtsust eraldi. Kahe meetodiga saadud maksevalmiduse uuringu tulemustes oli nii sarnasusi kui ka erinevusi.

Ökosüsteemi teenuste rahalise hindamise üheks peamiseks praktiliseks väärtsuseks on teabe andmine põhjendatud otsustuste tegemiseks erinevate ressurskasutuse stsenariumide vahel. Uuringus jõuti järeldusele, et harrastuskalapüük ja kalapüügingimuste parandamine ei inimeste jaoks nii tähtis kui muude järvega seotud rekreatsioonivõimaluste parandamine. See leidis kinnitust nii ökosüsteemiteenuste olulisuse järjestamisel, kui ka hindamise meetodi ja valikukatse kasutamisel.

Autorite esimest hüpoteesi nõudluse olemasolu kohta Harku järve seisundi parandamiseks kinnitas märkimisväärne maksevalmidus, mis tuvastati nii tingliku hindamise kui ka valikukatse meetodite abil. Uuring näitas, et tingimusliku hindamisega (CV) leitud maksevalmidus andis madalamana tulemuse kui valikukatsega (CE) tuvastatud hinnanguline maksevalmidus. Seega võib väita, et uuringu tulemused ei kinnita autorite teist hüpoteesi, mille kohaselt mõlemad meetodid annavad sarnaseid tulemusi. Nende kahe teatatud eelistsute gruppia kuuluva meetodi varasemad võrdlused on sellega kooskõlas. Kuigi CV ja CE küsimustes kasutati ühtesid ja samu keskkonnaseisundi atribuute, erinesid meetodid küsimuste arvu ja ökonomeetrliste mudelite poolest. Arvestades, et valikukatse abil tehtud valideerimise tulemused näitasid inimeste maksevalmidust vee ja puhkuse kvaliteedi parandamise eest kaks korda suuremana kui bioloogiliste kalaliikide struktuuri parandamise eest, võib arvata, et kalade ligilise koosseisu taseme parandamist võis mõjutada tingimusliku hindamise maksevalmiduse küsimuse ülesehitus.

Saadud tulemusi tuleb kasutada teatava ettevaatusega, sest konkreetsete arvude usaldusväärtsuse tagamiseks on 401 vastajast koosnev valim suhteliselt väike. Meie ülesandeks oli ennekõike metoodika potentsiaali demonstreerimine. Kui eesmärk on hinnata konkreetsete ökosüsteemiteenuste väärtsust poliitiliste otsuste tegemisel, on soovitatav valimi suurus tavaliselt 800–1000 vastajat.

Otsustajad (riik, kohalikud omavalitsused jne) saavad rakendada töös kasutatud metoodikaid elanikkonna tahte hindamiseks (vee) keskkonnaga tegemisel (järved, jõed,

kallasrajad jne) seotud otsuste tegemisel. Elanikkonna maksevalmiduse välja selgitamise metoodikad aitavad hinnata, kuidas on erinevate meetmete maksumus seotud ökosüsteemiteenuste parendamisest saadava kasuga ehk heaolu tõusuga (osa tasuvusanalüüsist). Käesolevas uuringus hinnatud maksevalmiduse suurust ei saa käsitleda Harku järve pakutavate hüvede täieliku rahalise väärthusena, kuna hinnati ainult väikest valikut ökosüsteemi teenustest. Kaudselt viitab maksevalmiduse rahaline väärthus hinnatud ökosüsteemi teenuste kvaliteedi paranemisest saadavale elanike heaolu tõusule.

THE YEAR 2020 – RISKY REALITY AND SOCIO-ECONOMIC EXPECTATIONS IN ESTONIA AND IN THE REST OF THE WORLD (ON THE BACKGROUND OF COVID-19)

Matti Raudjärv¹

Mattimar OÜ, Estonia

Introduction

It started to transpire at the beginning of March 2020 that corona virus (COVID-19) which was globally spreading had caused extensive disease outbreaks which had reached more than about $\frac{3}{4}$ of the countries of the world by the middle of March. Fighting and overcoming this disaster was very topical for all countries.

The objective of this article is to provide an overview of the spread of COVID-19 in Estonia and in the rest of the world and also to discuss the potential economic impact of this pandemic and further activities of economic policy for the economic recovery and ensuring socio-economic security. The research tasks consisted of the problems presented in the following three sections:

1. International situation, incl. in Estonia

The disease caused by the corona virus started to spread in Wuhan City of the People's Republic of China at the end of 2019 and expanded rapidly from there in February-January 2020. Massive numbers of infected people fell ill and many people died. The disease spread from China to many other countries (in Asia, Africa, America, Australia, Europe, incl. the European Union (EU) Member States, and to many other countries globally). According to the information of the Estonian Minister of Foreign Affairs Urmas Reinsalu, the virus had spread to 198 countries of the world by 26.03.2020, i.e. virtually all over the world. In Europe, Italy and Spain were in the most unfortunate situation both in terms of morbidity and particularly the mortality rates.

In Estonia the first disease case occurred in 20.02.2020 and the first person died of this virus on 25.03.2020 (see the full article on CD, Table 1²). In Estonia, 538 people had fell

---

¹ Associate Professor, Dr. (PhD, Doctor of Philosophy, Candidate of Economics; Senior Researcher);

In Estonia: business owner and Chairman of the Board, Managing Director since 1993 (private limited company Mattimar OÜ); contact (villa/office): Kose tee 79, 12013 Tallinn, Pirita-Kose, Estonia; mattir@hot.ee ; www.mattimar.ee ; (in the University of Tartu: matti.raudjarp@ut.ee)

In Georgia: Visiting Professor of the Georgian Technical University – from March 2014 to November 2017: annual cycles of lectures/seminars/supervisions for about a month (elected as Visiting Professor for a longer period in spring 2018, re-elected with an increasing workload – in autumn 2019) and Visiting Professor of the Tbilisi State University (appointed in spring 2018).

² In Table 1 (In Estonia, persons): Column 1 – Date; Column 2 – Positive test results (on the date indicated); Column 3 – Additional (+); Column 4 – Hospitalised (on the date indicated); 5 – Incl. in intensive care (artificial ventilation); Column 6 – Recovered (on the date indicated); Column 7 – Died (in total).

ill in the course of five weeks (20.02 – 26.03.2020)! By 27 March, 575 persons had fallen ill with the corona virus in Estonia. The morbidity rate was the highest in Estonia on the Saaremaa Island (it probably started from the competition with Italian volleyballers visiting Saaremaa at the time of already massive spread of the disease and mortality in Italy). The infection spread from Saaremaa to other Estonian counties – Võrumaa and Harjumaa.

As *emergency* had already developed in Estonia by that time (12.03.2020) due to the corona virus, many restrictions had to be imposed in the interest of human health, incl. concerning gatherings of people. As the increase in morbidity was a real problem, it was recommended to impose restrictions in Estonia for at least three or four months.

On the same day, at 14.00 on 12.03.2020, an emergency meeting of the Government of the Republic of Estonia started to discuss the situation again and adopted the decision; late in the evening the Government of the Republic declared an emergency situation in Estonia (the same happened in Latvia on 13 March and in Finland on 17 March) together with more strict restrictions/prohibitions, checks, incl. full border control, and other required measures, at first until 1 May 2020.

On 17.03.2020, prohibition on entering Estonia was imposed on citizens of foreign countries (with some exceptions, e.g. cargo transportation, transit, etc.); self-isolation or quarantine at home for 14 days was imposed from the same time to citizens of the Republic of Estonia and their close relatives after their return to Estonia. No restrictions were imposed on leaving Estonia. In practice, countries used similar but often also different measures.

Considering the situation, a “second wave” of a new increase in infections was regarded possible after the subsiding/decrease in disease outbreaks.

2. COVID-19: crises and the resulting problems

We had/have at least three closely interrelated crises:

- firstly, the direct *virus crisis* (medical and moral, etc.),
- secondly, the accompanying/following *economic crisis* (universal in terms of economic policy and socio-economically), and
- thirdly (on the background of both of these crises), the internal individual *psychological and existential crisis* of people.

These three crises are obviously related to the social situation, objectives of economic policy, measures, decisions, behaviours, control and consequences. Considering the aspects of economic policy, the solidarity between European Union Member States had at least partly weakened. We can state that almost all member states have unfortunately acted on their own in stopping/restricting/eliminating the massive spread of the corona virus and have often not coordinated with the neighbouring countries their decisions and actions in imposing measures.

As many people stayed at home for long periods with their family, the increase in stress and also family quarrels and even suicides was expected. While we have to overcome the virus, we have to develop the economy further and create jobs at the same time (certainly in a reasonable and environment-friendly manner!). Let us look at the broader picture – the economic crisis arising from and following the virus brings along rather serious human and material losses, both directly and indirectly.

3. Economic situation and economic policy

This virus will certainly be accompanied by an economic crisis, large losses and business bankruptcies, increase in unemployment and partial impoverishment – restoration/recovery of all this may cost a lot and take time? The economy of countries, incl. Estonia, the economic structure and further economic policy depends on the current situation, what is going on at home (in home country) and in the global economy, incl. the situation with many types of raw materials and their prices. Also the Estonian businesses, the government and politicians have to take this into account.

The prices of many types of raw materials and the goods produced from them were very chaotic at the end of March 2020, e.g. the stock market news of the week (information received on 3.04.2020)³ were (according to Reuters):

- The European wheat prices reached the bottom in two weeks;
- the crises in the dairy market was the worst;
- raw sugar prices fell to the lowest level in the last 18 months at the beginning of the week;
- oil prices increased faster than ever in the history.

Transportation is surely one of the areas of the tertiary sector which was hit most by the crisis⁴, its recovery (also that of tourism, accommodation, food services, trade, etc.) will take longer than in other areas. It certainly needs supporting investments which would take into account problems related to climate and the environment. The corona crisis brings out weak spots which can be improved to make the European Union and the member states in general function more efficiently.

The Estonian Institute of Economic Research conducted a survey among Estonian businesses from 1 to 10 March and 16 to 19 March 2020 (725 respondents: industry and construction from the secondary sector, and trade, hotels, restaurants, tourist agencies, advertising agencies, real estate agencies, transport companies from the tertiary sector). The main problem was then and during the following period (at least three months) the decrease in or complete loss of demand. According to the results of the survey:

---

³ Börs: kriis räsb piimaturgu. (Stock market: the crisis hits the dairy market.). [https://www.pollumajandus.ee/uudised/2020/04/03/bors-kriis-rasib-piimaturgu?utm_campaign=03.04.2020&utm_medium=email&utm_source=sendsmaily] 4.04.2020

⁴ Recovery is actually complicated in all areas of the tertiary sector as many institutions/organisations/businesses of the tertiary sector were closed or not allowed to operate, besides, a part of them are microenterprises. This does not mean that recovery of the primary and the secondary sectors will be easy.

- businesses need support for covering labour expenses (ensuring the minimum or average wages, making redundancy payments);
- it was considered important to obtain grace periods from banks for loan and lease payments during the months of the crisis;
- businesses expected understanding and reduction of taxes from the Tax Office;
- it is necessary to keep international transport corridors open to allow functioning of supply chains.

Since the economic life is largely based on trust, it is very important to restore trust between countries and restart the business world which had come to a standstill.

Summary and conclusions

The emergency situation (although with certain further restrictions and alleviations⁵) was ended in Estonia on 18 May 2020. We would like to hope very much that people, businesses, local municipalities and countries have only minimal direct and indirect losses and damage! Medicine and behaviour of people themselves should be as good as possible also to minimise the negative consequences.

However, we should take it into account that we are facing relatively large changes both Estonia and the European Union and in the whole world – even if we overcome the virus and restore our economy (which will surely have a changed structure then) and solve the new socio-economic problems, the world will no longer be the same, we will have to do many things differently, some activities and situations will remain in the past and everybody will have to be ready for new thinking and different actions.

---

⁵ The author of the article will not list here the remaining and removed restrictions and the alleviations made.

THE SCHOOL OF THOUGHT OF PROFESSOR RAOUL ÜKSVÄRAV IN MANAGEMENT: ITS BIRTH, PROGRESS AND EFFECT ON ECONOMY

Erik Terk¹

Tallinn University

This article analyses a case of international knowledge transfer, which occurred in this time Soviet Estonia from 1960s onwards – the importing of modern US based organisational and management theories and methods to Estonia, the process that was related to the activity of grand old man of this field, Professor Raoul Üksvärv, and the progress of the Estonian school of thought in management and management development. The author tries to describe this phenomenon and to explain how this transfer achieved certain positive results in Estonia. The analysis is partially based on the organisational emulation concept by the US researcher R. Vidmer.

Raoul Üksvärv (1928–2016) grew up in South Estonian provincial town of Viljandi. He belonged to the first year of young Estonian men, whose age kept them from being mobilised in the war. Having graduated from the Viljandi secondary school he entered the economics faculty of the Tallinn Polytechnic Institute (TPI, presently Tallinn University of Technology) in 1947. Besides academic success (he graduated from both the secondary school and the university with the highest of merits) he was also an active athlete. His election to captain the Tallinn city basketball team testified to his leadership qualities.

Having worked for some time at a major Tallinn factory as an engineer responsible for standardisation, he decided in favour of academic career. He defended his candidate's degree on peat production economics in Estonia at the Institute of Economics, but then returned to his Alma Mater, the TPI and became a lecturer at the chair of industrial economy and organisation.

What happened next fundamentally changed his life and his scientific worldview. The US visit of the then Soviet leader Khruschev resulted in an agreement, according to which the American government admitted 25 young scientists, up to 35 years of age, for long-term practice in the United States. Besides exact sciences and technical specialities, there were also a few vacancies available concerning the organisation of industry. Raoul Üksvärv decided to apply. Being selected to practice in the USA at that period was equal to winning the main prize at lottery. His success in the all-USSR contest was contributed to, besides the other strengths of his candidacy: a successful young scientist, a university lecturer with suitable speciality (industrial economics) and practical experience in industry, by the fact that he had a good command of English as he had attended private lessons already in Viljandi and continued it in Tallinn. These efforts were now rewarded. Raoul Üksvärv's specialisation had been quite technocratic so far. His practice in the United States did not change that initially. As it happened, he had already spent half of

---

¹ Erik Terk (PhD), professor emeritus and project manager of Tallinn University, consultant of Estonian Foresight Centre. Adress: Narva mnt. 29, 10120, Tallinn, Tallinn University. E-mail: erik.terk@tu.ee

his practice in the University Of California Berkeley Graduate School Of Business Administration, where he was concentrating on industrial planning. However, these studies led to an increasing understanding that he was more interested in people than numbers. Besides the information gathered from personnel management lectures and seminars, he read, for the first time in his life, books on general management theories at the university library. Inspired by this he decided to consult with Professor Harald Koontz, one of the most inspiring authors of the field in the USA at that time. Koontz pointed out that if somebody wanted to learn about the latest trends in US organisational and management theories, he should seek for learning at the leading US universities of the east coast. Üksvärv took the advice, appealed for amending his practice programme and, having achieved it, left California for the east coast, where he spent the rest of his practice period. That decision proved a complete success. Having visited the MIT, Harvard and several other centres of management-related thought, including one of the leading US management consultation firms, he succeeded in making personal contacts with a number of top figures of US management theory. The names like Douglas McGregor, Warren Bennis, Charles A. Myers, Edgar H. Schein, among the older generation Fritz Roethlisberger, include the absolute top of management theories of that period. One can imagine the stimulating effect of such meetings on Üksvärv: the need to prepare for them, the conversations themselves, then reflecting over the meetings, moreover gathering all available material, besides theoretical papers materials about operating practice of US enterprises, training institutions and consultation firms.

Having returned to Estonia, Üksvärv got from his university some time off to prepare for his doctor's thesis. The title of the paper was "Problems of structure and management of economic organisations (based on materials of US corporations and companies)". Üksvärv took the work very seriously: he tries to use it for developing his own world-view on management. He attempts to synthesise in his thesis the ideas of different schools of management: the classical school based on structures and formal division of labour, the human relations school, the systems approach school. The leading thinkers of the latter included the 1978 Nobel laureate Herbert Simon, who is quite frequently quoted by Üksvärv. The thesis addressed in-depth the issues like goal setting, delegation of rights and responsibilities, the dilemma of optimal ratio between centralisation of decentralisation, methods of coordination, as well as the issues of management teaching and the organisation of consulting.

Having successfully defended his thesis on these partly quite sensitive topics in the Tallinn Academy of Sciences (it has been argued that it must have been easier in the in "periphery" than in Moscow as the ideological climate in the USSR was becoming more intolerant again towards "smuggling in" Western theories), he faced the decision of putting all that knowledge in practical use. Üksvärv had no ambitions to change management practices all over the huge USSR, yet he was certain that a large share of his thesis could be put to practice in the enterprises of Estonia, even within the limits of the rather rigid centrally controlled economy. What followed can be viewed as a diverging and multi-stage process. It started already during the writing of his thesis with a series of lectures addressed to Estonia's managers and newspaper articles on the US management experience. This provoked huge interest among the managers of enterprises as well as the wider public. Ideological rebuffs for promoting "capitalist methods" were

quite rare; it was apparent that party and government officials in Estonia were mainly tolerant of such attempts to try to use of Western methods, at least at the enterprise level. After all, the official propaganda was also calling for improving the efficiency of enterprise management and operation, although without being able to provide much specific advice. Moreover it was not yet clear which part of the US toolbox could be used; Üksvärv believed that it should be determined gradually through experiments.

The following stage was related to the establishment of an institutional basis for addressing management problems, as well as launching management training for students. Üksvärv, who had been working as the vice-rector of TPI for a brief period, decided that it would be logical to establish this institutional basis under the aegis of the TPI economics department. The chair of industrial management and planning was formed at this department in 1969 and Üksvärv, whose doctor's degree was officially affirmed the same year and who was appointed professor, became the head of it. The chair began to train students in the speciality titled industrial planning, but the training syllabus using the syllabi of the US universities examples included a high percentage of management and human problems-related subjects.

Üksvärv formed his management issues team from young people, some of whom had already proven themselves by working at enterprises after graduation and had risen to initial management positions. Others were hired from among top graduates of the university with the agreement that they would spend their time only within the university but will become active participants in the chair's cooperation projects with enterprises. The chair launched as soon as possible consultation services to enterprises based on the US experience. It might have seemed rather elementary in the beginning but the process resulted in a steep learning curve.

Although chairs at universities frequently became one-man-shows, it did not happen to the one run by Üksvärv. The chair became a rather decentralised structure where the head of the chair did not personally determine the areas of research and consultation activities; these were proposed also by others considering the feedback and impulses from cooperating with enterprises. Üksvärv adopted the role of an advisor rather than a commanding boss on such issues. The style celebrating independence ensured the emergence of a second wave of leaders; the activity became more diverse and widespread. Several staff members of the chair were sent to practice abroad, in Finland and Poland. Cooperation ties with Finnish management training centres and consultation firms grew stronger over time.

The second half of the 1970s was already characterised by an increasing number of centres specialising in advanced management training and consultation, so that Estonia soon possessed 5-6 quite strong institutions, which were successfully cooperating. The volume of managers' advanced training and consultation in Estonia saw an especially steep rise in the 1980s.

By the time Estonia's independent statehood and transition to market economy had become topical, its situation of organisational and management knowledge was relatively good: a large number of students trained in the field within two decades and working

now in economic organisations, a significant body of good management literature, including the books by Raoul Üksvärv himself, widespread advanced training at manager level, experience from managerial consulting practice in many enterprises, during which the managers had learned to better understand the opportunities for adjusting their firms to the changing environment, etc. Considering all the above the author argues that the Estonian enterprises' success in completing the hard restructuring process of the 1990s benefited to a rather significant degree from the efforts made in developing management and organisational culture in the decades preceding the restoration of independence.

Significant contribution was also made by a number of representatives of the school of thought created by Üksvärv, who left the consultation and training activities in the economic transition period for leading positions in government institutions directly formulating and implementing economic policies, thus making use of their management competence to help Estonia's economy get through this difficult period.

There were practically no significant results in adapting Western management approaches and methods in the Soviet Union, while Estonia was an exemption. As a conclusion three factors behind this success could be underlined: a) some viable institutional choices (for example a combination of training, applied research and consultation activities); b) the "founding father" of the school of thought created an environment for the emergence of an active second wave of leaders and c) some general positive preconditions among the Estonian public for the emulation of new foreign methods – the new ideas were not rejected for ideological reasons or because of too rigid organisational culture.

ALKOHOLI AKTSIISIMAKSUDE KOORMUSE JAOTUS BALTI RIIKIDES

Viktor Trasberg¹

Eesti Lennuakadeemia

1. Üldine taust

Alkoholi tarbimine on seotud erinevate sotsiaalsete ja majanduslike aspektidega. Sellel on olnud aastatuhandete jooksul oluline osa nii rahvuskultuuris kui ka majandustegevuses. Teisest küljest põhjustab liigjoomine ühiskonnale suurt majanduslikku kahju. Samas on alkoholi tootmisel, turustamisel ja müügil paljude riikide majanduselus suur osa ning alkoholiga seotud maksud on riigieelarve tulude oluline komponent.

Antud artikli eesmärgiks on välja tuua alkoholiaktiisiide koormuse jaotus indiviidide tulurühmade lõikes Balti riikides. Uuringu eesmärgiks on välja tuua konkreetsed kvantitatiivsed näitajad, mis iseloomustavad alkoholi aktsiisimaksude koormust tarbijate tuludega võrreltes.

Analüüs läbiviimiseks kasutatakse korrelatsioonianalüüsni ning arvutatakse võrdlevalt Kakwani indeksid, mis iseloomustavad maksukoormuse jaotust erinevate tulurühmade ja alkoholitüüpide lõikes. Oluline on ka uuringu võrdlev iseloom, mis võimaldab esile tuua sarnasusi ja erinevusi Balti riikide lõikes.

Maksukoormuse mustri mõistmine on oluline sisend tõhusa maksu- ja alkoholipoliitika kujundamisele kogu regioonis.

2. Teoreetiline raamistik

Alkoholi tarbimismuster on tavaiselt seotud teatud piirkondlike eripärade ehk tarbimismustriga. Selle tunnuseks on ühiskonnas kõige sagedamini tarbitavad joogid; alkoholitarbimise sagedus ja kogus ning ühiskonna suhtumine alkoholitarbimisse.

Alkoholi tarbimine on alati seotud ka riigi normatiivse keskkonnaga. Selline keskkond kujundab alkoholitoode füüsилist kätesaadavust (nt joomise vanusepiirangud ja alkoholikaupluste lahtiolekuajad) või seab ettevõtetele erinevaid majanduslikke piiranguid. Regulatiivse keskkonna üheks tunnuseks on alkoholi tootmise ja tarbimisega seotud maksustamine. Efektiivse alkoholi maksustamissüsteemi kavandamisel tuleb arvestada erinevate aspektide võimaliku mõjuga tootmissele, sotsiaalsele käitumisele ja riigi fiskaalolukorrale. Alkoholi maksukoormuse jaotuse hindamine erinevate tulurühmade vahel on oluline osa tõhusal alkoholipoliitikal.

Üks konkreetsetest alkoholitoodele kohaldatavatest maksudest on aktsiisimaks, mida klassifitseeritakse niinimetatud *ühikuliseks* maksuks. Selline maks kehtestatakse

---

¹ Viktor Trasberg, Ph.D, Eesti Lennuakadeemia juhimise ja ettevõtluse dotsent, Lennu 40 Kambja vald, Tartumaa, viktor.trasberg@eava.ee

tooteühiku konkreetsele kogusele (nt. teatud tüüpi alkoholitoodete *hektoliitri* kohta). Alkoholiaktiisi tase ei ole seotud toote lõpphinnaga, vaid alkohoolse joogi omadustega (nt. kangus). Alkoholiaktiisid on tüüpiliselt *pigou*-laadsed maksud, mis on peamiselt mõeldud soovimatu sotsiaalse tagajärgede või negativsete välismõjude korrigemiseks. Hoolimata asjaolust, et alkoholi tootmine ja tarbimine on enamikus Euroopa riikides tavaliselt kõrgelt maksustatud, on nende osakaal riigi kogutulus siiski üsna väike – keskmiselt alla 1% avaliku sektori tuludest.

Tavaliselt peetakse alkoholimakse oma olemuselt regressiivseks. See tähendab, et madalama sissetulekuga inimestel on võrreldes nende tuludega suhteliselt suurem alkoholi tarbimisega seotud maksukoormus. Artikli eesmärgiks ongi seda maksukoormuse jaotust võrdlevalt hinnata Balti riikide elanike tulurühmade lõikes. Analüüs tegemisel on kasututud andmed põhinvad ICAP/IARD uuringu tulemustele, mis viidi Baltimaades üheaegselt läbi aastatel 2015–2016.

Miks kehtestavad valitsused aktsiisimakse alkoholile? Esiteks, sajandite jooksul on alkoholi maksustamise põhjusi olnud mitmeid – alates võimupositsiooni kasutamisest maksukogumisel kuni kaasaja sotsiaalsete ja regulatiivsete motiivideni. Tavaliselt reguleeritakse alkoholi tootmist ja müümist väga detailiselt, sest seda on administratiivselt lihtne teha. Teiseks peetakse alkoholiaktiisi omamoodi hüvitiseks, mis osaliselt katab (liigset) alkoholitarbimisest põhjustatud sotsiaalse kahju. Kolmandaks peetakse alkoholiaktiisi regulatiivseks vahendiks, mis kujundab alkoholitarbimise sotsiaalselt soovitava mustri. Erinevate alkoholitoodete erinevad maksumäärad mõjutavad alkoholi tarbimiseelistusi. Neljandaks, alkoholiaktiisid on töhus maksude vahend riiklike maksutulude kogumiseks. Neid on suhteliselt lihtne hallata; tooteid on lihtne eristada, tootjaid on piisavalt vähe ja toote tarbimine on suhteliselt väheelastse tulenevalt hinnamuutustest.

Alkoholiaktiiside taseme üks oluline aspekt on seotud erinevate tulurühmade maksukoormusega. On tähdeldatud, et madalama sissetulekuga tarbijad maksavad alkoholi ostmise korral sissetulekust suhteliselt suurema osa kui suhteliselt jõukamat tarbijad. See on alkoholi maksustamise regressiivsuse probleem. Kuna alkohol tekib sageli sõltuvust ning tarbimisosased on ebaratsionaalsed, siis maksukoormuse regressiivsus mõjutab vaesmaid leibkondi ebaproportionaalselt rohkem kui jõukamaid inimesi. Madalama sissetulekuga inimeste kulutused alkoholitoodetele võivad toimuda muude, sotsiaalselt kasulikumate kaupade arvelt. Selle tulemusel võivad teatud tulurühmade tarbimisvalikud olla vastuolus ühiskonna poolt optimaalseks peetavate tarbimiseelistustega.

Erlievaalt suuremast osast Euroopa riikidest sõltuvad Balti riikide avaliku sektori eelarved üsna olulisel määral alkoholiaktiiside tuludest. Riigieelarvetes on nende riikide aktsiisitulud Euroopa Liidu suurimad. Eestis kogub valitsemissektor (riigieelarve) umbes 3% kõigist eelarvetuludest alkoholiaktiisidest; keskmiselt on aktsiisitulud EL-i riikides tunduvalt madalamad.

3. Alkoholi tarbimine ja maksud

Balti riikides on üsna sarnane alkoholi tarbimise muster nii sageduse, kui ka tarbitud alkoholikoguse poolest. 26–28% elanikkonnast (üks neljandik) tarbib üle 80% kõigi alkoholijookide kogusest. Seestu üks kolmandik elanikkonnast joob harva või ei tarbi üldse alkohoolseid jooke. Tarbimist iseloomustab ka episoodiline joomine nädalapäevade lõikes, mis põhjustab sageli ületarbimist tarbimispäevadel. Baltimaade tarbijate esimene valik alkohoolsete jookide seast on õlu, mida eelistab 38–45 protsendi kõigist tarbijatest.

Vaatlusulsel perioodil olid alkoholiaktiisi määrad Baltimaades oluliselt madalamad kui naaberriikides Põhjamaades, kus aktsiisimäärad olid 4–5 korda kõrgemad. Ka Balti riikide endi vahel on aktsiisimaksu määrades olulisi erinevusi. Eesti alkoholiaktiisid on selgelt kõrgemad kui Lätis ja Leedus.

Baltimaade tarbijad kulutavad alkoholile kuus umbes 19–39 eurot. See moodustab vähem kui 10% kõigi tulurühmade kuusissetulekutest. Absoluutarvudes pole summa märkimisväärne, aga madalaima sissetulekuga segmendis on Eestis ja Lätis alkoholile kulutatud umbes 8% kogutuludest suhteliselt suur osa sissetulekust. Absoluutarvudes kulutavad suurema sissetulekuga inimesed alkoholile rohkem kui madalama sissetulekuga inimesed. Eestis ja Leedus kulutab kõrgeima sissetulekuga grupp alkoholile kaks korda rohkem kui madala sissetulekuga inimesed.

Varasemates uuringutes on võrreldud alkoholikulutusi eri sissetulekurühmade lõikes või alkoholikulutuste osakaalu sissetulekutes. Autorite käsutuses olev andmebaas aga võimaldab oluliselt täpsemalt määratada aktsiiside kogusummat konkreetse tarbija kohta. Arvestades tarbitud alkoholi mahtu ja sellega seotud aktsiisimummat, on leitud ka tarbija arvestuslik maksukoormus. Meie arusaamist mööda on selline meetod oluliselt täpsem viis maksukoormuse taseme hindamiseks erinevate tulurühmade lõikes.

Eestlased maksavad arvestuslikult absoluutarvudes umbes kaks korda rohkem aktsiise kui lõunanaabrid, seest aktsiisimäärad on kõrgemad ja tarbitakse absoluutarvestuses ka rohkem. Kuna madalama sissetulekuga inimesed kulutavad alkoholitoodetele suhteliselt rohkem (tuludega võrreledes) kui suurema sissetulekuga inimesed, siis üldiselt on ka nende suhteline aktsiisikoormus suurem.

Korrelatsioonanalüüs näitab, et Eestis on statistiliselt oluline (negatiivne) seos tarbijate kasutatava sissetuleku ja aastas makstava aktsiisi vahel. Selline tulemus kinnitab varasemaid uuringuid aktsiisimaksu regressiivsuse kohta. Lätis on aktsiisimaksud veelgi regressiivsemad kui Eestis. Leedus aga ei too korrelatsioonanalüüs esile statistiliselt olulist seost alkoholimaksudega.

Artiklis hinnatakse ka aktsiisikoormuse jaotust Kakwani indeksi arvutamise teel. Indeks töötati esialgselt välja selleks, et mõõta maksusüsteemi progressiivsust. Selle indeksi oluline osa on ka maksude kontsentratsiooni mõiste. Kui maksukontsentratsiooni indeks on positiivne, siis maks on progresseeruv. Kui indeksi väärthus on negatiivne, siis jaotub

maksukoormus rohkem madalama sissetulekuga elanikkonna segmentidele ehk on regressiivne.

Autori poolt läbiviidud arvutused näitavad järgmist. Eestis on kõik kõikide alkoholitüüpide lõikes indeksid negatiivsed, kuigi nende väärtsused pole kõrged. See tähendab – alkoholiaktiisid on kõigi alkoholiliikide puhul regressiivsed. Lätis on alkoholi maksustamise regressiivsus veelgi tugevam kui Eestis. Leedus on kõigi Kakwani indeksite väärtsused positiivsed. See tähendab – alkoholiaktiisi koormus on suhteliselt suurem kõrgema sissetulekuga tarbijatel ehk omab progresseeruvat iseloomu. Tegemist on üllatava tulemusega. See tuleneb erinevate tegurite koosmõjust – aktsiiside struktuurist erinevate alkoholitoode lõikes, taritud alkoholi struktuurist ja kogusest, sotsiaalsetest väärtestest ja paljudest muudest teguritest.

4. Kokkuvõte

Alkoholiaktiisid mõjutavad alkoholi hindu ja tarbimisstrukturi. Samas võib tarbijate käitumine olla majanduslikus mõttes sageli irratsionaalne. Alkoholimaksud võivad moonutada kulutuste struktuuri, suurendada sotsiaalprobleeme ja mõjutada sotsiaalset õiglust. Seetõttu tuleks alkoholi maksustamissüsteem kujundada sellisel viisil, mis piiraks kahjulikku ületarbitmist ning toetaks liigsest alkoholitarbimisest põhjustatud sotsiaalsete kulude hüvitamist.

Paljud teoreetilised ja empiirilised uuringud näitavad alkoholiaktiiside regressiivset iseloomu. See tähendab, et madalama sissetulekuga inimesed kulutavad suhteliselt suurema osa oma sissetulekust alkoholimaksude maksmiseks võrreldes rikkamate sissetulekurühmadega. Maksukoormuse regressiivsus sõltub paljudest teguritest, nagu näiteks ühiskonna alkoholitarbimise muster, sissetulekute jaotus, alkoholiaktiiside struktuur ja muud tegurid.

Läbiviidud korrelatsionianalüüsides näitavad, et sissetulekute ja mitmesuguste aktsiisimaksude koormuse vahel Balti riikides on enamasti negatiivne korrelatsioon. Samuti on Eestis ja Lätis on madalama sissetulekuga tulurühmade üldine aktsiisikoormus suhteliselt kõrge.

Samuti mõõdetakse alkoholi maksustamise regressiivsust Kakwani indeksite arvutamise teel eri tüüpi alkoholitoode osas. Nimetatud indeksid näitavad samuti maksustamise regressiivsust Eestis ja Lätis. Erinevalt näitab Leedus Kakwani indeks alkoholimaksude osas väikest progresseeruvust, mis on erinev eelnevate uuringute tulemustest.

KROONIKA

CHRONIK

CHRONICLE

VALVE KIRSIPUU
(5.03.1933–20.09.2017)¹
IN MEMORIAM

Valve Kirsipuu (neiupõlvenimega Valve Elu, enne 1930. aastate keskpaiga nimede eestistamist ja „uuendamist“ Ello) sündis 5. märtsil 1933. aastal Tallinnas. Infarkt viis ta meie hulgast turismireisil Kreekas, Korfu saarel 20. septembril 2017. aastal.

1958. aastal lõpetas Valve Kirsipuu kütusega Tallinna Polütehnilise Instituudi (TPI) tööstuse juhtimise ja planeerimise erialal.

V. Kirsipuu kunagine kolleg (ja hiljem erakonna kaaslane) Kalev Kukk on kirjutanud², et pärast kaheaastast kohustuslikku „tootvat“ tööd samal aastal loodud ja hiljem Hans Pöögelmani nime saanud elektrotehnikatehases tuli Valve Kirsipuu Majanduse Instituuti sihiga astuda aspirantuuri. Tema sihtaspirantuuri aeg möödus Moskvas NSV Liidu TA Majandusmatemaatika Keskinstituudis³, mis oli tuntud ja teatud oma suhteliselt vaba mõttelaadi poolest⁴. V. Kirsipuu kandidaatitöö teema oli „Majandusküberneetilised meetodid ettevõttesiseses planeerimises“.

1966. aastal sai Majanduse Instituudi direktoriks senine teadusdirektor Arno Köörna. Senisest teadussekretärist Kalju Habichtist sai teadusdirektor. Vabaks jäänud teadussekretäri kohale edutati 33-aastane Valve Kirsipuu. Sellesse ametisse jäi ta tervelt 20 aastaks. Temast sai hilgav teadusorganisaator. Muide, ta oli üks vähesteid, kui mitte ainus toonase TA instituutide teadussekretäridest, kes ei kuulunud NLKP-sse. Kahtlemata tuli järjest suureneva teadussekretäri töökormuse juures (1980. aastatel oli instituudis üle 200 töötaja) paratamatult omaenda teadustööst loobuda. V. Kirsipuu sai 1970. aastate teisel poolel ka Majanduse Instituudi juurde moodustatud kaitsmisnõukogu

¹ Järgnevate meenutuste autor on ilmselt (peaaegu) ainus, kelle kandidaatitöö kaitsmisel (1975. aastal) olid mõlemad oponendid naised – professor, geograafiadoktor Salme Nõmmik (oli juhendaja alates ülikooli teisest kursusest kuni diplomi tööni) ja majanduskandidaat Valve Kirsipuu.

² Kalev Kukk (2018). Geograafide suur sõber Valve Kirsipuu. Eesti Geograafia Seltsi Aastaraamat nr 43, lk 339

³ NSV Liidu Teaduste Akadeemia Majandusmatemaatika Keskinstituudil oli ka Eesti filiaal (enam kui saja inimesega Tallinnas Pirita tee 20 ja Rahukohtu 3) ning kümnekonna inimesega Tartus Eesti Põllumajanduse Akadeemia hoones.

⁴ Öeldut saab kinnitada käsitlevate meenutuste autor, kes aastail 1968–1978 töötas selle instituudi Eesti filiaalis (Toompeal, Rahukohtu 3). Hiljem, kui olen kuulnud, et teaduskollektiivis vms peavad olema paika pandud käsluliinid, siis on see mõjunud eluvõõra suhtumisena teadustöös.

liige ja selle suure töökoormusega sekretär. See oli nõukogu, kus paaril erialal oli võimalik kaitsta ka doktorikraadi. Sellise õigusega nõukogusid polnud toonases NSV Liidus majandusteaduse osas sugugi palju.

1984. aastal sai Majanduse Instituudi direktoriks Rein Otsason. V. Kirsipuu ja uue direktori vahelised suhted ei klappinud ja ta taandus teadussekretäri ametikohalt vanemteaduriks Arno Köörna poolt juhitud teadusõkonomika sektoris. See oli juba demokratiseerumise (*glasnost*) ja kiirete muutuste (*perestroika*) aeg, millega V. Kirsipuu kohe kaasa läks.

On oluline meenutada, et kui 24.–26. mail 1984 toimus Eesti noorte majandusteadlaste esimene kolmepäevane majanduspoliitilise suunitlusega⁵ laevakonverents (Tartu-Värska-Pihkva-Värska-Tartu) mootorlaeval „Vanemuine“, siis Valve Kirsipuu oli üks vanematest kolleegidest, kes juhatasid kolme sektsooni tööd. V. Kirsipuu osales kolmanda sektsooni „Matemaatiliste meetodite ja mudelite ning arvututehnika rakendamine ühiskondliku tootmise intensiivistamise analüüsimal, prognoosimisel ja planeerimisel“ juhatamisel. Tema kõrval osalesid Rein Otsason, Olev Lugus, Herbert Metsa, Vello Vensel, Ilmar Pärtelpoeg ja mitmed teised⁶. Põgusalt olid sellel konverentsil dikussioniks ka kogu Eesti isemajandamise probleemid, mis olid Eesti Noorte Majandusteadlaste Klubis (NMK) aktuaalsel arutlusel juba enne laevakonverentsi 80-ndate aastate algul, kus ka V. Kirspuu aeg-ajalt aktiivselt osales.

Kui 26. septembril 1987 ilmus toonases ajalehes „Edasi“ Siim Kallase, Tiit Made, Edgar Savisaare ja Mikk Titma artikkel (nn nelja mehe ettepanek) "Ettepanek: kogu Eesti NSV täielikule isemajandamisele", hakati instituuti survestama sellele ideele vastu astuma, st vastuartikleid kirjutama. See nõudmine andis vastupidise tulemuse. Kalev Kuke eestvedamisel kirjutasid Valve Kirsipuu ja Sulev Mältsemees (oli toona Majanduse Instituudis sotsiaalse infrastruktuuri ja regionaalõkonomika sektori juhataja) hoopiski toetusartikli⁷ vabariikliku isemajandamise ideele. See oli ennekuuulmatu avalik vastuhakk instituudi juhtkonnale. Peale suusõnaliste noomimiste see mingeid negatiivseid tagajärgi autorite jaoks siiski kaasa ei toonud. K. Kukk väidab⁸: „Pole välistatud, et toonane instituudi juhtkond hingas pääram seda vastuhakku hoopis kergendatult.“ Ja ilmselt on tal õigus, sest kõigest loetud päevadega muutus see teema (ja nelja mehe ettepanek) Eesti ühiskonna jaoks keskseks.

1988. aastal moodustati Teaduste Akadeemias Filosoofia, Sotsioloogia ja Õiguse Instituut, mille teadussekretäriks kutsuti Valve Kirsipuu. Sellel ametikohal töötas V. Kirsipuu kuni 1992. aastani, mil ta valiti Riigikokku (Mõõdukate nimekirjas, mille tuumikuks olid sotsiaaldemokraadid ja Maa-Keskerakond), kus ta oli rahanduskomisjoni

⁵ Sellest esimesest laevakonverentsist on tänaseks välja kujunenud rahvusvaheline majanduspoliitika teaduskonverents, mis järgmiste, 2021. aasta 1.–3. juulil juba 29. korda toimub.

⁶ Kuigi eesti majandusteaduse *grand old man* Uno Mereste ei saanud esimesel konverentsil osaleda, oli ta aktiivselt kohal paaril järgneval konverentsil Tartus-Värskas.

⁷ Kalev Kukk, Valve Kirsipuu, Sulev Mältsemees. Arvamus. II. „Edasi“, 21. okt 1987

⁸ Kalev Kukk (2018). Geograafide suur sõber Valve Kirsipuu. Eesti Geograafia Seltsi Aastaraamat nr 43, lk 341

esimees. Silmapaistvat poliitilist tuntust oli talle andnud töö Eesti Raadio majanduskommentaatorina aastatel 1965–1993. 1994. aastal sai temast Eesti Reformierakonna asutajaliikmeid. 2012. aastal märkis V. Kirsipuu usutluses ETV saatele „Pealtnägija“, et vaatab Reformierakonda kui oma last. Valve Kirsipuul oli poeg Mart. V. Kirsipuu oli Riigikogu VII, VIII ja IX koosseisu liige. Lektorina omandas V. Kirsipuu häid kogemusi Eesti Majandusjuhtide Instituudi dotsendina töötades aastatel 1979–1992.

Eesti Reformierakonna kauaaegne esimees Siim Kallas ütles peale Valve Kirsipuu lahkumist: „Poliitikuna, Reformerakonna ühe loojana, ta säras, tal oli kõik, mida töelisele poliitikule vaja on: mõistus, teadmised, elukogemused, terav keel, kohusetunne, suurepärane esinemine ja suur isiklik veetlus.“⁹ 2001. aastal omistati Valve Kirsipuule Riigivapi V klassi teenetemärk.

Sulev Mältsemees,

Valve Kirsipuu töökaaslane
Eesti Teaduste Akadeemia Majanduse Instituudis

---

⁹ Siim Kallas: Reformierakonna loojana Valve Kirsipuu säras ja tal oli kõik, mis suurele poliitikule vajalik. [http://arileht.delfi.ee/news/uudised/siim-kallas-reformierakonna-loojana-valve-kirsipuu-saras-ja-tal-oli-koik-mis-suurele-poliitikule-vajalik?id=79569856]

VALVE KIRSIPUU
(05.03.1933 – 20.09.2017)
IN MEMORIAM

Die bekannte estnische Wirtschaftswissenschaftlerin und Politikerin Valve Kirsipuu wurde am 5. März 1933 in Tallinn geboren. Sie hat diese Welt am 20. September 2017 verlassen.

Im Jahre 1958 hat Valve Kirsipuu das Polytechnische Institut Tallinn (TPI) im Fachbereich Führung und Planung der Industrie mit Auszeichnung abgeschlossen. Darauf folgte eine Aspirantur in Moskau am Zentralinstitut für Wirtschaftsmathematik der Akademie der Wissenschaften der Sowjetunion. Das Thema ihrer Kandidatendissertation war „Die wirtschaftskybernetischen Methoden in der innerbetrieblichen Planung“.

Im Jahre 1966 wurde Valve Kirsipuu die wissenschaftliche Sekretärin am Wirtschaftsinstitut der Estnischen Akademie der Wissenschaften. Dieses Amt bekleidete sie für 20 Jahre. Sie wurde eine glänzende Wissenschaftsorganisatorin. Bei der ständig anwachsenden Arbeitsbelastung einer Wissenschaftssekretärin (in den 1980er Jahren gab es am Wirtschaftsinstitut über 200 Mitarbeiter) musste sie von der eigenen wissenschaftlichen Arbeit zwangsläufig Abstand nehmen.

Im Jahre 1984 wurde Rein Otsason zum Direktor des Wirtschaftsinstitutes. V. Kirsipuu zog sich von der Stelle der Wissenschaftssekretärin zurück, da die Zusammenarbeit zwischen ihr und dem Direktor nicht klappte, und wurde leitende wissenschaftliche Mitarbeiterin im Sektor der Wissenschaftsökonomie. Es war bereits die Zeit der Demokratisierung (*Glasnost*) und der schnellen Veränderungen (*Perestroika*), wovon V. Kirsipuu sich sofort mitreißen ließ.

Im Jahre 1988 wurde an der Estnischen Akademie der Wissenschaften das Institut für Philosophie, Soziologie und Recht gegründet, zu dessen Wissenschaftssekretärin Valve Kirsipuu berufen wurde. Dieses Amt bekleidete V. Kirsipuu bis zum Jahre 1992, als sie in das Estnische Parlament (*Riigikogu*) gewählt wurde, wo sie die Vorsitzende des Finanzausschusses war. Eine herausragende politische Bekanntheit hatte ihr die Arbeit als Wirtschaftskommentatorin beim Estnischen Rundfunk in den Jahren 1965–1993 eingebracht. Im Jahre 1994 wurde sie eines der Gründungsmitglieder der Estnischen Reformpartei. V. Kirsipuu war Mitglied der VII., VIII. und IX. Zusammensetzung des Estnischen Parlaments (*Riigikogu*). Im Jahre 2001 wurde Valve Kirsipuu mit dem Orden der V. Klasse des Staatswappens ausgezeichnet.

Sulev Mältsemees,
früherer Kollege

VALVE KIRSIPUU
(05.03.1933 – 20.09.2017)
IN MEMORIAM

The well-known Estonian economist and politician Valve Kirsipuu was born in Tallinn on 5 March 1933. She left our midst on 20 September 2017.

Valve Kirsipuu graduated in 1958 from the Tallinn Polytechnical Institute (current Tallinn University of Technology) *cum laude* in the speciality of Industrial Management and Planning. This was followed by post-graduation studies in Moscow, in the Central Institute of Economic Mathematics of the Academy of Sciences of the U.S.S.R. The subject of the candidate of sciences thesis of V. Kirsipuu was “Methods of Economic Cybernetics in Internal Planning in an Enterprise”.

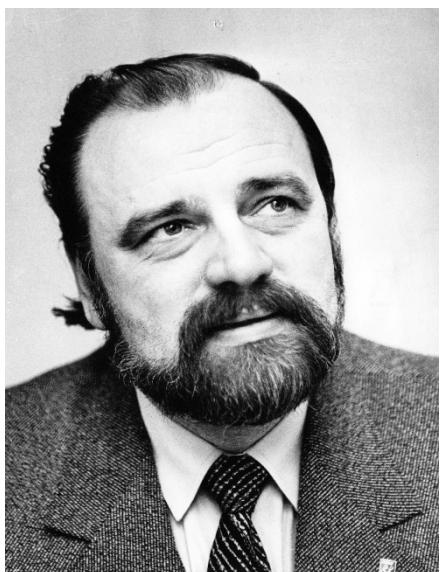
In 1966, Valve Kirsipuu started work as the Research Secretary of the Institute of Economics of the Estonian Academy of Sciences. She remained at that position for 20 years. She became a brilliant research organiser. With the increasing workload as the research secretary (the Institute of Economics had more than 200 employees in 1980s) she had to stop her own research activities.

In 1984, Rein Otsason became the Director of the Institute of Economics and V. Kirsipuu did not have good cooperation with him and gave up the post of research secretary and continued as a senior researcher of the Sector of Research Economics. This was already the period of democratisation (*glasnost*) and fast changes (*perestroika*) which V. Kirsipuu got involved with immediately.

In 1988, the Institute of Philosophy, Sociology and Law was established at the Estonian Academy of Sciences and Valve Kirsipuu was invited to the position of its research secretary. V. Kirsipuu worked at that post until 1992 when she was elected to the Estonian parliament Riigikogu where she was the Chairman of the Finance Committee. She had become very well-known in politics due to her work as a commentator on economic issues in the Estonian Radio in 1965–1993. In 1994 she became a founder member of the Estonian Reform Party. V. Kirsipuu was a member of the VII, VIII and IX Riigikogu. In 2001, Valve Kirsipuu was awarded the Order of the National Coat of Arms, V Class.

Sulev Mältsemees,
former colleague

DOTSENT KOSTEL GERNDORF
(20.10.1945–26.06.2019)
IN MEMORIAM

asjatundlikul analüüsил põhinevaid seisukohti valitseva ühiskonnakorra ja majandussüsteemi kohta sai ta noorpõlves vabalt väljendada vaid sõprade ringis. Tema kodus toimusid sageli sõpruskonna kirglikud väitlused teemade üle, mis olid Eestis ja maailmas aktuaalsed.

Kosteli haridustee algas Rahumäe põhikoolis ja jätkus Tallinna 20. keskkoolis. Tallinna Polütehnilises Instituudis (TPI) õppis Kostel (1964–1969) masinachituse ökonomika ja organiseerimise erialal. Üliõpilasena oli Kostel ka TPI rahvusvaheliste suhete klubi liige ja president (1968–1969) ning ta oli 1967. aastal loodud TPI majandusteaduskonna üliõpilaste klubi Sigma üheks asutajaks. Selle klubi eesmärk oli arendada aktiivsemate üliõpilaste ja teaduskonna õppejõudude suhtlemist väljaspool õppetööd. Seal arenes ka Kosteli ja sel ajal just Ameerika Ühendriikidest aastaselt stažeerimiselt naasnud Raoul Üksvära kontakt, mis kujundus paljuks Kosteli kogu järgneva elu. Kokkulepe jääda pärast lõpetamist tööle tolleaegse TPI töötuse juhtimise ja planeerimise kateddrisse sõlmitti kahe mehe vahel 13. septembril 1968 aastal. Arrestades huvitavat juhtimisvaldkonna vastu, oli mõistetav, et juba ülikooli viimasel kursusel lülitus Kostel Raoul Üksvära juhendamisel uurimistöödesse. Nii koostati aastatel 1968–1969 Kunstikombinaadi ARS tellimusel täiustatud organisatsiooni struktuur ja uus tööjaotus, mis fikseeriti töötajate ametijuhendites. Seda tööd võib lugeda esimeseks Kostel Gerndorfi osalusel toimunud sadadest uurimustöödest. Teadlase, õppejõu ja juhtimiskonsultandina jäi Kostel Gerndorf seotuks TPI ja selle õigusjärglase Tallinna Tehnikaülikooliga (TTÜ) elu lõpuni. Aastatel 1995–2000 oli Kostel Eesti Erastamisagentuuri arendusdirektor ja aastatel 2002–2003

26. juunil 2019 lahkus meie hulgast Kostel Gerndorf. Ta oli isiksus, kelle elust ja tööst rääkides on võtmesõnadeks patrioot, majandusteadlane, õppejõud, juhtimiskonsultant, mentor, majandustegelane, poliitik, bibliofil, vanavara koguja, hea kaaslane ja muidugi perepea.

Kostel Gerndorf sündis 20. oktoobril 1945 Tallinnas ema Hilda ja isa Nikolai pojana. Tema noorusaeg möödus Nõmmel, kus ta elas koos perega Tallinna tänaval isa ehitatud majas. Elektrikust isa oli laialdase silmaringiga ja tolleaegsesse ühiskonda mittesobiva tugeva rahvusliku maailmavaatega, igati muhe inimene. Kodust saigi Kostel kaasa huvi maailma ja poliitika vastu. Kostel Gerndorf oli Eesti patrioot, kes suhtus Nõukogude režiimi kui võõrvõimu väga kriitiliselt. Oma suurel lugemusel ning

Majandus- ning Teede- ja Sideministeeriumis ministri nõunik, kuid ka siis jätkas Kostel õpetamist TTÜ-s.

Õppejõuna on Kostel Gerndorf õpetanud TPI ja TTÜ tööstuse juhtimise ja planeerimise kateedris (hilisemas organisatsiooni ja juhtimise õppetoolis) selliseid aineid nagu tööstusettevõtte organiseerimine ja planeerimine, ettevõtte organisatsioon ja juhtimine ning pärast Eesti taasiseseisvumist ka äriühingute valitsemist. Õppejõuna oli Kostel selge sõna ja raudse loogikaga ning üliõpilaste teadmisi hinnates äärmiselt nõudlik, aga õpilaste hulgas väga lugudest. Kostel läbis akadeemilise karjääri: aspirantuur – assistent – vanemõpetaja – dotsent ning aastatel 1989–1992 oli ta katedrijuhataja ja aastatel 1992–1999 õppetooli hoidja. Kostel juhendas sadu diplomi-, bakalaureuse- ja magistritöid, aga ka doktoritöid ning ta oli õppetooli magistriseminari korraldaja. Paljudel noorematele kollegidele oli Kostel aastateks ka mentoriks. Kultuuriloolise tähtsusega on Kostli panus TPI ja TTÜ rahvusvaheliste juhtimiskonverentside korraldamisse, alates III konverentsist (1972) kuni 2008. aastal toimunud XIV konverentsini „Juhtimine: eile, täna, homme“. Kostel Gerndorfi avaldatud publikatsioonid seonduvad peamiselt protseduuranalüüs rakendamise ja äriühingute valitsemise temaatikaga, aga ka Eesti rahvarinde tegevusega, näiteks koostas ta artiklite kogumiku „EESTIMAA RAHVVARINNE 30“ I osa Rahvarinde ajaloo I konverentsiks, mis toimus 30. septembril 2018 Rahvusraamatukogus.

Juhtimiskonsultandina oli Kostel Gerndorf tegev pea viiskümmend aastat. Sellel harukordsetel pikal perioodil nõustas Kostel Gerndorf peamiselt ettevõtteid, aga ka riigiasutusi ning seda vägagi laias teamaderingis. Eesti taasiseseisvumise selsetel aastatel oli Kostel Gerndorfi nõustamisalane tegevus seotud enamasti ettevõtete töökorralduse ja organisatsiooni ülesehituse täiustamisega, edaspidi lisandus äriühingute valitsemise temaatika, erastamisega seonduv, Eesti riigi seisukohalt tähtsate ümberkorralduste nõustamine jm. Viimati nimetatust tuleb kindlasti märkida Majandusministeeriumi ning Teede- ja Sideministeeriumi ühendamisprotsessi, milles Kostel Gerndorf kui ministri nõunik oli ministeeriumide ühendamise komisjoni esimees, kuid nii, nagu ta hiljem rõhutas, aitasid teda selles töös oluliselt just varem juhtimiskonsultandina omandatud teadmised ja oskused. Kostel Gerndorf andis olulise panuse probleemide lahendamisse Eesti üleminekul turumajandusele ja riigivalitsemise ratsionaliseerimisse.

Aastatel 1997–2008 nõustas Kostel Gerndorf Maanteeameti valitsemisala ümberkorraldamist, sh ameti hallatavate asutuste üleviimist regionaaljuhtimisse, mille tulemusel 15 maakonnas tegutsenud tee-deevalitsustest moodustati 4 regiooni, mille kooslus toimib tänni. Ümberkorralduste raames alustati maanteehoolde erastamist, mis toimus Kostel Gerndorfi koostatud originaalse kontseptsiooni ja väljatöötatud metroodika alusel. Erastamise keerukus seisnes selles, et kehtiva õiguse raames tuli ühendada kolm eripalgelist konkurssi: hoolde erastamine vähempakkumisel, tee-deevalitsuse abitootmise võõrandamine enampakkumisel ja tee-deevalitsuse teemeistri-piirkondade ehitiste rentimine enampakkumisel. Nimetatud ümberkorralduste tulemusel muutus oluliselt Maanteeameti organisatsioon ja juhtimine, mille kujundamisel osales Kostel Gerndorf mitte ainult konsultandina, vaid ka õppejõuna vastavatel koolitustel.

Kostel Gerndorfi kui teadlase, konsultandi ja õppejõu elutöö kaalukam osa seondub

sellise protseduuranalüüsmeetodi väljatöötamises, milles käsitletakse organisatsiooni tegevust osategevustest koosnevate protsessidena. Protseduuranalüüsmeetodi põhialused said paika aastal 1972 ning siis algas meetodi praktiline rakendamine. Esimeseks ettevõtteks oli Tallinna Liha- ja Konservikombinaat, mille töökorralduse täiustamiseks koostati algsest 27 protseduurireeglit. Protseduuranalüüsmeetod on esitatud Kostel Gerndorfi 1975. aastal valminud väitekirjas „Majandusorganisatsioonide tegevuse täiustamise probleeme protseduuranalüüsmeetodi abil“ majandusteaduse kandidaadi teadusliku kraadi taotlemiseks. Meetodit on nüüdseks rakendatud Eestis sadades organisatsioonides ning see on olnud enam rakendatud organisatsiooni täiustamise meetodiks. Protseduuranalüüs võib pidada üheks esimeseks äriprotsesside kirjeldamise metoodikaks, mis tänapäeval, arvestades infotehnoloogilist arengut, on toetatud tarkvaraliste lahendustega.

Õppejõu, teadlase ja konsultandi töö kõrvalt jätkus Kostel Gerndorf 'il tahet olla aktiivne ja tulemuslik ühiskondlikus elus ning leida aega ka hobideks. Kaheksakümnenne aastate teisel pool avanenud uued võimalused Eesti elu muutma hakata viisid Gerndorfi oodatult selle aktiivsete uuendajate sekka. Ta lõi aktiivselt kaasa Eestimaa Rahvarinde asutamises ja edaspidi selle juhtimises. Aastatel 1988–1991 kuulus ta Rahvarinde eestseisusesse ja oli selle esimene eesistuja. Gerndorf andis olulise panuse Rahvarinde tegevuse käivitamisse ja korraldamisse. Aastatel 1988–1990 oli ta Rahvarinde keskse majanduspoliitilise ettevõtmise, Isemajandava Eesti probleemnõukogu liige ja osales aktiivselt ettevõtluse töögrupis. Silmapaistva iseseisvusmeelse poliitilise tegevuse tulemusena valiti ta 1990. aastal Eesti Kongressi saadikuks. Pärast Eesti iseseisvuse taastamist tema poliitiline aktiivsus mõnevõrra vähenes, kuid ta kuulus 1991. aastal Eesti Keskerakonna asutajate hulka ja jäi paljudeks aastateks selle mõjukaks liikmeks. Aastatel 1999–2002 oli ta oma kodulinna Saue volikogu liige ja selle Keskerakonna fraktsiooni esimees, 2002–2005 volikogu aseesimees ning arengu- ja eelarvekomisjoni esimees.

Oma erialaste teadmiste, organiseerimisvõime ja aktiivsuse tõttu valiti Kostel Gerndorf paljude organisatsioonide juhtorganitesse. Nii oli ta 1977–1991 TPI tööstuse planeerimise eriala vilistlaste vanemate nõukogu asepresident, 1982–1990 Eesti Majandusteaduse Seltsi juhatuse liige, alates 1990 Eesti Konsultantide Assotsiatsiooni liige, alates 2005 TTÜ akadeemilise kohtu liige, 2005–2007 Riigi Metsamajandamise Keskuse nõukogu liige, alates 2006 akadeemilistest tavadeest üleastumise menetlemise TTÜ majandusteaduskonna komisjoni esimees, alates 2006 EAS-i tehnoloogia valdkonna hindamiskomisjoni liige.

Sügav huvi Eesti ajaloo ja kultuuri vastu kujundas temast pühendumud bibliofili. Aastatepikkuse süstemaatilise kogumistöö tulemusena kuulus Gerndorfile üks esinduslikemaid erakätes olevalt eestikeelsete trükiste kollektioone. Talle kuulusid mitmed rariteetsed raamatud, kusjuures erilist uhkust tundis ta oma Noor-Eesti kollektiooni üle. Suure hulga trükiste hoiustamine oma kodus kujunes probleemiks ja nii annetas ta osa neist Eesti Akadeemilisest Raamatukogule. Kostel oli ka aktiivne raamatunäitustel osaleja, ta kuulus Tallinna Bibliofilide Klubi asutajate hulka ning oli aastatel 1975–1987 selle aseesimees. Kosteli asjatutundlik kogumiskirg ei piirdunud

ainuüksi raamatutega. Ta tundis huvi mitmesuguse vanavara vastu, sh nn talurahva hõbeda ehk vanade hõbeehtete vastu. Samuti kogus ta skriptofilina vanu väärtpabereid, dokumente ja ürikuid.

Kostelit kui inimest ei saanud lihtsalt tunda: temast sai kas sõber või ei sobinud te omavahel üldse. Ta oli mees, kelle väärushinnangud olid selged ja kõigutamatud, ning ta ei hoidnud ennast tagasi, kui oli vaja neid kaitsta. Samas oli ta valmis aga ka eksimusi tunnistama. Sellised inimlikud väärtsused nagu hoolivus ja heasooovlikkus, põhjalikkus ja süsteemsus, visadus ja töökus defineerisid paljuski Kosteli elu, samuti nagu tema sõbrad ja ta hobid. Kosteli hoolivuse könekaks faktiks oli loobumine president Arnold Rüütl poolt temale 2006. aastal annetatud Valgetähe V klassi teenetemärgist, põhjusel, et tema kaasvõitlejaid Rahvarindest ei olnud tunnustatud.

Kostel Gerndorf jöudis elus palju teha ja saavutada. Õppejõutöö iseloomust tingituna oleks võinud eeldada, et vanasõna „suuga teeb suure linna, käega ei kärbse pesagi“ võiks laieneda ka Kostelile. Kuid igapäevase töö, pere ja hobide kõrvalt ehitas Kostel perele elumaja Sauele ja juba rohkem lastelaste peale mõteldes ka suvekodu Saaremaale. Mõlema maja juures ei piirdunud Kostel ainult tellija rolliga, vaid oli suurelt ise ka arhitektiks ja ehitajaks. Kui Kostel midagi ette võttis, siis ikka suurelt ja läbimõeldult. Nagu Kostel oli sõprade ringis uhkusega öelnud, võlgneb ta saavutatus paljugi toetavale perele: abikaasa Ernale, tütardele Tiinale ja Kaisale ning poeg Kristjanile.

Veebruar – aprill 2020

Kostel Gerndorfi pikaajalised kolleegid ja sõbrad,

Teo Saimre, Mati Vaarmann ja Ants Kikas

DOZENT KOSTEL GERNDORF
(20.10.1945–26.06.2019)
IN MEMORIAM

Kostel Gerndorf wurde am 20. Oktober 1945 in Tallinn geboren. Sein Bildungsweg begann in der Rahumäe Grundschule und setzte fort in der Tallinner 20. Oberschule. Am Polytechnischen Institut Tallinn (TPI) studierte Kostel (1964–1969) in der Fachrichtung Ökonomie und Organisation des Maschinenbaus. Da er sich für den Führungsbereich interessierte, fing er im letzten Studienjahr unter der Leitung des Professors Raoul Üksvärv an, an Forschungen teilzunehmen. Eine Verbindung zur TPI und dessen Rechtsnachfolger, Technischer Universität Tallinn (TTÜ), hat Kostel Gerndorf bis zum Ende seines Lebens beibehalten. In den Jahren 1995–2000 arbeitete Kostel als Entwicklungsdirektor der Estnischen Privatisierungsagentur und vom 2002–2003 als Berater des Ministers im Wirtschaftsministerium sowie im Ministerium für Straßenwesen und Kommunikation, aber auch in diesen Zeiten setzte er die Lehrtätigkeit an der TTÜ fort.

Als Lehrkraft hat Kostel Gerndorf am TPI und an der TTÜ im Lehrstuhl für Industrieführung und -planung (später Lehrstuhl für Organisation und Führung) Führungsfächer, darunter Geschäftsführung unterrichtet. Kostel hat eine akademische Laufbahn durchgemacht: Aspirantur – Assistent – Hauptlehrer – Dozent und in den Jahren 1989–1992 Institutsleiter und 1992–1999 stellvertretender Lehrstuhlleiter. Kostel hat hunderte von Diplom-, Bachelor- und Masterarbeiten sowie Doktorarbeiten betreut. Für viele jüngere Kolleginnen und Kollegen war Kostel lange Jahre ein Mentor. In seinen Publikationen behandelte Kostel Gerndorf meistens die Anwendung von Verfahrensanalyse und Geschäftsführung, aber auch die Tätigkeit der estnischen Volksfront.

Als Führungsberater war Kostel Gerndorf fast fünfzig Jahre tätig. Während dieser außergewöhnlich langen Zeit hat Kostel Gerndorf hauptsächlich Unternehmen, aber auch staatliche Institutionen beraten. Im Bereich von wichtigen Neugestaltungen für den estnischen Staat, ist der Zusammenschluss des Wirtschaftsministeriums und des Ministeriums für Straßenwesen und Kommunikation zu erwähnen, bei der Kostel Gerndorf als Berater des Ministers Vorsitzender des Ausschusses für den Zusammenschluss war. In den Jahren 1997–2008 hat Kostel Gerndorf den Verwaltungsbereich des Amts für Straßenwesen u.a. beraten.

Der wesentliche Teil des Lebenswerks von Kostel Gerndorf als Wissenschaftler ist mit der Entwicklung einer Verfahrensanalysemethode verbunden, bei der die Aktivität einer Organisation als ein Verfahren behandelt wird, das aus Teiltätigkeiten besteht. Die Grundlagen der Verfahrensanalyse wurden bis 1972 konzipiert und danach fand das Umsetzen in der Praxis an. Die Verfahrensanalysemethode hat Kostel Gerndorf 1975 in seiner Dissertation „Zur Problematik der Verbesserung der Tätigkeit von Wirtschaftsorganisationen mittels Verfahrensanalyse“ vorgestellt, um den wissenschaftlichen Grad Kandidat der Wirtschaftswissenschaften zu erwerben. Die Methode ist in hunderten von Organisationen in Estland angewandt worden und ist die meistangewandte Methode zur Organisationsverbesserung. Die Verfahrensanalyse kann

als eine der ersten Methoden zur Beschreibung der Geschäftsprozessen angesehen werden, die heutzutage dank der informationstechnologischen Entwicklung mit Softwarelösungen unterstützt wird.

Neben seiner Arbeit als Lehrkraft, Wissenschaftler und Berater fand Kostel Gerndorf noch Zeit, um im gesellschaftlichen Leben Estlands aktiv und erfolgreich zu sein sowie sich mit seinen Hobbys zu beschäftigen. Gelegenheiten, die sich in der zweiten Hälfte der 80er Jahre eröffneten, um das Leben in Estland zu ändern, brachten Gerndorf erwartungsgemäß in die Reihen der Wegbereiter. Er hat aktiv an der Gründung der Volksfront und später an deren Führung teilgenommen. In den Jahren 1988–1991 gehörte er in den Vorstand der Volksfront und war dort der erste Vorsitzende. 1991 gehörte er zu den Gründern der Estnischen Zentrumspartei und war da lange Zeit ein einflussreiches Mitglied. Aufgrund seines Wissens, Organisationstalents und seiner Aktivität wurde Kostel Gerndorf in Führungsorgane mehrerer Organisationen gewählt.

Tiefgreifendes Interesse für estnische Geschichte und Kultur hat aus ihm einen gewidmeten Bibliophilen gemacht. Dank einer jahrelangen systematischen Sammlungsarbeit gehörte Gerndorf eine der repräsentativsten Privatsammlungen estnischsprachiger Publikationen. Als Scriophil hat er alte Wertpapiere, Dokumente und Urkunden gesammelt.

Laut Kostel verdankt er seine Leistungen vielfach der Unterstützung seiner Familie.

Februar – April 2020

Langzeitige Kollegen und Freunde Kostel Gerndorf,

Teo Saimre, Mati Vaarmann und Ants Kikas

ASSOCIATE PROFESSOR KOSTEL GERNDORF
(20 October 1945 – 26 June 2019)
IN MEMORIAM

Kostel Gerndorf was born on 20 October 1945 in Tallinn. His education started at Rahumäe Primary School and further at Tallinn Secondary School No. 20. In 1964–1969, Kostel Gerndorf studied at Tallinn Polytechnic Institute (TPI) majoring in Engineering Economics and Organisation. During his senior years as student at TPI, he took interest in management theories and joined Professor Raoul Üksvärvä's research group. Kostel Gerndorf's connection to Tallinn Polytechnic Institute (TPI) and its successor, Tallinn University of Technology (TTÜ), was lifelong. During 1995–2000, he worked as Development Director at the Estonian Privatization Agency. Further, in 2002–2003 he worked as Adviser to the Minister of Economics, Roads and Communications. During both periods he continued teaching at Tallinn University of Technology (TTÜ). As a Head of Chair of Industry Management and Planning at TPI and TTÜ, Kostel Gerndorf lectured on management-related disciplines, incl. corporate governance.

Kostel Gerndorf's academic career took him from postgraduate studies to posts of assitant, senior lecturer and to that of associate professor. In 1989–1992, he acted as Head of Department, and 1992–1999 as Head of Chair. Kostel Gerndorf supervised hundreds on Diploma theses, Bachelor's and Master's theses, as well as Doctor's theses. To many a younger colleagues Kostel Gerndorf was a valued mentor. Kostel Gerndorf's professional publications mostly deal with application of procedural analysis and corporate governance, but here are also publications of his writings on the activities of the Popular Front of Estonia.

Kostel Gerndorf's career as Management Consultant was long, spanning almost fifty years. During this time he consulted mostly companies, but also public and national authorities. Kostel Gerndorf, in capacity of Adviser to the Minister, was involved in the merger of the Ministry of Economic Affairs with the Ministry of Roads and Communications, acting as the chairman of the merger committee. During 1997– 2008, he was also involved in the reorganisation of the Estonian Road Administration. Both above processes had an important role in the chain of reorganisations after restoration of Estonia's independence.

Vital share of Kostel Gerndorf's work as a researcher covers development of the method of procedural analysis. The method addresses actions of an organisation as consisting of parts of action in progress. The foundations of the method of procedural analysis were put in place in 1972 and it allowed to start with practical application of the method. In 1975, Kostel Gerndorf presented his Candidate of Sciences thesis – Problems of Improving Performance of Economic Organisations by Procedural Analysis. In Estonia, the method has been by now implemented in hundreds of organisations. It is the most used method for improving the performance of organisations. Taking into account the new opportunities offered by information technology, the method is among the first to have been supported by different software solutions.

Kostel Gerndorf's activities as a professor, researcher and consultant did not keep him away from social life and hobbies. The end of 1980s brought along new opportunities for changing life in Estonia and Kostel Gerndorf duly joined the active reformers. He became one of the founders and leaders of the Popular Front of Estonia. During 1988–1991, Kostel Gerndorf was a member of the Fronts council and its first chairman. When the Estonian Estonian Center Party was founded in 1991, Kostel Gerndorf was among its founders and played influential role in the party for many years to come. Due to his professional knowledge, organising skills and activity, Kostel Gerndorf was elected to managerial bodies of many organisations. His interest in Estonian history and culture helped him to become an avid bibliophile. Years of systematic collecting has made Kostel Gerndorf the owner of one of the most representative private collections of printed publications in Estonian language. He was also interested in and collected old securities, documents and written records.

In his own words, Kostel Gerndorf owed his many achievements to the support of his family.

Februar – April 2020

Teo Saimre, Mati Vaarmann and Ants Kikas
Longtime colleagues and friends of Kostel Gerndorf

**ESTONIA: JÄNEDA 2020 – XXVIII SCIENTIFIC CONFERENCE ON
ECONOMIC POLICY (25.–27.06.2020) and COVID-19**

**ESTLAND: JÄNEDA 2020 – XXVIII. WIRTSCHAFTSPOLITISCHE
KONFERENZ (25.–27.06.2020) und COVID-19**

**EESTI: JÄNEDA 2020 – XXVIII MAJANDUSPOLIITIKA
TEADUSKONVERENTS (25.–27.06.2020) ja COVID-19¹**

The next in turn, XXVIII International Scientific Conference on Economic Policy “Economic Policy in the EU Member States – in 2020: 100 years from the Tartu Peace Treaty (2.02.1920) / 100 years from the first Constitution of the Republic of Estonia (was in force in 1920–1933)” had initially been planned at Jäneda for 25–27 June 2020:

The agenda of the first day included a round table with the participation of economists and practical economic experts on the subjects of the administrative reform and environmental policy (in the evening also the traditional cultural programme with music); On the second day: scientific presentations in sessions on subpolicies of the order policy, structural policy and process policy (such as regional and local municipality policy, business policy, labour policy, budget policy, monetary policy, tax policy, commercial policy, etc.; in the evening the traditional health programme and chess/sports programme); and

During the first half of the third day the traditional programme of Estonian wildlife with practical examples of environmental policy in the Lääne-Virumaa County.

* * *

Unfortunately it became apparent already in March that due to circumstances that were not under the control of the organisers, holding the conference would be problematic since several colleagues (e.g. from Georgia, Poland, Germany, etc.) cancelled their participation due to the extensive disease outbreaks all over the world caused by the corona virus (COVID-19) which had reached more than about ¾ of the countries of the world by mid-March. The Organising Committee decided to wait no more than until April with the adoption of the decisions. A (selective) overview of the consequences of the virus globally and in Estonia has been presented in the full article of the author in Estonian on CD and its summary in English (see also Table 1,² full article). Based on the above-mentioned information and facts – **the Organising Committee of the conference adopted decision on 7–9 April 2020 – to cancel the XXVIII Conference on 2020.**³

---

¹ Detailsemat informatsiooni loe käesoleva ajakirjaga kaasas oleval CD1, täisartiklist: „Aasta 2020 – ohtlik reaalsus ja majanduspoliitilised lootused Eestis ning mujal (COVID-19 taustal)“ ning inglise keelsetest kokkuvõtttest ajakirja paberkandjal eespool.

² In Table 1 (In Estonia, persons): Column 1 – Date; Column 2 – Positive test results (on the date indicated); Column 3 – Additional (+); Column 4 – Hospitalised (on the date indicated); 5 – Incl. in intensive care (artificial ventilation); Column 6 – Recovered (on the date indicated); Column 7 – Died (in total).

³ Due to the reasons described in this article (submission of papers and peer reviews were delayed, etc.), it was more rational to delay also the publishing of this journal for a few months and to publish two issues together. As the conference was not held, the journal had to be sent to interested persons

Consequently, the next, XXIX Conference will be held in Jäneda Manor on 1–3 July 2021, on the subject: “**Economic Policy in the EU Member States – in 2021**: 30 years from the regaining of independence by the Republic of Estonia (20 August 1991) / 25 years from the first international scientific conference on economic policy in Tartu-Värska (1996) / the regional Pärnu College of the University of Tartu – 25 years (1996)”

Welcome to the conference of 2021! We wish you effective participation and writing articles with substance for our journal!

March-May 2020: Tallinn, Pirita-Kose

In the name of the Organising Committee of the journal,

Matti Raudjärv

(Initiator and main organiser of the conferences;
chief editor of the journal)

* * *

Für den Zeitraum vom 25.–27. Juni 2020 war in Jäneda anfänglich eine weitere, XXVIII. internationale wirtschaftspolitische Wissenschaftskonferenz mit dem Thema „Wirtschaftspolitik in den Staaten der Europäischen Union – das Jahr 2020: 100 Jahre seit dem Frieden von Dorpat (2.02.1920) / 100 Jahre seit dem ersten Grundgesetz der Republik Estland (gültig in den Jahren 1920–1933) geplant:

am ersten Tag war ein Rundtischgespräch mit der Teilnahme sowohl von Wirtschaftswissenschaftlern wie Wirtschaftspraktikern angedacht mit der Themenbehandlung über Verwaltungsreform und Umweltpolitik (am Abend traditionell ein musikalisches Kulturprogramm);

für den zweiten Tag wissenschaftliche Vorträge in Form von Sitzungen über subpolitische Themen der Ordnungs-, Struktur- wie auch Prozesspolitik (z. B. Regional- und Lokalpolitik der Selbstverwaltungen, Unternehmenspolitik, Arbeitsmarktpolitik, Haushaltspolitik, Finanzpolitik, Steuerpolitik, Außenwirtschaftspolitik usw.; am Abend das traditionelle Gesundheits- und Schach-Sportprogramm) und

in der ersten Hälfte des dritten Tages das traditionelle Naturprogramm Estlands mit praktischen Beispielen der Umweltpolitik im Landkreis Lääne-Virumaa.

* * *

Bedauerlicherweise begann sich bereits im März herauszustellen, dass die Stattfindung der Konferenz unabhängig von Veranstaltern in Frage gestellt wurde, da mehrere Kollegen (z. B. aus Georgien, Polen, Deutschland usw.) bekanntgaben, dass sie aus Gründen der durch international umfangreiche Koronaviruspandemie (COVID-19) verursachten Krankheitsfälle, die Mitte März bereits in mehr als ca. $\frac{3}{4}$ Staaten der Welt aufgetreten waren, von der Beteiligung Abstand nehmen. Das Organisationsteam entschied, maximal bis zum Monat April zu warten, um dann Entscheidungen zu treffen. Über die

---

(incl. to the German academic publisher Berliner Wissenschafts-Verlag, libraries of foreign universities, etc.) by mail anyway.

Konsequenzen des Ausbruchs (nach Auswahl) in der Welt und in Estland kann man nachlesen, in estnischer Sprache im vollständigen Artikel des Unterschriebenen auf der CD und in englischer Sprache in dessen Zusammenfassung (siehe auch die Tabelle 1⁴ im vollständigen Artikel). Basierend auf den vorangegangenen Informationen und Tatsachen – **das Organisationsteam der Konferenz bezog zwischen dem 7.–9. April 2020 den Standpunkt – die XXVIII. Konferenz wird im Jahre 2020 ausfallen.**⁵

Folglich wird die nächste, XXIX. Konferenz im Zeitraum vom 1.–3. Juli 2021 im Gutshof von Jänedu stattfinden, mit dem Thema: „Wirtschaftspolitik in den Staaten der EU – das Jahr 2021: 30 Jahre seit der Wiederherstellung der Unabhängigkeit der Republik Estland (20. August 1991) / 25 Jahre seit der ersten internationalen wirtschaftspolitischen Wissenschaftskonferenz in Tartu–Värska (1996) / das regionale Pärnu College der Universität Tartu – 25 Jahre (1996)“

Seid willkommen zu der Konferenz 2021! Ich wünsche euch eine ergebnisreiche Teilnahme und inhaltsvolles Schreiben von Beiträgen für unsere Zeitschrift!

März–Mai, 2020: Tallinn, Pirita-Kose

Im Namen des Organisationsteams der Konferenz, Matti Raudjärv
(Gründer und Hauptveranstalter der Konferenzen; Chefredakteur der Zeitschrift)

* * *

Ajavahemikule 25.–27. juuni 2020 oli algsest Jänedale järjekordne, XXVIII rahvusvaheline majanduspoliitika teaduskonverents teemal „Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2020: 100 aastat Tartu rahust (2.02.1920) / 100 aastat Eesti Vabariigi esimesest Põhiseadusest (kehitas aastatel 1920–1933)“ kavandatud:

esimesel päeval oli kavas ümarlaud nii majandusteadlaste kui majanduspraktikute osalusel haldusreformi ja keskkonnapolitiika teemadel (öhtul ka traditsiooniline muusikaline kultuuriprogramm);

teisel päeval teadusetekanded istungitena nii korra-, struktuuri- kui protsessipoliitika allpoliitikatest (näiteks, regional- ja kohalik omavalitsuspoliitika, ettevõtluspoliitika, tööjõupoliitika, eelarvepoliitika, rahapolitiika, maksupoliitika, välismajanduspoliitika jm); öhtul traditsiooniline tervise- ja male-spordiprogramm ning

kolmandal päeval esimesel poolel traditsiooniline Eesti loodusprogramm koos keskkonnapolitiika praktiliste näidetega Lääne-Virumaal.

---

⁴ In der Tabelle 1 (in Estland, Menschen): Zeile 1 – Datum; Zeile 2 – positive Testergebnisse (am genannten Datum); Zeile 3 – hinzugekommen (+); Zeile 4 – in Behandlung im Krankenhaus (am genannten Datum); Zeile 5 – darunter in Intensivbehandlung (künstliche Beatmung); Zeile 6 – geheilt (am genannten Datum); Zeile 7 – gestorben (insgesamt).

⁵ Aus den im vorliegenden Schreiben beschriebenen Gründen (es verzögerte sich die Abgabe und Rezensierung von Beiträgen u. Ä.) hat es sich auch als zweckmäßig herausgestellt, die Herausgabe der Zeitschrift um einige Monate zu verschieben und zwei Ausgaben gleichzeitig herauszubringen. Da die Konferenz nicht stattfand, musste die Zeitschrift an die Interessenten (darunter an den deutschen Berliner Wissenschafts-Verlag, an die Bibliotheken der ausländischen Universitäten, etc.) ohnehin per Post zugeschickt werden.

* * *

Paraku hakkas juba märtsis selguma, et korraldajatest mittesõltuvalt on konverentsi toimumine kahtluse all, kuna mitmed kollegid (näiteks Georgiast, Poolast jm) teatasid loobumisest rahvusvahelise ulatusliku koroonaviirusest (COVID-19) põhjustatud haiguspuhangute tõttu, mis märtsei keskel oli jõudnud rohkem kui ca $\frac{3}{4}$ -ni maailma riikidest. Korraldustoiimkond otsustas oodata maksimaalselt aprillikuuni ja siis otsused⁶ vastu võtta. Viiruse tagajärgedest (valikuliselt) maailmas ja Eestis on võimalik lugeda allakirjutanu täisartiklist ja selle kokkuvõttest (vt ka tabel 1, täisartikkel).

Eestis oli koroonaviiruse ja sellesse haigestumiste tõttu kujunenud *hädaolukord* ning 12.03.2020 kell 14.00, algas EV Valitsuse erakorraline istung, kus arutati olukorda, seejärel võeti vastu otsus ning hilisõhtul teatas Vabariigi Valitsus – kehtestada Eestis nn eriolukord, koos rangemate piirangute-keeldude, kontrollide, sh täieliku piirkontrolli ja muu vajalikuga esialgu kuni 1. maiini 2020. Eriolukord (kuid teatud piirangute ja leeendustega) lõpetati 18. mail 2020.

Kuna meie XXVIII konverentsil (Jänedal, 25.–27. juunil 2020) paljud loodetud osalejad Georgiast,⁷ Poolast, Saksamaalt, Ungarist, Venemaalt ning mujalt (sh mitmed ümarlauale oodatud Eesti kohalike omavalitsuste juhid–spetsialistid) otsustasid eeltoodud põhjustel (piirangud-keelud kehtestati ka nendes riikides, kust me konverentsikülasti ootasime!) konverentsil mitte osaleda ja ka meie ajakirjale 2020. aastal artiklit mitte saata või peatasid artikli avaldamise⁸ (ei saanud ju konverentsile tulla ja ettekannet teha; näiteks doktorantide jaoks on oluline mitte ainult artikli avaldamine, vaid ka konverentsil esinemine – on võimalik diskuteerida ja oma artiklimõtete arendamise ettepanekuid ning

---

⁶ Allakirjutanu jälgis sündmusi oma kodukontoris otsuste vastuvõtmiseni, eesmärgiks ei olnud üksikasjalik informatsiooni kogumine ja selle analüs. Sellega tegelesid ja tegelevad kindlasti teised, erialaliseid kompetentsemad inimesed (näiteks, meedikud, statistikud jm).

⁷ Näiteks, 14.03.2020 Skype teel toiminud vestlustest Georgia Tehnikaülikooli kolleegi, professor Aleqsandre Sichinava'ga selgus, et ka olukord Georgias oli koroonaviiruse tõttu väga keeruline – inimesed olid haigestunud, koolides ja ülikoolides õppetöö peatatud (toimus interneti kaudu), liikumispiirangud, trahvid, kaalutu maikuus Batumis toimuma pidanud teaduskonverentsi ärajätmist jpm. Sama väitis mõned päevad hiljem Skype kaudu ka teine kolleg, professor Irina Gogorishvili Tbilisi Riiklikust Ülikoolist. Mõlemad kollegid ja nende doktorandid (allakirjutanu on doktorantide kaasjuhendaja) olid kahtlevad ka meie konverentsile tulemisest ja ajakirjale artikli kirjutamisest käesoleval aastal (haigestumised ja oht sellesse, olematu lennuliiklus, mitmed keelud jms).

⁸ Ka artiklite retsenseerimine võitis mõnikord rohkem aega kui tavaliselt. Eks retsensendidki olid haiged või nende igapäevane tegevus ja töö häritud. Osa retsensente loobus retsenseerimisest, mistõttu kulus aega ka uute retsentsentide leidmisel. Palju tänu neile retsentsentidele, kes vaatamata probleemidele, selle töö ikkagi tegid. Seejärel oli artiklite autoritel vaja täiendavat tööd teha, et retsentsentide märkuseid arvestada – ja nii aeg läks...

Veel üks probleem: on inimesi, kes on meie konverentsil pea igal aastal osalenud ning kui ühel aastal jääb konverentsi ära, siis võib tekkida oht, et vähemalt osa inimesi loobub ja osaleb edaspidi juba mujal või huvi väheneb (näiteks, läheneb pensioniaeg jms). Ka meie konverentsi puuhul võib selline olukord mõnel juhul tekkida!?

ka konstruktiiivset kriitikat kuulda!),⁹ ning tuginedes eelnevale informatsioonile ja faktidele –

konverentsi korraldustoimkond võttis ajavahemikul 7.–9. aprill 2020¹⁰ seisukoha – XXVIII konverents aastal 2020 ära jäätta.¹¹

Kahju, kuid paramatamu!

Juba märtsi teises pooles hakkas selguma, et kõik venib ja esialgseid tähtaegu (ka keeldude ja piirangute lõpetamiseks), tuleb ilmselt pikendada.

Meie teavitus toimus seega rohkem kaks kuud enne konverentsi algust, mistöttu oli osalejatel võimalik Eestisse sõitmisenist loobuda (kuidas sa ikka sõidat kui lennukid ei lenda!?).¹² Konverentsi edasilükkamisel ei olnud mõtet, sest valdavalt on konverentsil osalejad körgkoolide õppejõud ning juulis-augustis on Eesti õppejõududel, osa kolleegidel (Georgia, Saksamaa LV jt) ka septembris, on puhkused ja sel ajal ei önnestu konverentsi korraldada. Seda on varasem kogemus näidanud, sest ajavahemikul september-juuni on kolleegid valdavalt õppetöö ja eksamitega seotud. Aga kogemused on näidanud ka optimaalse konverentsi korraldamise aja – juuni lõpp kuni juuli algus (segavaid asjaolusid on kõige vähem /eskkätt Eestis/: õppetöö lõppenud, puhkuserahad käes ja ees ootab pikk suvepuhkus, ettevalmistus järgnevaks õppeaastaks algab üldiselt alles augusti teisel poolel!).

Näiteks, 1. aprillil teatati ERR Vikerraadio uudistes, et Lätis kavatsetakse aprilli keskel eriolukorda veel kolme kuu vörora, st juuli keskpaigani, pikendada (lisati, et olukorra stabiliseerumisel on võimalik eriolukord varem lõpetada). Kui ka Eestis oleks nii otsustatud, siis ei oleks see veel tähendanud, et meil oleks olnud võimalik juuni lõpus konverents korraldada. Võimalikkuses peab kindel olema, sest vastasel juhul reklamaatikse sündmust, mille toimumine pole täielikult selge. Siis oleks ju osalejatel probleemid (kavandatud aeg, selle luhtumine, oma tegevuse ümberkorraldamine, lennupiletid jms), kindlasti ka muud segadused-ebameeldivused, täiendavad asjaajamised jpm. See oleks olnud konverentsi kompromiteerimine. Loobuda tuleb õigeaegselt!

Järelikult toimub järgmine, XXIX konverents ajavahemikus 1.–3. juuli 2021, Jäneda mõisas!

---

⁹ Samas, need artiklid on võimalik edaspidi avaldada ning ettekanded järgmise aasta konverentsi programmi lülitada!?

¹⁰ Käesolev kirjatükk on kirjutatud valdavalt märtsis-aprillis 2020, vahetult enne ja pärast otsuse tegemist, teadmata milline oli viirus- ja majanduskriisi edasine käik! 7. aprilliks oli juba palju informatsiooni nii Eestist kui teistest riikidest eriolukordade, st keeldude ja piirangute esialgsete tähtaegade edasilükkamise kohta laekunud, et oli selge – juuni lõpus 2020 meil konverentsi korraldada ei önnestu!

¹¹ Käesolevas kirjatükis kirjeldatud põhjuste töttu oli otstarbekas ka ajakirja ilmumine mõnevõrra edasi lükata ning koos välja anda kaks numbrit korraga. Kuna konverentsi ei toimunud, siis tuli osalejatele ja huvilistele ajakiri niikuimini posti teel saatua.

¹² Siin oli olukord kahepoolne – ühelt poolt olid välismaalastele piirangud Eestisse sissesõitmisel ja teiselt poolt olid mõnikord piirangud ka välismaalastel oma kodamaalt väljasõitmisel! Märtsis keelati Eestis ka konverentside korraldamine!

Teema on järgmine: „**Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2021:** 30 aastat Eesti Vabariigi taasiseseisvumisest (20. august 1991) / 25 aastat esimesest rahvusvahelisest majanduspoliitika teaduskonverentsist Tartus-Värskas (1996) / Tartu Ülikooli regionaalne Pärnu Kolledž – 25 aastat (1996)“

Tere tulemast konverentsile 2021!¹³

Tulemuslikku osalemist ja meie ajakirjale sisukate artiklite kirjutamist!¹⁴

Märts-mai, 2020; Tallinn, Pirita-Kose
Konverentsi korraldustoimkonna nimel,

Matti Raudjärv
(konverentside algataja ja peakorraldaja;
ajakirja peatoimetaja)

---

¹³ kuigi juulis-augustis-septembris 2020 võis nii Eestis kui paljudes teistes riikides koroonavirusesse nakatunute ja haigestunute arvu suurenemist mõnevõrra märgata, tahaks siiski loota, et viiruse teist lainet ulatuslikult ei teki ning aastal 2021 on võimalik jälle normaalsemates tingimustes elada, töötada ja ka reisida!

¹⁴ aastatepiikkuse sihikindla meeskonnatöö tulemusena on meie ajakiri 2019. aastal rahvusvaheliselt väga hinнатud andmebaasi SCOPUS vastu võetud ja Eestis ETISe teaduspublikatsioonide kategoorias tasemeil 1.1 (enne olime 1.2 ja kümmekond aastat varem 3.1). Kuigi meie artiklid ei olnud veel 2020. aasta esimesel poolel andmebaasi sisestatud, saab see siiski tehtud, sest nagu nende poolt meile teatati, oli veel novembris 2019 olukord, kus sisestati alles 2018. aasta artikleid. Tööde maht pidi lihtsalt väga suur olema. Pole välisstatud, et COVID-19 tõttu nihkus artiklite sisestamine veelgi edasi! Seega kannatust pole vaja mitte ainult viiruse tõkestamisel ja kodus püsimisel, vaid ka teistes valdkondades!

KONVERENTS „THE ROLE OF HIGHER EDUCATION IN DIFFERENT ECONOMIC SYSTEMS“

Tartu Ülikooli Delta maja (Foto 1 ja 2) avamisele 29. jaanuaril 2020 järgnes tähelepanuväärselt kohe ka rahvusvaheline konverents. Seekord juba kaheksandat korda toimunud *Dialogue on Social Market Economy* võõrustajaks oli Tartu Ülikooli majandusteaduskond.

Foto 1. Vaade Tartu Ülikooli Delta majale (autor: Ragnar Vutt)
View to the Delta Centre of the University of Tartu (by Ragnar Vutt)

Majandusteadlasi ja majanduspoliitika valdkonna praktikuid Saksamaalt ja Eestist kokku toova konverentside seeria algatajateks on professor dr Ralph Michael Wrobel (*West Saxon University of Applied Science of Zwickau*) ja professor Jüri Sepp (Tartu Ülikool). Käesoleval aastal oli konverentsi teemaks kõrghariduse roll eri tüüpi majandussüsteemides. Selline teemavalik tulenes mitmetest põhjustest. Üheks peamiseks on ülikoolide ees seisev keeruline ülesanne täita kasinates eelarve-tingimustes kõrgendatud ootusi kõigis oma tegevusvaldkondades, säilitades sealjuures oma autonoomia ja akadeemilise vabaduse.

Konverentsi 35 osalejat esindasid kuut Saksamaa ja kahte Eesti ülikooli ning Saksamaa Föderaalse Majandus- ja Energeetika Ministeeriumi ja Eesti Teadusagentuuri. Konverentsi avas professor Ralph Michael Wrobel ja võõrustajate poolt ütles tervitussõnad Tartu Ülikooli majandusteaduskonna juhataja professor Kadri Ukrainski.

Avasessiooni ettekanded tehti saksa külaliste poolt üldisematel teemadel: *The Production of Knowledge in Academic Institutions* (professor Wolf Schäfer, Helmut Schmidt University, Hamburg), *Innovation Policy in the Social Market Economy* (professor Armin Rohde, University of Greifswald ja dr Ole Janssen, Federal Ministry for Economic Affairs and Energy in Germany) ja *Independence of Science: Different Models in Comparison* (professor Ralph Michael Wrobel). Need kävititasid elava diskussiooni teaduse sõltumatusest, mõõtmisvõimalustest ja finantseerimise probleemidest.

Teises sessioonis olid vaatluse all kaks teemat. Professor Rolf Hasse (University of Leipzig) poolt *Economics and Educational Sciences, Are the Targets Really So Different?* ja professor Helge Löbleri (University of Leipzig) teema '*The Future of Entrepreneurship-Education*'.

Järgnenud sessiooni ettekanded tehti Tartu Ülikooli majandusteaduskonna osalejate poolt. Doktorandid Tanel Hirv ja Mariia Chebotareva tutvustasid oma uurimistöid. Tanel Hirve uurimistulemused kajastasid teemat *Factors Affecting Scientific Impact: Comparison of European Countries* ja Mariia Chebotareva ettekande teemaks oli *FOCJ as an Opportunity of Municipalities to Cooperate in the Russian School Education Sector*. Professor Peter Friedrich esines teemal *How to Use Social Accounting to Measure Social Capital of the Faculty of Economics and Business Administration of the University of Tartu*.

Konverentsi teine päev algas doktorantidele suunatud loenguga professor Herbert Woratschek'ilt (University of Bayreuth): *Essentials are Invisible! – Why Does the Logic of Value Co-creation in the Sport Value Framework Represent a Logic of Success?*. Järgnevas sessioonis olid tähelepanu all kõrghariduse ja ülikoolide rolliga seotud küsimused. Professor Kadri Männasoo Tallinna Tehnikaülikoolist tutvustas tulemusi teemal *Individuals' Digital Capacity and Labour Market Outcomes: Comparative Evidence from Europe* (artikli kaasautor doktorant Artjom Saia). Teemade ring leidis laiendamist Tartu Ülikooli doktorandi Tõnis Eerme ettekandega '*Participation in the Programs of the European Space Agency – Effects and Additionality from the Viewpoint of a Small Open Economy*'. Eesti kõrghariduse ja teaduse küsimused olid täpselt käsitletud professor Kadri Ukrainski ettekandes '*Attempting to Develop Research Organizations with the Project-funding Instruments: the Case of Estonia*' ja Tartu Ülikooli sotsiaalteaduste valdkonna dekaani professor Raul Eametsa ettekandes *Estonian Higher Education Vision*.

Kokkuvõtvas sessioonis esines professor Jüri Sepp teemal *Performance-based Financing in Universities: Case study of the School of Economics and Business Administration*. Jätkas professor Toomas Haldma ettekandega *Performance Measurement at the Universities within the Sustainability Management Framework*. Eesti Teadusagentuuri tegevjuht Karin Jaanson esitles Eesti teaduse rahastamissüsteemi. Sessiooni lõpetas Diana Eerma ettekanne '*Innovator in Higher Education and Leadership*', mis pühendas tähelepanu professor Jüri Sepa tegevusele õpetamisel, teadusuuringutes ja kõrghariduse juhtimisel Eesti kõrgharidusmaastikul 100 õppesemestri jooksul. Professor Jüri Sepa edukast rahvusvahelisest tegevushaardest räägib kö内kas fakt, et konverentsil osalenud

saksa kolleegid väljendasid omapoolset tunnustust aastakümnete pikkuse koostöö eest teadusteguvuses.

Kokkuvõttes saab tödeda, et kõrghariduse ja ülikoolide rollile ühiskonnas keskendunud laia teemaderingi käsitlevatest ettekannetest ning aruteludest oli kasu kõigile osalejatele. Sisukad diskussioonid jätkusid ka konverentsi pausidel, tühiste õhtueinete ja muuseumikülastuste ajal. Eriti hinnatav on tagasiside doktorantidele, mis võimaldab neil oma teadustööd edasi arendada. Uuendatud kontaktid ja vastavatud Delta maja laiendavad ilmselt koostöövõimalusi veelgi.

Foto 2. Vaade osale Tartu linnast ja Tartu Ülikooli Delta majale (autor: Ragnar Vutt)
View to a part of Tartu and the Delta Centre of the University of Tartu (by Ragnar Vutt)

Kasutatud allikas:

1. 8th Dialogue on Social Market Economy, The Role of Higher Education in Different Economic Systems, Call for papers, University of Tartu, School of Economics and Business Administration.

Diana Eerma
Tartu Ülikool¹

---

¹ Diana Eerma, PhD, majanduspoliitika dotsent, Tartu Ülikooli majandusteaduskond, Narva mnt 18-4014 Tartu, Diana.Eerma@ut.ee.

KONFERENZ ZUR ROLLE DER HOCHSCHULBILDUNG IN UNTERSCHIEDLICHEN WIRTSCHAFTSSYSTEMEN

Unmittelbar nach der Eröffnungsfeier des neuen Delta-Gebäudes der Universität Tartu (Foto 1 S. 206 und Foto 2 S. 209) fand am 29. Januar 2020 der 8. Dialog über soziale Marktwirtschaft statt, der von der „School of Economics and Business Administration (SEBA)“ veranstaltet wurde.

Die Dialogreihe zur sozialen Marktwirtschaft, die in Zusammenarbeit mit deutschen und estnischen Ökonomen unter der Leitung von Professor Dr. Ralph Michael Wrobel (Westsächsische Fachhochschule Zwickau) und Professor Jüri Sepp (Universität Tartu) initiiert wird, war in diesem Jahre der Rolle der Hochschulbildung in verschiedenen Wirtschaftssystemen gewidmet.

Dieses Konferenzthema sollte die Behandlung folgender Aspekte erlauben, die in den Beiträgen der Vortragenden Berücksichtigung finden sollten und im Einladungsschreiben zur Konferenzteilnahme¹ erwähnt wurden.

Dazu zählt, dass es den Entscheidungsträgern unter Haushaltsstress schwieriger geworden ist, der Öffentlichkeit zu erklären, warum Investitionen in Forschung und Entwicklung notwendig sind, um die soziale, wirtschaftliche und kulturelle Entwicklung verschiedener Länder aufrechtzuerhalten. In der Welt von Fake News und Fehlinformationen, gewinnt die Rolle der Universitäten als Zentren für evidenzbasiertes oder theoretisches Wissen an Bedeutung. Neue Aufgaben treten neben die traditionellen Universitätsaufgaben der Lehre, Forschung und des gesellschaftlichen Dienstes. Um alle oben genannten Aufgaben zu bewältigen, aber auch um die praktischen Herausforderungen, die aus steigenden Kosten, der Beschleunigung des Wissenstransfers, aber auch der sinkenden Abschlussquoten resultieren, müssen die Universitäten neue, stärker integrierte Technologie- und Managementmodelle einführen. Dabei sind Universitäten in verschiedenen Ländern mit Schwierigkeiten konfrontiert, ihre Autonomie und akademische Freiheit zu wahren. Dies sind einige Aspekte, die keine vollständige Liste der Themen reflektieren, mit denen sich die Konferenzteilnehmer befassen sollten.

35 Teilnehmer vertraten sechs deutsche und zwei estnische Universitäten sowie das Bundesministerium für Wirtschaft und Energie in Deutschland und den Estnischen Forschungsrat. Die Konferenzteilnehmer wurden von Professor Dr. Ralph Michael Wrobel und dem Leiter der SEBA, Professor Kadri Ukrainski, PhD, bergrüßt.

In der Eröffnungssitzung unter Vorsitz von Professor Dr. Rolf Hasse diskutierten deutsche Kollegen über die Wissensproduktion in akademischen Einrichtungen (Professor Dr. Wolf Schäfer, Helmut Schmidt Universität, Hamburg) sowie über Innovationspolitik in der sozialen Marktwirtschaft (Professor Dr. Armin Rohde,

---

¹ 8. Dialog über soziale Marktwirtschaft, Die Rolle der Hochschulbildung in verschiedenen Wirtschaftssystemen, Call for Papers, Universität Tartu, School of Economics and Business Administration.

Universität Greifswald und Dr. Ole Janssen, Bundesministerium für Wirtschaft und Energie in Deutschland) und über die „Unabhängigkeit der Wissenschaft: Verschiedene Modelle im Vergleich“ (Professor Ralph Michael Wrobel). Die Themen führten zu lebhaften Diskussionen, insbesondere über die Unabhängigkeit der Wissenschaft, deren Messung und zu Fragen der Wissenschaftsfinanzierung.

In der zweiten Sitzung unter Vorsitz von Professor Dr. Wolf Schäfer wurden zwei Themen erörtert. Professor Dr. Rolf Hasse von der Universität Leipzig widmete sich den Wirtschafts- und Erziehungswissenschaften, in dem er fragte: Sind ihre Ziele wirklich so unterschiedlich? Professor Dr. Helge Löbler (Universität Leipzig) sprach über „Die Zukunft der Entrepreneurship-Bildung“.

Die folgende Sitzung unter Vorsitz von Professor Dr. Ralph Michael Wrobel betraf Themen, die von estnischen Teilnehmern der Universität Tartu, SEBA, behandelt wurden. Quantitativen Forschungsergebnisse zu Faktoren, welche die Wirkungen von Innovationen in europäischen Länder beeinflussen, wurden von dem Doktoranden Tanel Hirv vorgestellt. Mariia Chebotareva stellte das Thema ihrer Doktorarbeit vor: FOCJ als Mittel kommunaler Zusammenarbeit im russischen Schulbildungssektor. Dr. Professor Peter Friedrich erörterte: Wie man das Sozialkapital der Fakultät für Volkswirtschaftslehre und Betriebswirtschaftslehre der Universität Tartu mithilfe des sozialen Rechnungswesens ermittelt. Das Referat basierte auf einer Ausarbeitung, deren Mitautorin Associate Professor Diana Eerma, PhD ist.

Der zweite Tag der Konferenz begann mit einem Vortrag von Professor Dr. Herbert Woratschek (Universität Bayreuth) zum Thema: Wichtige Bestimmungsgründe bleiben verborgen! - Warum folgt die Ermittlung der Wertschöpfung im Sport Value Framework der Logik des Erfolgs? Diese Vorlesung richtete sich speziell an Doktoranden.

Die folgende Sitzung unter der Leitung von Professor Toomas Haldma, PhD konzentrierte sich auf verschiedene Themen, die die Hochschulbildung und die Rolle der Universitäten in der Gesellschaft betrafen. Professor Kadri Männasoo, PhD von der Technischen Universität Tallinn präsentierte Forschungsergebnisse zu den digitalen Fähigkeiten und Arbeitsmarktergebnissen von Einzelpersonen: Vergleichende Daten aus Europa (ein gemeinsamer Artikel mit dem Doktoranden Artjom Saia von derselben Universität). In seiner Präsentation „Teilnahme an den Programmen der Europäischen Weltraumorganisation – Auswirkungen und zusätzliche Anreize für eine kleine offene Wirtschaft“ untersuchte der Doktorand Tõnis Eerme (Universität Tartu, SEBA) ein breites Themenspektrum. Den Fragen estnischer Hochschulbildung und Forschung widmeten sich sowohl Professor Kadri Ukrainski, PhD in ihrem Vortrag „Versuche, Forschungsorganisationen mithilfe projektfinanzierender Instrumente zu entwickeln: der Fall Estland“ als auch der Dekan der Fakultät für Sozialwissenschaften, Professor Raul Eamets, PhD in seinem Vortrag über Visionen zur estnischen Hochschulentwicklung.

Die abschließende Sitzung der Konferenz fand unter Vorsitz von Professor Kadri Ukrainski, PhD statt. Man befasste sich weiterhin mit Fragen der estnischen Universitäten und des Forschungsfinanzierungssystems. Professor Jüri Sepp, PhD konzentrierte sich auf Fragen leistungsorientierter Finanzierung von Universitäten:

Fallstudie der School of Economics and Business Administration, unter Bedingungen des New Public Management. Den gleichen Kontext wählte Professor Toomas Haldma, PhD (SEBA, Universität Tartu) für seinem Vortrag über Leistungsmessung an den Universitäten im Rahmen des Nachhaltigkeitsmanagements. Die Exekutivdirektorin des Estnischen Forschungsrats, Karin Jaanson, gab einen Überblick über das estnische Forschungsförderungssystem und erörterte wie ein ausgewogenes Verhältnis zwischen Faktoren und Instrumenten im estnischen Forschungsförderungssystem gefunden werden kann.

Der Abschlussvortrag „Innovator in Higher Education and Leadership“ von Associate Prof. Diana Eerma, PhD war Professor Jüri Sepp, PhD gewidmet, der in den letzten 100 Semestern in den Bereichen Lehre, Wirtschaftsforschung und Hochschulbildung in Estland an der Universität Tartu tätig war. Seine breite und erfolgreiche internationale Zusammenarbeit zeigt sich auch darin, dass alle eingeladenen deutschen Konferenzteilnehmer gekommen sind und ihm einen Beitrag zu Ehren seiner wissenschaftlichen Aktivitäten und seiner erfolgreichen wissenschaftlichen Zusammenarbeit geleistet haben.

Alle Teilnehmer profitierten von dem breiten Themenspektrum der Hochschulfragen, die an den beiden Konferenztagen vorgestellt, erörtert und diskutiert wurden. Fruchtbare Diskussionen wurden auch während des Sozialprogramms der Konferenz fortgesetzt, beispielsweise während der Besuche des Museums der Universität Tartu und des Estnischen Nationalmuseums in Nachbarschaft des Schlosses Raadi. Insbesondere Doktoranden erhielten wertvolle Anregungen zur Verbesserung ihrer Forschungen. Die Vertiefung der Kontakte der Konferenzteilnehmer während der Mittag- und Abendessen sowie die technischen Vorzüge und Annehmlichkeiten des neuen Delta-Gebäudes stärkten die Bereitschaft der Konferenzteilnehmer zur internationalen Zusammenarbeit.

Peter Friedrich
Universität Tartu²

---

² Prof. Dr. Dr. h.c. Peter Friedrich (em.), School of Economics and Business Administration, Tartu University, Narva Rd 18-4014 Tartu, Estonia, Peter.Friedrich@ut.ee.

CONFERENCE ON THE ROLE OF HIGHER EDUCATION IN DIFFERENT ECONOMIC SYSTEMS

Remarkably right after the opening ceremony of the new Delta Building of the University of Tartu (Photo 1 p. 206 and Photo 2 p. 209) on the 29th of January 2020 started the 8th Dialogue on Social Market Economy hosted by the School of Economics and Business Administration (SEBA).

The Dialogue series on Social Market Economy which has been initiated in cooperation of German and Estonian economists, leaded by Professor Dr Ralph Michael Wrobel (West Saxon University of Applied Science of Zwickau) and Professor Jüri Sepp (University of Tartu), was this year dedicated on the role of higher education in different economic systems.

The topic about the role of higher education for the Conference was chosen because of several following reasons, which have been mentioned in the introductory call for papers. There is written that in the conditions of austerity-driven budgets, it has become more necessary to explain the general public why investments into research and development are relevant in order to sustain the social, economic and cultural development of different countries. In the world of fake news and misinformation, being a center creating the evidence-based or theory-based knowledge, the role of universities widens besides the traditional missions of teaching, research and societal service. To cope with all the above aims, but also more practical challenges of rising costs, speeding up knowledge transfer, but also declining completion rates, the universities need to embrace new, more integrated technological and management models. Universities in different countries face challenges for exercising their autonomy and academic freedom. These are the some topics, which do not constitute a complete list of topics the conference was trying to address.

35 participants represented six German and two Estonian universities as well the Federal Ministry for Economic Affairs and Energy in Germany and the Estonian Research Council. Welcome words were said by Professor Ralph Michael Wrobel and the Head of hosting SEBA Professor Kadri Ukrainski.

In the opening session chaired by professor Rolf Hasse, German colleagues raised discussions on The Production of Knowledge in Academic Institutions (Professor Wolf Schäfer, Helmut Schmidt University, Hamburg), Innovation Policy in the Social Market Economy (Professor Armin Rohde, University of Greifswald and Dr. Ole Janssen, Federal Ministry for Economic Affairs and Energy in Germany) and Independence of Science: Different Models in Comparison (Professor Ralph Michael Wrobel). The topics started lively discussions especially about independence of science, its measurement and science funding issues.

In the second session chaired by Professor Wolf Schäfer two topics were under observation. Professor Rolf Hasse from University of Leipzig presented on Economics and Educational Sciences, raising the question: Are the Targets Really So Different?

Professor Helge Löbler's (University of Leipzig) topic was 'The Future of Entrepreneurship-Education'.

The following session chaired by professor Ralph Michael Wrobel contained topics presented by Estonian participant from University of Tartu, SEBA. The quantitative research results on Factors Affecting Scientific Impact: Comparison of European Countries were presented by PhD student Tanel Hirv. Mariia Chebotareva presented on her PhD thesis topic: FOCJ as an Opportunity of Municipalities to Cooperate in the Russian School Education Sector. Professor Peter Friedrich presented on the topic: How to Use Social Accounting to Measure Social Capital of the Faculty of Economics and Business Administration of the University of Tartu, based on paper which co-author is Diana Eerma.

The second day of the Conference started with lecture from Professor Herbert Woratschek (University of Bayreuth) on the topic: Essentials are Invisible! – Why Does the Logic of Value Co-creation in the Sport Value Framework Represent a Logic of Success? This lecture was especially focused for PhD students.

Following session leaded by Professor Toomas Haldma was focusing on several topics connected to higher education and universities' role in society. Professor Kadri Männasoo from the Tallinn University of Technology presented research on Individuals' Digital Capacity and Labour Market Outcomes: Comparative Evidence from Europe (paper in cooperation with PhD student Artjom Saia from the same university). Wide range of issues were looked at in the presentation 'Participation in the Programs of the European Space Agency – Effects and Additioinality from the Viewpoint of a Small Open Economy' by the PhD candidate Tõnis Eerme (University of Tartu, SEBA). The questions of Estonian higher education and research were approached by Professor Kadri Ukrainski in her presentation 'Attempting to Develop Research Organizations with the Project-funding Instruments: the Case of Estonia' and by the Dean of the Faculty of Social Sciences, Professor Raul Eamets in his presentation about Estonian Higher Education Vision.

Concluding session of the Conference which was chaired by Professor Kadri Ukrainski continued on the issues related with Estonian universities and research funding system. Professor Jüri Sepp concentrated on Performance-based Financing in Universities: Case study of the School of Economics and Business Administration, where the analysis was framed by the new public management theory. The same context was applied by Professor Toomas Haldma (SEBA, University of Tartu) in his presentation about Performance Measurement at the Universities within the Sustainability Management Framework. Executive Director of the Estonian Research Council Karin Jaanson gave an overview about Research Funding System in Estonia and raised the questions how to find a good balance between factors and instruments in the Estonian research funding system. The closing talk 'Innovator in Higher Education and Leadership' by Diana Eerma was dedicated to Professor Jüri Sepp work in teaching, economic research and leading higher education in Estonia, particularly activities at the University of Tartu during last 100 semesters. His wide and successful international cooperation is demonstrated also via

fact that all German participants in the Conference came and made contribution in honor of Professor Jüri Sepp for his scientific activities and fellowship.

All participants gained from the broad range of topics on the higher education issues presented and discussed during the two Conference days. Fruitful discussions continued during the social program of the Conference as well, for example during the visits to Museum of University of Tartu and the Estonian National Museum at Raadi. Notably benefited PhD students who received valuable feedback how to improve their research. Recreated contacts during the Conference lunches and dinners as well opportunities of new Delta building will open new international cooperation possibilities.

References

1. 8th Dialogue on Social Market Economy, The Role of Higher Education in Different Economic Systems, Call for papers, University of Tartu, School of Economics and Business Administration.

Diana Eerma
University of Tartu¹

---

¹ Diana Eerma, PhD, Associate Professor, School of Economics and Business Administration, University of Tartu, Narva Rd 18-4014 Tartu, Estonia, Diana.Eerma@ut.ee.

**MAJANDUSPOLIITIKA TEADUSKONVERENTSID
ESTIS (1984–2020 ... 2021)**

**WISSENSCHAFTLICHE KONFERENZEN ÜBER
WIRTSCHAFTSPOLITIK IN ESTLAND (1984–2020 ... 2021)**

**SCIENTIFIC CONFERENCES ON ECONOMIC
POLICY IN ESTONIA (1984–2020 ... 2021)**

I	1984	Ühiskondliku tootmise intensiivistamise probleemid Eesti NSV-s
II	1994	Majandusteadus ja majanduspoliitika Eesti Vabariigis
III	1995	Majanduspoliitika teoria ja praktika Eesti Vabariigis
IV	1996	Aktuaalsed majanduspoliitika küsimused Euroopa Liidu riikides ja Eesti Vabariigis / I ja II/ Aktuelle wirtschaftspolitische Fragen in den Ländern der Europäischen Union und in der Republik Estland / I und II/ Topical Problems of the Economic Policy in the Member States of the European Union and the Republic of Estonia / I and II/
V	1997	Eesti Vabariigi majanduspoliitika ja integreerumine Euroopa Liiduga Die Wirtschaftspolitik der Republik Estland und die Integration mit der Europäischen Union Economic Policy of the Republic of Estonia and Integration with the European Union
VI	1998	Eesti Vabariigi integreerumine Euroopa Liiduga – majanduspoliitika eesmärgid ja abinõud Die Integration der Republik Estland mit der Europäischen Union – Ziele und Mittel der Wirtschaftspolitik Integration of the Republic of Estonia into the European Union – Goals and Instruments of Economic Policy
VII	1999	Eesti Vabariigi majanduspoliitika ja Euroopa Liit Wirtschaftspolitik der Republik Estland und die Europäische Union Economic Policy of the Republic of Estonia and the European Union
VIII	2000	Eesti Vabariigi majanduspoliitika tulemuslikkus ja Euroopa Liit Wirksamkeit der Wirtschaftspolitik der Republik Estland und die Europäische Union Effectiveness of the Economic Policy of the Republic of Estonia and the European Union
IX	2001	Harmoniseerimine ja vabadus Eesti Vabariigi majanduspoliitikas integreerumisel Euroopa Liiduga Harmonisierung und Freiheit der Wirtschaftspolitik Estlands in EU-Integrationsprozess Harmonisation and Freedom in the Economic Policy of Estonia integrating with the European Union
X	2002	Euroopa Liiduga liitumise mõju Eesti majanduspoliitikale Die Integration der Europäischen Union und ihre Wirkungen auf die Wirtschaftspolitik Estlands

		Effect of Accession to the European Union on the Economic Policy of Estonia
XI	2003	Eesti majanduspoliitika teel Euroopa Liitu Die Wirtschaftspolitik Estlands auf dem Weg in die Europäische Union
XII	2004	Estonian Economic Policy on the Way Towards the European Union Eesti majanduspoliitilised perspektiivid Euroopa Liidus Wirtschaftspolitische Perspektiven Estlands als Mitglied der Europäischen Union
XIII	2005	Economic Policy Perspectives of Estonia in the European Union XIII majanduspoliitika teaduskonverents Die XIII. wirtschaftspolitische Konferenz 13 th Scientific Conference on Economic Policy
XIV	2006	XIV majanduspoliitika teaduskonverents Die XIV. wirtschaftspolitische Konferenz 14 th Scientific Conference on Economic Policy
XV	2007	Eesti majanduspoliitika – kolm aastat Euroopa Liidus Die Wirtschaftspolitik Estlands – drei Jahre in der Europäischen Union Economic Policy of Estonia – three Years in the European Union
XVI	2008	Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2008 Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2008 Economic Policy in the EU Member States – 2008
XVII	2009	Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2009 Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2009 Economic Policy in the EU Member States – 2009
XVIII	2010	Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2010 Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2010 Economic Policy in the EU Member States – 2010
XIX	2011	Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2011 Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2011 Economic Policy in the EU Member States – 2011
XX	2012	Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2012 Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2012 Economic Policy in the EU Member States – 2012
XXI	2013	Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2013 Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2013 Economic Policy in the EU Member States – 2013
XXII	2014	Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2014 Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2014 Economic Policy in the EU Member States – 2014
XXIII	2015	Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2015 Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2015 Economic Policy in the EU Member States – 2015
XXIV	2016	Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2016 Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2016 Economic Policy in the EU Member States – 2016

XXV	2017	Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2017: Juubelikonverents – 25; (29.06-01.07.2017) Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2017: Jubiläumskonferenz – 25; (29.06-01.07.2017) Economic Policy in the EU Member States – 2017: Jubilee conference – 25; (29.06-01.07.2017)
XXVI	2018	Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2018: Eesti Vabariik – 100 / 100 aastat eestikeelset rahvuslikku Tehnikaülikooli Eestis; (28.-30.06.2018) Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2018: Republik Estland – 100 / 100 Jahre von der Gründung der estnischsprachigen nationalen Technischen Universität; (28.-30.06.2018) Economic Policy in the EU Member States – 2018: Republic of Estonia – 100 / 100 years of the Estonian-language national University of Technology in Estonia; (28.-30.06.2018)
XXVII	2019	Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2019: Eesti Vabariik– 15 aastat EL-s ja NATO-s / 100 aastat eestikeelset Tartu Ülikooli / 320 aastat Tartu Ülikooli asumisest Pärnusse (1699–1710); (3.-5.07.2019) Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2019: Republik Estland – 15 Jahre in EU und in NATO / 100 Jahre estnischsprachige Universität Tartu / Vor 320 Jahren zog die Universität Tartu nach Pärnu (1699–1710); (3.-5.07.2019) Economic Policy in the EU Member States – 2019: Republic of Estonia – 15 years in EU and in NATO / 100 years of the Estonian-language University of Tartu / 320 years from the temporary relocation of the University of Tartu to Pärnu (1699–1710); (3.-5.07.2019)
XVIII	2020 ¹	Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2020: <i>100 aastat Tartu rahust / 100 aastat Eesti Vabariigi esimesest Põhiseadusest; (25.-27.06.2020)</i> Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2020: <i>100 Jahren der Friedensvertrag Tartu / 100 Jahren die erste Verfassung der Republik Estland; (25.-27.06.2020)</i> Economic Policy in the EU Member States – 2020: <i>100 years from the Peace Treaty of Tartu / 100 years from the first Constitution of the Republic of Estonia; (25.-27.06.2020)</i>

¹ Konverents jäi ära seoses koroonaviruse ulatusliku leviku tõttu paljudes maailma riikides, sh Eestis ja konverentsil osalejate koduriikides. Lähemalt vaata kirjutist käesoleva ajakirja Kroonika osas (XXVIII konverents).

Die Konferenz entfiel wegen der umfangreichen Ausbreitung des Coronavirus in vielen Staaten der Welt, darunter in Estland und den Heimatländern der Teilnehmer der Konferenz. Siehe näher im Chronikteil der vorliegenden Zeitschrift (XXVIII. Konferenz).

The conference was cancelled due to the extensive spread of the coronavirus in many countries of the world, including Estonia and the home countries of the conference participants. For more details, see the article in the Chronicles part of this journal (XXVIII Conference).

XXVIII 2020

100 aastat Eesti Vabadussõja rahulepingu allakirjutamisest Tartus (2.02.1920)

Vor 100 Jahren wurde der Friedensvertrag von Tartu unterzeichnet (2.02.1920)

100 years from signing the Peace Treaty of the Estonian War of Independence in Tartu (2.02.1920)

100 aastat Eesti Vabariigi esimesest Põhiseadusest (kehtis aastatel 1920–1933)

Vor 100 Jahren trat die erste Verfassung der Republik Estland in Kraft (1920–1933)

100 years from the first Constitution of the Republic of Estonia (was in effect from 1920 to 1933)

NB! NB! NB!

Järgmine, **XXIX** majanduspoliitika teaduskonverents toimub /

Die nächste, **XXIX** wirtschaftspolitische Konferenz findet statt /

The next, **XXIX** scientific conference on economic policy will be held:

1.-3.07.2021 (Eesti-Estland-Estonia):

Täpsem informatsioon alates oktoobrist-novembrist 2020 / Genauere Informationen ab Oktober-November 2020 / More detailed information from October-November 2020: www.mattimar.ee

LOODETAV TULEVIKUINFORMATSIOON (2021 – 2029)
järgmistel lehekülgidel:

EVENTUELLE PLANUNG FÜR ZUKÜNTIGE KONFERENZEN (2021 – 2029)
auf den nächsten Seiten:

EXPECTED FUTURE INFORMATION (2021 – 2029)
on the next pages:

Kui õnnestub organisatsiooniliselt ja finantsiliselt, siis edaspidi näeks tänane korraldustoimkond konverentse järgmiste pühendumustega/

Falls es organisatorisch und finanziell möglich sein wird, schlägt das heutige Organisationskomitee vor, dass kommende Konferenzen folgenden Jahrestagen oder kulturellen Ereignissen gewidmet sein werden:

If it works out in organisational and financial terms, the Organising Committee would like to dedicate the future conferences to the following anniversaries:

XXIX 2021

30 aastat Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamisest (20. august 1991)

30 Jahre seit Wiederherstellung der Unabhängigkeit der Republik Estland (20. August 1991)

30 years from the restoration of independence of the Republic of Estonia (20. August 1991)

25 aastat regionaalse kolledži, Tartu ülikooli Pärnu kolledži asutamisest Pärnus (17. mai 1996), (Pärnu Majanduskooli /asutatud 1991/ baasil)

Vor 25 Jahren wurde das College Pärnu der Tartuer Universität gegründet (17. Mai 1996)

25 years from the establishment of the regional college, Pärnu College of the University of Tartu in Pärnu (17. May 1996)

25 aastat esimesest rahvusvahelisest majanduspoliitika teaduskonverentsist Tartus-Värskas (28.-29. juuni 1996)

Vor 25 Jahren fand die erste internationale Konferenz für Wirtschaftspolitik in Tartu und Värska start (28.-29. Juni 1996)

25 years from the first International Scientific Conference on Economic Policy in Tartu–Värska (28.-29. June 1996)

1.-3.07.2021 (Eesti-Estland-Estonia):

Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2021: 30 aastat Eesti Vabariigi taasiseseisvumisest (20. august 1991) / 25 aastat esimesest rahvusvahelisest

majanduspoliitika teaduskonverentsist Tartus-Värskas (1996) / Tartu Ülikooli regionalne Pärnu kolledž – 25 aastat

Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2021: 30 Jahre seit Wiederherstellung der Unabhängigkeit der Republik Estland (20. August 1991) / Vor 25 Jahren fand die erste internationale Konferenz für Wirtschaftspolitik in Tartu und Värska statt (1996) / College Pärnu (regional) der Universität Tartu – 25 Jahre

Economic Policy in the EU Member States – 2021: 30 years from the restoration of independence of the Republic of Estonia (20. August 1991) / 25 years from the first International Scientific Conference on Economic Policy in Tartu-Värska (1996) / Pärnu College (regional) of the University of Tartu – 25 years

XXX 2022

390 aastat Tartu Ülikooli asutamisest (anno 1632)

30. juunil 1632. aastal kirjutas Rootsli kuningas Gustav II Adolf alla Tartu akadeemia asutamisürikule – sellega oli loodud alus Rootsli riigi teisele kõrgkoolile. Uus õppesatus sai samad privileegid, mis kuus aastat varem olid antud Uppsala Ülikoolile. 15. (ue kalendri järgi 25.) oktoobril 1632. aastal toimus Academia Gustaviana avaaktus.

Vor 390 Jahren wurde die Universität Tartu gegründet (anno 1632)

Am 30. Juni 1632 unterzeichnete der schwedische König Gustav II Adolf die Urkunde über die Gründungsurkunde der Tartuer Akademie. Damit wurde die Grundlage der zweiten schwedischen Hochschule geschaffen. Die neue Lehranstalt bekam dieselben Privilegien wie die Universität Uppsala, die ihr vor sechs Jahren zugesprochen wurden. Am 15. (nach dem neuen Kalender 25.) Oktober 1632 wurde Eröffnungszeremonie der Academia Gustaviana abgehalten.

390 years from the establishment of the University of Tartu (anno 1632)

On 30 June 1632, Gustav II Adolf, the King of Sweden, signed the Foundation Decree of the Academy in Tartu – laying the basis for the second establishment of higher education in Sweden. The new educational institution was granted the same privileges as had been granted to the University of Uppsala six years earlier. The opening ceremony of Academia Gustaviana was held on the 15th (according to the new calendar on the 25th) of October 1632

Kolmkümmend korda konverentse: kakskümmend korda konverentsidest Värskas (1984, 1994–2012) ja kümnendat korda järjest Jänedal (alates 2013)

Die dreissig Mal Konferenzen: die zwanzig Mal Konferenzen in Värska (1984, 1994–2012) und das zehnte Mal in Folge die Konferenzen in Jäneda (ab 2013)

30th conferences: 20 conferences held in Värska (1984, 1994–2012) and for the 10th time at Jäneda (since 2013)

30.06-02.07.2022 (Eesti-Estland-Estonia):

Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2022: Tartu Ülikool – 390 aastat (anno 1632) / Kolmkümmend korda konverentse: kakskümmend korda konverentsidest Värskas (1984, 1994–2012) ja kümnendat korda järjest Jänedal (alates 2013)

Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2022: Universität Tartu – 390 Jahre (anno 1632) / Die dreissig Mal Konferenzen: die zwanzig Mal Konferenzen in Värska (1984, 1994–2012) und das zehnte Mal in Folge die Konferenzen in Jäneda (ab 2013)

Economic Policy in the EU Member States – 2022: University of Tartu – 390 years (anno 1632) / 30th conferences: 20 conferences held in Värska (1984, 1994–2012) and for the 10th time at Jäneda (since 2013)

NB! NB! NB!

1.-3.07.2022 toimub Tallinnas Eesti XIII noorte laulu-ja tantsupidu!

1.-3.07.2022 – das 13. estnische Jugend-Gesangs- und Tanzfestival findet in Tallinn statt!

1.-3.07.2022 – the 13th Estonian Youth Singing and Dance Festival will take place in Tallinn!

XXXI 2023

Eesti Vabariigi Riigikogu XV korralised valimised

15. reguläre Wahlen des Riigikogu der Republik Estland

15th regular elections of the Riigikogu of the Republic of Estonia

30 aastat kirjastus-, konverentsi-, konsultatsiooni- ja koolitusfirma Mattimar OÜ asutamisest

30 Jahre seit der Gründung des Unternehmens für Publikationen, Konferenzen, Beratung und Ausbildung – Mattimar OÜ (GmbH)

30 years from the establishment of the Mattimar OÜ (Ltd) publishing, conference, consultation and training company

29.06-1.07.2023 (Eesti-Estland-Estonia):

Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2023: Eesti Vabariigi Riigikogu XV korralised valimised

Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2023: 15. reguläre Wahlen des Riigikogu der Republik Estland

Economic Policy in the EU Member States – 2023: 15th regular elections of the Riigikogu of the Republic of Estonia

XXXII 2024

**Eesti ülikoolilinn Tartu – Euroopa kultuuripealinn
Etnische Universitätstadt Tartu – Kulturhauptstadt Europas
Estonian University City Tartu – European Capital of Culture**

40 aastat esimesest, nn laevakonverentsist ja ajakirja asutamisest

**40 Jahre seit der ersten, sog. Schiffskonferenz und seit Gründung der Zeitschrift
40 years from the first, so-to-say ship conference and the foundation of journal**

27.-29.06.2024 (Eesti-Estland-Estonia):

Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2024: Eesti ülikoolilinn Tartu – Euroopa kultuuripealinn / 40 aastat esimesest, nn laevakonverentsist

Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2024: Etnische Universitätstadt Tartu – Kulturhauptstadt Europas / 40 Jahre seit der ersten, sog. Schiffskonferenz und seit Gründung der Zeitschrift

Economic Policy in the EU Member States – 2024: Estonian University City Tartu – European Capital of Culture / 40 years from the first, so-to-say ship conference and the foundation of journal

NB! NB! NB!

5.-7.07.2024 toimub Tallinnas Eesti XXVIII üldlaulu- ja XXI tantsupidu!

*5.-7.07.2024 – das estnische XXVIII. Lied- und die XXI. Tanzfeier finden in Tallinn statt!
5.-7.07.2024 – Estonian XXVIII Song and XXI Dance Celebration will take place in Tallinn!*

XXXIII 2025

**85 aastat Eesti Vabariigi iseseisvuse katkemisest (17.06.1940 – *de facto* 20.08.1991)
85 Jahre seit Verlust der Unabhängigkeit der Republik Estland (17.06.1940 – *de facto* 20.08.1991)
85 years since loss the independence of the Republic of Estonia (17.06.1940 – *de facto* 20.08.1991)**

26.-28.06.2025 (Eesti-Estland-Estonia):

Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2025: 85 aastat Eesti Vabariigi iseseisvuse katkemisest (17.06.1940 – *de facto* 20.08.1991)

Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2025: 85 Jahre seit Verlust der Unabhängigkeit der Republik Estland (17.06.1940 – *de facto* 20.08.1991)

Economic Policy in the EU Member States – 2025: 85 years since loss the independence of the Republic of Estonia (17.06.1940 – *de facto* 20.08.1991)

XXXIV 2026

35 aastat Eesti Vabariigi taasiseseisvumisest (20. august 1991)

35 Jahre seit Wiederherstellung der Unabhängigkeit der Republik Estland (20. August 1991)

35 years from the restoration of independence of the Republic of Estonia (20. August 1991)

30 aastat esimesest rahvusvahelisest majanduspoliitika teaduskonverentsist

30 Jahre seit der ersten internationale wissenschaftliche Konferenz für Wirtschaftspolitik

30 years from the first International Scientific Conference on Economic Policy

25.-27.06.2026 (Eesti-Estland-Estonia):

Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2026: 35 aastat Eesti Vabariigi taasiseseisvumisest (20. august 1991) / 30 aastat esimesest rahvusvahelisest majanduspoliitika teaduskonverentsist

Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2026: 35 Jahre seit Wiederherstellung der Unabhängigkeit der Republik Estland (20. August 1991) / 30 Jahre seit der ersten internationale wissenschaftliche Konferenz für Wirtschaftspolitik

Economic Policy in the EU Member States – 2026: 35 years from the restoration of independence of the Republic of Estonia (20. August 1991) / 30 years from the first International Scientific Conference on Economic Policy

XXXV 2027

Kolmkümmend viis korda konverentse: kakskümmend korda konverentse Värskas (1984, 1994–2012) ja viisteist korda järjest Jänedal (alates 2013)

Die dreissig fünf Mal Konferenzen: die zwanzig Mal Konferenzen in Värskä (1984, 1994–2012) und das fünfzehnte Mal in Folge die Konferenzen in Jäneda (ab 2013)

35th conferences: 20 conferences held in Värskä (1984, 1994–2012) and for the 15th time at Jäneda (since 2013)

1.-3.07.2027 (Eesti-Estland-Estonia):

Majanduspoliitika Euroopa Liidu riikides – aasta 2027: 35 korda majanduspoliitika teaduskonverentse Eestis

Die Wirtschaftspolitik in den EU-Mitgliedsstaaten – 2027: 35 Mal der wissenschaftlichen Konferenzen für Wirtschaftspolitik in Estland

Economic Policy in the EU Member States – 2027: 35th time scientific conference on economic policy in Estonia

NB! NB! NB!

2.-4.07.2027 toimub Tallinnas Eesti XIV noorte laulu- ja tantsupidu!

2.-4.07.2027 – das 14. estnische Jugend-Gesangs- und Tanzfestival findet in Tallinn statt!

2.-4.07.2027 – the 14th Estonian Youth Singing and Dance Festival will take place in Tallinn!

XXXVI 2028

Eesti Vabariik – 110 (24. veebruar 1918)

Republik Estland – 110 (24. Februar 1918)

Republic of Estonia – 110 (24. February 1918)

110 aastat eestikeelset rahvuslikku Tehnikaülikooli Eestis (17. september 1918)

110 Jahre von der Gründung der estnischsprachigen nationalen Technische Universität (17. September 1918)

110 years of the Estonian language national University of Technology in Estonia (17. September 1918)

XXXVII 2029

45 aastat esimesest, nn laevakonverentsist ja ajakirja asutamisest (1984)

45 Jahre seit der ersten, sog. Schiffskonferenz und seit Gründung (1984) der Zeitschrift

45 years from the first, so-to-say ship conference and the foundation of journal (1984)

INFORMATSIOON ajakirja toimkonnalt

Käesolev rahvusvaheline teadusajakiri-publikatsioon ilmub aastast 2007 (üks number aastas) ja aastast 2011 (kaks numbrit aastas).¹ Ajakiri arenes välja järjepidevuse alusel aastatel 1984–2006 ilmunud teadusartiklite kogumikest. Artiklite temaatika on seni hõlmanud paljude riikide majanduspoliitikat ning selle valdkondi nii ühe kui ka mitme riigi näitel ning nende omavahelistes suhetes ja võrdlustes. Lisaks Eestile on avaldatud artiklites uuritud paljude riikide majanduspoliitikat nagu **Georgia, Hiina, Iirimaa, Jaapan, Kanada, Kreeka, Leedu, Läti, Norra, Roots, Saksamaa, Slovakkia, Soome, Šveits, Taani, Tšehhi, Ukraina, Ungari, USA, Venemaa, Ühendkuningriik** (22 riiki). Vähemal määral on käsitletud ka mitmeid teisi riike. Kajastust on leidnud järgmiste piirkondade, ühenduste või valdkondade majanduspoliitika: Euroopa ja Euroopa Liit, Euroopa Liidu regioonid, Euroopa rohelised pealinnad, Balti riigid ja Skandinaavia regioon, Ida- ja Keskk-Euroopa, Põhja-Euroopa, OECD-riigid jm.

Lisaks traditsioonilistele majanduspoliitika valdkondadele on artiklites kajastamist leidnud ka avaliku sektori rahandus; regionalne areng ja kohalike omavalitsuste arenguprobleemid, eelkõige haldusreformi vajadused ja võimalikud suunad; Euroopa Liidu finantssüsteem; Euroopa Liidu toetusmehhanismid ja –mudelid; rahapolitiika ja valuutakursid; eurooruumi probleemid; finants- ja majanduskriisi; majanduse globaliseerumine; ettevõtluse arengut toetavad erinevad majanduspoliitikad; J.M. Keynesi seisukohad ja paljud teised kompleksvaldkonnad.

Seni on avaldatud artiklite autorid esindanud järgmisi riike: **Austria, Eesti, Georgia, Hiina, Läti, Saksamaa, Slovakkia, Tšehhi, Ukraina, Ungari ja Venemaa**. Lisaks nimetatud riikidele olid enne 2007. aastat avaldatud artiklite autorite kaudu esindatud ka **Belgia, Leedu, Poola, Prantsusmaa, Soome, USA ja Ühendkuningriik** (seega kokku 18 riigi esindajad).

Ajakirja toimkond soovib, et ajakirjas käsitletavate artiklite majanduspoliitiline geograafia laieneks tulevikus veelgi. Ajakirjas avaldatud artikleid kajastavad ja levitavad seni järgmised rahvusvahelised andmebaasid: **DOAJ, EBSCO, EBSCO Central & Eastern European Academic Source, EBSCO Discovery Service (EDS), EconBib, ECONIS, Elsevier-SCOPUS, ESO, SSRN**. Seega kokku üheksa andmebaasi. Juba aastaid on väljaande tellijaks olnud ka Washingtonis asuv 1800. aastal asutatud maailma suurim, **USA Kongressi raamatukogu**.

Lugupidamisega ning edukate koos- ja kaastöösoovidega,
Teie ajakirja toimkond

---

¹ Aastatel 2007–2014 oli ajakirja inglise keelne nimetus „Discussions on Estonian Economic Policy“. Eeskätt täpsuse, sh artiklite senise kajastuse ja ka edaspidise laiema majanduspoliitilise geograafia huvides täpsustasime aastast 2015 ajakirja nime ning selleks on nüüd inglise keeles – „Estonian Discussions on Economic Policy“. Ajakirja eesti ja saksa keelne nimi jäid endisteks, ühtlasi on säilinud publikatsiooni järjepidevus.

INFORMATION from the editorial team

This international research journal (publication) has been published since 2007 (once a year) and 2011 (twice a year).¹ The journal developed as a successor of collections of research papers published in 1984–2006. The subjects of the papers have covered economic policies and their subject areas of many countries on the basis of case studies from one or several countries and considering their mutual relations and comparisons. Besides Estonian economic policy, the papers have treated economic policies of many countries, such as **Canada, China, Czech Republic, Denmark, Finland, Georgia, Germany, Greece, Hungary, Ireland, Japan, Latvia, Lithuania, Norway, Russia, Slovakia, Sweden, Switzerland, Ukraine, United Kingdom, U.S.A.** Also other countries have been studied to a lesser extent. Economic policies of the following regions, associations or subject areas have been treated: Europe and the European Union, EU regions, European green capitals, the Baltic States and the Scandinavian region, Eastern and Central Europe, Northern Europe, OECD countries, etc.

In addition to traditional areas of economic policy the papers have treated also the issues of finances of the public sector; regional development and development problems of local municipalities, above all the need for and possible directions of the administrative reform; the financial system of the EU; the support structures and support models of the EU; monetary policy and currency exchange rates; eurozone problems; financial and economic crisis; globalisation of the economy; different economic policies to support business development; positions of J.M. Keynes, and many other complex areas.

Authors of papers published until now have represented the following countries: **Austria, China, Czech Republic, Estonia, Georgia, Germany, Hungary, Latvia, Russia, Slovakia and Ukraine.** Besides the abovementioned countries also **Belgium, Finland, France, Lithuania, Poland, United Kingdom and U.S.A.** were represented by authors of papers published before 2007.

The editorial team would like to see in the future an even broader geography of economic policy of papers published in the journal. Papers published in this journal are presented and distributed by the following international databases: **DOAJ, EBSCO, EBSCO Central & Eastern European Academic Source, EBSCO Discovery Service (EDS), EconBib, ECONIS, Elsevier-SCOPUS, ESO, SSRN, + US Congress Library.**

With best wishes and looking forward to successful cooperation and contributions,
Editorial Team of the journal

---

¹ In 2007–2014 the English name of the journal was “Discussions on Estonian Economic Policy”. Above all, for more accuracy concerning the topics of papers published until now, including in the interests of broader geography of economic policy in future, we specified the name of the journal from 2015 and it will be “Estonian Discussions on Economic Policy” in English. The name of the journal in German and Estonian remained the same, and the continuity of the publication was maintained.

INFORMATION des Redaktionsteams

Das vorliegende internationale Wissenschaftsmagazin erscheint seit 2007 (ein Mal pro Jahr) und seit 2011 (zwei Mal pro Jahr).¹ Die Zeitschrift hat ihre Ursprünge in den Sammelbändern von wirtschaftswissenschaftlichen Beiträgen, die in den Jahren 1984–2006 kontinuierlich erschienen. Die Thematik umfasst die Wirtschaftspolitik verschiedener Länder mit ihren vielfältigen Bereichen. Man geht vor allem auf die jeweiligen wirtschaftlichen Verflechtungen mit anderen Nationen ein und vergleicht sie untereinander. Neben Estland gibt es noch eine Reihe von anderen Ländern, die in den Artikeln auf ihre Wirtschaftspolitik hin untersucht werden wie **China, Deutschland, Dänemark, England, Finnland, Georgien, Griechenland, Irland, Japan, Kanada, Lettland, Litauen, Norwegen, Russland, Schweden, die Slowakei, Tschechien, Ukraine, Ungarn, die USA**. Im geringeren Umfang sind auch einige andere Länder in Beiträgen vertreten. Ebenso ist die Wirtschaftspolitik aus Sicht größerer und kleinerer Regionen thematisiert worden, z. B. Europa und die Europäische Union, einzelne Regionen der Europäischen Union, Europas Grüne Hauptstädte, die Baltischen Staaten und Skandinavien, Mittel- und Osteuropa, Nordeuropa, OECD-Staaten u.a.m.

Zusätzlich zu den klassischen Feldern der Wirtschaftspolitik wird in den Artikeln auch auf folgende Themengebiete eingegangen: Finanzwesen der öffentlichen Hand, regionale Entwicklung und Entwicklungsprobleme der kommunalen Selbstverwaltungen, Notwendigkeit einer Verwaltungsreform und mögliche Reformwege, Finanzsystem der EU, EU-Förderungsmechanismen und ihre Modelle, Geldpolitik und Währungskurse, Probleme der Eurozone, Finanz- und Wirtschaftskrise, Globalisierung der Wirtschaft, wirtschaftspolitische Instrumente zur Unternehmensförderung, Standpunkte von J.M. Keynes.

Unsere Autoren kommen aus **China, Deutschland, Estland, Georgien, Lettland, Österreich, Russland, der Slowakei, Tschechien, Ungarn und Ukraine**. Vor 2007 sind Beiträge auch von **amerikanischen, belgischen, englischen, finnischen, französischen, litauischen und polnischen** Autoren erschienen.

Der Wunsch des Redaktionsteams ist, dass sich der Autorenkreis geographisch weiter vergrößert. Die im Magazin publizierten Beiträge sind in folgenden internationalen Datenbanken verfügbar: **DOAJ, EBSCO, EBSCO Central & Eastern European Academic Source, EBSCO Discovery Service (EDS), EconBib, ECONIS, Elsevier-SCOPUS, ESO, SSRN, + US-Kongressbibliothek**.

Wir hoffen auf eine weitere erfolgreiche Zusammenarbeit,
Ihr Redaktionsteam

---

¹ In den Jahren 2007–2014 lautete der englische Titel des Magazins „Discussions on Estonian Economic Policy“. Im Interesse der Genauigkeit und der breiteren geographischen Dimension der Beiträge wurde 2015 der englische Titel in „Estonian Discussions on Economic Policy“ geändert. Der Titel des Magazins in estnischer und deutscher Sprache blieb unverändert, gleichzeitig ist die Kontinuität der Zeitschrift erhalten geblieben.

21.02.2017 anti rahvusvahelise uuringu tulemusel Euroopas ettevõttele Mattimar OÜ varasemate aastate tegevuste eest Usaldusväärse Ettevõtte Sertifikaat – laitmatu reputatsiooni, eetilise ja usaldusväärse tegevuse ning klientidele pühendumise eest. Sertifikaat "Usaldusväärne Ettevõte" sai alguse Poolas 2013. aastal ning on tänaseks populaarseks ja lugudeetiks nii ettevõtjate kui ka klientide seas saanud, olles üks nimekamaid, mida Euroopas väljastatakse.¹

See on rahvusvaheline märk, mis ühendab ettevõtteid kaheksas Euroopa riigis (märts 2017). Uuring viidi läbi valdavalt Euroopa Liidu liikmesriikide (Bulgaria, Eesti, Poola, Rumeenia, Serbia /ei ole EL liige/, Slovakia, Tšehhi, Ungari) rohkem kui 218 000 ettevõtete seas. Seni on Sertifikaadi saanud ca 1200 ehk 0,55 % uritavatest ettevõtetest. Uuringute tegemiseks on loodud innovatiiviline ja originaalne tarkvaraprogramm, mis pöhineb algoritmil ja määratleb nn arvamuste koefitsiendi.

* * *

Als Ergebnis einer in Europa durchgeföhrten entsprechenden internationalen Untersuchung wurde dem Unternehmen Mattimar GmbH am **21.02.2017** für die Tätigkeit früherer Jahre, für seine tadellose Reputation, ethische und vertrauenswerte Arbeit und Kundenwidmung das Zertifikat des zuverlässigen Unternehmens verliehen. Das Zertifikat „Zuverlässiges Unternehmen“ („Usaldusväärne ettevõte“) wurde 2013 in Polen eingeföhrt und bis zum heutigen Tag ist es zu einer populären und geschätzten Auszeichnung sowohl unter Unternehmen als auch Kunden geworden. Es handelt sich um eines der am meisten namenhaften Zertifikate, die in Europa verliehen werden.² Diese internationale Auszeichnung vereint Unternehmen in acht europäischen Ländern (März 2017). Die oben genannte Untersuchung wurde unter mehr als 218 000 Unternehmen der EU-Länder (Bulgarien, Estland, Polen, Rumänien, Serbien (ist nicht EU-Mitglied), Slowakei, Tschechien und Ungarn) durchgeführt. Bisher ist das Zertifikat an ca. 1200 oder 0,55 % der untersuchten Unternehmen verliehen worden.

* * *

On **21.02.2017** the company Mattimar Ltd received the Certificate of a Trustworthy Enterprise on the basis of an international survey, for its activities in earlier years – for its flawless reputation, ethical and trustworthy activities and dedication to clients. The Certificate "Trustworthy Enterprise" ("Usaldusväärne ettevõte") was initiated in Poland in 2013 and has become popular and respected both among entrepreneurs and clients, being one of the most renowned certificates issued in Europe.³ It is an international mark which has been issued to enterprises in eight European countries (by March 2017). The survey was conducted among more than 218,000 enterprises from mainly EU Member States (Bulgaria, Estonia, Poland, Romania, Serbia (not an EU Member State), Slovakia, Czech Republic, Hungary). By now, approximately 1,200, i.e. 0.55% of the enterprises surveyed have received the certificate. Innovative and original software based on an algorithm has been created for the survey, to determine the coefficient of opinions.

¹ Statistika näitab, et üle poolte klientidest, kes peavad valima kahe tundmatu ettevõtte sarnase pakkumise vahel, valivad ettevõtte, kellel on sertifikaat „Usaldusväärne Ettevõte“.

² Wie die Statistik zeigt, entscheidet sich mehr als die Hälfte der Kunden bei zwei unbekannten und ähnlichen Unternehmen für das Unternehmen mit dem Zertifikat „Zuverlässiges Unternehmen“ ("Usaldusväärne ettevõte").

³ According to the statistics, more than a half of the clients who have to choose between similar offers from two unknown enterprises, choose the enterprise which has the Certificate "Trustworthy Enterprise" ("Usaldusväärne ettevõte").